INSTITVT D'ESTVDIS CATALANS

en el 75.è aniversari de la seva fundació i de la constel·lació gloriosa d'efemèrides coincidents:

I Congrés Internacional de la Llengua Catalana - 1906

"La Nacionalitat Catalana" - 1906

Solidaritat Catalana - 1906

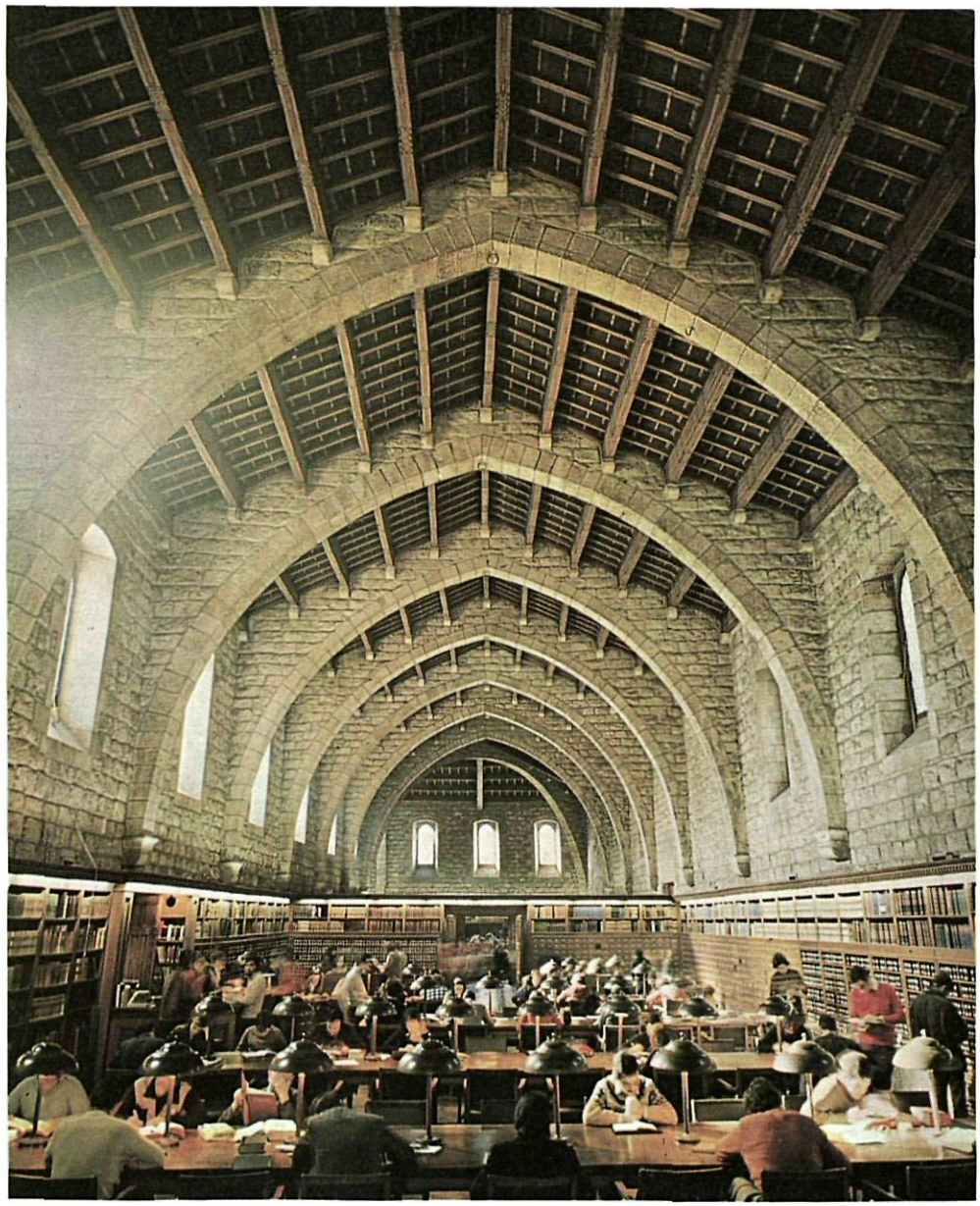
Biblioteca de Catalunya - 1914

Nadala de la

FUNDACIÓ JAUME I

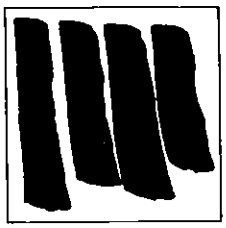
Any XV - 1981

Recull, cada any, les efemèrides més significatives dels Països Catalans.

INSTITVT D'ESTVDIS CATALANS

Nadal del 1981

FUNDACIÓ
JAUME I

JUSTIFICACIÓ DEL TIRATGE

D'AQUESTA Nadala se n'ha fet una impressió de **16.837** exemplars, repartits així:

300 exemplars numerats i signats, que són destinats a familiars i vells amics.

16.537 exemplars destinats a les persones que col·laboren en la dotació dels PREMIS BALDIRI REXACH mitjançant la seva aportació equivalent com a mínim al cost estricte d'aquest llibre.

21 exemplars destinats als col·laboradors d'aquesta Nadala:

Josep M. Ainaud de Lasarte
Montserrat Albet
Antoni M. Badia i Margarit
Pere Bohigas
Maria Lluïsa Borràs
Alexandre Cirici i Pellicer
Miquel Coll i Alentorn
Josep Faulí
Josep M. Figueras
Manuel Ibàñez Escofet
Enric Jardi
Cassià M. Just
Antoni Llauradó
Salomó Marquès
Francesc de B. Moll
Joaquim Nadal i Farreras
Ramon Planes
Marc Aureli Vila

16 exemplars destinats a:

Abadia de Montserrat
Monestir de Poblet
Arquebisbat de Tarragona
Biblioteca de Catalunya
Casal de l'Espluga de Francolí
Fundació Jaume I
Grup Rossellonès d'Estudis Catalans
Institut d'Estudis Catalans
Museu Arxiu de Montblanc
Obra Cultural Balear
Òmnium Cultural
Secretariat d'Ensenyament de l'Idioma (València)
Delegació d'Ensenyament Català (DEC)
Assessoria Pedagògica del Molt Il·lustre Consell de les Valls d'Andorra
Centre Universitari de Perpinyà
Arxiu de la Corona d'Aragó.

FUNDACIÓ JAUME I

MOT DE GRÀCIES

COL·LABORACIONS literàries que hem d'agrair per haver fet possible la publicació d'aquestes Nadales, en les edicions aparegudes des del 1967. Els anys indiquen els de la Nadala en què féu la col·laboració.

Carme AGUSTÍ i BADIA (1977)
Joan AINAUD de LASARTE (1976 i 1981)
Josep M. AINAUD de LASARTE (1970 a 1981)
Joan ALAVEDRA (1971 i 1974)
Lluis ALBERT (1975)
Montserrat ALBET (1976, 1979, 1980 i 1981)
Josep ALSINA i BOFILL (1976 i 1979)
Ramon ARAMON i SERRA (1969 i 1978)
Antoni M. BADIA i MARGARIT (1971 i 1981)
Josep BENET (1970, 1973 i 1979)
Oriol BOHIGAS (1973)
Pere BOHIGAS (1972 i 1981)
Jordi BONET (1976)
Maria Lluïsa BORRÀS (1981)
Josep M. CADENA (1972)
Pere CALDERS (1980)
Helena CAMBÓ (1976)
Guiu CAMPS (1979)
Oriol CASASSAS (1979)
Pere CATALÀ i ROCA (1979)
Alexandre CIRICI i PELLICER (1981)
Eliseu CLIMENT (1977)
Isidre CLOPAS y BATLLE (1976)
Daniel CODINA (1980)
Miquel COLL i ALENTORN (1971, 1974, 1975, 1976, 1978, 1979 i 1981)
Antoni COMAS (1974)
Miquel DOLÇ (1974)
Pere DOMINGO (1971)
Salvador ESPRIU (1970 i 1971)
Esteve FÀBREGAS (1978)
Xavier FÀBREGAS (1974, 1978 i 1980)
Josep FAULÍ (1972 i 1981)
Lluis FERRAN de POL (1974)
Joaquim FERRER (1980)
Josep M. FIGUERAS (1981)
Ramon FOLCH i CAMARASA (1980)
Francesc FONTBONA (1973 i 1980)
Joan FUSTER (1971, 1972, 1978 i 1980)
Tomàs GARCÉS (1972)
Josep M. GARRUT (1979)
Domènec GUANSÉ (1972)
Francesc GUÀRDIA (1973)
Manuel IBÁÑEZ ESCOFET (1981)
Josep IGLÉSIES (1975 i 1977)
Albert JANÉ (1975)
Enric JARDÍ (1974, 1977 i 1981)
Eduard JUNYENT (1977)
Cassià M. JUST (1971, 1978 i 1981)
Josep LLADONOSA (1977)
Joaquim LLIMONA de GISPERT (1976)
Josep M. LLOMPART (1979)
Montserrat LLORENS (1977)
Albert MANENT (1972, 1974, 1975, 1978 i 1980)
Salomó MARQUÉS (1981)
Josep MASSOT (1974)
Joan A. MARAGALL (1976)
Oriol MARTORELL (1971 i 1978)
Gregori MIR (1972)
Josep MIRACLE (1972, 1977 i 1980)
Francesc de B. MOLL (1971, 1976, 1979 i 1981)
Agustí MONTAL (1974)
Andreu MORTA (1975)
Ramon MUNTANYOLA (1970 i 1971)
Joaquim NADAL i FARRERAS (1981)
Raimon NOGUERA (1976)
Joan OLIVER (1971, 1972 i 1974)
Josep PERARNAU (1975, 1978 i 1979)
Ramon PLA i ARXÉ (1972)
Ramon PLANES (1981)
Josep M. POBLET (1970, 1974 i 1975)
Josep PONT i GOL (1971 i 1975)
Josep PORTER (1972)
Jordi PUJOL (1978)
Martí de RIQUER (1976)
Manuel RIBAS PIERA (1976)
P. Basili de RUBÍ (1978)
Jordi RUBIÓ (1971 i 1972)
Josep M. SALA i ALBAREDA (1975)
Octavi SALTOR (1978)
Ricard SALVAT (1974)
Josep SANABRE (1968)
Manuel SANCHIS i GUARNER (1976)
Jan SCHEJBAL (1974)
Maurici SERRAHIMA (1977)
Josep M. SOLÀ i CAMPS (1977)
Ferran SOLDEVILA (1969)
Antoni Tàpies (1971)
Joan TORRENT I FÀBREGAS (1977)
Josep TREMOLEDA (1979)
Joan TRIADÚ (1972, 1974,1977, 1979, 1980 i 1981)
Josep TRUETA (1971, 1974 i 1976)
Frederic UDINA (1979)
Helena USANDIZAGA (1980)
Edmon VALLES (1977)
Josep VALLVERDÚ (1980)
Jordi VERRIÉ (1979)
Jaume VIDAL i ALCOVER (1976 i 1979)
Marc-Aureli VILA (1981)
Pau VILA (1971)

FUNDACIÓ JAUME I

DEDICACIÓ D'AQUESTES NADALES

1967 JOAN I EL CAÇADOR

(1.200 exemplars) 17 x 22

Dedicat al "Rei Amador de la Gentilesa".

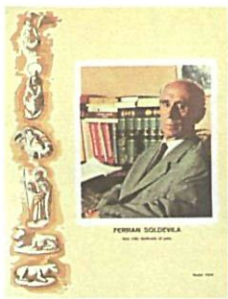
1968 PAU CLARIS

(1.200 exemplars) 36 pàgs. 19 x 24

Mossèn Sanabre acabava de descobrir, a la Biblioteca de Paris, el parlament que va pronunciar el dia 11 de setembre de 1640, tot just ocorregut el Corpus de Sang, el canonge Pau Claris a l'Assemblea dels Tres Braços de la Generalitat de Catalunya.

1969 FERRAN SOLDEVILA

(6.000 exemplars) 44 pàgs. 21 x 27

"Gentilesa de Ferran Soldevila", **Lluís Carulla.**
"Breu noticia biogràfica de Ferran Soldevila", **Ramon Aramon.**
"Al llarg de la meva vida", **Ferran Soldevila.**
Extracte de les Memòries, llavors inèdites, que Edicions 62 publicaria després, amb el mateix titol.

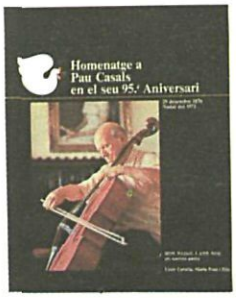
1970 CENTENARI DEL NAIXEMENT D'ENRIC PRAT DE LA RIBA

(10.000 exemplars) 44 pàgs. 21 x 27

"En el Centenari de Prat de la Riba". **Lluís Carulla.**
"Bibliografia essencial de Prat", **J. M. Poblet.**
"Cronologia de la seva vida" i "Obra col·lectiva de Prat", **Josep Benet.**
"Prat de la Riba vist pels homes del seu temps", **J. M. Ainaud.**

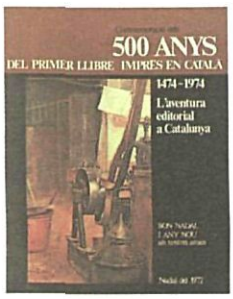
1971 NORANTA-CINQUÈ ANIVERSARI *DE PAU CASALS*

(13.000 exemplars) 104 pàgs. 20 x 24

"El nostre homenatge a Pau Casals", **Lluís Carulla.**
"Aspectes de la vida i l'obra de Pau Casals", **Joan Alavedra.**
"Catalunya també opina": **R. Muntanyola, J. Trueta, F. de B. Moll, J. Pont i Gol, J. Rubió, Pau Vila, A. Tàpies, A. Badia i Margarit, Cassià M. Just, Joan Oliver, P. Domingo, Oriol Martorell, S. Espriu.**

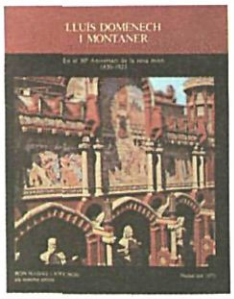
1972 500 ANYS DEL PRIMER LLIBRE IMPRÈS EN CATALÀ (1474-1974)

(16.393 exemplars) 138 pàgs. 21 x 27

"Dos motius de joia", **Lluís Carulla.**
"La paraula i el llibre", **Jordi Rubió.**
"L'aventura del llibre català", **Joan Fuster.**
"El llibre manuscrit en llengua catalana", **Pere Bohigas.**
"Assaig de cronologia", **J. M. Ainaud.**
"El llibre en català i els seus editors": **J. M. Cadena, J. Faulí, T. Garcès, D. Guansé, A. Manent, G. Mir, J. Miracle, R. Pla, J. Porter, J. Rius, J. Triadú.**
"Cloenda", **Joan Oliver.**

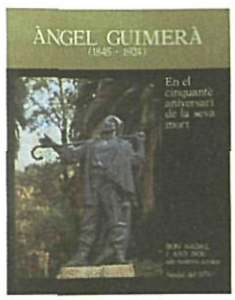
1973 LLUÍS DOMÈNEC I MONTANER, en el 50.è aniversari de la seva mort.

(18.392 exemplars) 144 pàgs. 21 x 27

"Una faceta poc coneguda", **Lluís Carulla.**
"Domènec i Montaner, arquitecte modernista", **Oriol Bohigas.**
"El politic i la seva època", **Josep M. Ainaud de Lasarte.**
"Lluis Domènec i Montaner, teòric i erudit", **Francesc Fontbona.**
"L'home". Textos de **Francesc Guàrdia**, gendre i col·laborador de Domènec i Montaner.
"Cronologia de Lluis Domènec i Montaner 1850-1923".
"Bibliografia de Domènec i Montaner".
"Antologia de textos de Lluis Domènec i Montaner", **Josep Benet.**

1974 ÀNGEL GUIMERÀ (1845-1924) en el 50.è aniversari de la seva mort.

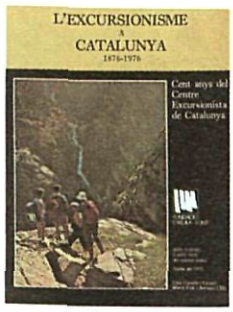

(18.482 exemplars) 136 pàgs. 21 x 27.

"Guimerà en el meu record", **Lluís Carulla.**
"1974, any de commemoracions a Catalunya", **Joan Oliver, Joan Triadú, Josep M, Poblet, Antoni Comas, Miquel Dolç, Albert Manent, Josep Massot, Enric Jardi, Agustí Montal, Josep M. Ainaud i Joan Alavedra.**
"Algunes bases critiques a una possible reestructuració dramatúrgica de l'actual teatre d'Àngel Guimerà", **Ricard Salvat.**
"El teatre d'Àngel Guimerà, trajectòria i significació", **Xavier Fàbregas.**
"Breu antologia de Guimerà poeta", **Ferran de Pol.**
"Guimerà politic i patriota", **Miquel Coll i Alentorn.**
"Maria, l'amor d'en Guimerà", **Ferran de Pol.**
"Projecció internacional d'Àngel Guimerà", **Jan Schejbal.**
"Cronologia d'Àngel Guimerà", **Josep M. Ainaud de Lasarte.**

FUNDACIÓ JAUME I

1975 L'EXCURSIONISME A CATALUNYA (1876-1976)
en el centenari del Centre Excursionista de Catalunya.

(22.176 exemplars) 112 pàgs. 21 x 27

"Centenari del Centre Excursionista de Catalunya", **Lluís Carulla.**
"Presència de l'excursionisme dins la cultura catalana", **Josep Iglésies i Fort.**
"Assaig de cronologia", **Josep M. Ainaud de Lasarte i Andreu Morta.**
"L'excursionisme esportiu", ***Josep M. Sala i Albareda.***

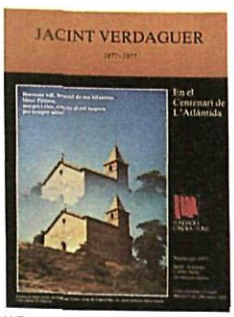
1976 JAUME I, EL CONQUERIDOR (1276-1976)
en el setè Centenari de la seva mort.

(24.000 exemplars) 112 pàgs. 21 x 27.

"La família Carulla i el record de Jaume I", **Lluís Carulla i Canals.**
"Geni i figura de Jaume I", **Miquel Coll i Alentorn.**
"Jaume I, configurador del domini lingüístic català", **Manuel Sanchis i Guarner.**
"La llengua com a vincle d'unió entre els Països Catalans", **Francesc de B. Moll.**
"L'escriptor Jaume I", **Martí de Riquer.**
"Els Nadals del rei Jaume I", **Agustí Duran i Sanpere.**
"Cronologia de Jaume I i presència del seu record fins als nostres dies", **Josep M. Ainaud de Lasarte.**

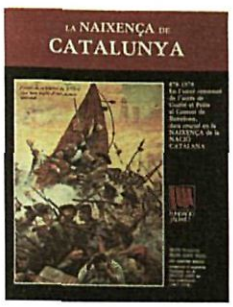
1977 JACINT VERDAGUER
en el centenari de l'Atlàntida (1877)

(25.000 exemplars) 112 pàgs. 21 x 27

"Els Premis *Baldiri Rexach*, primer any", **Lluís Carulla i Canals.**
"Verdaguer, sacerdot y poeta", **Eduard Junyent.**
"Esbós biogràfic de Jacint Verdaguer", **Josep Miracle.**
"Del Colom a L'Atlàntida", **Josep M. Solà i Camps.**
"Projecció de L'Atlàntida més enllà dels Països Catalans", ***Joan Torrent i Fàbregas.***
"Cronologia de Verdaguer", **Josep M. Ainaud.**

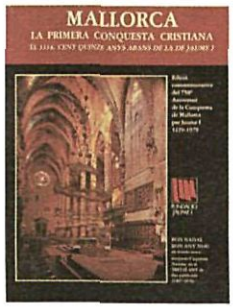
1978 LA NAIXENÇA DE CATALUNYA
en l'onzè centenari de l'accés de Guifré el Pelós al Comtat de Barcelona.

(25.000 exemplars) 116 pàgs. 21 x 27

"Activitats de la Fundació Jaume I", **Lluís Carulla i Canals.**
"La Naixença de Catalunya", **Miquel Coll i Alentorn.**
"Simbols de Catalunya", **Josep M. Ainaud de Lasarte.**
"Cloenda: Catalunya, segon mil·leni", **Jordi Pujol i Soley.**

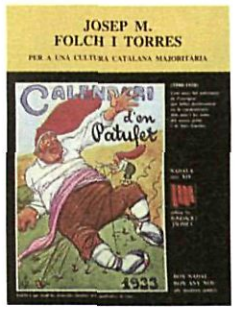
1979 MALLORCA, LA PRIMERA CONQUESTA CRISTIANA
en el 750.è aniversari de la Conquesta de Mallorca, per Jaume I.

(22.882 exemplars) 112 pàgs. 21 x 27

"La Fundació Jaume I l'any 1979", **Lluís Carulla i Canals.**
"Una commemoració obligada", **Miquel Coll i Alentorn.**
"El Llibre de Mallorca", **Josep M. Llompart.**

1980 J. M. FOLCH I TORRES PER A UNA CULTURA CATALANA MAJORITÀRIA
en el centenari de l'escriptor català que influí decisivament en la formació dels joves i de llurs famílies.

(22.880 exemplars) 104 pàgs. 21 x 27

"La Fundació Jaume I l'any 1980", **Lluís Carulla i Canals.**
"En tinguéssim un, ara!", **Ramon Folch i Camarasa.**
"Introducció biogràfica de Folch i Torres", **Josep Miracle.**
"Llengua i fidelitat en Folch i Torres", **Josep Vallverdú.**
"Els dibuixants d'En Patufet", **Pere Calders.**
"Un mot per a tothom", **Joan Triadú.**
"Per a una cultura catalana majoritària", **Joan Fuster.**
"Assaig de Cronologia d'un segle de cultura popular catalana", **Josep M. Ainaud de Lasarte.**

1981 INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
en el setanta-cinquè aniversari de la seva fundació (1907)

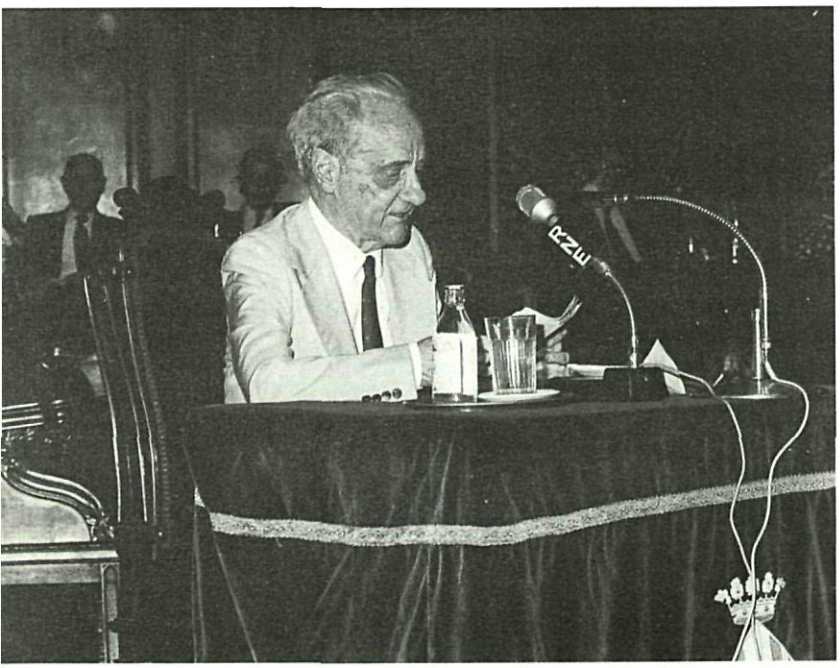
(16.837 exemplars) 120 pàgs. 21 x 27

"Constel·lació gloriosa d'efemérides", **Lluís Carulla i Canals.**
"La Fundació Jaume I l'any 1981", **Lluís Carulla i Canals.**
"L'imperatiu nacional: fer ciència en català", **Joan Triadú.**
"El Primer Congrés de la Llengua Catalana", ***Antoni M. Badia i Margarit i Francesc de B. Moll.***
"La Nacionalitat Catalana", **Josep M. Ainaud.**
"L'Institut d'Estudis Catalans, en els seus primers setanta-cinc anys", **Miquel Coll i Alentorn.**
"Homes de l'Institut", **Enric Jardí.**
"La Biblioteca de Catalunya", **Pere Bohigas.**

LA

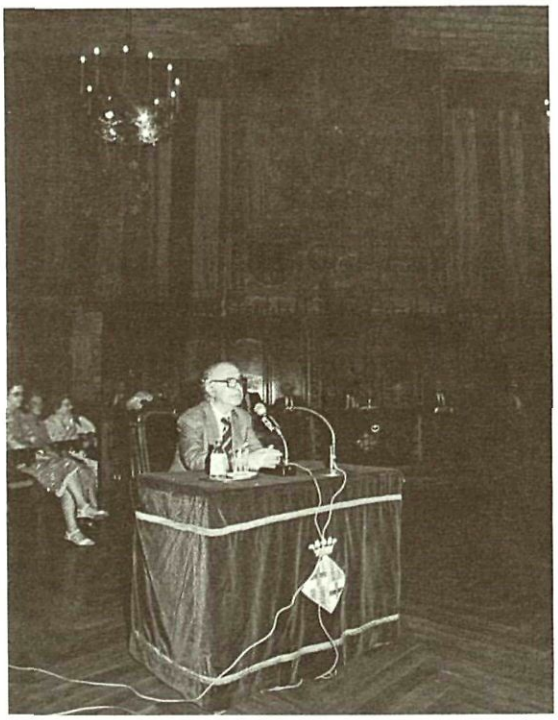
FUNDACIÓ JAUME I

L'ANY 1981

"La missió dels lingüistes és avui més pedagògica que de recerca... Els catalanoparlants necessiten abundós ensenyament per a l'ús correcte de la llengua."

Francesc de B. Moll en l'acte commemoratiu del I Congrés Internacional de la Llengua Catalana celebrat amb motiu de les Festes Populars de Cultura Pompeu Fabra, 1981 (Foto Barceló).

El Premi **Unitat de la llengua catalana** *fou atorgat al professor valencià Manuel Sanchis Guarner per la seva obra* Aproximació a la història de la llengua catalana. *L'acte d'atorgament tingué lloc el 17 de setembre de 1981, al Saló de Cent (Foto Barceló).*

PREMI UNITAT DE LA LLENGUA CATALANA

LES XIII Festes Populars de Cultura Pompeu Fabra han tingut enguany una celebració doble: a Barcelona i a Cantonigròs (Osona).

El primer dels actes citats tingué caràcter commemoratiu del 75è. aniversari del I Congrés Internacional de la Llengua Catalana, i l'acte acadèmic fou celebrat al Saló de Cent, cedit per l'Ajuntament de Barcelona, el 17 de setembre.

Característiques del Premi

Per a aquesta avinentesa, la Fundació Jaume I institui el Premi UNITAT DE LA LLENGUA CATALANA, dotat amb cent mil pessetes i que havia de ser atribuït a un llibre publicat durant els tres anys darrers o bé a un treball inèdit que signifiqui una contribució notable al coneixement de la llengua catalana, de la seva unitat o de qualsevol altra de les seves característiques. Tant els llibres com els treballs inèdits havien de ser escrits en català.

Manuel Sanchis i Guarner, guardonat

El Jurat, integrat per Ramon Aramon, Joan Triadú, Jaume Vallcorba, Jordi Carbonell i Carme Alcoverro, *atorgà el premi* UNITAT DE LA LLENGUA CATALANA a l'escriptor del País Valencià MANUEL SANCHIS I GUARNER per la seva obra *aproximació a la història de la llengua catalana.*

En la commemoració del Congrés Internacional de la Llengua Catalana intervingueren Francesc de B. Moll (el seu parlament, molt important, és reproduït en un altre lloc d'aquesta Nadala), Ramon Aramon i Serra i el mateix Manuel Sanchis i Guarner.

FUNDACIÓ JAUME I

PREMIS D'HONOR JAUME I

DOTATS cadascun dels dos premis amb UN MILIÓ de pessetes, els PREMIS D'HONOR JAUME I tenen per objecte honorar una PERSONA i una INSTITUCIÓ que per llur acció –cientifica, cultural, artistica o social– reconeguda arreu dels Països Catalans, mereixin l'agraïment del nostre poble. Fins ara, els Premis Jaume I a persones havien estat atorgats a *Josep Trueta*, *Ventura Gassol*, *Josep M.* de Casacuberta i Andreu Alfaro. I els d'institucions, a l'Institut d'Estudis Catalans, l'Obra Cultura Balear i l'Abadia de Montserrat.

Persones i institucions d'una trajectòria clara, inequivoca i evident de fidelitat i de servei al pais. Les bases dels *PREMIS D'HONOR JAUME I* exigeixen que la catalanitat de les persones i de les entitats premiades sigui "conscient, explicita, exemplar i de provada continuïtat".

PREMI A INSTITUCIONS

Ha estat atorgat al

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
perquè al llarg de la seva existència, centenària, ha iniciat i mantingut –suplint moltes vegades la manca d'altres institucions– una tasca de cultura eminentment popular, de la qual han estat beneficiàries nombroses generacions de catalans que hi han trobat un mitjà de coneixement i d'estimació profunds de la nostra terra.

El Centre Excursionista de Catalunya és l'entitat excursionista més antiga dels Països Catalans.

PREMI A PERSONES

Ha estat atorgat a l'eminent filòleg

JOAN COROMINES I VIGNEAUX
pel seu alt i exemplar testimoniatge de fidelitat a la llengua catalana al llarg de tota una vida consagrada a la recerca filològica i a la docència universitària.

L'ACTE PÚBLIC DE LLIURAMENT AL SALÓ DE CENT

Com ja ve essent tradicional, el Saló de Cent s'ompli de gom a gom. A més dels assistents habituals en aquesta mena d'actes, hi participaven nombrosos socis del Centre Excursionista de Catalunya, entitat guardonada enguany. Els comentaris generalitzats remarquen l'encert del veredicte del jurat, perquè tant el Centre com el professor Coromines gaudeixen d'un prestigi reconegut universalment. Hom comenta la circumstància que el professor Coromines, gran excursionista, és soci del CEC des de sempre i que coneix pam a pam tots els indrets del nostre país.

L'acte fou presidit per l'Alcalde de la Ciutat, Narcis Serra i el Conseller Adjunt a la Presidència de la Generalitat, Miquel Coll i Alentorn.

"Una aportació transcendental al coneixement de la nostra llengua."

En la seva presentació del guardonat, el Rector Magnific de la Universitat de Barcelona, doctor Antoni M. BADIA i MARGARIT glossà la ingent tasca d'investigació realitzada per aquest i l'aportació, transcendental, que representa per una cultura com la nostra l'edició del *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana.*

Lliurament solemne dels Premis d'Honor Jaume I 1981 al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona. L'acte fou presidit per l'Alcalde de la ciutat Narcís Serra i pel Conseller Adjunt a la Presidència de la Generalitat de Catalunya Miquel Coll i Alentorn (Foto Barceló).

"Sóc soci del Centre i ho he proclamat per tot el món."

El professor Coromines agraí el guardó i tot seguit féu una glossa de la idiosincràsia, l'obra i l'estructura humana del Centre Excursionista de Catalunya.

"Ens refermem al servei de Catalunya."

Lluis Puntis, actual President del Centre Excursionista de Catalunya, agraí en nom de l'entitat l'atorgament del premi i digué que podiem estar ben segurs que el milió de pessetes seria destinat al servei de l'excursionisme i de la formació cultural i civica, especialment dels més joves.

"Els premis, un servei."

El Conseller Adjunt a la Presidència de la Generalitat de Catalunya, Honorable senyor Miquel Coll i Alentorn remarcà la funció d'estímul que uns premis com els Premis d'Honor Jaume I poden realitzar en un àmbit cultural com el nostre, que malgrat tot, encara es troba en vies de normalització.

Recordà que ell també havia estat membre del Jurat d'aquests Premis i que com a tal havia tingut la satisfacció i l'honor d'atorgar-los a homes tan significatius per Catalunya como són Ventura Gassol i Josep Maria de Casacuberta. I acabà fent una crida a no defallir en la tasca de reconstruir aquesta Catalunya que tants homes i tantes institucions benemèrites serveixen des dels àmbits més variats de la nostra cultura nacional.

EDITORIAL BARCINO

Continua complint l'objectiu de mantenir el seu fons editorial a l'abast d'un públic, que cada dia creix en nombre, que s'interessa principalment per les obres dels nostres clàssics medievals.

A tal fi ha estat realitzada una nova presentació, de luxe, dels cent primers titols de la col·lecció ELS NOSTRES CLÀSSICS, els quals són distribuïts per col·leccions.

Novetats del 1981

COL·LECCIÓ ELS NOSTRES CLÀSSICS

DIVINA COMÈDIA, vol. IV, del Dant. Versió catalana d'Andreu Febrer. A cura d'Anna M. Gallina.

ARBRE DE FILOSOFIA D'AMOR, de Ramon Llull. A cura de Grete Scheeb.

MEMORIAL DEL PECADOR REMUT, de Felip de Malla. A cura de Manuel Balasch.

Altres col·leccions

OBRA TEATRAL, de Jordi Pere Cerdà (Col·lecció Tramuntana)

POESIA D'EXILI DE JOSEP CARNER. A cura de Loreto Busquets. (Publicacions de "La Revista")

EL PARLAR DE MALLORCA, de Francesc de B. Moll (Col·lecció Popular Barcino)

NOVETAT I LLENGUATGE, vol. II, de Lluis Marquet (Col·lecció Popular Barcino)

HANDBUCH DES KATALANISCHEN (2ª edició, ampliada), d'Artur Quintana (Col·lecció Popular Barcino)

ELS OCELLS DE LES TERRES CATALANES (3ª edició, ampliada), de Joaquim Maluquer (Enciclopèdia de Catalunya)

DE SOL I D'OMBRA, de Francesc Català (Col·lecció Tramuntana)

HISTOIRE DE LA LITERATURE CATALANE, de Pere Verdaguer (Col·lecció Manuals lingüistics i literaris Barcino)

PREMIS BALDIRI REXACH 1980-81

Els Premis a les Escoles i els Mestres foren lliurats el dia 12 de juny al Palau Dalmases, seu social d'Omnium Cultural. Els Premis als Alumnes foren lliurats el diumenge següent, dia 14, a l'Espluga de Francolí, en el curs d'una gran festa organitzada al recer del Casal d'aquella vila de la Conca de Barberà.

Commemoració del segon centenari de Baldiri Rexach

En escaure's el segon centenari de la mort de mossèn Baldiri Rexac (l'any 1781), els actes de lliurament dels Premis tingueren un caràcter destacadament commemoratiu d'aquesta figura senyera de la pedagogia catalana, de qui els historiadors moderns diuen que fou el Nebrija català.

El seu llibre *Instruccions per a l'ensenyança dels minyons,* editat l'any 1749, constitueix una de les fites senyeres de la nostra història.

"Esperem que fareu feina i feina ben feta." El President de la Generalitat de Catalunya rebé els premiats

Prèviament, el Molt Honorable Senyor Jordi Pujol, President de la Generalitat de Catalunya, havia estat complimentat per una comissió integrada per Membres del Jurat; de la Delegació d'Ensenyament Català (DEC) que convoca i organitza els Premis Baldiri Rexach, i de la Fundació Jaume I, que en canalitza la dotació.

També s'hi afegiren representants de les escoles, dels mestres i dels alumnes guardonats, així com professors i pares d'alumnes. Els acompanyà el Conseller d'Ensenyament Joan Guitart.

El nom de la Fundació Jaume i de tots els presents, Lluis Carulla i Canals féu ofrena al President de la Generalitat d'un pergamí commemoratiu –similar al que poc abans havia estat lliurat al Conseller d'Ensenyament– tot manifestant l'esperit de servei nacional que inspira aquests Premis, els quals tenen per objecte d'estimular en els més joves el coneixement i l'estima de la llengua i de la cultura catalana.

El Jurat, els guanyadors i les entitats convocants dels Premis Baldiri Rexach amb el President de la Generalitat de Catalunya, Jordi Pujol, el qual s'interessà vivament per l'organització i el sentit d'aquests premis. El President dialogà àmpliament amb tots els reunits i els recordà que encara cal treballar molt pel país, cadascú al seu lloc. Recordà que som lluny de la normalització plena, però que no podem perdre ni l'esperança ni l'esperit de lluita. "Els Premis Baldiri Rexach fruit d'una iniciativa privada i popular –digué–, són avui més valuosos i necessaris que mai" (Foto Eugenio).

El President Pujol s'interessà a fons pels detalls d'organització i pels objectius dels Premis Baldiri Rexach. A tal fi, mantingué un diàleg directe i viu amb els diversos grups representats. Per a tots ells tingué paraules d'encoratjament i a tots féu una crida per tal que continuéssim sense defallences la tasca en pro d'una escola catalana que encara som molt lluny d'haver assolit.

Lliurament al Palau Dalmases dels PREMIS A ESCOLES I MESTRES.

L'acte fou presidit pel Conseller Guitart

En el seu parlament, el Conseller d'Ensenyament de la Generalitat, que presidí l'acte, es manifestà convençut que assistim en una lenta però persistent penetració i consolidació del que ha de ser aquesta escola que vivifica l'esperit d'una llengua i d'una llengua i d'una cultura que no solament ha retrobat la part més important d'ella mateixa, sinó que ha generat un conjunt d'accions tan extraordinari, que podem pensar ja amb tota convicció en aquella normalització que la nostra societat mereix.

FUNDACIÓ JAUME I

El Conseller d'Ensenyament Joan Guitart clou l'acte de lliurament dels Premis Baldiri Rexach a escoles i mestres, celebrat al Palau Dalmases el 12 de juny de 1981. Igual que havia fet el President de la Generalitat, remarcà la necessitat absoluta de potenciar els Premis Baldiri Rexach perquè són una garantia de cara a l'assoliment de la normalitat que tots desitgem (Foto Barceló).

La Generalitat ha marcat una linia clara i ferma de recuperació i de presència. Però aquesta politica serà sempre insuficient sense el concurs d'aquelles iniciatives generoses com la de la Fundació Jaume I que encoratja una munió d'esforços i afanys escampats arreu de la geografia catalana.

Commemorem el Bicentenari de la mort de Mossèn Baldiri Rexach amb la voluntat d'entroncar amb aquelles lúcides consciències que en el passat i des del passat van saber esbossar un graó de futur.

"Baldiri Rexach, un pedagog que avui, doscents anys després de la seva mort, ens apareix amb notable vigor i actualitat."

El segon volum de les "Instruccions"

Salomó Marquès, investigador gironí a cura del qual ha estat l'edició del segon volum –inèdit fins ara– de l'obra capital de Rexach, glossà la transcendència de la vida i l'obra de Baldiri Rexach.

"Que els mestres estimin la feina i que la facin bé."

El pensament d'aquell mestre de mestres que fou Baldiri Rexach –digué Salomó Marquès– és ben actual: "Amb una lectura atenta de les **Instruccions** *es van descobrint aspectes pedagògics que avui, dos-cents anys després de la seva mort, se'ns manifesten encara amb notable vigor, per exemple, l'estima del que ara en diem el món rural.*

"Moltes vegades he oït dir i també he vist que estudiants despreciaven els treballadors de la terra i que tenien per menos a un minyó estudiant perquè era fill de un pagès, lo que no pot provenir, sinó, de la ignorància que tenen los tals, dels honor i l'apreci que se deu als pagesos i a sos fills", tot seguir enfila una llista d'arguments cantant les excel·lències de l'agricultura.

També defensa el dret de les noies a rebre ensenyament. Rexac creu que "lo esperit de les donas és tan capaç de apèndrer les sciencias com lo esperit dels hòmens; y, ademés de ser la sciencia un gran adorno per lo esperit de una dona, podran també ser-li de gran utilitat" i, per tant, les noies han d'aprendre a llegir, escriure, les regles de la política i de les ciències humanes talment com els nois.

Per damunt de tot, al llarg dels dos volums de les **Instruccions,** *hi descobrim una gran preocupació per l'ensenyament. Que els mestres, sobretot, estimin els nois i que es facin estimar; que estimin la feina i la facin bé. És una mostra de sentit comú pedagògic i d'il·lusió per una tasca educativa ben feta. És un goig retrobar aquests elements que constitueixen la més rica i autèntica tradició de la pedagogia a Catalunya.*

Deixeu-me acabar amb els consells que Baldiri Rexach dóna als mestres: "Primerament per a que lo mestre sia amat de sos deixebles és precís que ell los ame primer. Y com lo mestre estiga en lloch dels pares, és precís que, respecte de sos deixebles, tinga la dolçura, paciència y carinyo de un pare. Segonament se requereix que un mestre no tinga vicis, ni los aplaudesca en los altres. Tercerament que sia austero, sens ser aspero y fácil sens ser lleuger i laxo. Que no sia colèric ni prompte. Que en la manera de ensenyar sia senzill, pacient y exacto. Que responga amb molt gust a les dificultats que li proposan los deixebles y que ell los interrogia y los proposia també dificultats proporcionadas a sa capacitat..."

Aquests, i molts d'altres són els consells, que hi ha escampats arreu del llibre per als mestres. Aquests consells, válids encara avui, són els que contribuiran a fer de l'escola, de les escoles de Catalunya, aquelles escoles de qualitat i que tothom anhelem.

FUNDACIÓ JAUME I

Badia i Margarit: "Cal enaltir la memòria de Baldiri Rexach."

El Rector de la Universitat de Barcelona, Antoni M. Badia i Margarit, glossà l'aportació de Baldiri Rexach a la història de la llengua catalana:

Certament, a Baldiri Reixac li ha d'ésser aplicat, abans que cap altre qualificatiu, el de pedagog. No debades els premis que duen el seu nom, i que són lliurats avui, dia 12, i demà passat, dia 14, han estat concebuts per a escoles, mestres i alumnes.

Els fets són coneguts: el llibre intitulat **Instruccions per l'ensenyança de minyons** *(de 1749), pel qual Baldiri Reixac ocupa un lloc destacat dins la història de la cultura catalana, és el resultat d'una sèrie de reflexions sobre l'educació d'infants i adolescents, que es traduei-xen, com el títol ho precisa ben explícitament, en unes "instruccions", ço és, en normes pràctiques. Aquestes versen sobre comportaments, contenen un bell seguit de màximes, tendeixen a inculcar l'amor i l'interès per l'estudi, a enfortir les idees i les pràctiques religioses, forneixen normes i consells per a l'elecció d'estat, i arriben a tractar de les maneres de vestir i tot. El caràcter eminentment aplicat de les* **Instruccions** *explica l'èxit de l'obra, de la qual foren fetes set edicions en català, i hi ha raons per a creure que n'existiren traduccions, al francès, al castellà i àdhuc al llatí.*

La preocupació per la instrucció i l'ensenyament que sentia Baldiri Reixac féu que aquell qui, altrament, potser no hauria estat sinó un rector que esmerçà més de cinquanta anys al front d'una parròquia del Gironès (Sant Martí d'Ollers, de 1730 a 1781), es convertís en un veritable mestre d'escola, i, més encara, en un mestre de mestres, per mitjà de l'obra a la qual al·ludeixo. Hi és notòria la influència dels mètodes pedagògics de Port Royal, per tal com hi segueix el famós tractat de Charles Rollin (publicat el 1724), que Reixac sabé adaptar, emperò, com a fruit de la seva experiència de mestre de minyons, a la idiosincràsia d'aquests, tal com els nois i noies es captenien en els medis, sobretot rurals de casa nostra a mitjan segle XVIII. Així, contra les classes molt nombroses, Reixac es mostrava partidari de l'ensenyament per mitjà de grups reduïts d'educands; o bé: contra els mètodes basats en l'emulació –que duien a la inevitable prelació encapçalada pel "primer de classe", i que, per l'extrem oposat, s'acabava amb el denigrat que la cloïa–, Baldiri Reixac insisteix que cal conèixer i estimar els nois.

No cal que continuï per ací, puix que es tracta d'una posició prou sabuda, per un cantó, i que no fa referència

"Per damunt de tot, pedagog." El Rector de la Universitat de Barcelona, Antoni M. Badia i Margarit, glossà la influència de mossèn Baldiri Rexach en la història de la llengua catalana (Foto Barceló).

als aspectes més propers a la meva dedicació professional, per l'altre. Aquesta és la que ja es reflecteix al títol que jo mateix he posat a la breu exposició present: "Baldiri Reixac i la història de la llengua catalana". I bé, sense negar el valor fonamental de les **Instruccions** *de Reixac en tant que obra d'un educador, jo desitjaria posar en relleu la importància considerable que el llibre posseeix per a la llengua catalana. D'antuvi, i com a conseqüència de l'aplicació dels mètodes de Port Royal, Baldiri Reixac es mostrava partidari que l'educació havia de començar en la llengua materna, i no en llatí (com ho propugnaven més habitualment les altres escoles i tendències). Això ja explica que l'obra fos redactada en català. ¿Cal veure en aquesta decisió, ultra la voluntat de congruència pedagògica que feia indispensable que l'obra restés fixada en la llengua dels educands, una mena d'afirmació defensiva, àdhuc de reptament, davant el clima restrictiu respecte als usos i a les institucions del país, que hauria de culminar en la disposició de Carles III per la qual seria establert que l'ensenyament fos fet en castellà? No ho penso pas. Com a màxim, crec que Reixac podia fer-se intèrpret gairebé inconscient, d'un cert malestar col·lectiu, davant la voluntat unificadora, i despersonalitzadora per a nosaltres que emanava del mateix decret de la "Nova Planta" i de les seves conseqüències. Aquest malestar col·lectiu donaria raó de dos capítols de les* **Instruccions** *(titulats, l'un, "De la ciència de les llengües", i l'altre, "De la llengua catalana"), que, com ha dit Antoni Comas, "són una apologia fervorosa del català". És el desig d'ésser fidel a la identitat de la comunitat el que sens dubte es troba a l'estructura profunda de les* **Instruccions.**

FUNDACIÓ JAUME I

Dos moments del lliurament dels Premis Baldiri Rexach als ALUMNES en l'acte celebrat al Casal de l'Espluga de Francolí el 14 de juny de 1981 amb assistència de més de vuit-cents infants. Els Premis Baldiri Rexach a alumnes són atorgats preferentment a treballs normals de classe, realitzats en grup (Foto Barceló).

En efecte, jo voldria posar en relleu algunes característiques de l'obra de Baldiri Reixac que, examinades des de l'angle de la sociolingüística d'avui, conserven una actualitat sorprenent. Les presentaré a través de fragments de l'obra de Reixac que han estat objecte de l'atenció del mateix Antoni Comas. La primera es refereix a la necessitat, per a qualsevol llengua –també per a la catalana, doncs–, de posseir traduccions adequades, car una cultura que no sent la pruïja de disposar de versions de textos forans en la llengua pròpia es troba mancada de quelcom essencial:

"Ni me diga algú que los bons llibres de les llengües estrangeres ja se troben traduïts en la llengua pròpia i nativa, perquè això és cosa molt falsa, i singularment respecte de nostra llengua catalana, respecte de la qual podem dir que són molt pocs los llibres estrangers que s'hi troben traduïts, i no sols hòmens doctes catalans han faltat en fer la traducció de molts llibres estrangers que són utilíssims, però si també han faltat en no escriurer en català alguns llibres molt bons, que han fet imprimir en llengua castellana o en llatí, com si la nació catalana no meresqués o no tingués la necessitat de ser tan ben instruïda com quiscuna de les demés."

No és válida l'excusa que obres bones ja estan traduïdes al castellà, perquè.

"...cada llengua té un aire o un modo propi d'explicar les coses, el qual jamai se pot ben imitar en un altre llenguatge..."

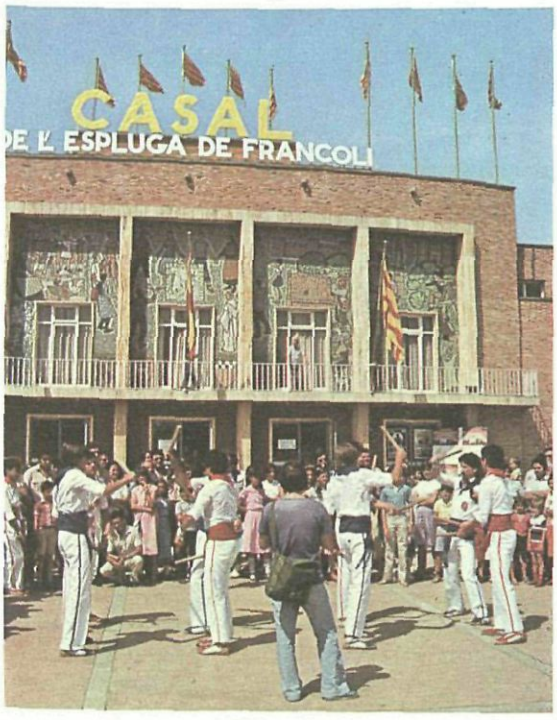
Aquesta darrera frase ens recorda –i prenuncia– la "innere Sprachform" (la "forma interior del llenguatge"), de Humboldt, que fa que una mateixa idea provoqui expressions vàries en les diverses llengües a les quals és traduïda, sempre que no es tracti d'una versió servilment literal, sinó adaptada a la manera genuïna de dir de la llengua...

La segona característica que volia presentar té a veure amb l'anomenat "autoodi", que la sociolingüística moderna defineix com un sentiment pejoratiu de la llengua pròpia, que sovint els parlants cerquen de dissimular tot donant a entendre que no se senten tan lligats a la llengua en qüestió com, de fora estant, algú podria creure-ho... Naturalment, l'"autoodi" té la contrapartida en la satisfacció davant la llengua pròpia, que també fa sortir Baldiri Reixac. Escolteu-ne els següents fragments contraposats i pertanyents ambdós al capítol "De la llengua catalana" de les **Instruccions:**

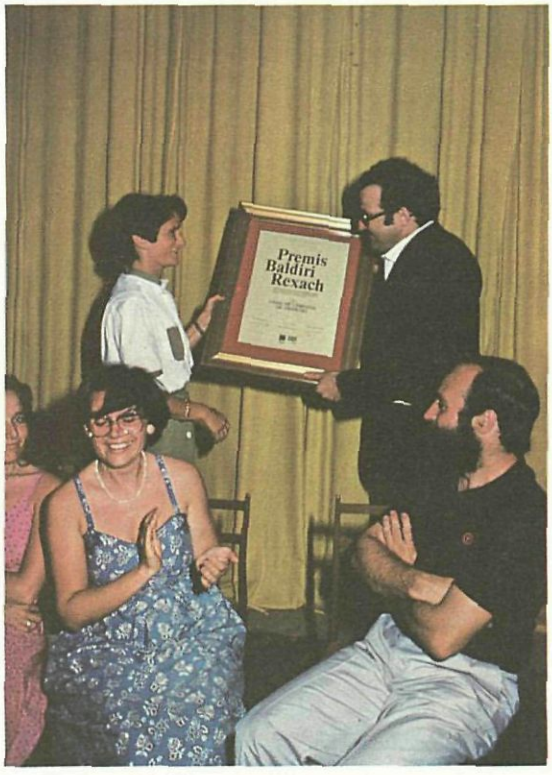
"I com no fàltien catalans que a vegades despre-cien nostra llengua, és precís advertis aquí que la rusticitat, grosseresa i falta de termes que li imputen, provenen de dos causes. L'una és que dites persones tenen lo geni d'estimar més lo que és foraster. Per la raó contrària hi ha catalans que prefereixen la llengua catalana a totes les demés, perquè sols estimen lo que és de sa pàtria, o bé perquè com no estan acostumats a oir parlar altres llengües, los apar que són dures, seques i desabrides, singularment si no les entenen. La segona causa és perquè hi ha poc cuidado en esta provincia d'ensenyar a parlar lo català amb aquella perfecció i gentilesa que se deuria parlar."

Com és natural, atès el to de defensa i d'elogi de la llengua catalana que té l'esmentat capítol, no hi manca la idea que la nostra llengua és la millor, la més apta per a aprendre'n d'altres. Com sabem bé avui, això es pot dir del català en tant que llengua pròpia dels catalans, no en tant que llengua amb els trets típics que en descriuen la fesomia. Altrament dit: totes les llengües són les més aptes... per als qui les tenen com a llengües maternes. Així, per als catalans, el català és la que té més "excel·lència":

"Però m'apar que la llengua catalana té un gran avanç o una gran excel·lència sobre les demés, perquè té una gran aptitud i proporció per apèndrer i enténdrer les demés llengües, pues l'experiència ensenya que los catalans fàcilment entenen les nacions estrangeres i que amb facilitat aprenen de parlar son

Diversos moments de la gran festa de lliurament dels Premis Baldiri Rexach a ALUMNES: danses populars a la plaça del Casal de l'Espluga de Francolí; el dinar de germanor, celebrat en el Pavelló d'Esports d'aquella entitat i lliurament d'un pergamí commemoratiu –similar al que uns dies abans havia estat lliurat al President de la Generalitat– ofrenat pel Jurat dels Premis al President del Casal Josep Maria Vallès (Fotos Barceló i Francesch).

llenguatge; però molt al contrari succedeix a les nacions estrangeres que vénen en esta província, les quals amb dificultat entenen nostre lleguatge i amb molta dificultat lo aprenen de parlar."

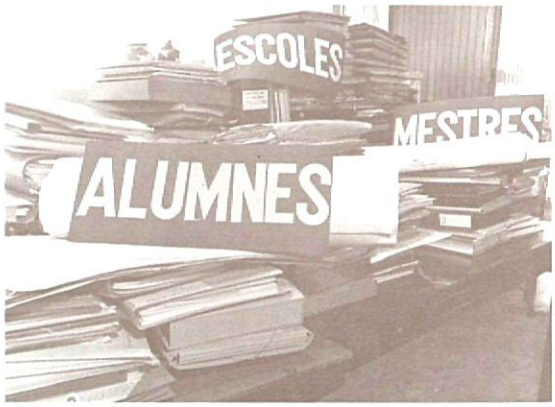
Per fi, Reixac introdueix així mateix la noció de "llengües en contacte", que tant preocupa la sociolingüística actual, com a capítol científic, i que tant ens fa patir a tots, per l'obligat caràcter de llengua dominada que té avui el català respecte al castellà. Per això s'apressa a incloure, a la fi de les **Instruccions**, *un diccionari castellà-català, amb el fi, díu, que*

"...tots los minyons catalans puguen amb aquest llibre sol enténdrer i parlar la llengua espanyola, que los és la més útil i necessària de totes les llengües estrangeres..."

Les **Instruccions** *de Baldiri Reixac són una peça d'alt interès per a la història de la llengua catalana. Des del punt de vista precisament lingüístic, el segle XVIII és desorientador: la llengua viu i es retransmet, en la seva forma oral, amb naturalitat i amb normalitat, sobretot a les zones rurals.*

Els medis cultivats, que es troben sobretot a les ciutats, apareixen més castellanitzats, per tal com el castellà s'hi va imposant en tant que llengua escrita –portadora de formes culturals–. S'ha anat estenent la idea d'una fagmentació dialectal que ni és d'aleshores

FUNDACIÓ JAUME I

Els treballs i els expedients presentats als Premis Baldiri Rexach a la seva convocatòria del 1980-81 ocupen més de tres metres cúbics d'espai. El Jurat examinà les aportacions, una per una, amb paciència i rigor, abans d'emetre el seu veredicte definitiu (Foto Andreu Morta).

(ja que les grans modalitats geogràfiques del català oriental i del castellà occidental daten de les èpoques mes reculades) ni és massa acusador (ja que, en conjunt, i com és ben sabut, el català és de les llengües romàniques més unitàries), de manera que la pretesa, fragmentació dialectal no és sinó un testimoni més de la crisi de la llengua escrita. En aquest context cultural, una de les reserves de la llengua és precisament l'angle nord-est del país –el Gironès i l'Empordà–, que tant hi ha pesat sempre. No debades Baldiri Reixac, que viu entre 1703 i 1781, hi conviu amb Ullastre (nat a Banyoles el 1690 i mort el 1762), autor d'una de les primeres gramàtiques catalanes, venturosament editada fa poc.

Tot això ens permet d'enaltir la memòria de Baldiri Reixac, del traspàs del qual enguany commemorem el segon centenari, i que fou un dels puntals que, sense adonar-se'n, havia de permetre, per la seva obra de pedagog, per la seva naturalitat en emprar la llengua materna i per la seva provinença d'una comarca fidel a la llengua avial, de salvar la solució de continuïtat que amenaçava la cultura del nostre país.

Lliurament dels
PREMIS ALS ALUMNES.
Al Casal de l'Espluga de Francolí

De bon mati ja sonava la música i la plaça del Casal apareixia guarnida de festa gran.

Mentre anaven arribant els alumnes premiats (que eren quasi cinc-cents), s'hi anà desenvolupant l'actuació dels grups locals de ball de bastons i de grallers. També actuà el grup d'animació "Bufa-forats", de Valls; gegants, capgrossos, xanques, pallassos i personatges extravagants feren cercaviles al llarg del mati i delectaren la quitxalla –i els grans– amb les seves cabrioles i els seus equilibris.

Representació teatral

A les dotze en punt, i amb la sala plena de gom a gom, s'obria el teló del gran escenari del Casal. L'elenc juvenil de teatre del Casal de l'Espluga posà en escena –molt ajustadament, per cert– l'obra de Molière *EL METGE A GARROTADES.*

Lliurament dels Premis

L'acte, que es clogué amb el lliurament dels premis i dels pergamins-record corresponents, fou presidit, en nom del Conseller d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya, pel Director General de Planificació Educativa XX.

El President de la Generalitat adreçà un missatge de felicitació i d'encoratjament a tots els infants assistents.

També fou lliurat un pergami al·lusiu al President del Casal com a entitat amfitriona de l'acte.

Les entitats organitzadores dels Premis Baldiri Rexach –la Fundació Jaume I i la Delegació d'Ensenyament Català, DEC, d'Òmnium Cultural– tenen el propòsit de fer els lliuraments cada any en un lloc diferent de Catalunya, per tal que el missatge d'encoratjament que són aquests premis arribi a tot arreu.

Cal tenir en compte que els premis a les ESCOLES recompensen la tasca global del centre escolar mentre que els premis als ALUMNES no són donats a treballs fets expressament per concursar, sinó a treballs dels que els infants realitzen –generalment en grup– cada dia, en el decurs normal de la jornada escolar. Tots els infants de Catalunya que treballen a l'escola en català, sobre temes de llengua, de geografia, d'història, de costums, etc., del nostre país, poden enviar aquests treballs "normals" als premis. Només cal acompanyar el treball seleccionat amb una brevissima memòria explicativa del perquè s'ha fet aquella tasca.

CONVOCATÒRIA PER AL CURS 1981-82

Al final de l'acte de lliurament dels premis a escoles i mestres, el Conseller Guitart declarà oberta la convocatòria dels Premis Baldiri Rexach per al curs 1981-82, d'acord amb les bases que reproduïm tot seguit.

FUNDACIÓ JAUME I

Premis Baldiri Rexach

La DELEGACIÓ D'ENSENYAMENT CATALÀ (DEC) D'ÒMNIUM CULTURAL CONVOCA els PREMIS BALDIRI REXACH 1981-82

Aquests Premis són dotats per la FUNDACIÓ JAUME I, enguany amb 4.100.000 pessetes procedents de les aportacions voluntàries dels receptors dels llibres-Nadala que aquesta Fundació tramet anualment.

I. PREMIS A LES ESCOLES

1) S'estableixen 10 premis de **250.000** pessetes cadascun.

2) Serà premiada la qualitat global de la gestió escolar *en l'aspecte concret de la catalanitat. Hom valorarà el* lloc que ocupen la llengua i la cultura catalanes en la programació i en altres activitats formatives (revistes escolars, aula de teatre, excursions, biblioteca, etc.). Hom tindrà en compte si les escoles es poden considerar plenament catalanes o, si són en vies de catalanització, *que l'estan realitzant a curt termini.*

3) L'àmbit dels Premis Baldiri Rexach és els Països Catalans. Seran assignats, en proporció al nombre de centres seleccionats de cada lloc, a les escoles que no hagin estat premiades en anys anteriors.

4) Per a participar en aquests Premis només cal omplir i trametre un qüestionari –que serà facilitat per la DEC– i la documentació que s'hi demana. El termini de presentació serà el 15 de febrer de 1982, a les 8 del vespre.

5) Les escoles, ja presentades l'any anterior i no premiades, *que desitgin optar a aquesta convocatòria només* caldrà que presentin un nou qüestionari actualitzat, sense necessitat d'aportar nous materials justificatius.

II. PREMIS ALS MESTRES

1) S'estableixen 5 premis de **100.000** ptes. cadascun destinats a professionals de l'ensenyament.

2) Els premis als mestres seran atorgats a treballs inèdits de programació de cultura catalana o per a ensenyar en català qualsevol altra àrea concreta (amb guió didàctic i de classes i, eventualment, exercicis, amb un mínim de 25 folis), de Pre-escolar, EGB, Educació Especial, BUP, FP i Escoles de Mestres.

   S'establirà una subvenció per l'edició d'aquells treballs premiats que a judici del Jurat puguin tenir una utilitat *immediata per a la normalització de l'ensenya*ment català. Tots els drets de l'edició seran reservats a l'Editorial Barcino encara que, previ acord, puguin ser també editats per altres editorials.

3) Els esmentats treballs hauran d'ésser tramesos a la DEC (Passeig de Gràcia, 42, 4rt, 1.ª, Barcelona-7), abans del dia 15 de febrer de 1982, a les 8 del vespre o bé que portin matasegells fins a la mateixa data.

4) Als treballs hi haurà de constar el nom, l'adreça i el telèfon de l'autor i els del centre on treballa.

III. PREMIS ALS ALUMNES

1) Els premis per a alumnes seran atorgats a treballs realitzats en català i preferentment en equip, per alumnes d'EGB, Educació Especial, BUP, COU o FP, i consistiran en 35 lots de llibres catalans per valor de **20.000** pessetes cadascun, a triar pels interessats.

2) Els treballs hauran de ser de tema català i, en la seva part escrita, si n'hi ha, en català, i poden versar sobre qualsevol de les matèries o de les àrees dels cicles escolars citats, o bé ésser resultat d'activitats escolars que abastin diverses matèries o àrees: excursions, visites, festes, periòdics escolars, murals, diaris de classe, col·leccions, manualitats, audiovisuals, etc.

3) Tots els treballs han d'ésser acompanyats d'una breu memòria manuscrita, no més llarga de dos folis i signada pels realitzadors del treball, en la qual s'especificaran les motivacions, les circumstàncies i la manera *com ha estat realitzat el treball. En treballs d'alumnes* de 1r i 2n d'EGB i d'Educació Especial la memòria pot ésser presentada pel mestre.

4) El Jurat considerarà d'una manera especial aquells treballs que hagin suposat per als alumnes un esforç de penetració en la realitat social catalana del seu entorn, en la tradició cultural catalana, o que comportin l'ampliació i generalització escolars de vocabularis tècnics o científics, i, en general, que s'insereixin en un context de normalització de l'ús de la llengua catalana a l'escola.

5) *El Jurat procurarà repartir els premis, en la mesura* que ho permeti la quantitat dels treballs, entre les diverses matèries, àrees, cicles i períodes escolars.

   Els treballs hauran d'anar acompanyats dels noms i adreces de tots els membres de l'equip realitzador, així com també del nom, l'adreça i el telèfon de l'escola i del mestre responsable d'aquell equip.

   Cal especificar igualment el nivell al qual pertanyen els alumnes.

   Els treballs hauran d'ésser adreçats, a la DEC (Passeig de Gràcia, 42, 4rt, 1.ª, Barcelona-7) **abans del dia 15 de febrer de 1982,** cada tarda de 4 a 8 o bé que portin matasegells fins a la mateixa data.

ASPECTES GENERALS

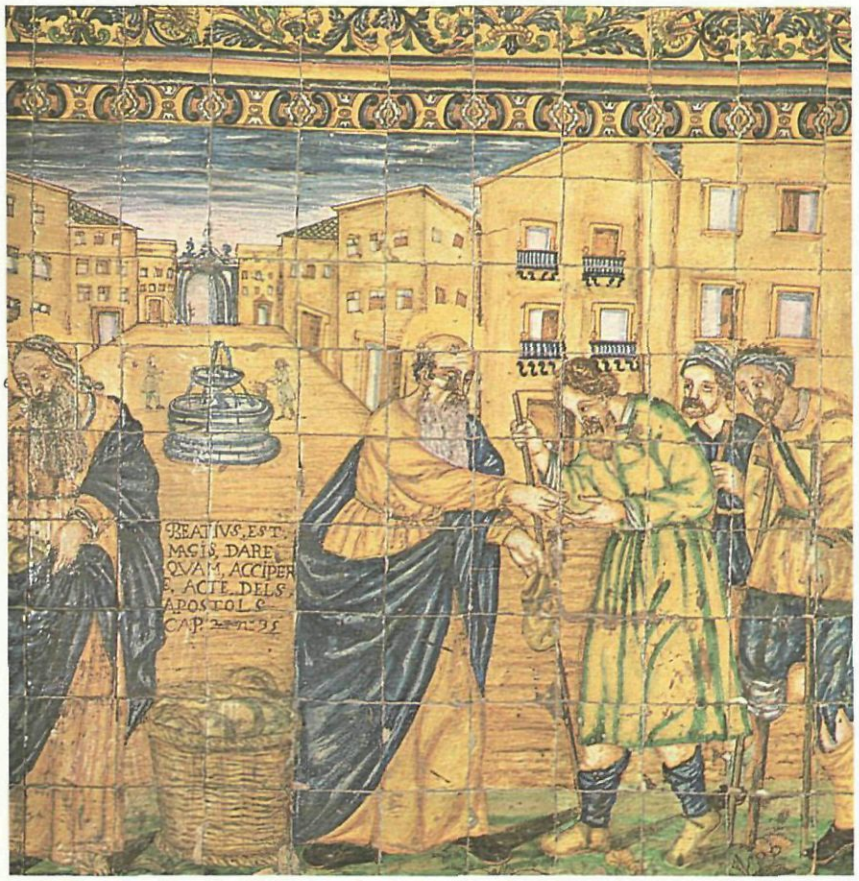
1) *El jurat serà format per: Carme Alcoverro, M.ª Rosa* Caballé, M.ª Antònia Canals, Josep Chalmeta, Josep González Agàpito, Maria Martorell, Miquel Reniu, Irene Rigau, Josep M. Torres.

2) El veredicte del jurat serà inapel·lable.

3) Tant el nombre de premis com la seva dotació anual *són variables en funció de les aportacions voluntàries* que lliuren cada any les persones a les quals és enviat el llibre-Nadala de la Fundació Jaume I.

4) El lliurament dels Premis serà anunciat oportunament.

5) Cada treball ha de fer constar específicament a quin premi es presenta: *a escoles, a mestres, o a alumnes.*

CONSTEL·LACIÓ GLORIOSA D'EFEMÈRIDES 1906-1981

Lluís Carulla i Canals

Les sis glorioses fites que exalta aquesta Nadala

1906 Congrés Internacional de la Llengua Catalana.
1907 Institut d'Estudis Catalans.
1906 Solidaritat Catalana
1906 "La Nacionalitat Catalana"
1914 Biblioteca de Catalunya.
1914 Mancomunitat de Catalunya.

No són casualitat de coincidència cronològica aquests diversos i vitals fets que, d'altra banda, són claus de volta-catedral per a Catalunya

La concurrència d'un nombre considerable de commemoracions cabdals[1], a les quals dediquem aquesta Nadala del 1981, que s'escauen el 1906 i els anys immediats, podria semblar una casualitat generosa de la Història als catalans que foren víctimes durant quaranta anys del silenci pedagògic estatal imposat a les nostres escoles.

Res més lluny d'aquella casualitat. No fou un atzar. Fou una llarga obra conscient i concatenada d'*"un poble que estima i avança donant-se les mans"*.

Sintetitzem: La constel·lació gloriosa d'efemèrides que commemora aquesta Nadala no és sinó el fruit i l'exponent nacional del FET DIFERENCIAL CATALÀ irrebatible i irreversible. *"FET no laminable ni retallable"*, tal com adverti al Govern de Madrid, fa poques setmanes, el President de Catalunya, el Molt Honorable Senyor Jordi Pujol.

Anem a fer una ràpida glossa del **Congrés Internacional de la Llengua**, de l'**Institut d'Estudis Catalans**, de **Solidaritat Catalana**, de **"La Nacionalitat Catalana"**, **de la Biblioteca de Catalunya**, de la **Mancomunitat**, per acabar amb una Cloenda del que significa aquest despertar de la Pàtria, mobilitzada per la consigna que va donar Pompeu Fabra al país en dir-nos que: **"Cal no abandonar mai ni la tasca ni l'esperança"**.

Casa de Convalescència de l'antic Hospital de la Santa Creu, seu social definitiva de l'Institut d'Estudis Catalans. Plafons de rajoles policromades del s. XVII, obra de Llorenç Passoles. Representen la vida de Sant Pau, en record de Pau Ferran (mort el 21 d'octubre de 1649) gràcies a la generositat del qual fou possible d'acabar l'edifici (Fotos R. Manent).

1906. Congrés Internacional de la Llengua Catalana

Concentrà il·lustres filòlegs de tot Europa i el bo i millor de la intel·lectualitat de Catalunya. Fou el gresol d'on havien de néixer les *Normes ortogràfiques,* de Pompeu Fabra, en laboriosa gestació que cristal·litzà el 1913 amb la publicació oficial per l'Institut d'Estudis Catalans.

El dia 17 de setembre de 1981, en un acte presidit pel Batlle de Barcelona Narcis Serra i el Conseller Adjunt a la Presidència de la Generalitat de Catalunya, Miquel Coll i Alentor, i amb assistència d'altres autoritats i bon nombre d'intel·lectuals catalans, valencians i mallorquins, fou commemorat solemnement el 75è aniversari del transcendental Congrés, al Salò de Cent.

La Fundació Jaume I lliurà el premi **Unitat de la llengua Catalana** a Manuel Sanchis Guarner pel seu llibre *Aproximació a la història de la llengua catalana.*

1907. Institut d'Estudis Catalans

Clos el magne Congrés Internacional de la Llengua Catalana, neix el 1907 aquesta corporació acadèmica, l'Institut d'Estudis Catalans, fundat per Enric Prat de la Riba i dedicat a la investigació cientifica superior.

Integrat l'Institut d'Estudis Catalans, al principi, per vuit primerissims estudiosos, especialistes en història, història literària, arqueologia, història de l'art i història jurídica, ja des de la seva fundació l'Entitat fou ampliada incessantment amb la creació de serveis, laboratoris i seminaris d'alta investigació, etc., i sobretot la secció dedicada a l'estudi, l'expansió i el desenvolupament de la llengua catalana, sense oblidar el conreu de les ciències naturals, exactes, fisicoquímiques, filosòfiques, morals i polítiques, amb totes les quals i les noves seccions que encara han anat naixent en el decurs del temps, s'abraça, sense parar, nous àmbits del saber i de la investigació, promovent una creixença de la gloriosa Entitat, que clava arrels al món internacio-

"Entre els pintors noucentistes cal assenylar Torres Garcia, Francesc Gali (important també com a formador d'artistes), Joaquim Sunyer, Josep Obiols, Xavier Nogués, Joaquim Mir, Ricard Canals, Iu Pascual, Joan Colom i molts d'altres. I entre els dibuixants, a més d'alguns ja esmentats com a pintors, Junceda, Opisso i Feliu Elies." Mural intitulat La Catalunya eterna de Joaquim TORRES GARCIA, conservat a la sala del mateix nom del Palau de la Generalitat de Catalunya (Foto Arxiu Mas).

nal en ser reconeguda, amb el temps, per la més prestigiosa entitat cientifica europea la *Union Academique Internationale* constituïda per vint-i-cinc països, amb seu a Brussel·les.

Lluis Nicolau d'Olwer en fou President i Ramon Aramon, Vice-president.

L'altissima categoria i l'eficiència de l'Institut d'Estudis Catalans no fou obstacle perquè el general Primo de Rivera, en proclamar la Dictadura el 13 de setembre de 1923, li clavés falconada immediatament després de publicar el *Decreto de Represión del Separatismo,* el mateix mes de setembre de 1923 en què es produí el cop d'Estat que havia de fer caure la Monarquia.

Després de la Dictadura que donà pas al Govern Berenguer i a la República, a partir d'aquesta i dels primers anys de la dècada dels trenta, l'Institut tornà a ser el que havia estat, i ho fou fins al 1939, en acabar la guerra civil, en què de nou fou escomès i perseguit, fins a fer-lo desaparèixer de la vida pública. No obstant això, la feina de l'Institut d'Estudis Catalans continuà en la clandestinitat, silenciosament, en règim de catacumbes.

Jo recordo el detall depriment de quan, governant Franco, en ocasió de donar hostatge a l'Institut d'Estudis Catalans als locals d'Òmnium Cultural, al Palau Dalmases del carrer de Montcada, els anys 1960, haguérem d'anar a recollir, amb les màximes precaucions, la biblioteca i el fons editorial de l'IEC, que havien estat ben amagats en pisos particulars davant el cinema Coliseum, pisos que havien estat retolats amb noms imaginaris per tal d'evitar tota sospita del "delicte" que aixoplugaven els respectius estatges. No fos cas que a aquell tresor de llibres salvats, li passés la "sort" del material imprès dels Clàssics Catalans de l'Editorial Barcino que camions del nou règim traslladaren a la fàbrica de cartó Bachs, per tal d'aixafar-lo, moldre'l i fer-ne cartó. Déu meu...!

Pel respecte que ens mereix la Nadala, no mencionem el nom d'un *duque* de nou encuny, que mentre era president del Consell de Ministres del Govern espanyol, va ficar, fins als genolls, els peus a la galleda, tot comentant, en una entrevista al "Paris Match" de l'any 1977, que l'idioma català no era apte per al conreu de les ciències, com per exemple la física nuclear.

1906. Solidaritat Catalana

Primer moviment unitari català de gran magnitud, fou creat a partir de la presa de consciència del "fet nacional" provocada pels incidents del setmanari "Cu-cut!", que derivaren en un ample moviment d'oposició al projecte de *Ley de Jurisdicciones* exigit pels militars.

Aquell moviment de Solidaritat Catalana aplegava pràcticament tot el poble català, des dels carlins fins a bona part dels republicans.

Només en restaren fora els partits monàrquics centralistes i el republicanisme lerrouxista.

Sempre s'ha cregut que Lerroux fou facturat pel Govern a Catalunya per tal de destralejar el catalanisme a nivell obrer –amb un demagògic obrerisme–. Lerroux fou el principal enemic i atacant de Solidaritat Catalana. Es creu que el pagava el mateix Ministeri de Governació.

D'aquell enviat de Madrid, són tristament célebres els furibunds discursos, els més anticatalanistes i anticlericals, com el famós article *Rebeldes* adreçat als *"jóvenes bárbaros de hoy"*.

No obstant això, a les eleccions del dia 21 d'abril de 1907 els candidats solidaris triomfaren arreu de Catalunya. A Barcelona obtingueren més de 50.000 vots i l'elecció dels seus set candidats, mentre que Lerroux, amb només 21.000 sufragis, restava sense acta de diputat. En el conjunt de Catalunya els solidaris *guanyaren 41 dels 44 llocs a elegir i recolliren més de 200.000 vots, que arribaven gairebé al 70 % dels sufragis votats.*

L'any 1974 tingué lloc la celebració del cinquantenari de l'Editorial Barcino. L'acte principal tingué per escenari la Biblioteca de Catalunya i constituí un homenatge clamorós –al quan n'han seguit molts a'altres– a Josep M. de Casacuberta.

1906 "La Nacionalitat Catalana"

Obra cabdal del qui fou el "seny ordenador de Catalunya" Enric Prat de la Riba. Aquest llibre és l'evangeli de Catalunya, que resumeix sàviament, des del principals punts de vista, la doctrina nacional catalana.

D'aquesta obra s'han exhaurit tantes edicions com han editat les premses catalanes.

L'Editorial Barcino, que dirigeix el patrici Josep M. de Casacuberta i promou la Fundació Jaume I, publicà el llibre durant el franquisme i ha realitzat dues de les últimes edicions, també exhaurides totalment.

La reedició de *La Nacionalitat Catalana* que es féu el 1910, fou per subscripció pupular, i oferta al seu autor per una comissió presidida per Joan Maragall, com a desgreuge pels atacs que li havien estat fets amb motiu de les discussions provocades per l'ús de la llengua i la bandera catalanes. Amb motiu d'aquest homenatge, Xènius redactà el famós *Dístic a la manera antiga per l'home a la manera antiga*

"Folles les gents es batien. Tu, calmós, enmig de la lluita, basties un temple.
T'apedregaren. Les pedres mateixes no foren inútils."

Recomanem de rellegir la Nadala que la Fundació Jaume I va publicar el Nadal del 1970, amb motiu del *Centenari del Naixement d'Enric Prat de la Riba.*

No ens sabem estar de transcriure el Capitol X de *La Nacionalitat Catalana* titulat "Acabament":

"Catalunya, empobrida per la ruïna del Mediterrani, combatuda pel Renaixement, per l'omnipotència de la monarquia absoluta, per totes les grans corrents universals llavors dominants, va devenir província. Perduda en un racó d'Espanya, va vegetar amb vida pobra i miserable, lluny del poder, lluny dels nous ideals, lluny de les grans empreses nacionals i europees.

La Union Académique Internationale, *organisme de coordinació de totes les institucions científiques d'Europa, impulsa la realització d'un catàleg exhaustiu dels vitralls policromats d'Europa. L'Institut d'Estudis Catalans participa en aquesta tasca de recerca. A tal fi s'està efectuant en aquests moments la reproducció sistemàtica de tots els vitralls gòtics catalans. Fins ara han estat catalogats els de la catedral de Girona i els de Santa Maria del Mar i del Monestir de Pedralbes de Barcelona.*

Detall descobert recentment a la Sala Capitular del Monestir de Pedralbes s. XV (foto Ramon Roca Junyent).

"Van mudar d'orientació les coses del món i Catalunya va revenir, va retornar-se. Primer va córrer darrera la riquesa. Que la deixessin treballar, que no la distraguessin de la feina era tot el que demanava.

Després va començar a demanar-se què era, d'on venia, on anava. D'indústria no n'hi havia enlloc més d'Espanya. Les lleis civils de la família catalana eren molt diferents del "derecho común", *del* "derecho patrio". *Aquí i allà altres consuetuds, supervivència d'institucions ignorades, marcaven altres excepcions, altres separacions del règim general. Conservar com a reliquies mortes totes aquestes especialitats, conservar com cosa viva i creixent la prosperitat econòmica és l'ideal que va absorbir totes les energies públiques i particulars de la nostra terra, amb exclusió de tots els altres, nacionals i universals. Aquest va ser el bescantat Provincialisme de Catalunya.*

"La llengua materna no era un patois *en descomposició. Al caure l'hora de despertar-se les velles parles populars, la llengua catalana va aixecar-se sencera, forta, plena de vida renovada i va emprendre la llarga reconquesta de la cultura* (La Nacionalitat Catalana).

1914. Mancomunitat de Catalunya

Tres raons de parlar de la Mancomunitat en aquesta Nadala.

Les tres raons que anem a exposar ens menen avui a retre homenatge, des d'aquest llibre nadalec, a la gloriosa Entitat molt anticipadament a l'ordre cronològic, que li correspondria, de les efemèrides.

1. Perquè la Mancomunitat, malgrat ésser del 1914, té tanta il·lació amb la resta d'efemèrides d'aquest llibre, que no li sabem escatimar una lleu referència, tot esperant l'any en què li correspondrà la dedicació total de la Nadala.

2. La instauració de la Mancomunitat va representar, el 1914, posar la teulada mirant a quatre aigües, de mida gegantina, a tot el que havia estat creat pel catalanisme operant i fecund, amb gran esforç i perseverança, i en poquíssims anys.

3. Si bé la Mancomunitat fou aprovada l'any 1914, els catalans i, al capdavant d'ells, el pare de la Pàtria, Prat de la Riba, la duien al cor i la tenien constantment a flor de llavis des de feia anys.

Fou un part dificilíssim, amb fòrceps

Com si la concessió d'aquella minúscula partícula de govern d'autonomia signifiqués pel govern de l'estat prestar la conformitat d'un nou Tractat d'Utrech del 1713, i cedir a una sobirania estrangera un nou *"Peñón de Gibraltar"*, Prat de la Riba i els seus homes hagueren de lluitar increïblement.

I en realitat no havíem d'agrair res

Els qui no coneguin gaire la gènesi del famós primer minigovern que tingué Catalunya amb la Mancomunitat, cal que recordin que aquesta no va néixer com una concessió ex-professa i pac-

tada per les *Cortes* i Catalunya, a diferència d'un Estatut d'Autonomia del 1932 o un Estatut del 1979; les bases legals de la Mancomunitat foren, a més de la llei provincial del 1882, general per a tot l'Estat, el decret del 18 de desembre de 1913, *que autoritzava la unió de províncies de l'Estat espanyol per fins exclusivament administratius.* Només s'hi acolliren les províncies catalanes. València ho intentà inúltiment. Els faltava un Prat de la Riba, que féu el miracle amb les quatre províncies catalanes.

Un cop d'ull a la Mancomunitat

L'organització politico-administrativa de la Mancomunitat es basava en tres òrgans fonamentals: l'Assemblea general, el Consell permanent i la Presidència. L'Assemblea, que era sobirana i comptava amb tots els diputats de les quatre províncies, redactà i aprovà el 28 de maig de 1914 el seu reglament. El Consell permanent era format pel President i vuit Consellers, dos per província, i amb representació de les diverses tendències polítiques.

El Consell permanent era una mena de govern regional incipient que actuava com a govern regional executiu.

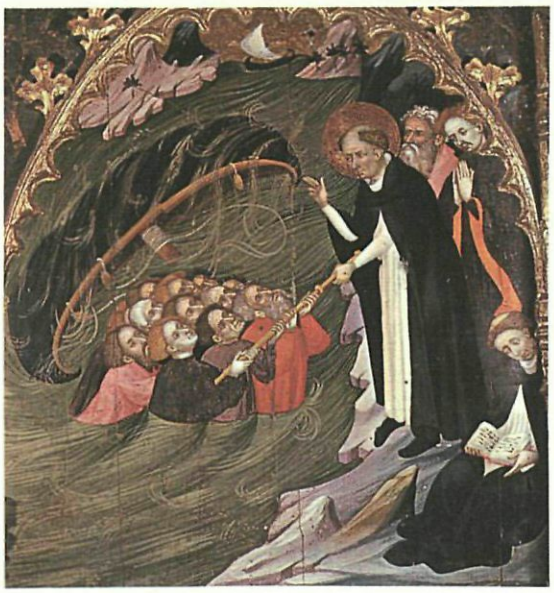
Les Conselleries eren, inicialment, les de Cultura i Instrucció, Camins i Ponts, Obres Hidràuliques i Ferrocarrils, Telèfons, Agricultura i Serveis Forestals, Beneficència i Sanitat, Política Social i Finances.

Ens recorda l'historiador J. A. González i Casanova que la Mancomunitat fou per a Prat de la Riba quelcom més que un òrgan administratiu: *"La creació d'una Entitat política que posés les bases d'una futura autonomia de molt més llarg abast."*

Un fragment de la ingent Obra realitzada per la Mancomunitat

Per arribar a aquella futura autonomia hom creà i envigorí institucions com l'*Institut d'Estudis Catalans,* la *Biblioteca de Catalunya,* l'*Escola Superior d'Agricultura,* les *Biblioteques Populars,* l'*Escola del Treball,* la *Universitat Industrial,* l'*Institut*

"Noves adquisicions del Museu Episcopal de Vic." (Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans, 1907: Crònica de la Secció Arqueològica.) *La vitalització dels museus fou una activitat primerenca i primordial de l'Institut. Retaules de Guimerà, de R. de Mur; de Santa Clusa, de Ll. Borrassà, i crucifixió de Sant Andreu, també de Ll. Borrassà. Museu Episcopal de Vic (Fotos R. Manent).*

d'Educació General, l'*Escola de Funcionaris d'Administració Local,* la de *Bibliotecàries,* la de *Bells Oficis,* la d'*Infermeres,* la *Junta de Museus,* la *Caixa de Crèdit Comunal,* l'*Oficina d'Estudis Jurídics,* etc. Totes aquestes institucions havien de dur a terme una tasca de conscienciació catalana força important, alhora que hom posava les bases d'una administració pròpia i les d'un equip d'homes preparats per a les futures tasques de govern.

Redacció primera d'un Estatut d'Autonomia
La Mancomunitat de Catalunya intervingué directament en la lluita autonomista iniciada el 1918, lliurant al Govern espanyol unes *Bases de l'Autonomia i redactant sàviament l'Estatut d'Autonomia de Catalunya,* que fou aprovat per l'Assemblea General el 25 de gener de 1919.

Increïble refinament de l'odi
La Dictadura del general Primo de Rivera substituí en la Presidència de la Mancomunitat el successor de Prat de la Riba, Josep Puig i Cadafalch, pel dirigent de la Unión Monárquica Nacional, Alfons Sala, fins a la supressió definitiva de la Mancomunitat, que l'esmentat general consumà el 1925.

A Puig i Cadafalch, arquitecte d'inesborrable record professional i mèrit artístic, li fou imposat pel general Franco, en acabar la guerra, el degradant càstig de no poder exercir la carrera i ser expulsat del Col·legi d'Arquitectes.

1914. Biblioteca de Catalunya

Té el seu origen en la Biblioteca de l'Institut d'Estudis Catalans i fou oberta al públic el 28 de maig de 1914. El nom oficial actual torna a ser el de Biblioteca de Catalunya, *proscrit durant les dues Dictadures.* Instal.lada a l'antic edifici de l'Hospital de la Santa Creu, té habilitades per al públic les tres naus gòtiques del primer pis. Posseeix més de mig milió de volums, més de 2.000 manuscrits, més de 400 incunables, i riquíssims tresors a la seccions especials. El propòsit inicial de fer-ne, a més d'un centre de consulta i de recerca científiques, un dipòsit de textos de la llengua i de la cultura catalanes pot ésser considerat assolit; la biblioteca és el nucli bàsic, en quantitat i en qualitat, dels manuscrits d'interès històric i literari catalans.

L'Institut d'Estudis Catalans, el mateix any de la seva fundació (1907), decidí la creació d'una biblioteca i adquirí (1908) com a nucli inicial la col·lecció de llibres de Mariá Aguiló, especialitzada en llengua i cultura catalanes. Aviat rebé com a llegats la llibreria d'Antoni Aulèstia, la col·lecció de fullets polítics d'Insidre Bonsoms i el *Cançoner Gil,* i fou adquirida la llibreria de Jacint Verdaguer. La biblioteca restà instal·lada al segon pis del Palau de la Generalitat, als antics locals de la fiscalia de l'Audiència, el 28 de juliol de 1908. El 1911 fou decidida la instal·lació d'una biblioteca de lliure accés, que fou la primera dels Països Catalans i de la península.

El 1915 fou iniciada la creació de la xarxa de biblioteques populars de la Mancomunitat, considerades sucursals de la Biblioteca de Catalunya.

Cloenda d'aquest despertar d'una Pàtria a què hem dedicat la Nadala

"Cal no abandonar mai ni la tasca ni l'esperança." Pompeu Fabra.

El recobrament nacional d'un país que fou anorreat el 1714 per la força de les armes del rei Felip V i el 1716 pel Decret de Nova Planta aplicat sobre les institucions catalanes com una piconadora genocida, féu de la nostra Pàtria aquella que va descriure el poeta Ventura Gassol en *Les tombes flamejants:*

Fou una Pàtria. Va morir tan bella,
que mai ningú no la gosà enterrar...

Aquella Catalunya decaiguda, abatuda, que durant la decadència havia donat homes clarividents i precursors com el pedagog mossèn Baldiri Rexach (1703-1781), rector i mestre del poble de Sant Martí d'Ollers, va despertar miraculosament i va començar a redreçar-se gràcies a la Renaixença que s'insinua tímidament als volts de mig segle passat amb l'oda a "La Pàtria" d'Aribau, que féu sensació. El país comença a prendre consciència del fet diferencial català, i que no era morta aquella Pàtria "que mai ningú no la gosà enterrar".

Era el famós crit de "*Catalunya no ha mort!*" amb què Àngel Guimerà començava l'històric discurs que pronuncià a l'Ateneu en prendre'n possessió com a president l'any 1895.

A propòsit del fet que la Catalunya d'aquest segle i de la segona meitat de l'anterior no havia perdut totalment la consciència del passat, no em sé retenir una emotiva anècdota, recollida per mi pels volts del 1921, en ocasió de començar a l'Espluga de Francolí, amb l'entusiasme dels disset anys, el periòdic "El Francolí", que visqué cinc anys (1921-1925) i que fou matat per Martínez Anido.

Com a tema d'un article per al periòdic, em contava el patrici Josep Maria Rendé i Ventosa, fill d'una gran casa pairal de les més representatives de l'Espluga, un fet que val la pena d'explicar:

Rendé nasqué el 1874 i morí jove el 1925 deixant una obra immensa. Consagrat a la pagesia catalana, té un monument a la vila esculpit per Llimona amb uns versos de Josep Maria de Sagarra.

Diu Cambó en l'exemplar d' "El Francolí" que vam dedicar al patrici esplugui, com a homenatge, arran de la seva mort:

"Rendé era un pagès de selecció. Un pagès de cap a peus...", i acaba "amb un pagès com Rendé a cada comarca la nostra pagesia deixaria de ser rutinària i aniria a la coordinació agrària que imposen les necessitats modernes de l'agricultura".

El Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona durant l'acte de lliurament dels Premis d'Honor Jaume I del 1978 que corresponguèren, respectivament, a l'Institut d'Estudis Catalans i a Ventura Gassol (Foto Barceló).

Rendé fou cridat per la Mancomunitat de Catalunya per a ocupar el càrrec de Cap d'Acció Social Agrària. Dimití quan el 1923 Primo de Rivera exigí la firma d'un document de fidelitat a la dictadura a tots els profesors de la Mancomunitat.

Rendé convisqué a la casa pairal amb els pares i els avis. Els avis de Rendé eren nats al segle immediat als fatídics 1714-1716, i per tradició oral familiar, recollida pels avis de Rendé d'una o dues generacions anteriors, i de la mateixa sang de les que havien viscut i sabut, i potser patit, els estralls del 1714 i de l'aplicació del Decret de Nova Planta. Si no fou així, Josep Maria Rendé no s'explicava la següent reveladora i nostàlgica pregunta que li feren més d'una vegada, els seus avis, a les darreries del segle passat: "Amb aquest nou bullir de la Renaixença, que mai no havia donat fe de vida, que creix com l'escuma, no serà, Josep Maria, que tornarem a "ser catalans"?"

Cal precisar que la cultura històrica d'aquests avis de Rendé era tota la que la tradició oral podia transmetre en un temps en què el mestre d'estudi i l'escola eren una entelèquia en pobles com l'Espluga de Francolí.

☆ ☆ ☆

Doncs bé, si dotzenes d'il·lustrissims catalans promotors de la Renaixença catalana –amb la santa tossuderia de tot un poble abatut el 1714– han fet lletra morta el contranatura *Decreto de Nueva Planta* del 1716, quin pot ser el destí que espera a les possibles *Ley de Armonizaciones* que puguin aparèixer?

¿Que més Armonización **no demostra Catalunya com a norma de vida política en tots els ordres amb la resta de l'Estat espanyol, quan encara recordem** i no podem oblidar mai, **però sí perdonar, la infamant persecució de la cultura catalana, sobretot en el seu tresor més sant i sagrat que és l'ús de la llengua?**

☆ ☆ ☆

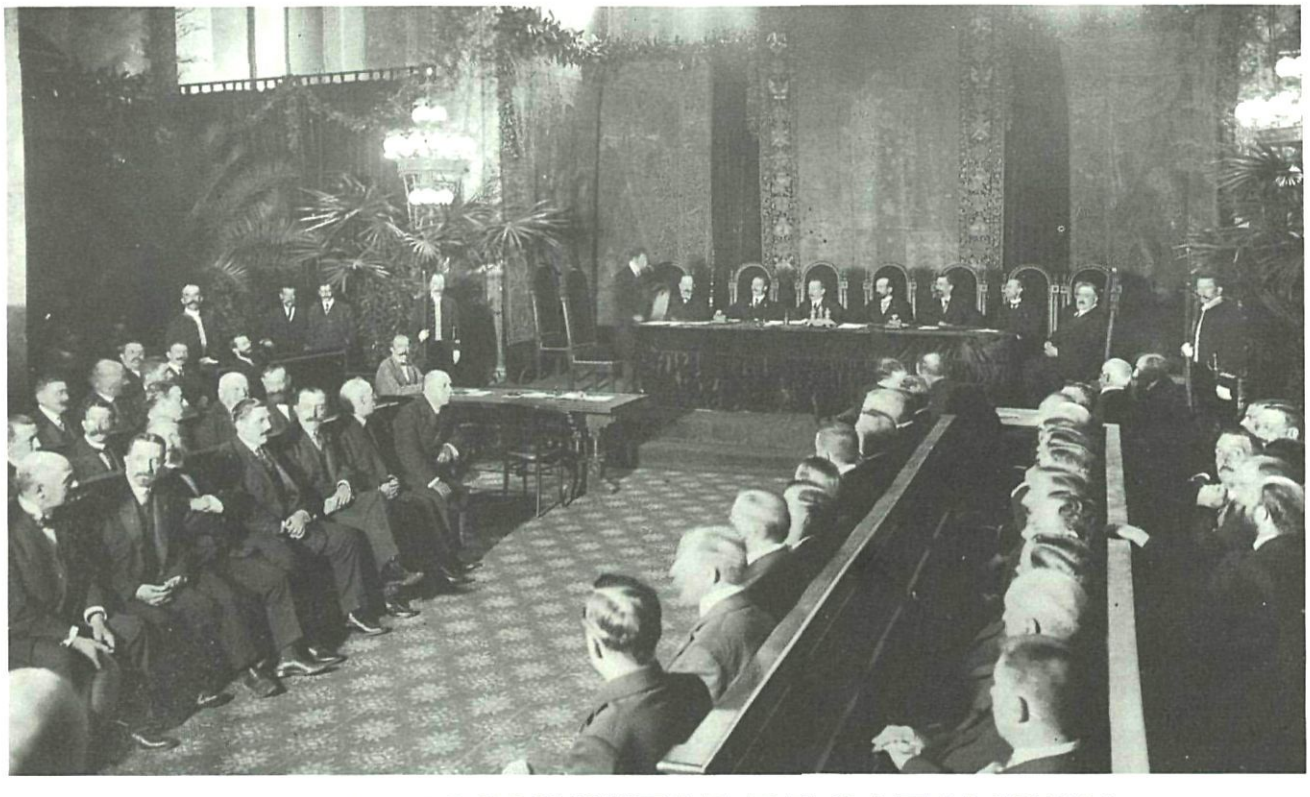
Fa més de setanta anys l'il·lustre jesuïta pare Jetino, gens suspecte per cert, va escriure: "*Como los que tienen la mesa bien provista, no saben qué es el hambre, tampoco saben la falta que hace el uso de la lengua propia los que usan libremente la suya*" (escric la memòria una frase llegida fa cinquanta anys, però estic segur que és textual).

☆ ☆ ☆

Qui llegeixi l'obra, editada a París al final de la dictadura d'aquests quaranta anys, *Catalunya sota el règim franquista*, llegirà un memorial de greuges a Catalunya, precursor de l'esperit mesquí amb què a Madrid és tractat el procés de l'Estatut d'Autonomia.

Esperit ben diferent d'aquella llegenda generosa que apareix gravada al peu del bust de bronze d'Enric Prat de la Riba situat en lloc d'honor al Pati dels Tarongers del Sancta Sanctorum de Catalunya que és el Palau de la Generalitat de Catalunya: **"Per Catalunya i l'Espanya gran"**

MANCOMUNITAT DE CATALUNYA

Encara que la seva constitució tingué lloc en època relativamente allunyada de la resta d'efemèrides glossades en aquest llibre, volem recordar-la perquè fou sintesi i culminació de totes elles. Va donar al nostre poble la institució de govern eficient i dinàmica que l'impuls vital del país necessitava. Als gravats, l'Assemblea constituent de la Mancomunitat de Catalunya i la reunió de les quatre Diputacions prévia a aquella (Fotos Institut Municipal d'Història).

EL PRIMER CONGRÉS INTERNACIONAL DE LA LLENGUA CATALANA

Antoni M. Badia i Margarit

UNA de les manifestacions més característiques del taranna dels qui parlen català és que, davant un fet que preocupa, que remou, o que, per la raó que sigui, és considerat transcendental, tot seguit és organitzat un acte col·lectiu, amb el qual, previ el debat corresponent (que en facilita el diagnòstic i la terapèutica), hom intenta de trobar la solució idònia a la qüestió plantejada. Com més justificada n'és la causa, més reeixida n'és la manifestació. I així ocorregué amb el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana, descabdellat a Barcelona, l'octubre de 1906. Jo mateix he recordat manta vegada que, en un època que amb prou feines si hauriem arribat a enumerar, ben comptats, fins a deu gramàtics o lingüistes, un congrés sobre la llengua fou objecte de 3.000 inscripcions. No cal dir que els congressistes, si eren gent de tota llei de professions i oficis, eren, ensems, interessats per la sort de la llengua, que veien incerta i que volien aclarir i resoldre mitjançant el Congrés.

Precedents

La preocupació venia de lluny. Venia de la *Renaixença,* ço és del moment que un grapat d'homes de lletres havien pres, a mitjan segle passat, la decisió de retornar el català a la seva categoria primitiva de llengua de cultura. El procés n'era lent, però inexorable. Com s'esqueia a una col·lectivitat múltiple des del punt de vista sociocultural, la preocupació per l'idioma hi era corresponentment vària. En un altre indret hi he distingit quatre grups: *1)* els erudits, centrats a l'Acadèmia de Bones Lletres; bons medievalistes, no estaven preparats, emperò, per a resoldre la qüestió idiomàtica creada per la castellanització imperant, si doncs no era amb solucions

Teatre Principal, de Barcelona, escenari del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana (Foto Jordi Gumí).

r. Algarra. Sr. Massó. Sr. Rubió y Lluch. Sr. Pijoan. Sr. Casas-Carbó.

COMISSIÓ TÈCNICA ORGANISADORA DEL CONGRÉS

La Comissió Tècnica organitzadora del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana. D'esquerra a dreta: Jaume Algarra, Jaume Massó i Torrents, Antoni Rubió i Lluch, Josep Pijoan i Soteras i Joaquim Cases-Carbó (De la "Il·lustració Catalana").

inadequades (antigues, llatinitzants); *2)* el grup del *Diccionari,* és a dir, els que s'havien adherit amb entusiasme a la *lletra de convit* (1901), d'Antoni M. Alcover. N'hi havia de totes les terres de la llengua catalana, i representaven una massa d'abnegats disposats a treballar com fos per la llengua; *3)* els vulgaristes, que ufanejaven amb el "català que ara es parla", i que, bé que reticents respecte als entesos, en fer en català llurs paròdies i llurs sàtires, no deixaven de propagar l'ús escrit de la llengua en medis que, sense ells, potser ningú no hauria atès, i *4)* els gramàtics, centrats a "L'Avenç", des d'on havien menat la famosa "campanya lingüística" (1890-1891), i que, inspirats per Pompeu Fabra, propugnaven de partir de la llengua moderna, netejant-la de castellanismes i de vicis, cosa que podien fer, atesa llur preparació tant en català antic com en lingüística romànica en general.

La tasca del Congrés

En gran mèrit del Congrés fou d'aglutinar les quatre vies de preocupació per la llengua que acabem d'esmentar, i, avaluades llurs aportacions, hom disposà d'una informació preciosa per al moment de llançar allò que avui anomenem la normalització de la llengua (i el moment ja era aleshores mateix: érem en plena Solidaritat Catalana, el 1907 seria fundat l'Institut d'Estudis Catalans, etc.). Tornant al Congrés, aquest fou organitzat pels prohoms de l'època (Rubió i Lluch, Massó i Torrents, Josep Pijoan i Casas i Carbó), bé que la iniciativa havia partit de mossèn Antoni M. Alcover, que en fou l'ànima i hi veié consagrada la seva popularitat. Hi hagué tres seccions: la filològico-històrica, la literària i la social-jurídica (aquesta darrera, la més original, per tal com prenunciava la moderna sociolingüística, amb qüestions com el dret lingüístic, etc.). Ultra una seixantena de comunicacions presentades, hi foren discutits 17 temes. En tot el treball científic restaren enfrontades les posicions d'Alcover i de Pompeu Fabra. Aquesta, aleshores minoritària davant l'aurèola d'Alcover, estava destinada a imposar-se un dia, i no pas llunyà (amb les *Normes* i la *Gramàtica* de l'Institut d'Estudis Catalans, el 1913 i el 1918, repectivament). Cal subratllar-ne les *Qüestions d'ortografia catalana,* que hi foren exposades pel segon. El Congrés, ultra la massa ja esmentada d'adherits, comptà amb la col·laboració de representants de totes les terres de llengua catalana i d'Universitats prestigioses. El volum d'*Actes i Memòries* aparegué dos anys més tard (Barcelona, 1908).

Fruits del Congrés

La labor científica del Congrés fou considerable, i, de fet, encara avui consultem amb profit alguns dels seus textos. Més criticada fou –i ha estat després– la manera "democràtica" de les seves decisions, ja que compromeses qüestions de llengua (i, entre elles, les més delicades, com són les ortográfiques) hi foren resoltes per majoria de vots, i ja sabem que la quasi totalitat dels participants no eren pas entesos en lingüística. Ara bé, aquest comportament massiu del Congrés, no fou sinó un atorgament total i cec de confiança i l'endegament de la llengua que, òbviament, havien d'acomplir els especialistes. I això si que ho fou el Congrés: no he vacil·lat mai a posar en relació aquest vot de confiança del Congrés de 1906 i l'acceptació pràcticament universal i immediata de la nova ortografia (1913), només set anys després, doncs, la qual no deixava de contenir algunes novetats que, altrament, haurien pogut suscitar reticències. Una vegada més, la vida de la llengua catalana restava assegurada.

Participants en el I Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Els principals assistents foren: mossèn Antoni M. Alcover, Antoni Rubió i Lluch i Raimon d'Abadal, com a presidents de les tres seccions de treball (filologico-històrica, literària i juridico-social); mossen Miquel Costa i Llobera, Joan Maragall, Joaquim Ruyra, Joan Alcover, Francesc Albó i Martí, Jaume Carner, Ramon Picó i Campamar, Josep Franquesa i Gomis, com a vice-presidents; i Joaquim Cases-Carbó, Emili Valles, Jaume Massó i Torrents, Josep Pijoan, el comte de Santa Maria de Pomés, Jaume Algarra i Postius i Ferran Sans i Buigas, com a secretaris. Entre les personalitats no catalanes que hi intervingueren, recordem Marcelino Menéndez y Pelayo, Adolfo Bonilla y San Martin, Bernhard Schädel, Fritz Holle, Pier Enea Guarnerio, etc (Foto IMH).

DISCURS D'HOMENATGE

Francesc de B. Moll

AGRAEIXO cordialment la confiança que han posada en mi els organitzadors d'aquestes Festes Pompeu Fabra en encarregar-me un comentari sobre el primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Comprenc que m'hagin cregut capaç de fer-ho amb un cert coneixement de causa, per raó de la meva edat; perquè em sembla que, exceptuant el doctor Jordi Rubió, sóc l'únic supervivent dels qui tractaren els promotors i principals realitzadors d'aquella extraordinària assemblea.

No és que jo hi prengués part com a congressista: quan es va celebrar el Congrés, jo tenia tres anys. Però quinze anys després ja havia de freqüentar el tracte de mossèn Alcover i de l'alemany doctor Schädel, que van ésser l'iniciador i el principal assessor científic del Congrés. D'ells vaig rebre informació directa referent a la seva finalitat, a la seva realització i a les seves conseqüències.

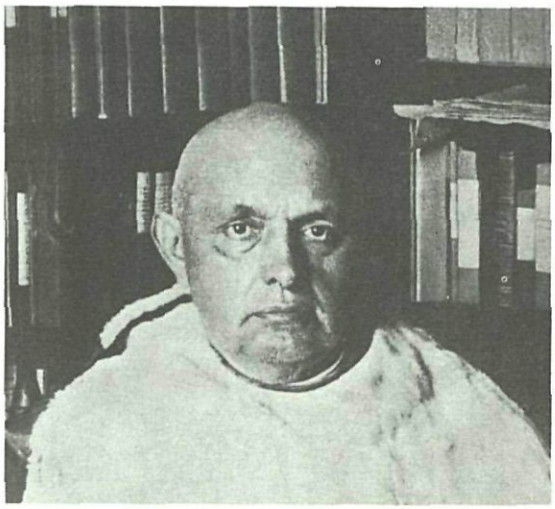
Intentaré comunicar-vos aquesta informació i comentar breument la transcendència cultural i patriòtica del Congrés.

Una pensada genial

Tot vingué de la pensada genial de mossèn Antoni Maria Alcover de fer allò que ell anomenava "l'Obra del Diccionari i de la Gramàtica". Estava engrescat davant la riquesa de lèxic que havia descobert en el parlar de Mallorca i retrobat fora de l'illa en els seus primers viatges d'estudi per Catalunya i el País Valencià. Davant aquell tresor de llenguatge, que només en part havia estat recollit en els diccionaris del segle passat, va concebre el projecte d'un diccionari molt més extens i que reunís en un sol corpus el lèxic de totes les comarques de llengua catalana. Com que també havia comprovat l'abundància de mots usats pels escriptors antics, volgué incorporar-los a l'inventari general de la nostra llengua. Res no s'oposava a inventariar també les paraules usades pels poetes i prosistes de la Renaixença, i va decidir de replegar-les. Així quedava planificat un diccionari totalitari, únic en el món, que havia de contenir el lèxic català en totes les seves formes: idiomàtica, dialectal, antiga i moderna. La preparació i l'elaboració d'aquesta obra va costar seixanta-set anys d'esforços i moltes estones de lluita, però va arribar a bona fi, i per ara no sabem que se'n prepari cap de semblant, referida a cap altra llengua.

També la Gramàtica

Però la intenció de mossèn Alcover no quedava reduïda a fer el Diccionari; s'estenia també a la Gramàtica. Ell observava l'aspecte positiu i el negatiu no sols del lèxic, sinó també del conjunt estructural de la llengua: d'una banda s'entusiasmava descobrint formes i construccions clàssiques del català antic, conservades en el parlar viu del 1900; d'una altra banda es dolia de veure que anaven introduint-s'hi formes que eren desviacions del classicisme medieval, produïdes principalment per la infiltració del castellà. Davant el progrés d'aquestes desviacions, va decidir sotmetre-les a estudi dels entesos, que

Dels dies 13 al 17 d'octubre de 1906 es va celebrar a Barcelona el I Congrés Internacional de la Llengua Catalana, manifestació multitudinària que culminava una llarga època d'efervescència en la defensa de la llengua i la cultura catalanes i alhora obria una alta època de realitzacions no tan espectaculars però més sòlides i duradores. El presidí qui n'havia estat l'impulsor i l'ànima, mossèn Antoni M. Alcover.

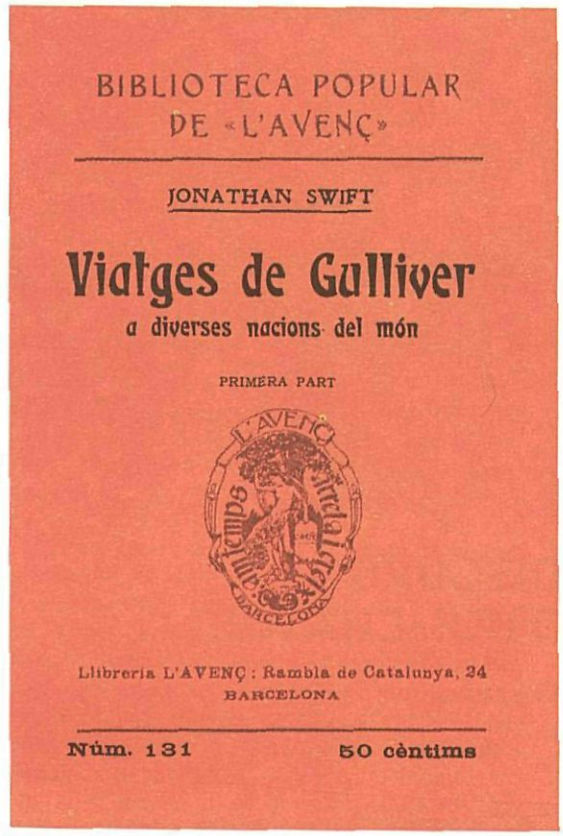
Als llocs clau de l'organització, els homes de "L'Avenç", impulsors igualment de la normalització ortogràfica. El darrer llibre que editaren sense normalitzar fou Viatges de Gulliver. *En un full annex, però, ja anunciaven l'aparició de les normes de l'Institut, que saludaven amb gran satisfacció.*

decidissin la reforma gramatical que calgués per tal de retornar a allò que ell considerava la puresa de l'idioma.

La dèria de mossèn Alcover per la Sintaxi prenia més força quan veia que a Mallorca es conservaven certes formes i construccions usades pels clàssics medievals i que fora de Mallorca havien estat substituïdes per altres de coincidents amb les castellanes. Ell era partidari de normalitzar la Sintaxi tornant a l'ús antic, encara viu a Mallorca. Quan exposava aquesta idea, solia topar amb objeccions i resistències dels interlocutors no mallorquins. Per tal de poder-ho discutir conjuntament i amb amplitud, va concebre un Congrés de Sintaxi, al qual volgué donar caràcter internacional perquè poguessin participar-hi filòlegs estrangers i especialment el seu amic doctor Schädel de la Universitat de Halle.

Simpatia i entusiasme dels catalans

A la primeria de 1904 va exposar el projecte als seus amics mallorquins i catalans, que el reberen amb gran simpatia i entusiasme; però, a proposta del mestre Antoni Rubió i Lluch, es va acordar que el Congrés no fos únicament "de Sintaxi", sinó "de la Llengua Catalana" en tots els seus aspectes. Aquesta ampliació temàtica va ser corroborada pel doctor Schädel en una llarga carta en què exposava tot un programa de treball encaminat a replegar les formes i construccions de llenguatge usades dins tot el territori de llengua catalana. Aquesta replega, que exigiria llargues i complicades enquestes entre la gent de les diverses comarques, havia de ser la base de la futura Gramàtica i del futur Diccionari. Però en realitat era difícil iniciar aquelles enquestes e l'engròs, perquè no hi havia en el nostre país ningú que tingués la preparació tècnica necessària per a fer-les.

Els dies 8 i 9 de maig de 1905 hi hagué, en el Centre Excursionista de Catalunya i en el Circol Artistic de Sant Lluc, dues reunions per comentar la carta del doctor Schädel, que va ser molt ben acollida. Malgrat que no podien encara posar en pràctica tot allò que ell projectava, perquè no existia l'equip de filòlegs necessari, acordaren fer tots els possibles per arribar a formar-lo, i decidiren celebrar el Congrés no pròpiament per resoldre les qüestions lingüístiques del català, sinó per promoure'n l'estudi i la formació de tècnics que poguessin realitzar algun dia el pla del professor alemany.

Tres comissions

En una tercera reunió es van constituir les tres comissions del Congrés: tècnica, econòmica i administrativa. Mogueren una propaganda extraordinària per tota la premsa catalana, que va despertar gran interés, fins al punt d'arribar a inscriure's més de tres mil congressistes. Això demostra que el Congrés no tenia caràcter exclusivament tècnic, sinó que era principalment de tipus patriòtic. Val a dir que s'hi van inscriure filòlegs i intel·lectuals castellans i universitats i romanistes de diversos països; però sobretot s'hi adheriren persones i corporacions de tots els estaments dels Països Catalans.

La data acordada en principi per a la celebració del congrés era el mes d'abril de 1906; però una atzagaiada violenta comesa per alguns militars a les redaccions del setmanari "Cu-cut!" i del diari "La Veu de Catalunya" el 25 de novembre de 1905 va crear un clima de tensió que durant alguns mesos semblava perillós per a manifestacions de tipus catalanòfil; per això dicidiren ajornar el congrés fins a l'octubre.

L'organització del Congrés va ser molt completa i encertada. En l'aspecte de la solemnitat, hi havia catorze presidents d'honor, que eren el cardenal-bisbe de Barcelona, quatre bisbes de diòcesis catalanes, quatre catedràtics d'universitats estrangeres (París, Lisboa, Halle i Insbruck) i els sis personatges Frederic Mistral, Marcelino Menéndez Pelayo, Ramón Menéndez Pidal, Àngel Guimerà, Teodor Llorente i Francesc Romaní.

En l'aspecte diguem-ne laboral ocupava la presidència mossèn Antoni Maria Alcover i funcionaven tres comissions organitzadores amb sengles vice-presidents: la Comissió Tècnica era presidida pel doctor Antoni Rubió i Lluch; la Comissió Econòmica, per Joan Alandi; la Comissió Administrativa, per Joan Rubió i Bellver. Per a portar a la pràctica les decisions de les tres comissions, hi havia un Comitè Executiu integrat per Joan Rubió, Joan Alandi, Josep Pijoan, Jaume Algarra i Joaquim Gay i Planella. I encara hi havia una Comissió especial per a l'Exposició Bibliogràfica, presidida per Eudald Canibell, i una Comissió del Garden Party presidida per Rafael Gay de Montellà.

En l'aspecte tècnic funcionaven tres Seccions: la Filològico-Històrica, integrada per mossèn Alcover, mossèn Marian Grandia, Pere Vidal, Pompeu Fabra, Mateu Obrador, Joaquim Cases-Carbó i Emili Vallès; la Literària, composta pels escriptors Antoni Rubió i Lluch, Miquel Costa i Llobera, Joan Maragall, Joaquim Ruyra, Joan Alcover, Jaume Massó i Torrents i Josep Pijoan; i la Secció Social i Jurídica, formada pels senyors Raimon d'Abadal, Francesc Albó i Martí, Jaume Carner, Ramon Picó i Campamar, Josep Franquesa i Gomis, el Comte de Santa Maria de Pomés, Jaume Algarra i Ferran Sans i Buigas. I encara s'havia constituït una Comissió Executiva de catorze personatges que ja he citat en les diverses seccions anteriors.

Potser m'he allargat un poc massa donant la llista completa dels directius, però m'ha semblat útil fer-ho per donar una idea de la importància del Congrés, puix que tots eren personatges rellevants i els noms de molts d'ells encara ens són familiars al cap de setanta-cinc anys. Realment la crida llançada per mossèn Alcover havia mobilitzat totes les persones que tenien lloc representatiu en el conreu de la llengua catalana, sia en l'aspecte lingüístic, sia en el literari.

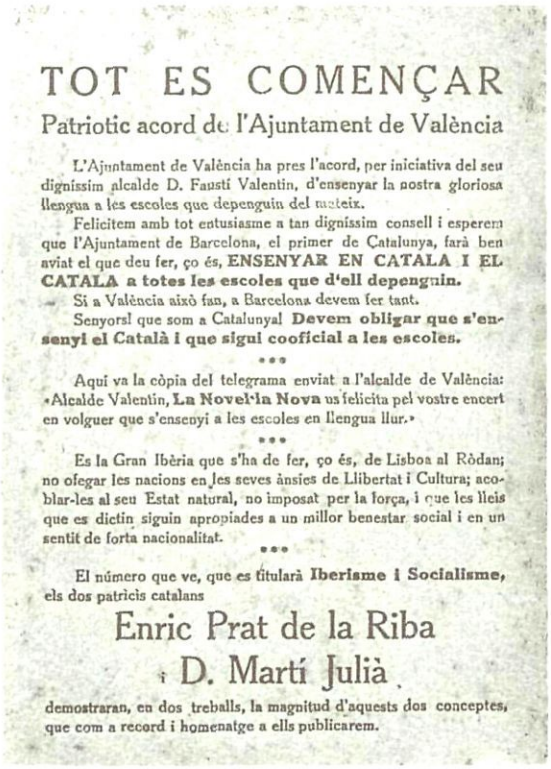

Fou una manifestació multitudinària. Els organitzadors mateixos se sorprengueren que hagués acudit tantíssima gent. En general es dóna la xifra rodona de tres mil congressistes, potser perquè es féu una tirada igual d'exemplars de les Actes. Però els congressistes "efectius", els que havien satisfet "una quota no inferior a 5 ptes." *foren 3.929. Comptant-hi els d'honor, els protectors, les adhesions, els de les comissions, etc., ens n'anem a uns quatre mil dos-cents.*
Interior del teatre Principal, reproducció de la "Il·lustració Catalana") del 21 d'octubre de 1906 (Foto IMH).

Inauguració solemne al Teatre Principal

El 13 d'octubre es va inaugurar solemnement el Congrés en el Teatre Principal de Barcelona, ple a vessar, sota la presidència de mossèn Alcover acompanyat del batlle Sanllehy, d'un representant del cardenal-arquebisbe, del poeta valencià Teodor Llorente i del doctor Antoni Rubió i Lluch. Després del discurs presidencial, va parlar el doctor Rubió, i després d'ell desfilaren una sèrie d'oradors castellans i estrangers, com a demostració del caràcter internacional de l'assemblea: Pier Enea Guarnerio, de la Universitat de Pavia; R. Foulché-Delbosc, director de la "Revue Hispanique", de París; Adolfo Bonilla Sanmartin, de la Universitat de Madrid; Vicent Mancho, de la de València; Esteve Caseponce, rector d'Arles del Tec; Joan Palombra, de l'Alguer, i el poeta mallorquí Miquel Costa i Llobera.

L'èxit esclatant de la cerimònia va quedar reflectit a tots els comentaris de la premsa, un dels quals acabava així: "És impossible que hi hagi hagut cap altre congrés al món amb una inauguració tan popular, tan calenta i tan entusiasta".

TOT ES COMENÇAR

Patriotic acord de l'Ajuntament de València

L'Ajuntament de València ha pres l'acord, per iniciativa del seu dignissim alcalde D. Faustí Valentín, d'ensenyar la nostra gloriosa llengua a les escoles que depenguin del mateix.

Felicitem amb tot entusiasme a tan dignissim consell i esperem que l'Ajuntament de Barcelona, el primer de Catalunya, farà ben aviat el que deu fer, ço és, **ENSENYAR EN CATALA I EL CATALA a totes les escoles que d'ell depenguin.**

Si a València això fan, a Barcelona devem fer tant.

Senyors! que som a Catalunya! **Devem obligar que s'ensenyi el Català i que sigui cooficial a les escoles.**

***

Aquí va la còpia del telegrama enviat a l'alcalde de València: «Alcalde Valentín, **La Novel·la Nova** us felicita pel vostre encert en volguer que s'ensenyi a les escoles en llengua llur.»

***

Es la Gran Ibèria que s'ha de fer, ço és, de Lisboa al Ròdan; no ofegar les nacions en les seves ànsies de Llibertat i Cultura; acoblar-les al seu Estat natural, no imposat per la força, i que les lleis que es dictin siguin apropiades a un millor benestar social i en un sentit de forta nacionalitat.

***

El número que ve, que es titularà **Iberisme i Socialisme,** els dos patricis catalans

Enric Prat de la Riba

i D. Martí Julià

demostraran, en dos treballs, la magnitud d'aquests dos conceptes, que com a record i homenatge a ells publicarem.

Resum dels treballs del Congrés

M'agradaria fer un comentari detallat sobre els treballs del Congrés, però seria una tasca massa llarga. Em limitaré a resumir una part de la Secció Filològico-Històrica, que és la que tinc més per mà i la que interessa a més gent encara avui.

Una normativa lingüística té per base la comparació del llenguatge parlat i col·loquial amb el de la tradició escrita; per això és tan important l'estudi dels dialectes o parlars comarcals. Aquest aspecte va ser molt atès en el Congrés, on es van presentar totes aquestes comunicacions descriptives de zones dialectals importants: mossèn Anton Navarro, sobre el català del Bibagorça; mossèn Caseponce, sobre el rossellonès i el vallespirenc; J. Saroihandy, sobre el català pirenenc fronteris amb Aragó; Fritz Holle, sobre la frontera catalana amb la França meridional; Ramón Menéndez Pidal, sobre els límits del valencià; Pier Enea Guarnerio i Joan Palomba, sobre l'algerès; Francesc Camps i Àngel Ruiz Pablo, sobre les influències àrabs i anglesos en el menorquí; etcètera.

Molts comunicants

Els congressistes que presentaren comunicacions sobre punts concrets de gramàtica i del llenguatge literari van ésser molts i de molt diversa importància científica. És curiós comprovar que n'hi ha, d'aquells problemes, que després de setanta-cinc anys encara són vius, perquè la manca d'ensenyament ha impedit que el públic els comprengués i adoptés les solucions oportunes.

Així veiem que Bonaventura Riera combatia l'ús de construccions com "Aquella nena *que* haveu sentit *la seva veu*" o "Aquella nena *quina veu* haveu sentida". Es tracta de construccions on el castellà usa el possessiu-relatiu *cuyo,* inexistent en català. Cent vegades s'ha escrit i cent professors han repetit que en aquests casos la forma catalana correcta és "del qual" o "de la qual", de manera que la frase citada ha de dir "aquella nena *de la qual* heu sentit la veu"; però encara avui surten impreses frases amb el *quin* usat com a possessiu, a imitació del *cuyo* castellà.

El poeta Costa i Llobera va dissertar mostrant la incorrecció de l'ús de la preposició *a* davant el complement directe, com en la frase "Saludarem *a* la senyora", que cal que sigui "Saludarem la senyora". Doncs, avui encara veiem escrites frases com "He vist *a* les teves amigues".

Joaquim Cases-Carbó va explicar l'ús correcte de la conjunció *doncs,* que sempre té un sentit de conseqüència i no pot usar-se correctament amb un significat de causa. Podem dir "Plou, doncs no sortirem" (perquè el fet de no sortir és conseqüencia i no pot usar-se correctament amb un significat de causa. Podem dir "Plou, doncs no sortirem" (perquè el fet de no sortir és conseqüència de la pluja); però no podem dir "No sortirem doncs plou" (perquè en aquesta frase el *doncs* introdueix la causa de no sortir). Ara bé: com que *doncs* tradueix el castellà *pues,* que té el doble significat de causa i de conseqüència *("Llueve, pues no saldré"* i *"No saldré pues llueve"),* en escriure en català es tradueix el *pues* per *doncs* encara que no indiqui la conseqüència, sinó la causa de no sortir; i aleshores apareix escrita la frase "No sortiré doncs plou", que és una vertadera aberració. Aquesta aberració, que ja va ser denunciada i condemnada en el Congrés de 1906, continua cometent-se avui, al cap de setanta-cinc anys.

La part més transcendental del Congrés

Per manca de temps he de renunciar a contar més exemples i anècdotes; em cal limitar-me a exposar la part més transcendental del Congrés. Com a autors de ponències o comunicacions, hi participaren prop de vuitanta oradors amb una gran varietat de temes, que tractaven de les

qüestions més discutibles o conflictives. En general els ponents eren autodidactes, perquè en aquell temps no existia l'ensenyament del català ni a la Universitat ni a les escoles elementals o mitjanes. Això vol dir que bona part de les elucubracions lingüístiques fluixejaven per defecte de formació dels congressistes. N'hi hagué dos, però, que demostraren posseir més solidesa que els altres: mossèn Alcover i Pompeu Fabra. El primer havia passat dos o tres anys absorbit per l'estudi dels problemes de la llengua encaminant a orientar els futurs col·laboradors del Diccionari. Pompeu Fabra, encara jove però ja ben conegut com a autor de bons llibres didàctics sobre el català, tingué ocasió de defensar davant tothom les seves doctrines i d'acrditar-se per la seva sòlida preparació i per una aguda visió dels problemes gramaticals.

El personatge que crec que havia donat les millors orientacions per a la gran assemblea i per a la realització dels objectius de protecció de la llengua catalana, a darrera hora no pogué assistir-hi, retingut per obligacions familiars. Aquest personatge era el doctor Bernhard Schädel, professor de la Universitat de Hale. Feia alguns anys que es dedicava amb entusiasme a l'estudi del català d'una manera científica i tenia planificat tot un procés d'estudis metòdics, tant en dialectologia com en llengua literària medieval, que va exposar l'any 1905 en una carta de vint-i-vuit pàgines on detallava tots aquests projectes:

a) Fundació d'un institut per a l'estudi de la llengua catalana i dels seus dialectes.

b) Fundació de dues revistes: una de tècnica per a publicar materials i resultats dels estudis, i una de divulgació per atreure's l'atenció del gros públic.

c) Celebració del Congrés de la llengua com a mostra de l'estat dels estudis i com a senyalador del camí per a continuar-los.

d) Dotació de becaris catalans joves que passessin alguns anys a universitats alemanyes per tal de formar-se científicament en filologia romànica i poder col·laborar al Diccionari i a l'Atlas Lingüístic també projectat.

Tots aquests projectes van ésser exposats en el Congrés i passaren després oficialment a la Diputació de Barcelona, on trobaren bona acollida. Es va fundar l'Institut d'Estudis Catalans; es va publicar el *Butlletí de Dialectologia Catalana* com a revista tècnica i continuà sortint el *Butlletí del Diccionari de la Llengua Catalana* com a revista de divulgació; es van concedir tres beques als joves Barnils, Griera i Montoliu per a seguir estudis filològics a Alemanya, a França i a Suïssa.

Pompeu Fabra participà activament en el Congrés. Més endavant li correspongué la missió de posar en pràctica recomanacions dels lingüistes assistents com aquestes: que era imprescindible l'exploració del parlar de tots els dialectes, ja que la llengua catalana no era pas, com algú creia, el parlar de Barcelona; que calia que els lingüistes catalans estiguessin alerta dels avenços de la ciència del llenguatge en general i de la filologia romànica en particular; que calia publicar un atlas lingüístic de Catalunya, i que, com a síntesi d'una bona perspectiva de futur, calia crear un centre d'estudis lingüístics catalans que dirigís i unifiqués els esforços. Els seus consells es posaren en pràctica ben aviat. Per exemple, l'any següent es creava l'Institut d'Estudis Catalans (Foto Barceló).

Un gran factor de consolidació del català

Reconsiderant la transcendència d'aquell Congrés en el seu setanta-cinquè aniversari, crec que podem mirar-lo com un gran factor de la consolidació del català en tots els aspectes. Va ser realment "una repicada forta de campanes", com deia Mateu Obrador; que va congregar per primera vegada tots els estudiosos de la nostra llengua, des dels barcelonins i lleidatans fins als valencians i balears, vallespirencs i algueresos, i va transcendir fora de les nostres fronteres lingüístiques per la presència de grans filòlegs de Castella i de l'estranger. Mai no s'havia manifestat el català amb tant de vigor i poder de convicció *urbi et orbi*. Després del congrés de 1906 ja no s'ha pogut discutir, sense fer riure, si el català és idioma o dialecte, ni ha pogut haverhi més que semianalfabets i capclosos que discuteixin si en el valencià predomina l'àrab damunt el llatí o si el parlar de les Balears és un monument de la cultura talaiòtica.

La nostra missió ha de ser pedagògica

Quant als nostres problemes interns, crec que la missió dels lingüistes és avui més pedagògica que de recerca, més de divulgació que de teorització. Els catalanoparlants necessiten abundós ensenyament per a l'ús correcte de la llengua, i si d'aquí a pocs anys es podia aconseguir aquest ideal, seria arribat el moment de celebrar-ho amb una Festa Major, tan digna de recordança com el Congrés que avui tenim el goig de commemorar.

Fragment del mural La Catalunya eterna, *de Joaquim Torres i Garcia, que decora la sala d'aquest pintor al Palau de la Generalitat de Catalunya. Enric Prat de la Riba, SENY ORDENADOR d'aquesta* Catalunya eterna, *donà contingut real al nacionalisme català, mentres amb la seva admirable i fecunda tasca de govern impulsava la grandesa i la modernització del país dins "l'Espanya gran" per ell preconitzada (Foto Ramon Manent).*

un poble que no sap que ho sigui, que té una llengua i una cultura, però no se n'adona, no és més que un poble a mitges.
Un poble que es coneix a si mateix, que té consciència, però passiva, de la seva unitat espiritual, és incomplet encara.
Quan tenint aquesta unitat espiritual i sabent que la té, vol viure i actuar com a poble, solament llavors és un poble.
(Enric Prat de la Riba)

LA NACIONALITAT CATALANA

Josep M. Ainaud de Lasarte

AQUEST any commemorem el setanta-cinquè aniversari de la publicació d'una de les obres fonamentals del pensament català: La Nacionalitat Catalana, *d'Enric Prat de la Riba, editada a Barcelona l'any 1906. La primera edició és un petit volum, d'un centenar de pàgines, aparegut el mateix dia de la festa de Solidaritat Catalana, el 20 de maig. Fins llavors, les obres doctrinals catalanes duien un títol discret:* La tradició catalana, Lo catalanisme, Regionalisme i federalisme...

Apareix el pensament nacionalista

Amb La Nacionalitat Catalana *apareixia, per primera vegada, de manera inequívoca i contundent, el pensament nacionalista en el nostre país, aplegat en un sol volum. Aquesta obra recollia escrits anteriors de Prat de la Riba, tots ells dedicats al fet nacional català. Eren inèdits el primer capítol i els dos darrers, que tracten de l'Imperialisme; el nucli del llibre (capítols II, III i IV) el formen el pròleg que havia escrit l'any abans per al llibre del seu amic Lluís Duran i Ventosa* Regionalisme i federalisme *i els capítols V, VI i VII reproduïen la famosa conferència que havia donat l'any 1897 a l'Ateneu Barcelonès sobre "El fet de la nacionalitat catalana".*

El llibre esdevingué popular en molt poc temps, i uns anys més tard, el 1910, se'n féu una nova edició que Joan Maragall, en nom de la Comissió Organitzadora, oferí com a homenatge a Prat de la Riba. Aquest manifestà que no havien pogut escollir millor manera d'homenatjar-lo, i que aquell llibre resumia autènticament el seu pensar i el seu sentir. Per això no hi esmenà ni una coma, tot i que el llibre definitiu sobre Nació i Estat, que Prat de la Riba havia començat a redactar des de jove, quedà inèdit en dedicar-se a la vida política. Només els cedularis on es conserven els milers de fitxes que havia anat recollint sobre aquests temes, ens proven avui l'intent del gran autor de La Nacionalitat Catalana. *Certament, aquesta obra és polèmica, i alguna de les seves afirmacions poden ser discutides. Però el que és ben cert és que demostrà, clarament, que Catalunya era una nació i que, com a tal, li calien uns òrgans de govern propis perquè els catalans es poguessin governar ells mateixos. I és que no hem d'oblidar que Prat de la Riba reunia, a la vegada, les condicions d'home de partit (militià sempre e la Lliga Regionalista), d'home de doctrina (manifestada tant a* La Nacionalitat Catalana *com en la seva abundosa producció periodística), i d'home de govern, ben demostrada a la Diputació Provincial de Barcelona i a la Mancomunitat de Catalunya, que presidí des dels seus orígens.*

Llibre de capçalera dels catalans

La Nacionalitat Catalana *ha conegut diverses edicions al llarg dels anys. Catalanes (1906; 1910; 1921, a Santiago de Xile; 1930; 1934; 1946, clandestina, a Barcelona; 1947, a Méxic, i les dues de 1977, d'Edicions 62/La Caixa i Editorial Barcino); castellanes (1917, a Valladolid, i 1925, a Buenos Aires), i italiana (1924, a Milà). Com va dir Eugeni d'Ors, "Hauria d'ésser el llibre de capçalera de tots els catalans".*

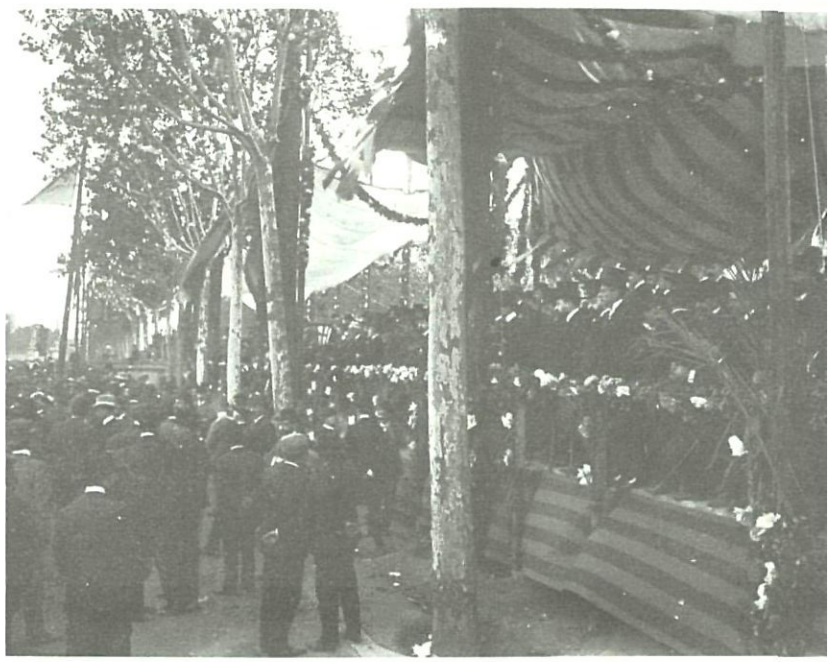

20 de maig de 1906: Manifestació, tribuna del Saló de Sant Joan i Comitè Executiu de la Solidaritat Catalana: Miquel Junyent, Francesc Cambó i Josep Roca i Roca (Fotos Arxiu Mas i IMH).

LA SOLIDARITAT CATALANA (1906)

Josep Faulí

EL 22 de novembre de 1906, en una portada commemorativa d'un primer aniversari, "Cu-Cut!", setmanari rioler i intencionat, escriu amb l'ortografia del moment: "El vinticinch de Novembre / fum, fum, fum!". Fa un any que un grup de militars li han assaltat la casa: el fet, que és una manera de prendre's la justícia per la mà, provoca una reacció cívica molt important i el clima col·lectiu creat, bo i enllaçant amb la repulsa a un projecte legislatiu que vol deixar als militars el dret de jutjar els delictes contra l'ordre públic i la pàtria, provoca el naixement del gran moviment unitari català que és la Solidaritat Catalana. L'assalt –els assalts, en realitat– es produeix el 25 de novembre; el 13 de gener, el Consell de Ministres presenta el projecte de Llei de Jurisdiccions, i, l'11 de febrer, la Solidaritat celebra el primer acte públic: és a Girona i com a protesta contra la suspensió de garanties a la província de Barcelona. Sempre durant el 1906, el 20 de maig, se celebra una gran concentració a Barcelona; l'11 de setembre –Barcelona torna a trobar-se sense garanties–, a Girona, i el 21 d'octubre, a les Arenes de Barcelona –com si fos el Camp Nou setanta-cinc anys després–, gran aplec...

Totes les forces polítiques catalanes arrenglerades

La Solidaritat Catalana, a l'entorn d'un programa mínim, arrenglera totes les forces polítiques catalanes tret els monàrquics i els lerrouxistes: els altres republicans, els catalanistes i els carlins fan una sola pinya. Maragall, bon observador, ja el 1907, entre dues destacades conteses electorals, bateja aquell agrupament unitari com un "alçament", bella paraula que els esdeveniments històrics ens han fet tornar malsonant: és el 13 d'abril quan "La Veu de Catalunya" publica el seu article.

Els Diputats de la Solidaritat Catalana

Llorenç M. Alier, Cervera
Eusebi Bertrand i Serra, Puigcerdà
Josep Bertran i Musitu, Vilanova i la Geltrú
Manuel de Bofarull, Vilademuls
Marian Bordas i Flaquer, Berga
Joan Caballé Goyeneche, Gandesa
Eduard Calvet, Arenys de Mar
Francesc Cambó, Barcelona
Jaume Carner, el Vendrell
Eusebi Corominas, Girona
Lluís Ferrer-Vidal, Castellterçol
Joan Garriga i Masó, la Seu d'Urgell
Ignasi Girona, Granollers
Amadeu Hurtado, Terrassa
Emili Junoy, Barcelona
Miquel Junyent, Vic
Josep Llari i Areny, Tremp
Pere Llosas i Badia, Olot
Francesc Macià i Lluça, Balaguer/Les Borges B.
Juli Marial i Tey, la Bisbal
Ramon Mayner, Tarragona, Reus, Falset
Pere Milà i Camps, Solsona
Laureà Miró i Trepat, Sant Feliu de Llobregat
Joan Moles i Ormella, Lleida
Josep Puig i Cadafalch, Barcelona
Julià Nogués, Tarragona, Reus, Falset
Francesc Pi i Arsuaga, Sabadell
Frederic Rahola, Igualada
Manuel Raventós, Valls-Montblanch
Trinitat Rius i Torres, Mataró
Felip Rodés Baldrich, Balaguer
Nicolás Salmerón, Barcelona
Joaquim Salvatella, Figueres
Leonci Soler i March, Manresa
Josep de Suelves (M. Tamarit), Tarragona, Reus, Falset
Ildefons Suñol Casanovas, Barcelona
Josep M. Vallès i Ribot, Barcelona
Joan Ventosa i Calvell, Sta. Coloma de Farners
Josep Zulueta i Gomis, Vilafranca del Penedès

Grans èxits

Si el 1906 és l'any del naixement de la Solidaritat, un cop quallat el moviment solidari, el 1907 és el dels seus grans èxits, que comencen a les eleccions provincials del 10 de març –eleccions històriques, car són les que menen Prat de la Riba a la presidència de la Diputació de Barcelona–, però s'afermen a les generals del 21 d'abril, en les quals els candidats solidaris guanyen 41 dels 44 escons: és un gran triomf quantitatiu, però, sobretot, qualitatiu, car, entre els guanyadors, hi ha Cambó i Puig i Cadafalch, Jaume Carner i Ildefons Sunyol, Miquel Junyent i Vallès i Ribot, Amadeu Hurtado i Nicolás Salmerón, i Francesc Macià.

S'esvaeix la unitat

Com tantes de vegades, la unitat forjada al moment de la reacció s'esvaeix després i els èxits de 1907 no tornen a repetir-se. Al cap de setantacinc anys del naixement de la Solidaritat Catalana, cal valorar-ne especialment la capacitat de reacció i, encara més, l'encert a fer-nos forts a redós de les coses fonamentals que ens uneixen.

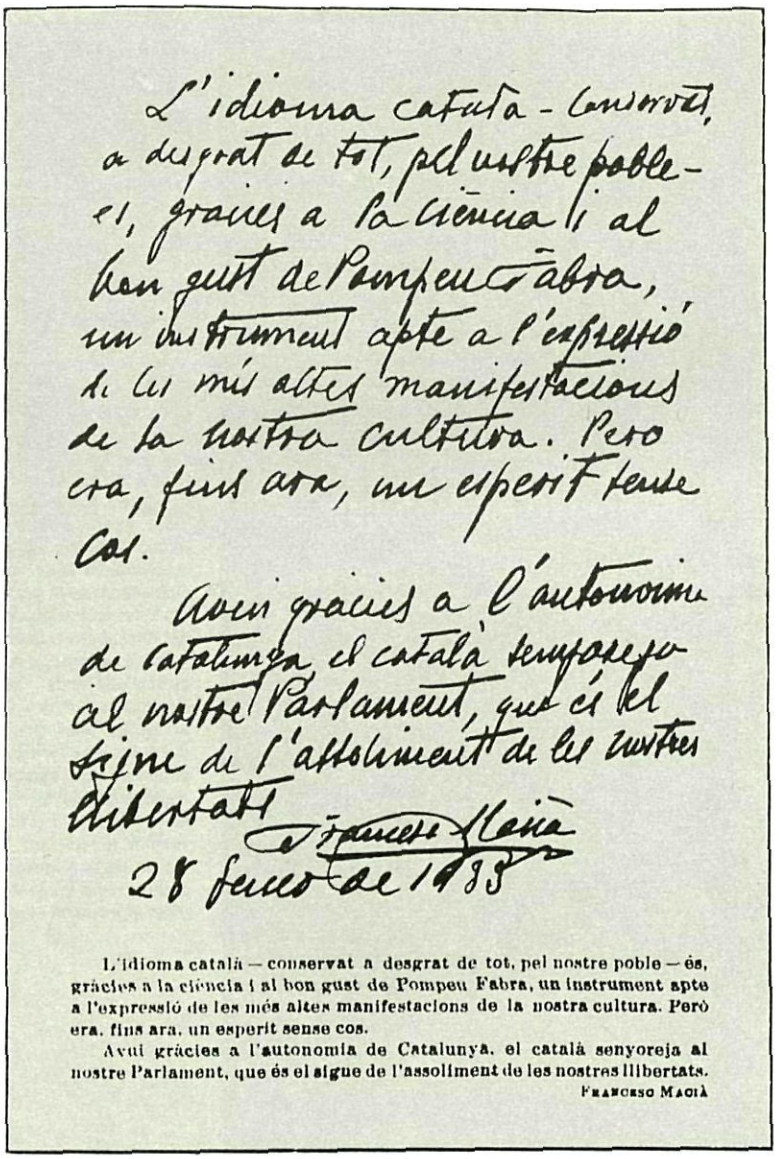

"Les bombes del carrer de Sant Josep no van contra mi, sinó contra una determinada concepció del País Valencià." Joan Fuster.
"Fuster no és sols un gran escriptor català, és també tot un símbol cívic de compromís i de resistència contra els intents d'esborrar-nos del mapa", es digué a la manifestació. En efecte, sense Nosaltres els valencians *difícilment podria entendre's l'empenta del modern moviment nacionalista al País Valencià.*
Homenatge multitudinari a Joan Fuster celebrat a la plaça de braus de la ciutat de València el 3 d'octubre de 1981. Culminació de la gran manifestació celebrada set dies abans a Suèca. Acte de desgreuge per la bomba que havia destrossat part dels arxius de l'il·lustre escriptor, es convertí alhora en manifestació nacionalista, tal com ja ho havia estat també l'acte celebrat el matí del *mateix dia al paranimf de la Universitat de València (Foto Montserrat Manent).*

L'IMPERATIU NACIONAL:
FER CIÈNCIA EN CATALÀ

L'IMPERATIU NACIONAL: FER CIÈNCIA EN CATALÀ

Joan Triadú

L'idioma català — conservat a desgrat de tot, pel nostre poble — és, gràcies a la ciència i al bon gust de Pompeu Fabra, un instrument apte a l'expressió de les més altes manifestacions de la nostra cultura. Però era, fins ara, un esperit sense cos.

Avui gràcies a l'autonomia de Catalunya, el català senyoreja al nostre Parlament, que és el signe de l'assoliment de les nostres llibertats.

FRANCESC MACIÀ

ANTONI Rubió i Lluch afirmava un dia lúcidament: "Tota llengua que només sigui conreada literàriament, esdevé un dialecte artificial i acadèmic que a la llarga ha de desaparèixer. Si ha de viure, cal que es trempi i s'enrobusteixi amb tots els vocabularis tècnics; que bategui, en una paraula, amb el ritme harmoniós i total de la ciència i de la vida". L'il·lustre historiador rebutjava, aixi, amb paraules, com ho havia fet amb obres, és a dir, amb els seus treballs científics, una tradició vinguda dels temps de decadència que apartava el català del conreu de la ciència. La Renaixença no havia aconseguit, en termes generals, d'estendre's, com hauria estat lògic, fins a tots els límits que pot assolir un idioma i deixà la llengua, doncs, en la perillosa situació que descriu Rubió i Lluch.

Dicotomia entre literatura i ciència

Fins i tot en el període posterior i en la generació coetània del modernisme, és a dir, quan la Renaixença ja era un fet històric acomplert, hom practicava a consciència la dicotomia entre literatura i ciència en l'ús del català, tots dos conceptes entesos d'una manera ben àmplia, amb tendència a prescindir del català en tots els usos que no fossin propis del que hom anomenava "l'agre del terrer".

Cal arribar fins a la plenitud de la generació de «L'Avenç» perquè es manifesti un propòsit coherent i actiu de recuperar la veritable tradició de l'ús del català sense limitació de cap mena i, per tant, també en l'erudició i en qualsevol ús científic.

Els treballs que publiquem a les nostres nadales són encapçalats, habitualment, per una capitella del mateix tipus d'impremta que la resta del text, encara que més grossa.

Enguany hem canviat la norma, com podeu observar.

Els treballs que fan referència a l'Institut d'Estudis Catalans són encapçalats per una inicial dibuixada.

L'explicació és ben senzilla: Aquestes lletres són les mateixes que l'Institut emprà en els seus anuaris primerencs, vuit volums densos i impresos magníficament, el primer dels quals aparegué l'any 1907.

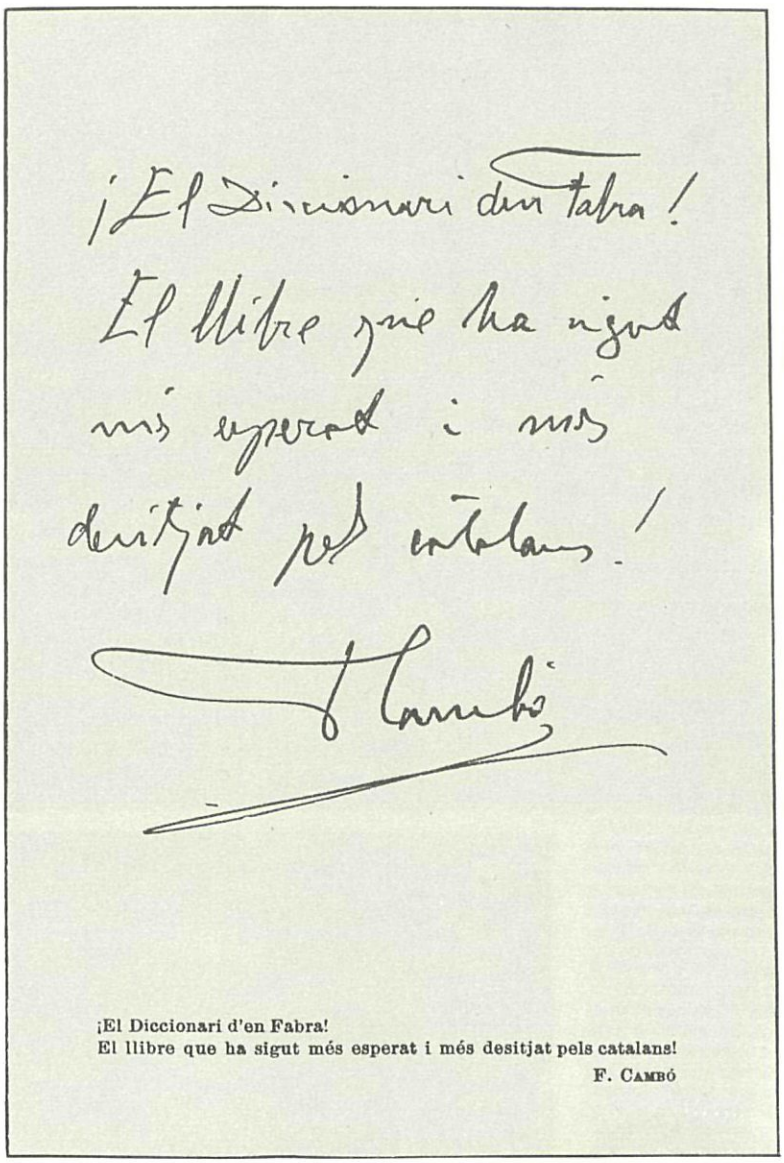
Amb la reproducció d'aquestes capitelles volem retre un homenatge més als fundadors de la nostra primera institució científica

De tota manera, per tal de superar de fet aquest greu obstacle al ple desenvolupament de la nostra cultura i fins i tot a la seva supervivència, calia que es produïssin dues condicions: una ordenació *científica* de la llengua i una reivindicació política del fet nacional. Quan aquestes dues previsions esdevingueren realitat la utilització del català per als treballs científics ja no pogué ésser discutida seriosament. Les publicacions que emprengué l'Institut d'Estudis Catalans tot seguit de la seva fundació foren exemple d'allò que calia fer i que ja era possible de fer amb la dignitat i la garantia pròpies d'una cultura "normal" i, com havia demanat, mig somniador mig profeta, Rubió i Ors, d'una cultura "independent".

En l'esdevenidor, però –i en aquest "esdevenidor" som encara avui–, tot hagué de dependre de dos factors: del grau de convenciment dels catalans, superador d'inèrcies i d'ignoràncies, i de les possibilitats d'actuació per a l'assoliment d'una cultura "nacional", o sigui implantada en els propis territoris amb tots els pronunciaments favorables. Ja sabem prou que no ens ha estat permès d'arribar a una situació d'aquesta mena, sinó només a entreveure-la durant breus períodes, com una terra promesa. A conseqüència d'això, la castellanització de tota l'àrea de parla catalana, acció iniciada fa segles, no pogué ésser aturada, afavorida encara pels moviments de població forastera i per la demografia "adversa" catalana.

Possibilitats iguals a les de qualsevol llengua romànica

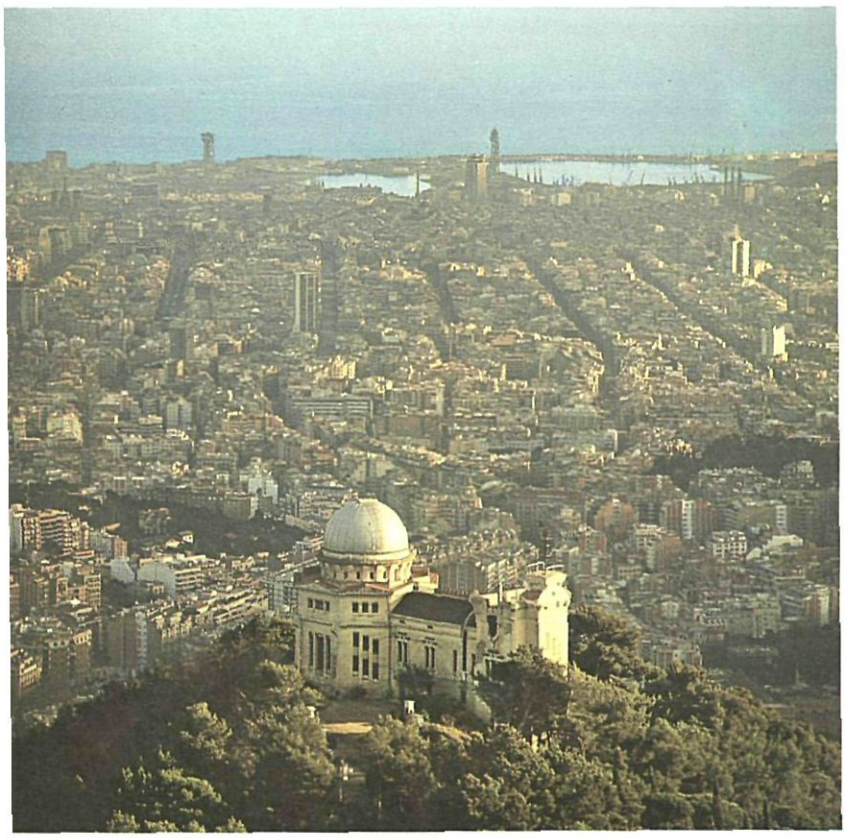
Malgrat tot, com que, gràcies principalment a l'ordenació lingüística fabriana, les possibilitats del català eren semblants i ho són, quant al seu ús, a les que té qualsevol llengua romànica, l'imperatiu de fer ciència en català ha estat subratllat per diverses iniciatives que proven a bastament no ja, perquè no cal, la viabilitat de l'acció, sinó el restabliment d'una tradició interrompuda i gairebé esborrada pel llarg procés històric de descatalanització. Hom ha estat conscient sovint que la tasca científica en català era un argument irreputable en demanar l'obtenció, la consolidació o l'ampliació de les llibertats polítiques en nom de l'existència d'una comunitat lingüística i cultural clarament diferenciada.

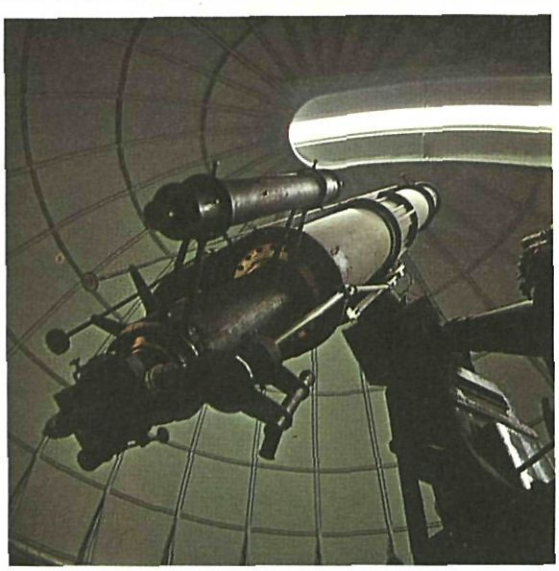

Una de les primeres publicacions de l'Institut (1908) fou el llibre Les Monedes catalanes, *de J. Botet i Sisó.*

"L'Institut d'Estudis Catalans creà laboratoris i seminaris d'alta investigació científica i societats filials, o en protegí d'altres ja existents: la Societat de Biologia (1913), els Serveis Geològic i Geogràfic (1915), l'Institut de Fisiologia (1920), el Servei Meteorològic de Catalunya situat primer a l'Acadèmia de Ciències i després a l'Observatori Fabra (1921), el Laboratori de Psicologia Experimental (1922), que fou suspès per la Dictadura, l'antiga Institució Catalana d'Història Natural, de gloriosa tradició, la jove Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques (1931); entitats, totes lligades més o menys estretament amb la Secció de Ciències."

Observatori Fabra: vista general i telescopi equatorial astrofotogràfic

Incomprensió i rebuig

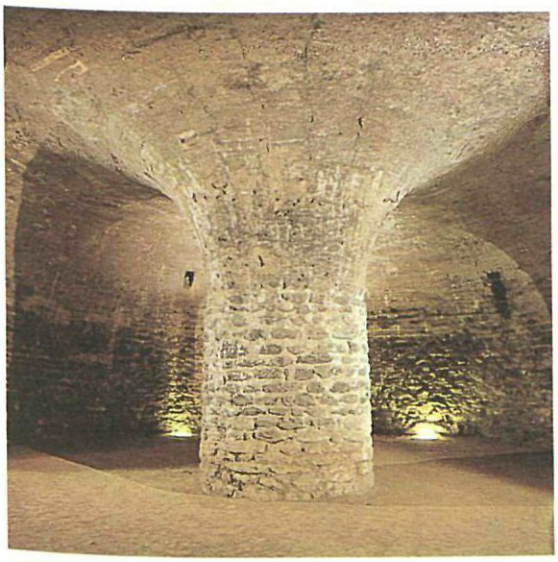
Aquesta associació de dos fets que aparentment semblen prou separats –l'ús del català en treballs científics i les reivindicacions polítiques concretes– ha estat subratllada pels qui els han combatut tenaçment, els quals sempre han considerat la cultura catalana, pel sol fet d'existir, com una manifestació hostil a l'anomenada *"convivencia entre españoles"*, amb totes les seqüeles que la frase comporta. Si aquesta cultura ha tingut a més la gosadia de no autolimitar-se, sinó que ha pretès per a ella de "fer-s'ho tot" sense manllevar res a cap altra llengua, les reaccions que el propòsit ha provocat han estat d'una gran incomprensió, pel cap baix, i d'un rebuig total.

Dins i fora dels Països Catalans

I així ha estat en les èpoques i en les situacions més diverses i tant a dins com a fora dels Països Catalans. Els exemples, en prop d'un segle d'acostament i d'incorporació del català a l'activitat científica, foren innumerables i alguns insignes. Intel·lectuals, polítics, fins i tot homes de ciència castellans o de llengua castellana han expressat de moltes maneres llur radical disconformitat amb l'exercici d'un dret que s'inscriu en el procés de normalització d'una cultura, però des del poder central ha estat fet tot el possible i àdhuc l'imaginable perquè aquest procés no prosperés. Tant durant la dictadura (1923-1929) com, molt més, durant el franquisme (1939-1975) les activitats i, amb més precisió, les publicacions científiques de signe i de llengua catalans foren, com sabem, marginades, prohibides i castigades, i no foren en canvi perseguides en el mateix grau ni amb tanta durada o persistència les activitats culturals no-científiques.

Realitat cultural nacional

L'Institut d'Estudis Catalans en sap alguna cosa més que quatre anècdotes, perquè s'hi va jugar l'existència. I és que l'Institut, amb la seva

representativitat reconeguda a l'exterior, en pla d'igualtat amb les altres acadèmies, feia passar la cultura catalana de fenomen "regional" a realitat cultural nacional.

"Avenços poc ostensibles fora dels camps literari i científic"

Alexandre Galí, en el volum introductori de la seva *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya-1900-1936,* a propòsit de la creació l'any 1887 de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques, a la qual qualifica de "primera entitat de tipus cultural organitzada en català" i de la qual diu que és "on el nom de ciència sona per primera vegada en català", fa remarcar que "fora dels camps literari i politic els avenços del català són molt poc ostensibles" i descriu aixi la situació d'aquell moment: "En castellà es publiquen els llibres erudits o cientifics i se celebren tots els actes públics i en castellà es produeix tota la vida acadèmica i societària".

Fets positius

A continuació Galí esmenta com a fets positius de reivindicació de l'ús del català en aquell context tan advers, el Primer Congrés Pedagògic, en el qual els mestres demanen que s'admeti el català en l'ensenyament (1888), la fundació una mica anterior del Centre Escolar Catalanista (1886), obra d'un grup d'estudiants universitaris i filial, inicialment, del Centre Català, i finalment concedeix la importància deguda a la conquesta "de la càtedra de l'Ateneu Barcelonès" (1896) en fer-hi Àngel Guimerà el seu discurs presidencial en català. Aixi, el segle XIX, el més uniformista, potser, de la història espanyola, s'acabava amb la rebel·lió declarada del català en afirmar-se com a llengua de cultura. El segle XX comença amb un altre signe inequivoc de progrés en aquesta

Sant Miquel de Cuixà, monestir mil·lenari situat al Conflent i molt a prop de Prada, localitat on el 23 d'agost de 1973 fou signat el manifest El català, llengua d'expressió cientifica, *que conté les conclusions del debat mantingut per més de dos-cents intel·lectuals aplegats en aquella vila de la Catalunya francesa amb motiu de la Universitat Catalana d'Estiu (Fotos R. Manent).*

La consigna de Pompeu Fabra "Cal no abandonar mai ni la tasca ni l'esperança" ha estat acomplerta amb fidelitat pels homes que lluiten i han lluitat per l'ensenyament del català ja des dels temps més difícils de clandestinitat. Acte central de l'Any Fabra, celebrat al Palau de la Música Catalana l'any 1968 (Foto Barceló).

Ciència en català: August Pi Sunyer en el laboratori de l'Institut de Fisiolofia creat per l'Institut d'Estudis Catalans l'any 1920.

línia: el Primer Congrés Universitari Català, el 1903, el qual dóna vida als Estudis Universitaris Catalans. També un grup d'universitaris havia fundat, una mica abans, a darreries de l'any 1899, una associació que anomenaren Institució Catalana d'Història Natural i que començà a actuar a principis de segle. L'any 1917 la Institució s'integrà a l'Institut d'Estudis Catalans. Les Ciències Naturals entraven així, al costat de la Història, de la Geografia i de la Pedagogia –l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana fou fundada el 1899–, en la tasca de la catalanització de les activitats i de les publicacions científiques. Aquesta tasca fou ignorada per la Universitat oficial, la Universitat existent, malgrat els propòsits i les raons del Segon Congrés Universitari Català, celebrat el 1918 i del qual hom ha pogut dir (vegeu *Actes,* III Congrés Universitari Català, 1980, pàg. 149) que "representa ja la programació d'una universitat catalana", esdeveniment al qual ens acostàrem molt i al qual hauríem pogut arribar si l'experiència hagués durat, amb la creació de la Universitat Autònoma de Barcelona, en ple període d'autonomia política de l'època republicana, un moment de feliç, però massa breu coincidència de les dues circumstàncies suara assenyalades: una forma o altra de poder polític (almenys al Principat, però amb perspectives segures d'irradiació al País Valencià i a les Illes) i l'ordenació de la llengua. Pel novembre del 1932 havia aparegut la primera edició del *Diccionari General de la Llengua Catalana* de Pompeu Fabra.

Gairebé una fal·lera: la ciència "en català"

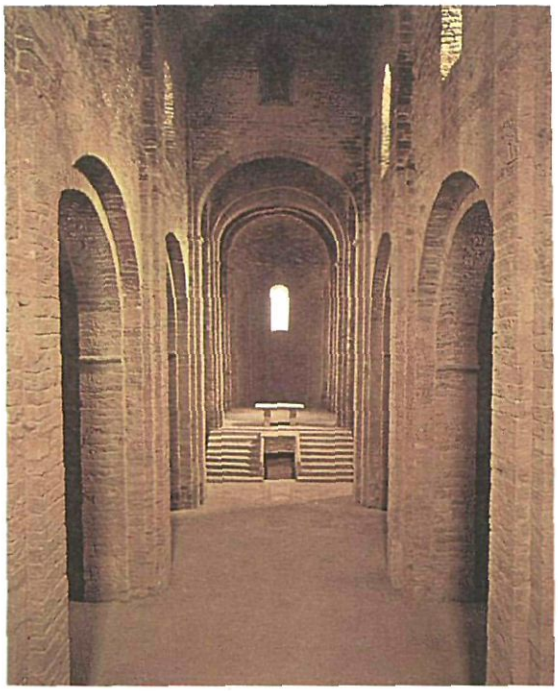
Que la ciència "en català" era una preocupació, gairebé una fal·lera, d'aquells moments en tenim molts exemples, però és significatiu justament, en aquest sentit, l'opuscle editat per la Llibreria Catalònia amb motiu de la publicació del Diccionari Fabra, opuscle que, amb el títol d'*Opinions autògrafes* aplega escrits de trenta-quatre personalitats, de la intel·lectualitat i de la política catalanes precedits d'unes paraules de l'editor. Ja en aquest proemi hi ha referències al fet que ens ocupa, en recalcar l'"esperit científic" de l'obra i el que té d'apropiat el seu lèxic per "als homes de ciència". Francesc Macià,

Un dels primers exàmens de professors de català de la postguerra, a la sala del Palau Dalmases (seu d'Òmnium Cultural), que actualment porta el nom de Fèlix Millet.

La tasca de formació d'un professorat capacitat no es deixà mai, encara que sovint calgué realitzar-la en circumstàncies difícils i perilloses. La JAEC (Junta Assessora de l'Ensenyament del Català) sostinguda per l'Institut d'Estudis Catalans, atorgà els certificats d'aptitud que han estat la base documental pels títols de professor de català actuals.

*L'art romànic, del qual tan rica és la nostra terra, ha atret des de sempre els estudiosos. Una de les primeres publicacions de l'Institut fou l'*Arquitectura romànica a Catalunya, *de Josep Puig i Cadafalch, A. Falguera i J. Goday (1909). Reproduïm diverses vistes de la catedral romànica de la Seu d'Urgell i de l'església, també romànica, de Cardona (Fotos R. Manent).*

que encapçala com a President de la Generalitat, les col·laboracions, parla en primer lloc de la "ciència" de Pompeu Fabra, gràcies a la qual l'idioma és un instrument "apte a l'expressió de les més altes manifestacions de la nostra cultura". Jaume Bofill (i Mates) esmenta el que anomena "l'esperit de geometria" del Mestre i qualifica l'obra de "científica" (però també fa constar, com tot d'altres comentaristes, el caient estètic de la reforma fabriana). D'obra d'art i de ciència qualifica el Diccionari C. A. Jordana i Nicolau d'Olwer qualifica Fabra d'"home de ciència". Rovira i Virgili remarca, entre d'altres qualitats de la persona de Fabra, "el sentit estructural de l'enginyer i la precisió del matemàtic...". Però els fets s'afegien als mots, si no els precedien. Així el mateix any 1932, la Generalitat publicava un *Anuari de premis i beques* que formava un volum de més de dues-centes cinquanta pàgines, a cura del Consell de Cultura. Per primera vegada hom podia veure en conjunt l'obra d'estímul a la recerca i a l'estudi duta a terme per les corporacions públiques, les institucions particulars i la iniciativa privada. La primera sèrie de premis que forma el primer apartat del llibre és –cal dir-ho?– la dels premis científics i tècnics, començant pels de medicina. Hom podia accedir als concursos en diverses llengües, però sempre hi era present la catalana.

Voluntat irrenunciable

És evident, però, que amb la creació de l'Institut, l'any 1907, la voluntat de fer ciència en català, d'acord amb la necessitat que en tenia el mateix català –com deia Rubió i Lluch en les paraules reproduïdes al començament–, esdevenia una decisió irrenunciable. L'Institut naixia amb una exigència tota altra que la de qualsevol institució anterior. Una exigència feta de rigor científic i catalanitat indiscutible. Tanmateix, les vicissituds de tres quarts de segle, apuntades aquí –només apuntades, gairebé capriciosament– han deixat sovint i durant espais massa llargs de temps, aquesta "decisió" irrenunciable, en una mera afirmació de principis.

Es vol negar la vigència a la nostra llengua

Perquè al costat d'aquella voluntat i paral·lelament a ella no teníem els mínims instruments de poder que la fessin possible. O bé teníem la repressió, la prohibició o la més estúpida destrucció. L'adversari es nega a admetre que el català torni senzillament als seus orígens: a la ciència de Llull, al codi marítim, al dret civil, als parlaments a les corts, a la correspondència de reis i de papes. Per la literatura s'hi pot passar, perquè la literatura és més intermitent, més localitzada, i és mortal... La vigència és allò que es vol negar a la llengua, i la seva viabilitat. Ho sabien prou bé els qui redactaren tot just fa quatre dies, el 1973, un manifest urgent titulat "El català, llengua d'expressió científica". Potser cal llegir-lo i difondre'l altre vegada. Com mai.

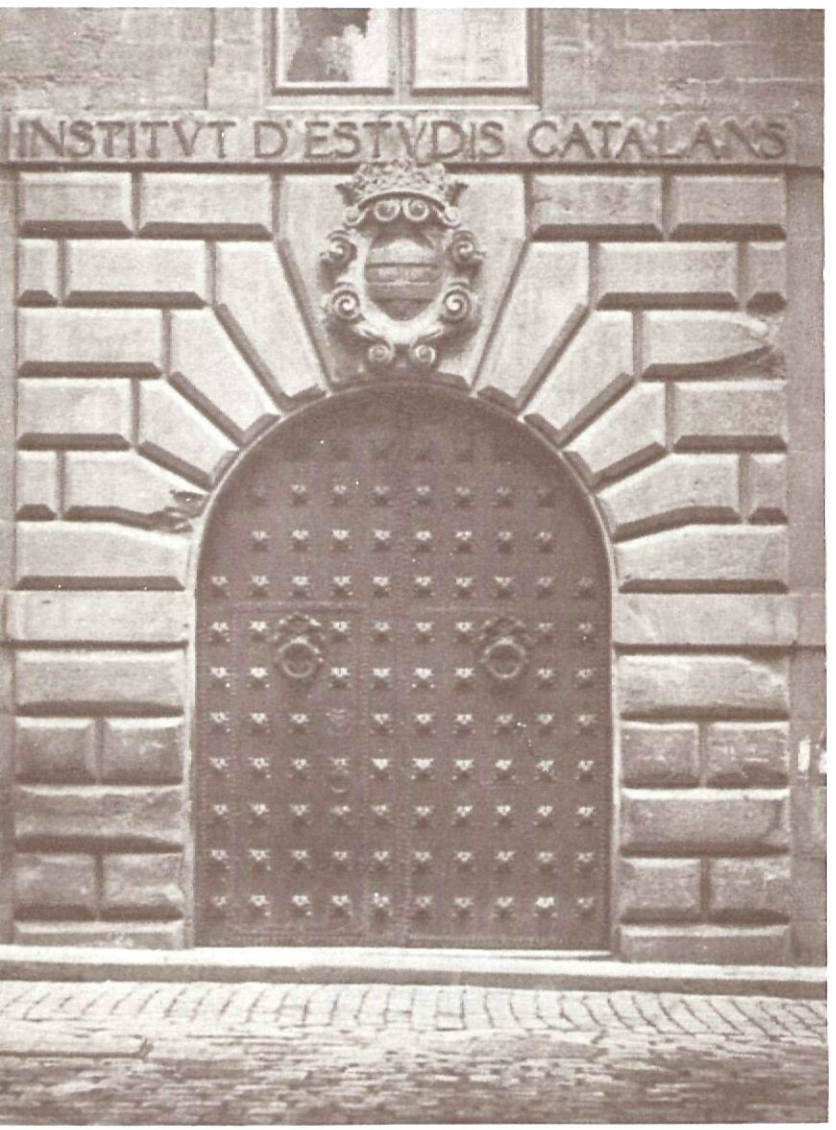

"Anuari" *del 1909: "Les troballes esculptòriques a les excavacions d'Empúries" per Ramon CASELLES.*
L'estàtua grega d'Esculapi (actualment al Museu Arqueològic de Barcelona) fou possiblement la troballa més important d'aquestes excavacions, en les quals l'Institut d'Estudis Catalans tingué una intervenció decisiva. Ho demostra que gairebé tots els anuaris hi dediquen nombrosos treballs (Foto R. Manent).

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

ELS PRIMERS SETANTA-CINC ANYS DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

Miquel Coll i Alentorn

Porta d'entrada primitiva de l'Institut d'Estudis Catalans, situada a la façana lateral del Palau de la Generalitat que dóna al carrer del Bisbe Irurita. (Il·lustració del volum publicat per l'Institut en acomplir-se el 25è aniversari de la seva fundació).

ELS primers anys d'aquest segle són d'un gran interès per a la història de la nostra cultura. El 1903 va ésser celebrat el I Congrés Universitari Català, que, entre altres coses, va donar lloc a la fundació dels Estudis Universitaris Catalans. El 1906 va tenir lloc el I Congrés Internacional de la Llengua Catalana. El 1907 apareix la revista dels Estudis Universitaris Catalans i es prepara la celebració del I Congrés d'Història de la Corona d'Aragó, que tindrà lloc l'any següent en commemoració dels set-cents anys del naixement de Jaume I.

El noucentisme

D'altra banda, el 1906 és l'any de la naixença del noucentisme, important moviment cultural que venia a succeir per reacció al poderós i ample moviment del modernisme que, després d'una llarga durada, ara començava a mostrar símptomes de disminució de creativitat. Efectivament, el 1906 és la data de l'aparició de les *Horacianes* de Costa i Llobera, d'*Els fruits saborosos* de Josep Carner i de l'inici del *Glossari* d'Eugeni d'Ors, el màxim definidor del nou moviment, que era batejat també en aquest moment pel seu definidor amb el nom amb què serà conegut. I no oblidem, d'altra banda, que el corrent que llavors naixia propugnava la imposició de la norma en contraposició a l'omnímoda llibertat proclamada i practicada pel modernisme.

Prat de la Riba a la Diputació de Barcelona

En aquest clima, Enric Prat de la Riba era elegit diputat provincial el 21 de març de 1905. Tenia trenta-cinc anys i en feia prop de vint que intervenia intensament en la política catalana i, malgrat tot, fins aquest moment no havia pensat a obtenir un càrrec d'elecció popular. Sembla que es va presentar sense gaire entusiasme; va ésser elegit per minoria amb 3.045 vots, mentre els lerrouxistes guanyaven les majories amb poc més de 4.000 vots.

Després havien tingut lloc els esdeveniments que havien suscitat la Solidaritat Catalana i és en aquesta atmosfera que el 24 d'abril de 1907 Prat de la Riba és elegit president de la Diputació de Barcelona i és a partir d'ara que podrà revelar les seves excepcionals condicions de governant i d'estadista. La designació va ésser feta per 25 vots favorables i 11 en blanc.

Les dues primeres decisions

Poques setmanes després començava la seva obra de govern amb dues decisions importants i que ens apareixen com a simbòliques: l'una és la referent a la restauració del Palau de la Generalitat, que serà encarregada a Josep Puig i Cadafalch amb el guiatge de la investigació documental encomanada a Joaquim Miret i Sans; l'altra és la que comporta la creació de l'Institut d'Estudis Catalans el 18 de juny de 1907.

Els membres fundadors de l'Institut

Aquest Institut tenia com a funció primordial "la superior investigació científica principalment de tots els elements de la cultura catalana". I aquesta tasca era encomanada inicialment a un equip de vuit homes, sota la presidència de l'il·lustre historiador Antoni Rubió i Lluch, i integrat per Guillem M. Brocà, Pere Corominas, Jaume Massó i Torrents, Joaquim Miret i Sans, Miquel dels Sants Oliver, Josep Puig i Cadafalch i Josep Pijoan, que va ésser-ne el primer secretari. Com pot veure's, pràcticament tots eren historiadors amb una o altra de les especialitzacions de la història (política, del dret, de la literatura o de l'art) i per això quan, ben aviat, l'Institut eixamplaria el seu camp d'acció, aquest nucli inicial esdevindria gairebé sense alteració, la seva Secció Històrico-Arqueològica.

La primera i històrica reunió

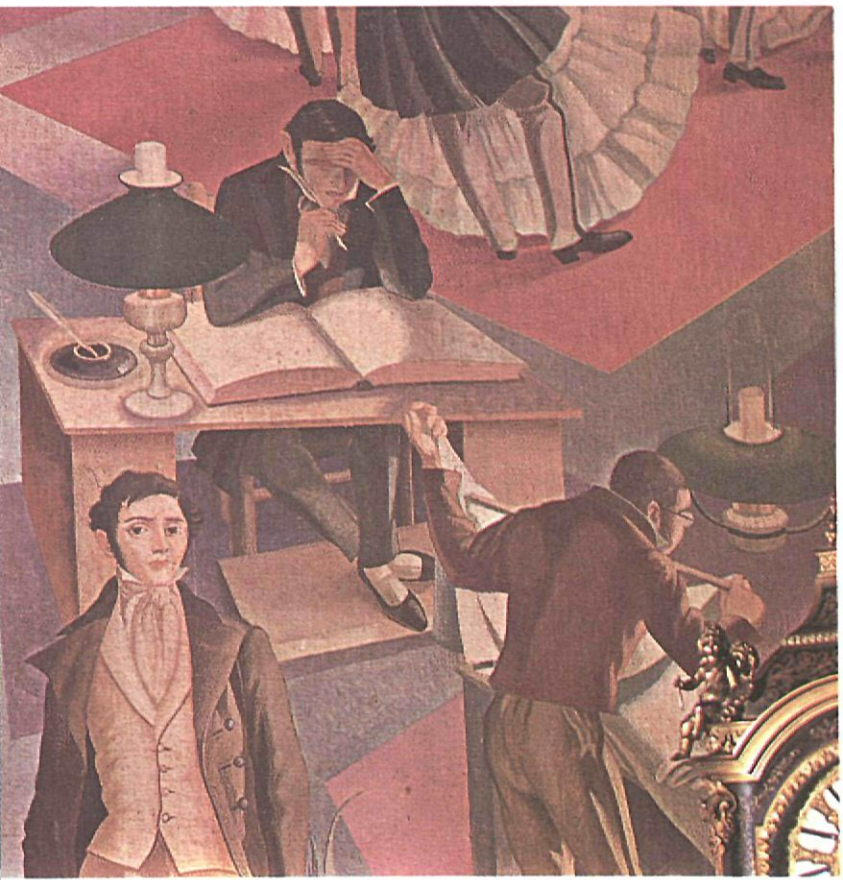
L'Institut començava la seva activitat el 5 de juliol de 1907, sota la presidència del seu funda-

Saleta on tingué lloc la primera reunió de l'Institut d'Estudis Catalans, l'any 1907. Posteriorment, fou despatx de Pompeu Fabra.

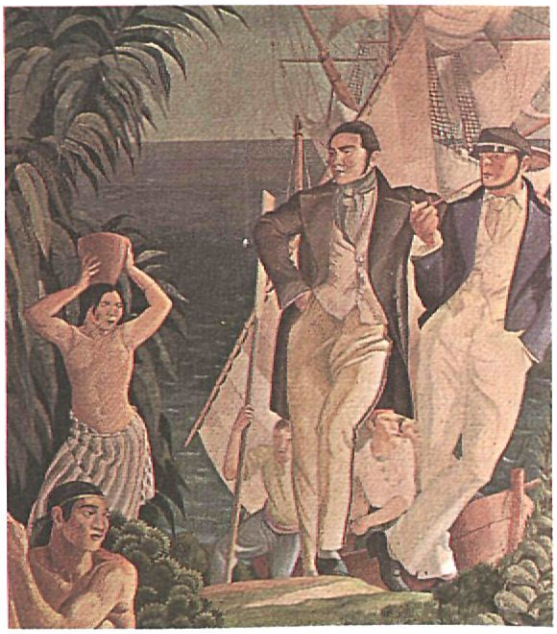
Sala on quedà instal·lada la Secció de Ciències. Al fons s'observa la pintura mural realitzada per Torres Garcia, el qual la regalà a l'Institut a instàncies d'Eugeni d'Ors.

Després d'un període d'un quart de segle de predomini del modernisme, ve una reacció de tipus classicitzant, que és el noucentisme i que també té Catalunya com a origen i centre d'irradiació. L'any de la seva aparició visible és el 1906, que és la data de publicació de les Horacianes *del mallorquí Costa i Llobera i d'*Els fruits saborosos *de Josep Carner; que és la data inicial del* Glossari d'Eugeni d'Ors, *el màxim definidor del noucentisme, i la data també del bateig del moviment amb el nom, degut a Ors, amb que serà conegut.*

Fragment del cartell d'Adrià Gual per al seu Teatre Íntim (Foto gentilesa del Gremi d'Impressors de Barcelona, que la publicà dins el llibre Les arts gràfiques de l'època modernista a Barcelona).

dor en una saleta del pis superior del Palau de la Generalitat. Encara l'Audiència no s'havia traslladat al nou Palau de Justicia, i el seu president, Bonaventura Muñoz, que va tenir una actitud molt deferent envers la novella institució, li va concedir l'ocupació de l'esmentada saleta del tercer pis que, anys després, seria el despatx de Pompeu Fabra. Josep Pijoan l'havia feta pintar amb una decoració dibuixada per Feliu Elias, i havia estat moblada amb un mobiliari arreplegat d'aci d'allà. Era coberta amb volta i ressonava de tal manera, que era difícil que els assistents s'entenguessin entre ells. Allà van ésser preses les primeres decisions i així va començar, en una cambra modesta i incòmoda, la vida de l'Institut, que més d'un cop tornaria a desenvolupar-se modestament i incòmodament.

A l'antiga Audiència

Les reunions subsegüents van ésser celebrades al despatx del President de la Diputació fins que van ésser habilitades extenses dependències del pis segon del Palau que fins aquell moment havien estat les habitacions del fiscal de l'Audiència. Aquestes dependències van tenir accés independent per la porta del carrer del Bisbe que s'encara amb el carrer de la Pietat. Unes lletres de bronze indicaven la presència de l'Institut damunt un escut de la Diputació sobrecarregat més tard amb la llegenda: Biblioteca de Catalunya.

Al vestíbul, entrant a mà esquerra, hi havia una reproducció de l'estàtua d'Esculapi trobada a Empúries i, en altres indrets propers, damunt

"L'Americano" i "El senyor Esteve", fragments del mural realitzat per Xavier Nogués que es conserva al vestíbul del despatx de l'alcaldia de Barcelona (Fotos R. Manent).

Palau de la Generalitat. Pati dels Tarongers. En ser desfet el terraplè d'aquest pati interior, s'hi trobaren les restes de la que, segons sembla, fou muralla de tancament del Call jueu, així com nombroses peces de ceràmica (Foto R. Manent).

sengles columnes de marbre, hi havia els bustos de Ramon Llull, Francesc Eiximenis i Lluís Vives, obra de Clarà.

La sala de lectura

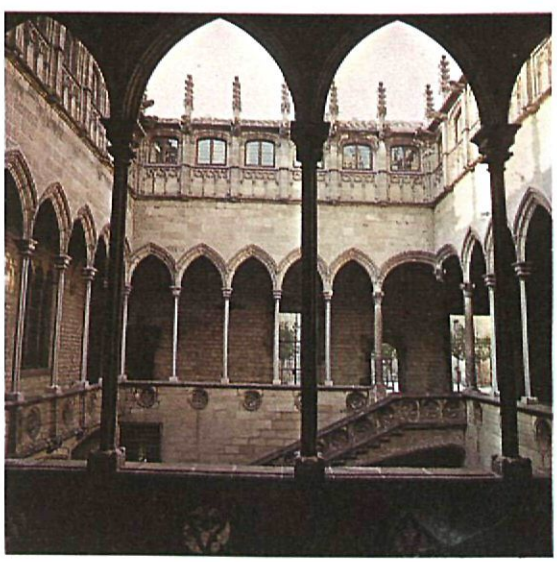
Ascendint per una ampla i austera escalinata hom arribaba al pis reservat a l'Institut format per quatre espaioses sales i un gran recinte de considerable alçada que més endavant seria la sala de lectura de la Biblioteca de Catalunya.

La Sala Milà

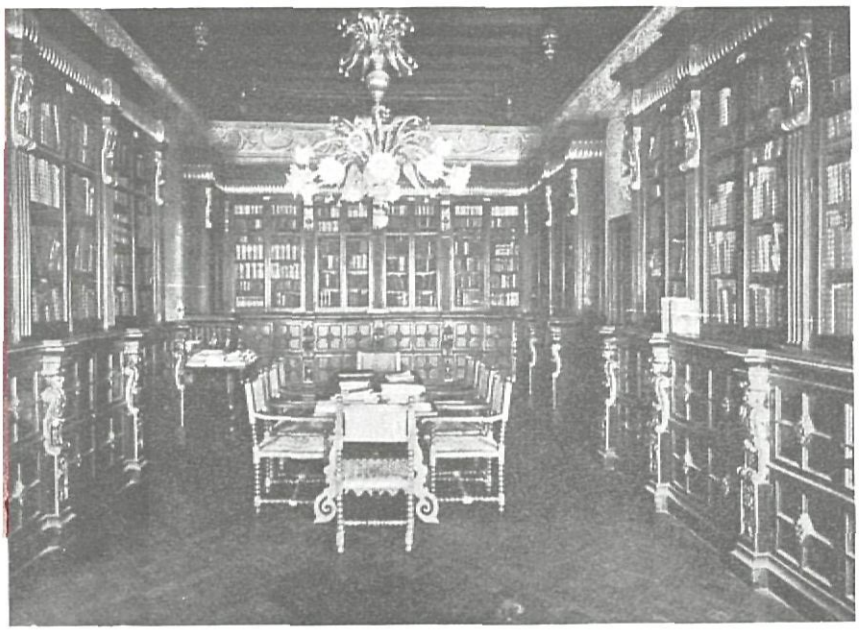
La primera de les quatre sales a ésser habilitada va ésser denominada Sala Milà i era presidida per un bust de Manuel Milà i Fontanals, col·locat en una fornícula, que l'escultor Smith havia modelat sense cobrar-ne res. Les llibreries van ésser fetes aprofitant unes baranes barroques que separaven el públic del tribunal a les sales de l'antiga Audiència. En aquestes llibreries foren col·locats els llibres i altres peces bibliogràfiques dels fons Aguiló i Verdaguer, adquirits per la Diputació i l'Institut, que constituïren el nucli originari del que seria la Biblioteca de Catalunya. El sostre, bellament decorat, ostentava la inscripció següent:

"Aquesta aula de l'Institut d'Estudis Catalans fou instaurada l'any MCMVIII per la munificència de l'Excma. Diputació de Barcelona".

El vestíbul d'accés a l'entrada d'aquesta planta tenia un ample sòcol de xarpellera coronat amb unes motllures trobades a casa d'un antiquari. El decoraven unes cornucòpies el model de les quals havia estat facilitat pel pintor Enric Moncerdà. Part d'amunt del sòcol, sobre la paret lliscada de blanc, es van posar fotografies dels resultats de les primeres tasques de l'Institut: les pintures prehistòriques del Cogul, els vasos grecs d'Empúries, els primers vasos ibèrics estudiats, les descobertes d'una missió històrico-artística a la ratlla d'Aragó, una mostra dels resultats del viatge de Rubió i Lluch a Grècia, els primers manuscrits lul·lians estudiats per la missió de Mateu Obrador, etc. Tot fet amb bon gust, simplicitat i austeritat, que semblaven ésser els mots d'ordre de la benemèrita tasca d'aquells temps.

Palau de la Generalitat. Claustre.
"Els orígens del Palau de la Diputació General de Catalunya, la més bella obra de l'arquitectura civil de Barcelona, ornada amb els esplendors exuberants de l'art gòtic del segle XV, i amb les primeres aureoles del Renaixement, foren humils, modestíssims. Sa composició no fou deguda a l'inspiració creadora d'un moment que amb plan definitiu concebeix un edifici, sinó a l'adaptació successiva d'una aglomeració de cases, sense destruïrles, poch a poch, segons ho exigien les necessitats de l'elevat objecte d'hostatjar la Diputació General de la nostra terra."
"Una casa humil procedent potser de l'antiga judería, edificada de segur en part en l'antic call jueu, anava a ser l'alberc de l'institució capdal de Catalunya." (J. Puig i Cadafalch i J. Miret i Sans El Palau de la Diputació General de Catalunya, a l'"Anuari" de l'Institut del 1909-1910) (Foto R. Manent).

Sala Blava o de Bonsoms i Sala Daurada o de Milà i Fontanals, a l'estatge primitiu de l'Institut.La corporació ocupà els locals abandonats poc abans per la Reial Audiència.

Una altra sala, que, més endavant, seria anomenada Prat de la Riba, fou equipada amb els mobles heretats de l'historiador reusenc Antoni Aulèstia i Pijoan, i hi foren dipositats els llibres llegats per aquest. Sobre els portals foren posats els següents versos d'Ausiàs March, que haurien pogut ésser presos com a lemes de l'Institut:

> **"La vida és breu e l'art se mostra longa...**
> **Creixent saber l'ignorança es desperta;**
> ***al qui més sap, li corre major dubte...***
> **e al grosser foll toba cosa l'és certa."**

Una tercera sala (quarta comptant-hi el vestibul) va contenir després el llegat Bonsoms i per això fou cneguda amb el nom de Sala Bonsoms o també Sala Blava per raó del color que predominava en la seva decoració. Inicialment, en mobiliari molt senzill, va contenir el fons Aguiló. Després, en armaris més sumptuosos va albergar la valuosa Col·lecció Cervantina d'Isidre Bonsoms.

Les primeres publicacions

Mentre s'anava instal·lant, l'Institut va donar senyals de vida amb les seves primeres publicacions. Amb la data de l'any de la fundació apareixen el primer fascicle de *Les Pintures Murals Catalanes* de Josep Pijoan, i el massis volum del primer *Anuari* que, dividit en quatre seccions (Arqueològica, Històrica, Juridica i Literària), conté importants estudis en català, castellà, francès i italià, deguts a una vintena d'autors diferents, entre els quals, a més dels membres de l'Institut Rubió i Lluch, Brocà, Massó i Torrents, Miret i Sans, Puig i Cadafalch, i Pijoan, figuraven Josep Gudiol, J. A. Brutails, Raimon Casellas, Pierre Paris, Antonio Muñoz, Joseph Calmette, Eduardo González Hurtebise, Andrés Giménez Soler, E. Molinè i Brasés, Pompeu Fabrà, Felip Pedrell i els aleshores jovenissims Jordi Rubió i Balaguer, Ramon d'Alòs i Francesc Martorell. A continuació dels estudis hi havia nodrits apartats de Crònica i de Bibliografia, que oferien el major interès.

Amb una estructura semblant i amb un dens contigut van aparèixer a continuació *l'Anuari* del 1908, el primer volum de *Les Monedes catalanes* de Joaquim Botet i Sisó, i el primer volum dels *Documents per l'Història de la Cultura mig-eval* de Rubió i Lluch.

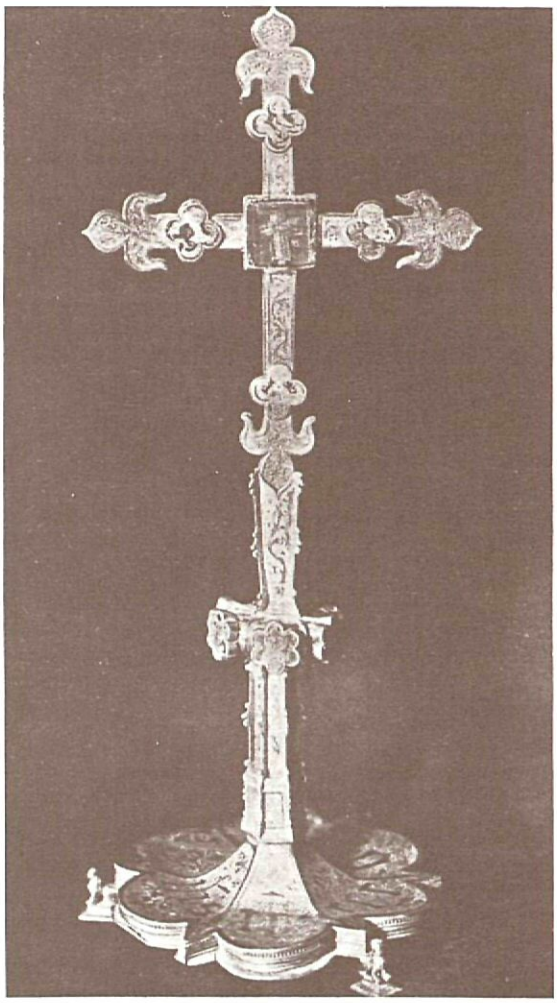
L'Anuari següent, dins l'estil dels anteriors, comprenia els anys 1909 i 1910 i va aparèixer el 1911. Poc abans (el 1909) havien vist la llum el segon fascicle de les *Pintures Murals,* el segon volum de *Les Monedes catalanes,* i el primer de *L'Arquitectura romànica a Catalunya* de Puig i Cadafalch, Falguera i Goday.

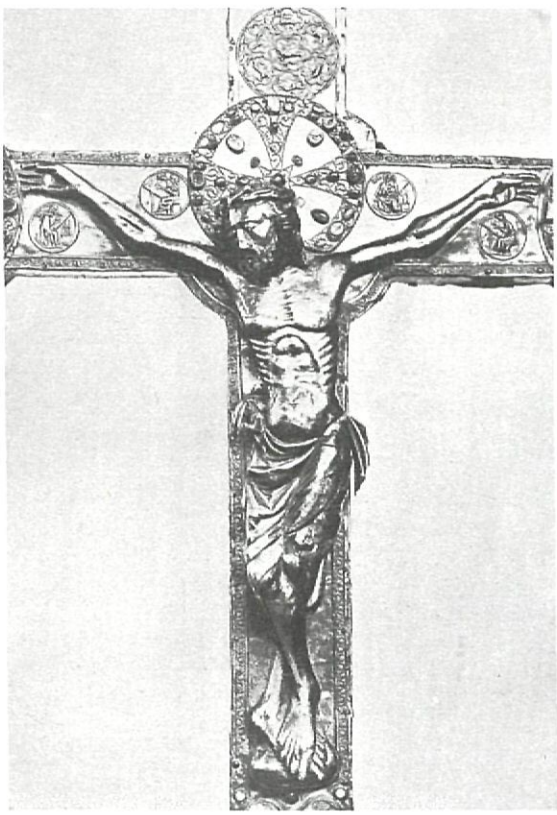
Divisió en tres seccions

L'any 1911 (per disposició del 14 de febrer), del tronc de l'Institut van brotar dues noves branques: la Secció Filològica i la de Ciències, mentre el nucli originari, del qual sortia Pere Coromines que va passar a Ciències, es convertia en Secció Històrico-Arqueològica. Un intent d'anomenar Instituts cada una de les Seccions (Institut Històrico-Arqueològic, Institut de la Llengua Catalana i Institut de Ciències), fou aviat abandonat. Ja hem dit com va quedar integrada la Secció originària de l'Institut. Quant a la Filològica, sota la presidència d'Antoni M. Alcover, hi havia Josep Carner (secretari), Frederic Clascar, Pompeu Fabra, Àngel Guimerà, Joan Maragall i Lluis Segalà. I la de Ciències, presidida per Miquel A. Fargas, estava formada per Josep M. Bofill i Pichot, Pere Coromines, Eugeni d'Ors (secretari), August Pi Sunyer, Esteve Terrades i Ramon Turró.

Les primeres pérdues

La primera baixa per defunció, que sofrirà aquest brillant quadre de 21 personalitats de la nostra cultura serà la del gran poeta Joan Maragall, traspassat el 20 de desembre de 1911, i succeït per Lluis Nicolau d'Olwer. Després es produirà la defunció del doctor Miquel A. Fargas el 22 de febrer de 1916, que serà substituït per

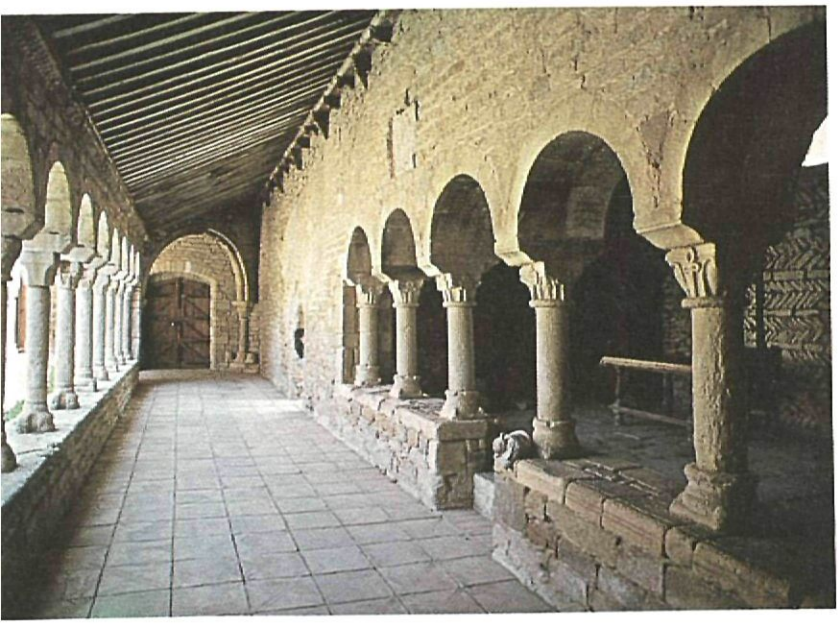

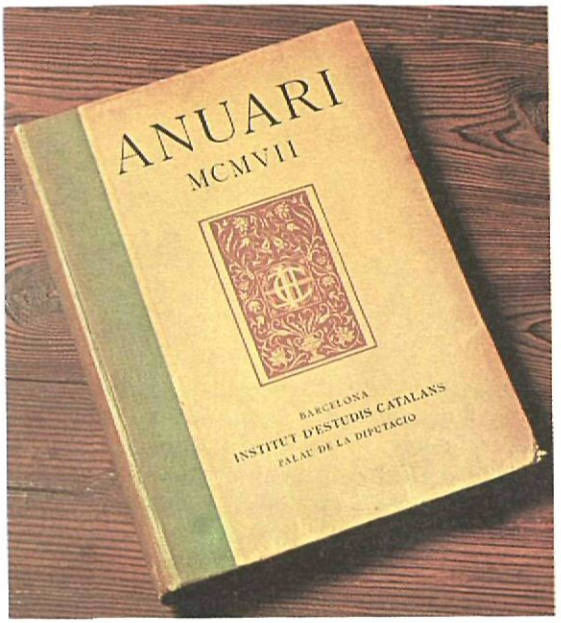
"Anuari" 1915-1920: Les creus d'argenteria a Catalunya, *per Josep GUDIOL.*
Vera-Creu de l'Espluga de Francolí (revers), desapareguda durant la guerra civil del 1936, i el Crist de la creu de Vilabertran.

"Anuari" del 1907: El necrologi de l'Iglesia de Roda, per Josep *GUDIOL. El primer treball publicat per l'INSTITUT en el seu primer anuari estudia exhaustivament les inscripcions del claustre de l'església de Roda d'Isàvena. En el mateix anuari i en els següents, hi trobem altres treballs que demostren l'interès de l'Institut per l'Aragó de parla catalana (Fotos Andreu Morta).*

EL primer "Anuari" de l'Institut d'Estudis Catalans aparegué l'any 1907. És un volum a gran format, impres amb una pulcritud remarcable i amb il·lustracions fotogràfiques abundants. En foren realitzats set més, amb periodicitat irregular fins al darrer, publicat el 1926.

Enric Prat de la Riba, el qual ocuparà el seu lloc només uns pocs mesos perquè, havent estat elegit el 29 d'abril de 1917, morirà l'u d'agost del mateix any.

La Secció Filològica va escollir per a les seves reunions la Sala Blava, encara que, en crear-se les Oficines lexicogràfiques, va preferir de tenir-hi les seves sessions.

La Secció de Ciències va instal·lar-se en una sala que es trobava a l'altra banda del que seria la Sala de lectura de la Biblioteca de Catalunya.

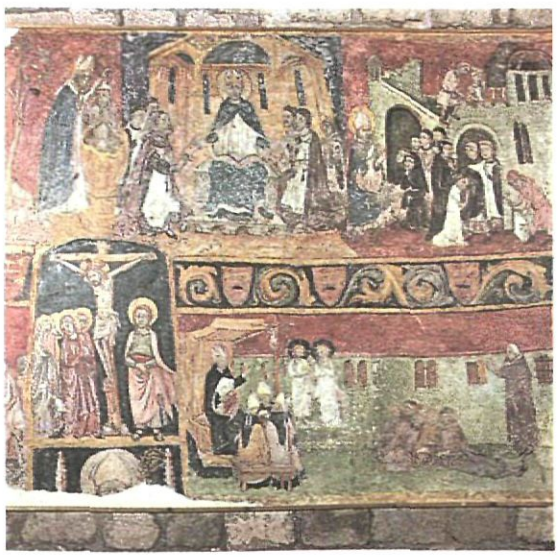
Presidència per torns

L'existència de les tres Seccions va plantejar el problema de qui ostentaria la presidència de tot l'Institut, problema que fou resolt establint un torn quadrimestral dels presidents de les Seccions: de gener a abril seria president de l'Institut el de la Secció Històrico-Arqueològica; de maig a agost ho seria el de la de Ciències; i de setembre a desembre, el de la Filològica. I aquest torn seria respectat fins el 1939.

D'altra banda, fou creada una Secretaria General permanent, que fou ocupada per Eugeni d'Ors.

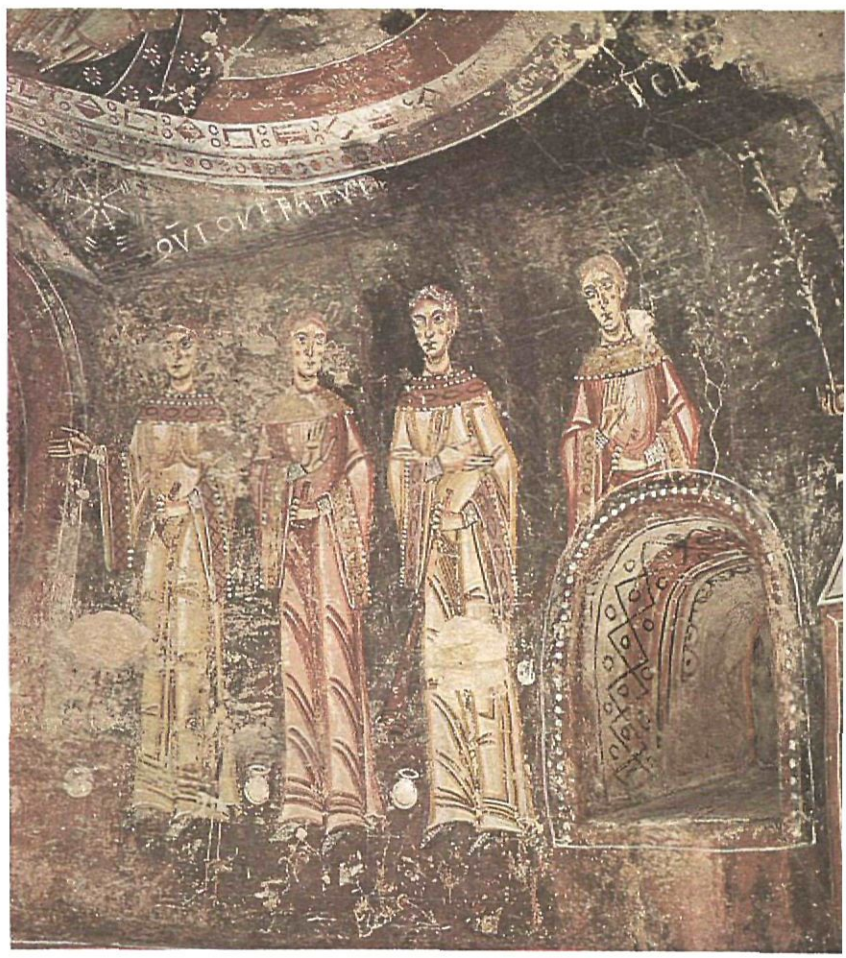
Increment de les publicacions

Les publicacions, des d'ara, no solament continuaran, sinó que esdevindran més nombroses i seguiran donant preferència a les obres bàsiques del tipus *corpus* i a les aportacions biblio-

Tot just creat l'Institut, Prat de la Riba encomana a Josep Pijoan la publicació d'un primer treball d'investigació sobre les pintures murals catalanes.

Sant Quirze de Pedret i Monestir de Santa Maria de Lluçà. Aquestes pintures es conserven actualment al Museu d'Art de Catalunya (Fotos R. Manent).

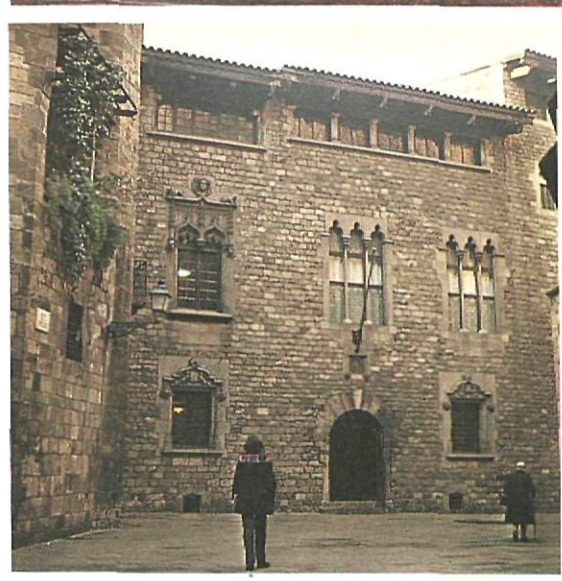

gràfiques i documentals. *L'Anuari* quedarà de fet reservat a la Secció Històrico-Aarqueològica; mentre la Secció Filològica iniciarà el 1913 la "Biblioteca Filològica" amb *Documents en vulgar dels segles XI, XII i XIII procedents del bisbat de la Seu d'Urgell,* de mossèn Pere Pujol, el *Butlletí de Dialectologia Catalana,* i la sèrie de grans traduccions amb els *Himnes Homèrics* en versió poètica de Maragall i traducció literal de Pere Bosch i Gimpera; i la Secció de Ciències començarà el 1911 els *Arxius de l'Institut de Ciències.*

Pompeu Fabra i la normalització ortogràfica

La creació de la Secció Filològica, que va comportar el retorn de Pompeu Fabra a Catalunya deixant la càtedra de Química que professava a l'Escola d'Enginyers de Bilbao, va permetre d'emprendre tot seguit la tasca de normalització ortogràfica de la nostra llengua. El primer fruit d'aquesta tasca fou la publicació el 1912 d'unes normes presentades per la Ponència Ortogràfica i la promulgació l'any següent de les *Normes Ortogràfiques* de l'Institut que tanta transcendència havien de tenir per a la difusió de l'ús del català escrit i que van ésser objecte tot seguit d'una entusiasta acceptació, amb molt comptades excepcions.

Complement de les *Normes,* foren el *Diccionari ortogràfic,* dirigit per Pompeau Fabra, la primera edició del qual és del 1917, i la *Gramàtica catalana* del mateix Fabra, editada per primer cop el 1918.

Edifici del Servei de Conservació i Catalogació de Monuments, al carrer de la Pietat de Barcelona. La tasca d'aquest Servei, ja des dels primers temps de l'Institut, fou importantíssima per la recuperació del patrimoni arquitectonic i monumental de tot Catalunya (Foto R. Manent).

La lluita per la normalització lingüística fou llarga i aferrissada. Hi sovintegen fins i tot episodis de gran violencia verbal i personal. No obstant això, la seva acceptació, fruit d'una preocupació evident dels nostres lingüistes, fou ràpida, possiblement pel gran prestigi dels signants de les "normes", que conegueren immediatament una gran difusió.

"L'Avenç" s'apressà a adoptar-les, cosa lògica atès el seu caràcter de grup promotor de la normalització.

La 19.ª edició del Trovador català *indica ja que el text ha estat adaptat a les normes ortogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans.*

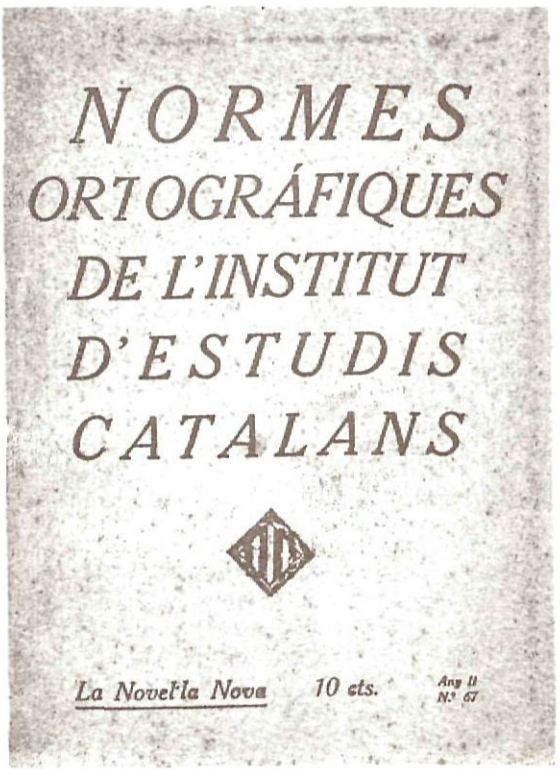
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

Normes Ortogràfiques

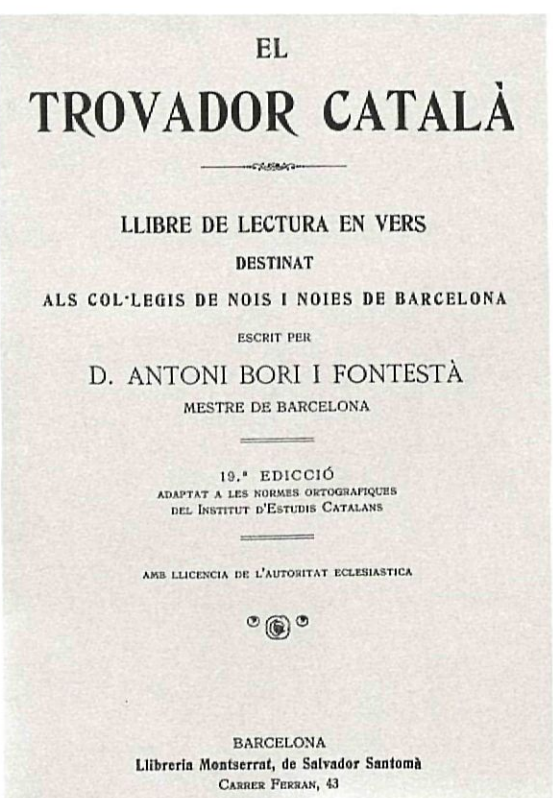
I. Quan l'Institut d'Estudis Catalans va constituir la Secció Filològica, la diversitat de criteris i d'escoles que en la publicació de tota mena de textos catalans s'expressa per les normes ortogràfiques més variades, encara se reflectía en les mateixes publicacions de l'Institut. Cada impremta i cada autor tenía les seves exigencies i encara que dues o tres orientacions generals anaven consolidant-se i en part compenetrant-se, no podía preveure's un acord espontani.

La creació de la Secció Filològica d'aquest Institut implicava ja naturalment l'existencia d'un centre especialitzat d'estudis que havía d'esdevenir el nucli iniciador dels treballs per a la redacció de normes ortogràfiques comunes a totes les Seccions i per a totes les publicacions de l'Institut, i la Diputació de Barcelona al crear-la li assenyalava ja entre altres aquesta missió enlairada. Un cop enunciat el pensament va imposar-se per si sol : evidentment era possible, en l'estat present de la producció literaria catalana, arribar a la formació de normes ortogràfiques fonamentals que donessin una solució nacionalment acceptable a un nombre de qüestions suficient per a constituir sòlid cos de doctrina.

L'Institut va disposar-se a realitzar aquest treball amb l'intent d'utilitzar-lo en les seves publicacions. El procediment seguit demostra un gran seny, una fe tranquila i una ferma perseverancia. Elements de les Seccions Històrica i de Ciencies s'agregaren als individus de la Secció Filològica per constituir la Ponencia ortogràfica, i aquesta,

A les Balears, com a reducte de mossèn Alcover, l'adopció no fou fàcil. Francesc de B. Moll en el seu llibre Un home de combat *explica que mossèn Alcover havia arribat a dir-li: "Quan jo seré mort, canvia la ortografia, si la vols canviar". Per tal que les persones més addictes a mossèn Alcover no poguessin dubtar d'aquella autorització Moll li va demanar que "... com a penyora d'aquiescència a un possible canvi futur d'ortografia, editas com a publicació anexa al Diccionari un tractadet d'ortografia mallorquina, que jo redactaria, segons les normes de l'Institut. Mossèn Alcover hi estigué conforme, i en la seva mateixa impremta i per compte de l'Editorial Alcover, S.L. s'imprimí l'any 1931 la meva* Ortografia mallorquina, *amb tan bon exit que s'hagué de reeditar dins el mateix any, amb gran satisfacció de Mn. Alcover".*

EL

TROVADOR CATALÀ

LLIBRE DE LECTURA EN VERS

DESTINAT

ALS COL·LEGIS DE NOIS I NOIES DE BARCELONA

ESCRIT PER

D. ANTONI BORI I FONTESTÀ

MESTRE DE BARCELONA

19.ª EDICCIÓ

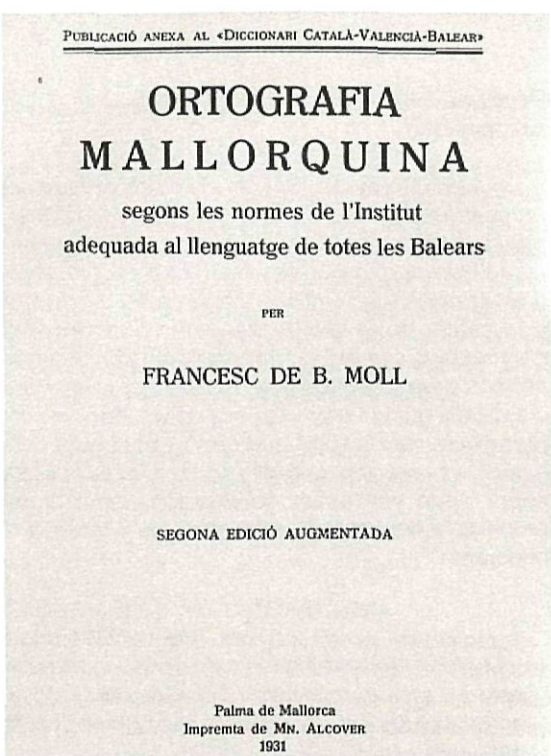
ADAPTAT A LES NORMES ORTOGRAFIQUES DEL INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

AMB LLICENCIA DE L'AUTORITAT ECLESIASTICA

BARCELONA

Llibreria Montserrat, de Salvador Santomà

CARRER FERRAN, 43

PUBLICACIÓ ANEXA AL «DICCIONARI CATALÀ-VALENCIÀ-BALEAR»

ORTOGRAFIA MALLORQUINA

segons les normes de l'Institut adequada al llenguatge de totes les Balears

PER

FRANCESC DE B. MOLL

SEGONA EDICIÓ AUGMENTADA

Palma de Mallorca
Impremta de MN. ALCOVER
1931

JOCS FLORALS DE BARCELONA

ANY LXXVI DE LLUR RESTAURACIÓ

MCMXXXIV

BARCELONA

ESTAMPA LA RENAIXENÇA

NORMES D'ORTOGRAFIA VALENCIANA

EXCM. AJUNTAMENT DE VALENCIA
FESTA DEL LLIBRE.-1933

El 21 de desembre de 1932, a Castelló de la Plana, foren acceptades unes normes ortogràfiques que són l'adaptació, amb lleus retocs, de les de l'Institut. El document, conservat pel president de la Fundació Huguet és signat per gran nombre de personalitats i per les entitats següents:
Societat Castellonenca de Cultura, Centre de Cultura Valenciana, Seminari de Filologia de la Facultat de Filosofia i Lletres de València, Lo Rat-Penat, Unió Valencianista, Agrupació Valencianista Republicana, Centre d'Actuació Valencianista, Agrupació Valencianista Escolar, Centre Valencianista d'Alcoi, Centre Valencianista de Bocairent, Centre Valencianista de Cocentaina, Joventut Valencianista Republicana de Manises, L'Estel, El Camí.
València, doncs, acceptava solemnement el fabrisme.

mes" prenguem decisions semblants. Resta-va encara un darrer bastió: el Consistori dels Jocs Florals. L'atzar volgué que també fos jo l'impulsor del canvi. El fet que l'arxiu dels Jocs Florals estés dipositat a la Casa de l'Ardiaca, i que hi tinguessin lloc les reunions del Consistori em donaven una certa intervenció extraliterària a més d'una relació íntima — que ja venia de lluny — amb el patriarca dels Jocs Francesc Matheu. De les converses n'eixí una fórmula espectacular i alhora elegant, com no podia deixar d'esser si la duia Francesc Matheu de senyoriu provat i reconegut per tothom: Pompeu Fabra seria el President dels Jocs, com realment ho fou l'any 1934. En el discurs presidencial al·ludia amb elogi l'acord pres per l'Acadèmia de Bones Lletres i en copiava la part essencial.

Antoni Bulbena

març 1968

D'ALGUNES ANOMALIES I ANORMALITATS SUBSISTENTS EN LA MODERNA LLENGA CATALANA ESCRITA

RECORT ENDREÇAT AL JOVENT DE VUY

PER

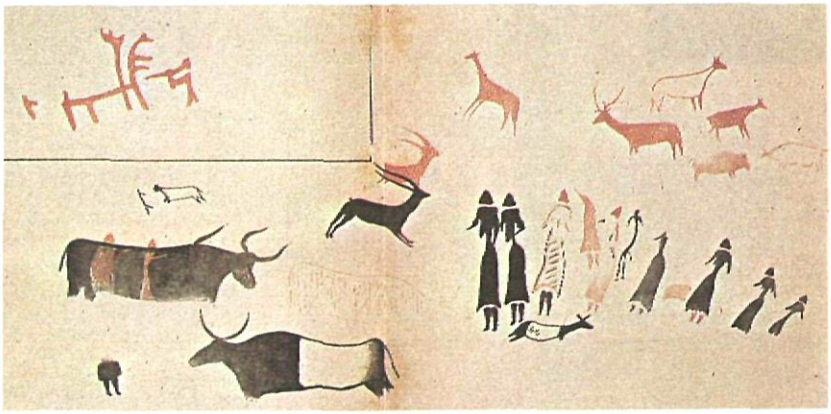
ANTONI BULBENA-TOSELL

en lo seu 80.è aniversari
e lo cinquantenari de
publicista català

BARCELONA
IMPREMPTA BADIA
PINTOR FORTUNY 9
1934

Encara el 1934 apareix una darrera manifestació de la resistència ortogràfica

El conflicte amb el Consistori dels Jocs Florals, en canvi, s'allarga fins al 1933. Agustí Duran i Sanpere, protagonista d'excepció, explica el fet del seu puny i lletra amb motiu de l'Any Fabra (1968):
"...Restava encara un darrer bastió: el Consistori dels Jocs Florals. L'atzar volgué que també fos jo l'impulsor del canvi. El fet que l'arxiu dels Jocs Florals estés dipositat a la Casa de l'Ardiaca, i que hi tinguessin lloc les reunions del Consistori em donaven una certa intervenció extraliterària a més d'una relació íntima –que ja venia de lluny –amb el patriarca dels Jocs Francesc Matheu. De les converses neixi una fórmula espectacular i alhora elegant, com no podia deixar d'esser si la duia Francesc Matheu, de senyoriu provat i reconegut per tothom: Pompeu Fabra seria el President dels Jocs, com realment ho fou l'any 1934. En el discurs presidencial al·ludia amb elogi l'acord pres per l'Academia de Bones Lletres i en copiava la part essencial."

Les pintures rupestres de Cogul foren investigades ja en els primers temps de funcionament de la Secció Històrico-Arqueològica ("Anuari" del 1908).

Les societats filials

L'activitat creixent de l'Institut i la necessitat d'enquadrar-hi gran nombre de col·laboradors, a més dels seus membres numeraris o adjunts, va tenir per resultat la creació de societats filials, la primera de les quals va ésser la Societat de Biologia constituïda el 1913; la Institució Catalana d'Història Natural, fundada el 1899, va acollir-se a l'afiliació de l'Institut el 1915; el 1920 fou creat l'Institut de Fisiologia; el 1922 es constituí la Societat Catalana de Filosofia; i el 1931 fou instituïda la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques.

Serveis i Laboratoris

I al costat de les societats filials, seran establerts els Serveis i Laboratoris, començant pel Servei de Conservació i de Catalogació de Monuments (1914), els Serveis d'Excavacions i el Geològic i Geogràfic (1915) i el Meteorològic (1921), sota la direcció de figures tan eminents com Jeroni Martorell, Pere Bosch i Gimpera i Eduard Fontserè, i pel Laboratori de Psicologia Experimental dirigit pel professor belga Georges Dwelshauvers.

Neix la Biblioteca de Catalunya

El 1914 és un any molt important en la vida de l'Institut. En el curs de la primera de les seves sessions públiques, la corporació va convertir, amb l'ajut de la Diputació i de l'Ajuntament de Barcelona, la seva llibreria (ja voluminosa i plena de tresors bibliogràfics) en Biblioteca de Catalunya obrint-la a tots els estudiosos. A la testera de la seva gran Sala de lectura fou esculpida la següent inscripció:

"L'Institut obre aquesta Llibreria de Catalunya per la munificència de la Diputació i la Ciutat. XXVIII de Mars MCMXIV".

Com que en aquest llibre hi ha un estudi consagrat especialment a la nostra gran Biblioteca per un dels seus millors coneixedors, nosaltres no entrarem en detalls sobre les seves característiques i la seva història. El seu primer director fou Jordi Rubió i Balaguer, fill d'Antoni Rubió i Lluch i nét de Joaquim Rubió i Ors.

Els Premis de l'Institut i les borses de treball

Per aquest temps l'Institut inicia una tasca que es revelerà molt fructífera i perdurarà al llarg del temps. Ens referim als Premis i Concursos. El primer fou el premi Francesc Vives creat el 20 d'abril de 1915 per a ésser adjudicat l'any següent. En no ésser concedit el Premi, foren atorgats dos accèssits: un a mossèn Josep Gudiol, l'altre a Ramon Miquel i Planas. L'any 1915 van ésser instituïts els Premis Bonsoms i Duran i Bas; el 1916 ho fou el Premi Prat de la Riba; el 1917 fou creat el Premi Jordi Bonet; i el 1918 fou establert el Premi Monturiol.

Quant als Concursos, foren destinats al foment d'arxius i museus de les nostres terres, i el primer d'Arxius (1914) fou atorgat a Agustí Duran i Sanpere per la seva ordenació de l'Arxiu Municipal de Cervera, mentre el primer de Museus (1917) ho fou al Museu Episcopal de Vic i un accèssit al Museu Diocesà de Mallorca.

Creat en un ambient on la manca de vida científica col·lectiva feia estèrils tants d'esforços disgregats, condemnant a quotidians fracassos les més belles iniciatives, com observava Prat de la Riba, l'Institut venia a recollir i organitzar aquelles branques del coneixement humà que més havien arribat a Catalunya a un cert grau de maduració: els estudis històrics. Precisament per això l'Institut comença amb la que és ara la Secció Històrico-Arqueològica

Les pintures murals del castell d'Alcanyís, descobertes per una missió de la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut. La seva restauració i conservació total encara no ha estat possible.
(Foto R. Manent).

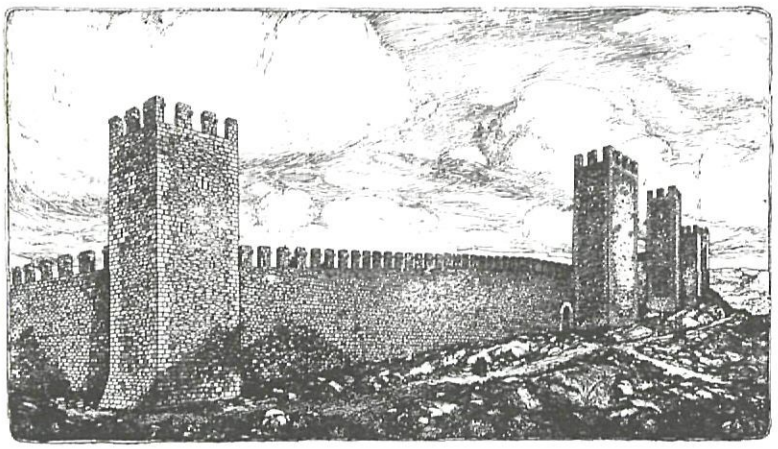
Relacions internacionals

Les relacions internacionals de l'Institut van ésser des del primer moment intenses i fecundes. Ja hem vist que, en el primer *Anuari* figuren valuoses col·laboracions d'erudits no catalans, i aquesta col·laboració va intensificar-se i diversificar-se en gran manera. L'atenció envers temes de cultura catalana per part d'estudiosos forasters va anar creixent constantment. D'altra banda, l'Institut havia de contactar pels procediments que resultessin més idonis amb els erudits catalans no residents a l'àrea barcelonina, sense oblidar els de les Illes i el País Valencià.

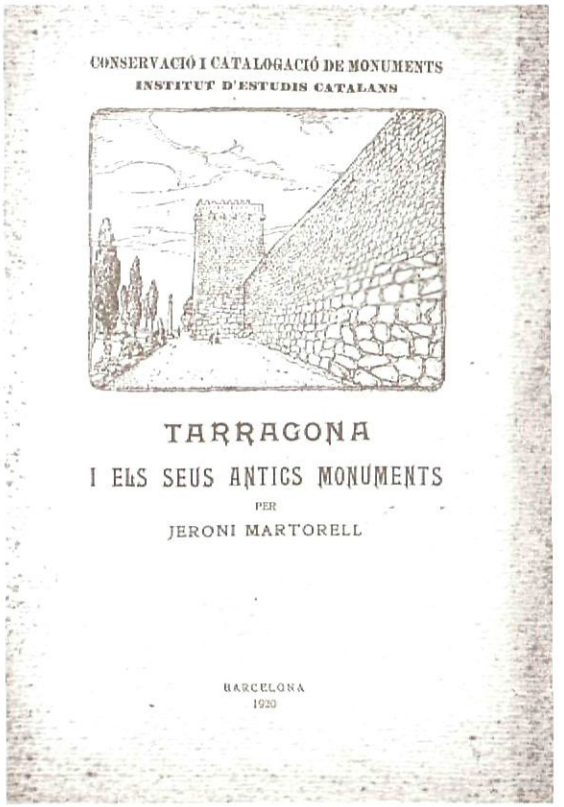
Això va menar a crear el 1916 la categoria de membre corresponent de l'Institut i a conferir aquest caràcter, en una primera promoció, a August Brutails de Bordeus, J. Sanchis i Sivera de València, Benedetto Croce de Nàpols, Harold Höffding de Copenhaguen, Longi Navàs de Saragossa, Eduard Toda de Londres, G. Boland de Leiden, Joan Alcover de Ciutat de Mallorca, i Magí Morera i Galícia de Lleida. Una segona promoció de l'any següent era formada per Paul Painlevé de París, Lucien Poincaré de París, i Louis Gauchat de Zuric.

L'any 1918 van ésser nomenats membres d'aquesta categoria Gabriel Alomar i Miquel Costa i Llobera, de Ciutat de Mallorca. I així van prosseguir els nomenaments que han permès de comptar dins els rengles de l'Institut personalitats com Heinrich Finke, Kingsley Porter, W. Meyer-Lübke, Jacob Jud, Leo Spitzer, Walter von Wartburg, Farinelli, Menéndez Pidal i molts altres que després, i durant molts anys, van estabilitzar-se en el nombre de set de nacionals i catorze d'estrangers.

En relació amb la projecció exterior de l'Institut cal parlar de l'organització dels anomenats Cursos Monogràfics d'Alts Estudis i d'Intercanvi que, a partir del 1916, van facilitar la vinguda de savis estrangers que van professar lliçons sobre temes de llur especialització.

Treballs del Servei de Conservació i Catalogació de Monuments: Dibuix de les muralles de Montblanc i portada del projecte de restauració de Tarragona (1920).

La casa del Gremi de Velers de Barcelona, estudiada pel Servei de Conservació i Catalogació de Monuments (Foto Jordi Gumi).

L'Acadèmia de Ciències. Eduard Fontserè hi instal·là la primera Estació Aerologica de Catalunya.

El seu Atlas dels núvols *és una obra importantíssima i apreciada a tot el món científic. Iniciada la publicació a càrrec de Rafael Patxot, l'edició quedà estroncada per la guerra civil i la requisa dels gravats, posteriorment destruïts, pels vencedors (Foto Arxiu Branguli).*

Gràcies a ells la tasca de l'Institut, no solament no va haver d'ésser interrompuda, sinó que en alguns aspectes va intensificar la seva actuació, com explicarem més avall. Cal dir també que el mal que hom volia inferir a la nostra corporació va servir, en certa manera, d'algun bé. Efectivament, amb la desvinculació de l'Institut de la seva entitat matriu la Diputació de Barcelona i de la seva successora i ara desapareguda la Mancomunitat de Catalunya, la màxima institució acadèmica de Catalunya va obtenir per primer cop una independència de fet, encara que aquesta no fos establerta de dret amb els textos legals pertinents.

Admissió a la Unió Acadèmica Internacional

També en igual sentit cal esmentar que l'Institut va cooperar el 1910 amb la Junta para Ampliación de Estudios de Madrid en la creació de l'Escola Espanyola de Roma, el primer secretari de la qual fou Josep Pijoan; també que, poc després de la fundació de la Unió Acadèmica Internacional, la nostra corporació hi era admesa i col·laborava en les seves empreses; i, encara, que el 1926 va intervenir en la creació del Comitè Internacional de Ciències Històriques.

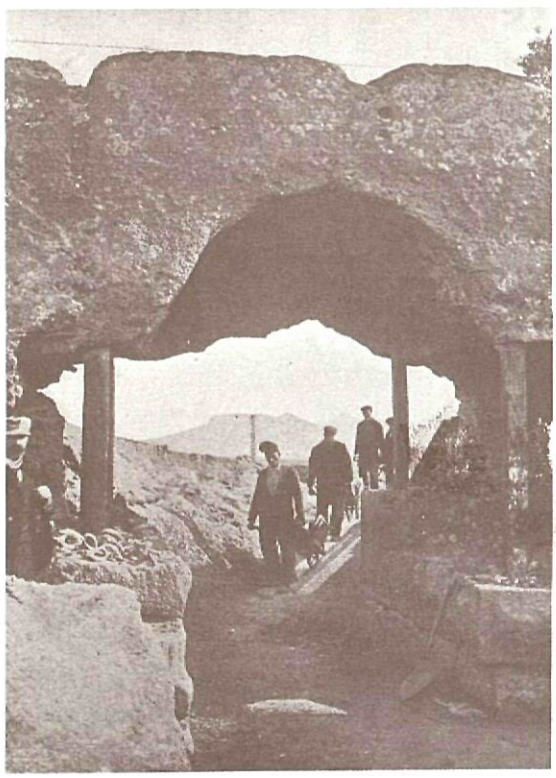
Canvis profunds

Des de la seva fundació l'Institut havia superat amb facilitat dues petites crisis internes al voltant de les persones d'Antoni M. Alcover i d'Eugeni d'Ors; el pas del patronatge de la Diputació de Barcelona al de la Mancomunitat de Catalunya en constituir-se aquesta el 1914 encara va enfortir la seva situació; la mort del seu fundador el 1917 i la seva substitució per un home tan lliurat a la missió de l'Institut com Josep Puig i Cadafalch tampoc no havia d'afectar-lo més que pel dolor produït per la desaparició d'una venerada personalitat. Però ara, ben aviat, hauria de trobar-se sotmès a una dura prova.

Temps de persecució

La Dictadura de Primo de Rivera (setembre del 1923) amb la seva actitud de persecució de la cultura catalana, el lliurament de les corporacions locals a amics del Dictador i la supressió de la Mancomunitat (1925), va deixar l'Institut sense protecció oficial de cap mena i, per tant, sense base econòmica. Li fou denegada aixi mateix tota intervenció en la Biblioteca de Catalunya, que havia fundat, i a la qual fou canviat el nom pel de Biblioteca Central. D'altra banda, en una forma barroera fou desfet el Laboratori de Psicologia Experimental. També foren sostrets de la jurisdicció de l'Institut els diversos serveis que ell havia creat.

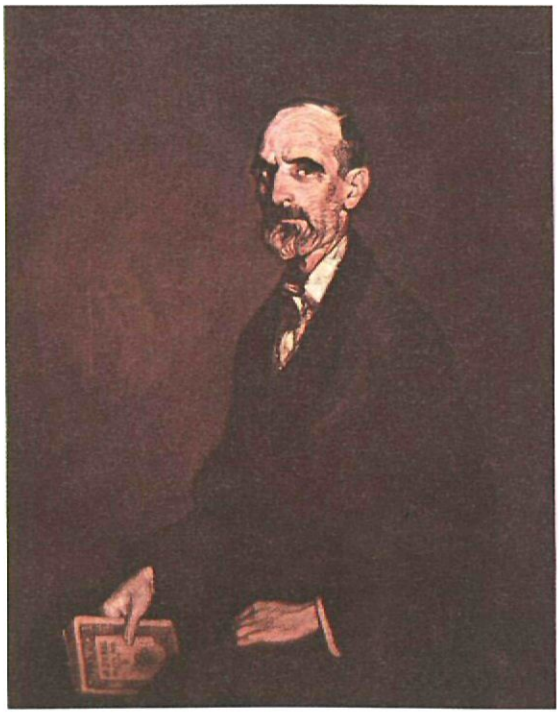
Excavacions d'Empúries. Una de les activitats més importants i populars de l'Institut dels primers temps. Se'n troben referències a tots els anuaris, així com amplia informació gràfica dels treballs i de les peces rescatades, com el present estudi dels fragments d'un vas grec.

Panoràmiques actuals de les excavacions d'Empúries. (Fotos R. Manent).

Francesc Cambó i Batlle retratat per Zuloaga (Foto R. Manent).

Mecenatge privat: Cambó i Patxot

Davant aquesta situació, l'Institut, com va passar amb altres òrgans i activitats culturals catalans, va haver d'acollir-se al mecenatge privat, que va acudir tot seguit en ajut seu. Entre els que llavors van destacar més en aquesta generosa actuació cal assenyalar en primer terme Francesc Cambó i Rafael Patxot i Jubert, i a llur costat els noms de Mercè Gari, Teresa Amatller, Maria Guarro, Raimon d'Abadal, Ramon d'Abadal i de Vinyals, Josep Barbey, Josep M. Blanc, Joan Bertran i Coma, Josep Bertran i Musitu, Eusebi Bertrand i Serra, Ricard de Campmany, Marquès de Camps, Emili Carles-Tolrà, Jaume Carner, Salvador Casacuberta, August Casarramona, Josep Creixell, Lluís Duran i Ventosa, Jaume Espona, baró d'Esponellà, Josep Gari i Gimeno, Gustau Gili, Joan Girona, Santiago Gubern, baró de Güell, Amadeu Hurtado, Lluís Jover, Josep Puig i Cadafalch, Manuel Raventós, Eduard Recasens, Pere Sacrest i Dusol, Lluis Sedó, Santiago Soler i Puigdollers, Joan Soliguer, Josep Sunyol, Eduard Toda, Francesc Tusquets i Joan Ventosa i Calvell.

Edifici romà d'Empúries reconstruït recentment (Foto R. Manent).

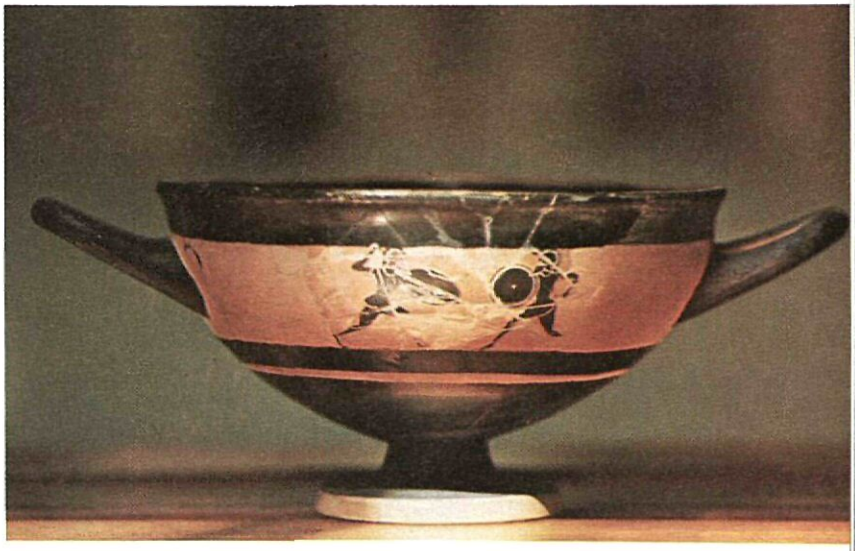

Malgrat tot, empreses erudites d'alt interès

Dins aquest periode, i com a demostració que la nostra gent es preparava a superar l'adversitat amb el millor ànim, cal destacar la decisió d'activar dues empreses erudites del més alt interès: ens referim a la publicació de les *Cròniques Catalanes* i a la redacció i publicació de *Catalunya Carolíngia*.

Les "Cròniques Catalanes"

L'Institut havia aprovat el 1910 un Pla de publicació de les esmentades *Cròniques,* presentat per Jaume Massó i Torrents. Era un pla molt ambiciós i havia de comportar, a més de l'edició dels textos historiogràfics al·ludits *(Gesta comitum,* cròniques de Jaume I, de Marsili, de Desclot, de Muntaner, de Pere el Cerimoniós, Pseudo-Pinatesa i el Dietari del capellà del Magnànim), la dels passatges dels historiadors àrabs referents a Catalunya i la de les *Leges Palatinae* dels reis de Mallorca. En un moment o altre havien rebut encàrrecs en relació amb aquesta tasca homes de la categoria de L. Barrau-Dihigo, J. Massó i Torrents, Manuel de Montoliu, Xavier de Salas, Jordi Rubió, Ferran Soldevila, Lluis Nicolau d'Olwer, Amadeu Pagès, Ramon d'Alòs-Moner, Pere Bohigas, Francesc Martorell, J. Millàs i Vallicrosa, C. A. Willermsen i F. Valls i Taberner. L'obra havia anat avançant lentament i es feia difícil de fer front a les despeses que representava, especialment les de plublicació. Ara, gràcies a l'ajut de Rafael Patxot, a través de la Fundació Concepció Rabell i Cibils, Vda. Romaguera, va poder veure la llum el volum corresponent als *Gesta comitum* el 1925, i van rebre nou impuls els altres encàrrecs, de manera que aviat hi va haver plecs tirats de molts dels dits textos, mentre d'altres eren objecte d'estudi i d'elaboració.

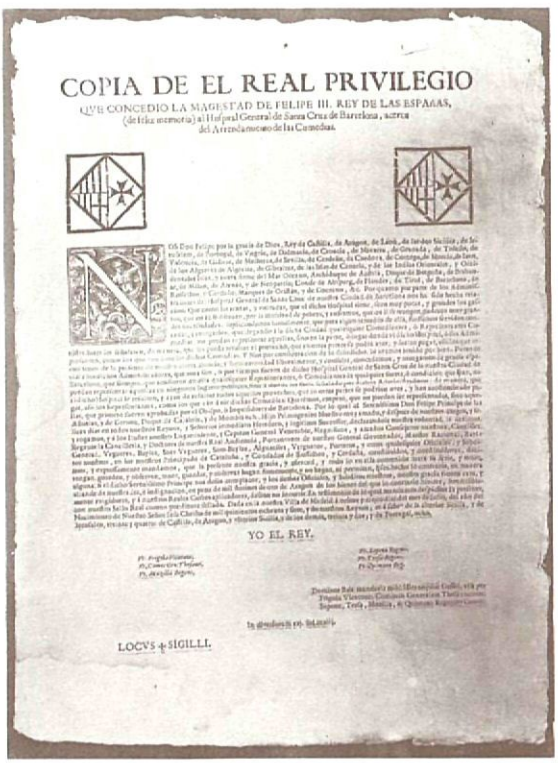
"Anuari" del 1908: Griechische Vasen aus Emporion, *per August FRICKENHAUS.*

Ceràmica grega, KILIX-ESKIFOS del Mestre de Haimon, conservada al Museu Arqueològic de Barcelona (Foto M. Manent).

Empúries: Enterraments romans (Foto R. Manent).

Entre altres treballs emporitans igualment coneguts és notable la testa de Livia, de l'època romana (Foto R. Manent).

COPIA DE EL REAL PRIVILEGIO

QVE CONCEDIO LA MAGESTAD DE FELIPE III. REY DE LAS ESPAÑAS,

YO EL REY.

LOCVS + SIGILLI.

Cedula del reial privilegi concedit pel Rei Felip III a l'Hospital de la Santa Creu, de Barcelona. En virtut d'aquest document, l'hospital gaudia de les rendes dels teatres de Barcelona, la qual cosa permeté de sostenir l'establiment assistencial (Foto IMH).

La "Catalunya Carolíngia"

La *Catalunya Carolíngia* tenia per objectiu la publicació de tota la documentació catalana o referent a Catalunya anterior a l'any 1000, començant pels preceptes dels reis francs expedits per al nostre país. La concepció d'aquesta magna obra, que havia de comprendre prop de vint volums, va ésser de Ramon d'Abadal i de Vinyals sota l'estímul d'unes conferències que el professor rossellonès Josep Calmette havia donat a Barcelona, invitat per l'Institut. Aquest va acceptar el pla de Ramon d'Abadal per acord del 9 d'abril de 1920. I també ara (1924), gràcies a un ajut inicial de la Institució Patxot, hom va poder començar a imprimir els primers plecs del que havien de constituir el volum II de la col·lecció i que havia de contenir *Els diplomes carolingis a Catalunya*. Les vicissituds de la nostra vida pública, però, no havien de permetre que aquest volum, dividit en dues parts, veiés la llum fins el 1950 i el 1952.

Amb els nous temps, estatge nou

Finalment, al començament del 1930 s'acabava la Dictadura de Primo de Rivera i era substituïda per la Dictadura de Berenguer, que va iniciar un retorn de les corporacions locals a una representació democràtica basada en persones que havien tingut càrrecs d'elecció popular abans del setembre del 1923. En aquell moment els antics edificis de l'Hospital de la Santa Creu i de la seva Casa de Convalescència acabaven d'ésser evacuats i calia donar-los una nova destinació, i foren l'Institut i la Biblioteca de Catalunya els beneficiaris d'aquesta conjuntura. Gràcies a això podrien disposar d'un estatge més ample i molt digne, però, com va dir un text de l'Institut editat en aquells temps, "l'abandó de la vella casa, al palau de l'antiga Generalitat de Catalunya, no serà sense un tast d'amarguesa i enyorament, com són els del fill que abandona la casa pairal per anar a constituir una altra llar".

La Casa de Convalescència de l'antic Hospital de la Santa Creu

El lliurament oficial dels nous estatges fou fet solemnement el 30 de març de 1931, a la Casa de Convalescència, amb la intervenció de l'alcalde de Barcelona, comte de Güell, del president de la Diputació, Joan Maluquer i Viladot, i del president de l'Institut d'Estudis Catalans, Josep Puig i Cadafalch. L'Ajuntament cedia l'ús dels edificis a favor de l'Institut i de la Biblioteca "per mentre es compleixin integrament totes les condicions contingudes en aquests acords i conservi l'Institut la seva finalitat de dedicar-se a la investigació de la cultura catalana en tots els seus aspectes i segueixi la tasca d'estudi i ennobliment de la llengua; sense que puguin destinar-se els edificis a fins diferents dels que motiven la seva cessió".

La Diputació es comprometia a contribuir a les despeses d'instal·lació de les institucions esmentades i a restaurar els locals, amb una consignació anual suficient en el seu Pressupost. D'altra banda, hom refermava que la Biblioteca de Catalunya (que havia recuperat el seu nom) seria regida per un Patronat en el qual hi hauria representacions de l'Institut, de l'Ajuntament, de la Diputació i dels donadors de fons bibliogràfics. Quasi simultàniament van ésser retornats a la nostra corporació la major part dels serveis que hom li havia sostret al començament de la Dictadura.

Al recer de la Generalitat

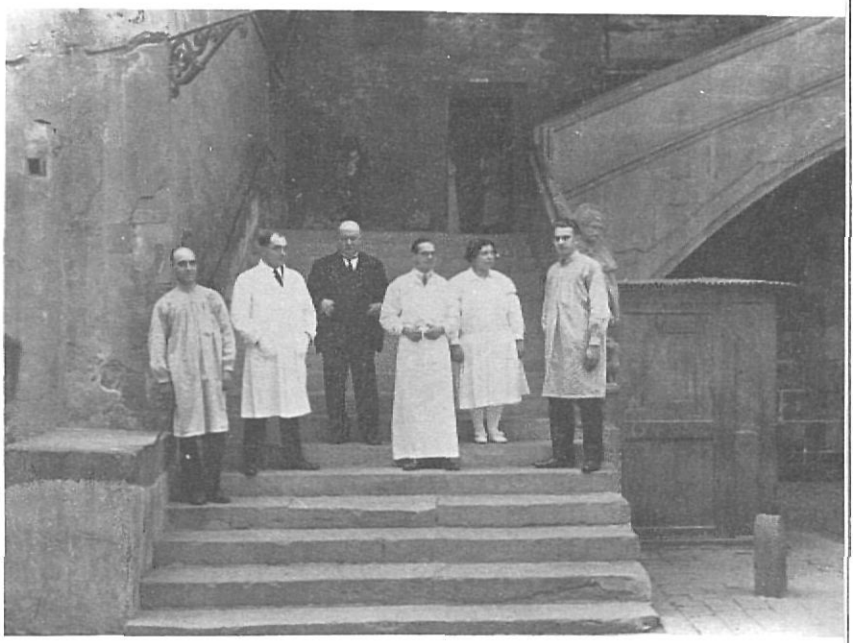
Poques setmanes després era restablerta la Generalitat, la qual, en absorbir les Diputacions, va fer-se càrrec de les obligacions que la de Barcelona havia contret envers l'Institut i va ampliar generosament el seu mecanatge. Cal dir que ni la Diputació del 1930-1931, ni la Generalitat, no van alterar gens el *status* d'independència de fet en què es trobava des del 1923.

Els primers vint-i-cinc anys

Durant uns pocs anys l'Institut va prosseguir la seva tasca silenciosa i fecunda, sense altra exteriorització que les seves publicacions, el seu Cartell de Premis, i la festa anual que, per Sant Jordi, celebrava amb una certa solemnitat i amb l'assistència d'autoritats. Dins aquest temps l'Institut va celebrar els seus primers vint-i-cinc anys (1932) amb alguna commemoració i amb la publicació d'un gruixut volum de més de tres-centes pàgines i abundosa il·lustració, que contenia els apartats següents: *L'Obra de l'Institut, La Casa antiga i la Casa nova, Els membres de l'Institut, Necrologies, Els Premis de l'Institut, Les Publicacions de l'Institut, i Bibliografies dels Membres de l'Institut.* En aquest moment eren Presidents de Secció Josep Puig i Cadafalch, Pompeu Fabra i Pere Coromines. El Secretari General era Ramon d'Alòs-Moner, successor d'Eugeni d'Ors des del 1920.

El "Diccionari General de la Llengua Catalana"

El 1932 és també l'any de l'aparició de la primera edició del *Diccionari General de la Llengua Catalana* de Pompeu Fabra, que, tot i no ésser publicat per l'Institut, era fruit de la tasca de la Secció Filològica d'aquest, sota la presidència del gran mestre, el qual va qualificar-lo de "canemàs" del futur Diccionari de l'Institut. Tots coneixem la transcendental incidència que ha tingut en el català contemporani i l'èxit que ha assolit, que s'ha traduït en les seves repetides reedicions i ampliacions.

Darrer dia del Servei Central de Radio –diagnòstic i terapèutica física a l'antic Hospital de la Santa Creu (1929-30): Joaquim Grau i Ortiz, Agustí Prior i Llaveria (Cap de servei), Guillem Ribas Isern.

Temps difícils per a l'Institut i per a tot Catalunya

S'acostaven, però, temps dificils per a la nostra corporació, com havien d'ésser-ho per a tot el nostre poble. La guerra civil, ja des del seu inici, gravità funestament sobre la vida de l'Institut. Ben aviat alguns dels seus membres es van haver d'exiliar (Puig i Cadafalch i Valls i Taberner, per exemple), d'altres van morir en el curs de la contesa (com el seu primer president Antoni Rubió i Lluch), d'altres van apartar-se de les tasques erudites reclamats per activitats polítiques (com Nicolau d'Olwer, Bosch i Gimpera, Pere Coromines i Jaume Serra i Hùnter).

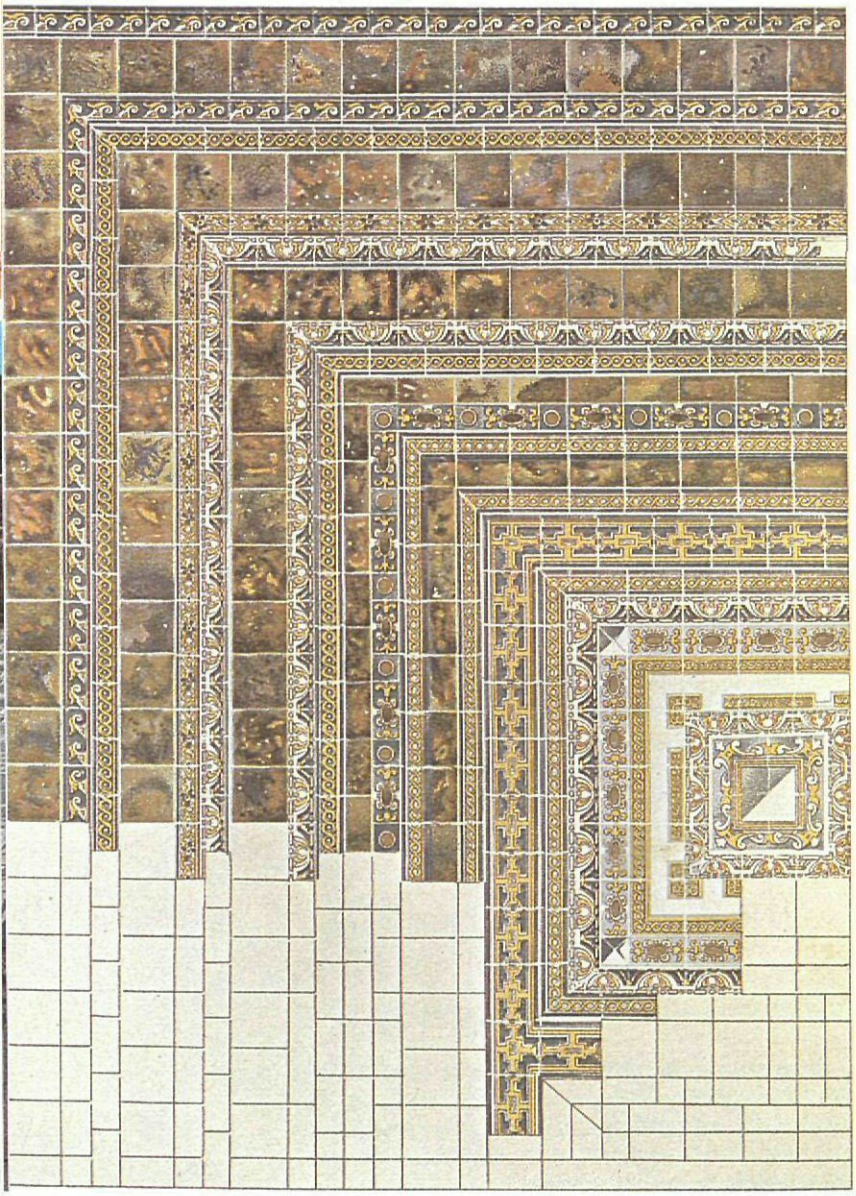
I aquesta situació esdevingué molt més dramàtica amb el final de la guerra. molts membres hagueren de deixar el país, algun que va tornar va apartar-se del que podia ésser la continuació de la seva dedicació anterior, d'altres van morir molt aviat i entre ells el Secretari General Ramon d'Alòs-Moner, mort sobtadament el 9 de febrer de 1939.

Temps de lluita i de represa

El retorn de Josep Puig i Cadafalch vers la fi del 1941 hauria pogut escurçar aquest hiat en la vida de la nostra institució, però el Govern franquista va imposar-li una nova expatriació i trigaria uns quants mesos a retornar.

Documents hebraics de jueus catalans, *per J. MILLÀS i VALLICROSA. Fascicle tercer de les Memòries publicades a despeses de la Institució Patxot.*
La Tora, llibres sagrats que es conserven a la Sinagoga (Fotos M. Manent).

"Anuari" 1909-1910: Paviment de rajoles de Talavera de la Sala Nova del Consell. Reproduït del mateix "Anuari".

Un fet banal en aparença

En aquesta situació, i enmig dels efectes de la més greu persecució que ha sofert la nostra cultura, i una de les més dures exercides en temps moderns contra un poble civilitzat, va produir-se el dilluns de Pasqua del 1940 un fet aparentment banal que havia de tenir algunes conseqüències. El mati d'aquest dia el qui això escriu i Ramon Aramon i Serra van trobar-se a la llibreria del Foment de Pietat i van comunicar-se llurs preocupacions per la sort de la cultura catalana, i especialment per l'alta cultura, tan difícil de reprendre si se'n trencava la tradició.

Com a fruit d'aquesta conversa va sorgir la decisió de fer el possible per reinstaurar els Estudis Universitaris Catalans i per refer l'Institut. Això no va ésser fàcil i no va ésser fins el curs 1942-1943 que van ésser reprès les classes de Llengua Catalana i d'Història literària de Catalunya dins els Estudis Universitaris.

Reconstitució de l'Institut: Ramon Aramon, Secretari General

Quant a l'Institut, al començament del 1942, i després del retorn definitiu de Puig i Cadafalch, Aramon va suggerir a aquest la possibilitat de reconstituir-lo. Després d'una reunió d'ambdós amb Eduard Fontserè i Josep M. López-Picó, acordada la reconstitució, hom va celebrar la primera sessió oficial de la nova època el primer de maig de l'any esmentat. Per a la reconstitució ingressaven com a membres numeraris Jordi Rubió i Balaguer, Ramon Aramon i Serra, Pius Font i Quer, Agustí Duran i Sanpere, Josep M. de Sagarra, Joaquim Folch i Torres, i Josep R. Bataller, i com a membre adjunt Higini Anglès.

Els absents per causes independents de llur voluntat (com Pompeu Fabra, Nicolau d'Olwer i Bosch i Gimpera) foren considerats com a presents i hom els va informar, tan aviat com fou possible, de la represa de la vida de l'Institut. Ramon Aramon i Serra fou elegit Secretari General. Els presidents de Secció foren Josep Puig i Cadafalch a la Secció Històrico-Arqueològica, i Eduard Fontserè a la Secció de Ciències; quant a la Secció Filològica, en absència del president Fabra, Carles Riba, retornat de França precisament aquests dies, fou vice-president en funcions de president.

Clandestinitat pública

S'iniciava així una nova etapa en la vida de l'Institut; una etapa que podríem anomenar paradoxalment de pública clandestinitat. L'Institut no s'amagava del que feia, però tampoc no en feia ostentació. Es considerava una corporació acadèmica i, per tant, al marge de les moltes limitacions que una associació havia de tenir llavors, i per part de les autoritats hi havia l'actitud de no reconèixer-la com a tal corporació acadèmica, però de no negar-li tampoc explícitament la condició de tal.

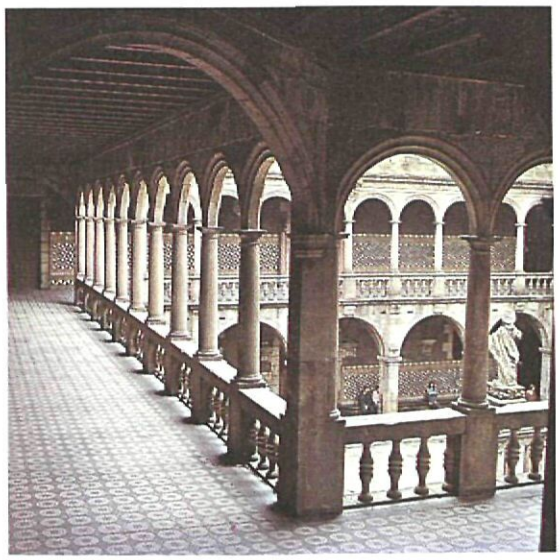
L'ombra de la Unió Acadèmica Internacional planejava protectora damunt l'Institut i explica que aquest, enmig de greus dificultats, pogués mantenir una situació que, a primer cop d'ull, semblava insostenible.

Un nou mecenas

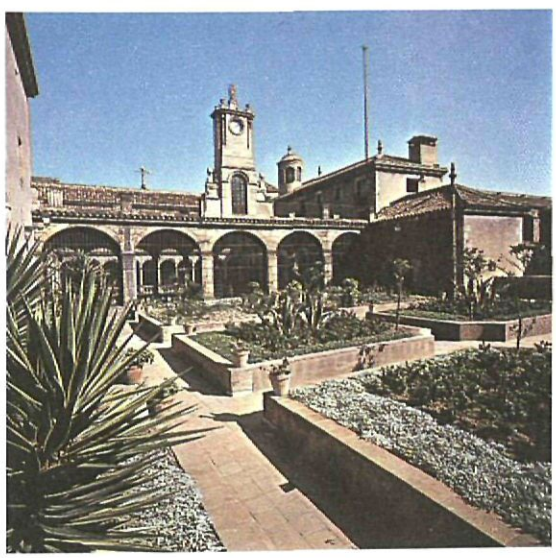
Obtingut un petit ajut econòmic de Fèlix Millet l'Institut va viure el 1943-1944 el primer curs amb pressupost. Celebrà la primera festa de Sant Jordi el 1945.

Les primeres publicacions de la nova etapa

Va publicar el primer Cartell de premis (encara ciclostilat) el 1946 per al 1947 i següents. I el 1947 donava a la llum les seves dues primeres publicacions de la nova etapa: el *Diplomatari de l'Orient Català* de Rubió i Lluch, ja començat a imprimir en l'etapa anterior, i la *Histopatologia* de Duran i Jordà.

Origens del renaixement barceloni: l'obrador d'en Viladomat, *per Raimond CASELLAS ("Anuari" 1907 pàgs. 43-75). Pintures d'Antoni Viladomat que decoren el sostre de la capella de l'Institut d'Estudis Catalans de la Casa de Convalescència (Foto P. Barceló).*

Galeria superior i jardí de la Casa de Convalescència, seu oficial de l'Institut d'Estudis Catalans (Fotos Ramon Manent i P. Barceló).

La dictadura franquista redui l'Institut a la clandestinitat. Els seus arxius i el dipòsit bibliogràfic hagueren de refugiar-se en pisos amagats, així com els estudiosos que hi treballaven, com és el cas de l'Eduard Artells (Fotos Montserrat Manent).

L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS té l'honor de convidar-vos a la seva festa anual de Sant Jordi, que se celebrarà privadament el diumenge dia 23 d'abril, a les 10 de la nit, al domicili de l'Excel·lentíssim Sr. Josep Puig i Cadafalch, President de torn de l'INSTITUT (Provença, 231).
El discurs reglamentari, a càrrec de l'Il·lustre Sr. Ramon d'Abadal i de Vinyals, *Membre de la Secció Històrico-Arqueològica, versarà sobre el tema* DOS RETAULES DE LA CATALUNYA CAROLÍNGIA.

Barcelona, abril de 1950.

R. Aramon i Serra
Secretari General

Els actes solemnes, com la Festa anyal de Sant Jordi hagueren de refugiar-se en domicilis privats. Tal és el cas de les diverses festes celebrades al domicili de Josep Puig i Cadafalch. D'esquerra a dreta, Puig i Cadafalch, Carles Riba, Montserrat Martí i Ramon Aramon, entre d'altres (Foto Enric Hernández Roig).

Reacció oficial: multa a la impremta

Aquestes obres van ésser publicades sense passar per la censura, perquè no havien de sotmetre-s'hi les publicacions de les corporacions acadèmiques, i no hi va haver cap reacció directa de les autoritats. La reacció va venir per un altre costat. L'any següent l'Institut va publicar un altre Cartell de premis i aquesta vegada ja imprès. Davant això fou imposada una forta multa, però no a l'Institut, sinó a l'impressor, que era l'Altés. Naturalment va ésser l'Institut el qui va haver d'extreure de les seves modestíssimes finances l'import de la multa, que llavors era una quantitat respectable.

Noves societats filials

Molt aviat l'Institut donaria mostres de la seva vitalitat amb la creació de noves societats filials. La primera va ésser la Societat Catalana d'Estudis Històrics, després d'un període de preparació iniciat amb una conferència del qui això escriu al domicili de Ramon Sunyer del carrer de Septimània. Va ésser l'abril del 1942 i, després d'alguna altra activitat semblant, es va constituir una comissió gestora formada per Ramon Aramon i Serra, Pere Bohigas, i l'autor d'aquest estudi que va actuar fins que, fetes les necessàries experiències, la Societat filial va quedar formalment establerta el maig del 1946, amb tres seccions: d'Història, de Llengua i Literatura i d'Art i Arqueologia, sota la presidència de Ramon Aramon, que va ésser designat també delegat de l'Institut, i exercint el qui això redacta la funció de secretari general. Quatre anys més tard fou instituïda la Societat Catalana d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials, i seguiren després la d'Estudis litúrgics (1969), la de Musicologia (1974), la d'Ordenació del Territori (1976), la d'Estudis Clàssics (1976), la d'Amics de l'Art Romànic (1977), la de Numismàtica (1979) i la represa de la de Filosofia (1980).

Festes i reunions al domicili de Puig i Cadafalch

Les reunions plenàries i les festes de Sant Jordi eren tingudes al domicili de Puig i Cadafalch, al carrer de Provença, i també s'hi tenien les reunions de la Secció Històrico-Arqueològica, que al començament se celebraren conjuntament amb la Secció Filològica, mentre va viure el president Puig i Cadafalch. A la festa patronal eren convidats no solament els membres de l'Institut, sinó també els de les societats filials, els amics i protectors, l'abat Escarré, els directors dels Instituts Francès i Britànic, i especialment els senyors Deffontaines, Mettra, Walter Starkie i Derek Traversi, els cònsols generals de França, especialment els senyors Coiffard i Juillet, el de la Gran Bretanya senyor Bevan, gran afeccionat per l'arqueologia i admirador de Puig i Cadafalch, i qualsevol personalitat forastera amiga de Catalunya que en aquell moment es trobés entre nosaltres.

L'Agrupació Benèfica Minerva

Al mecenatge gairebé unipersonal de Fèlix Millet va succeir, per iniciativa seva, el d'un reduït col·lectiu anomenat Agrupació Benèfica Minerva, constituït sota la presidència d'aquell vers el 1943. N'era secretari Pere Puig i Quintana, i entre els integrants destacaven els senyors D. Valls i Taberner, Margarit, Salat, Bultó i alguns més.

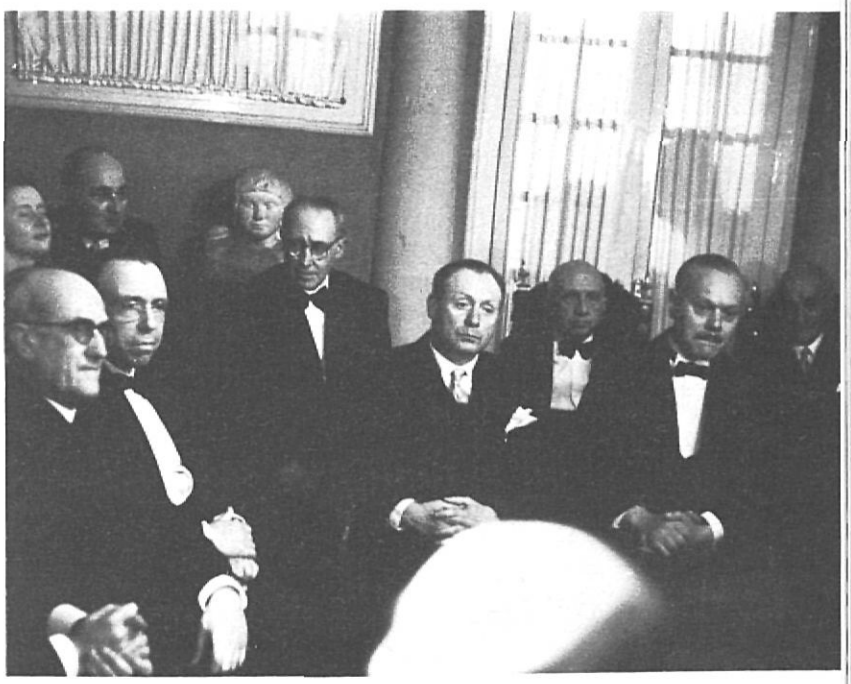
Noves i importants publicacions

Amb llurs aportacions i unes poques més, l'Institut va iniciar una sèrie d'importants publicacions. El primer volum d'*Estudis Romànics* va ésser imprès el 1949, encara que dugui la data de 1947-1948; el primer volum de *Pere el Gran* de Ferran Soldevila és del 1950; i és aquest mateix any que va acabar-se d'imprimir el primer volum de la *Catalunya Carolíngia.*

En un esforç de relativa normalització hom va reprendre la publicació dels *Anuaris* de l'Institut, encara que només van poder veure la llum els corresponents als anys 1952 i 1953.

Sessió acadèmica al domicili de Lluis Bonet i Garí. D'esquerra a dreta, A. Duran i Sanpere, Carles Riba, Josep Puig i Cadafalch, Ortínez (d'esquena), Ramon Aramon, Josep Serra i Ràfols, Ricard Albert, Carme Boyer, i doctor Fontserè.

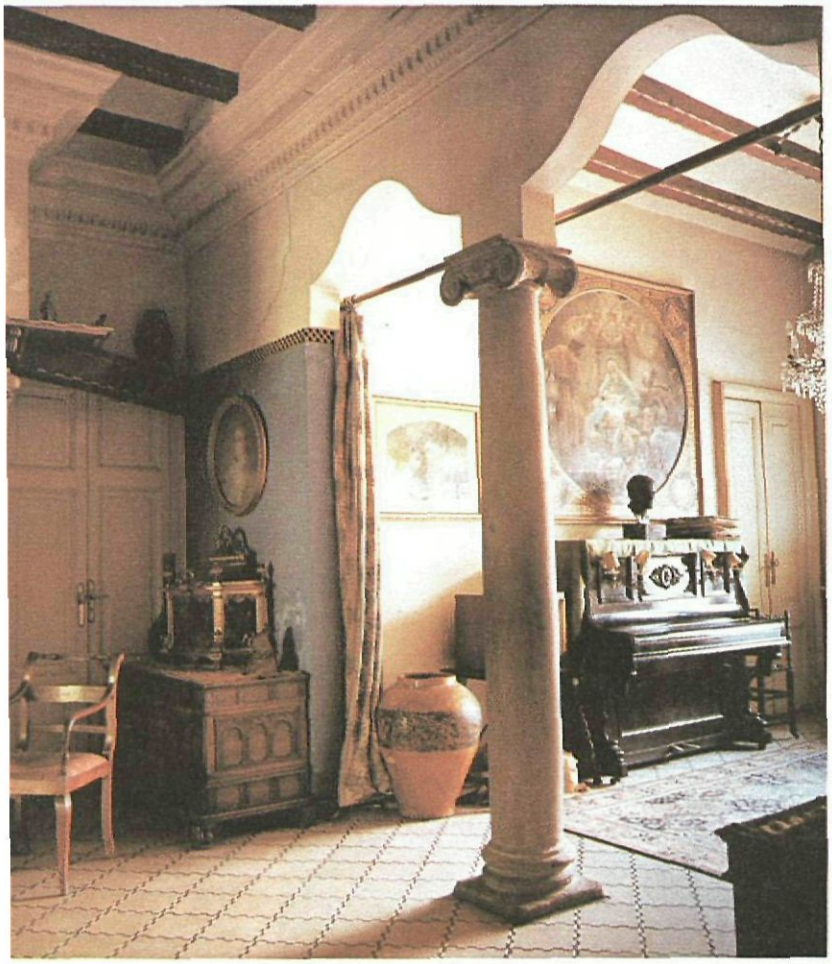

Al domicili de Puig i Cadafalch. D'esquerra a dreta: Josep M. de Casacuberta, Claudi Ametlla, Rheinfelder, Maspons i Anglasell i Josep Roca i Caball, entre d'altres (Fotos Enric Hernández).

Doctor Trias, Lluís Saié, Duran i Sanpere, Ramon d'Abadal, Pere Lloret, Fèlix Duran i Canyameres, Leandre Cervera, Oriol de Bolòs, Masclans i Casacuberta (Foto Enric Hernández).

Interiors del domicili de Josep Puig i Cadafalch on tingueren lloc moltes de les festes anuals de l'Institut durant els primers anys del franquisme. Damunt la llar de foc, les figures en guix que serviren per a realitzar el fris de l'entrada de l'antiga sala de lectura de la Biblioteca de Catalunya (Foto R. Manent).

Un estatge molt provisional

Des del 1945 l'Institut va tenir un lloc a l'estatge de l'Editorial Pedagògica, davant la Universitat. Una bona part de la tasca administrativa de la corporació ha estat gestada i executada des d'aquest estatge, atapeït de llibres i papers fins a un grau inversemblant.

Nova domiciliació d'actes i festes.

El traspàs de la muller del senyor Puig i Cadafalch va impossibilitar de continuar celebrant les festes patronals de Sant Jordi el seu pis del carrer de Provença i va caldre demanar hospitalitat a altres patricis que volguessin acceptar-me el risc. Això va fer que el 1954 la festa fos celebrada a la casa del senyor Joan Botey, al carrer de Ganduxer, i que en altres avinenteses ho fos a casa del senyor Lluis Bonet i Gari, al carrer de la Reina Victòria.

Suspensió de la festa del 1959

La festa que havia de celebrar-se en aquest darrer domicili el dia 15 de maig de 1959, fou suspesa per la policia després d'haver interrogat llargament Ramon Aramon i Lluis Bonet, durant tota la tarda, a la Central de la Via Laietana. Les personalitats que s'adreçaven al lloc de la sessió, entre altres el Cònsol General de França, el President de l'Acadèmia de Bones Lletres i diversos professors universitaris, van trobar la casa guardada per la policia i van haver de tornar-se'n no sense abans poder saludar el senyor Bonet.

Això va impedir la continuació de les festes de Sant Jordi en la forma que fins aleshores s'havien dut a terme, amb una nombrosa i vària assistència, i es van haver de reduir a celebracions amb un nombre molt limitat de persones.

Pati d'entrada i detall de l'escala barroca del Palau Dalmases al carrer de Montcada de Barcelona. Seu d'Òmnium Cultural i estatge de l'Institut d'Estudis Catalans, fou precintat per l'autoritat governativa l'any 1966, donant lloc a alguns episodis pintorescos malgrat el seu dramatisme (Fotos R. Manent i M. Manent).

Al Palau Dalmases

La situació va canviar quan l'11 de juliol de 1961 va constituir-se, sota la presidència de Fèlix Millet, l'Òmnium Cultural i va establir-se a la planta noble del palau Dalmases. Llavors l'Institut, sense deixar el "cau" de la Gran Via, va disposar d'unes estances espaioses i dignes on va celebrar els seus plens i les festes de Sant Jordi. També s'hi van reunir algunes de les Seccions, per exemple la Filològica, mentre d'altres van continuar aplegant-se en cases particulars, generalment en els domicilis dels presidents. Així, per exemple, la Històrico-Arqueològica, va reunir-se fins fa pocs anys a casa dels senyors Duran i Sanpere i Jordi Rubió i Balaguer, i la de Ciències, successivament, a casa dels senyors Fontserè, Font i Quer, Carreres i Artau, i Esteve.

A les pàgines que segueixen reproduïm publicacions de les diferents seccions i Societats filials de l'Institut d'Estudis Catalans. En conjunt formen un corpus científic de primera magnitud, que honora els investigadors que les han realitzades, sovint en circumstàncies francament difícils i penoses.

SOCIETAT CATALANA DE CIÈNCIES
FÍSIQUES, QUÍMIQUES I MATEMÀTIQUES
(Filial de l'Institut d'Estudis Catalans)

BUTLLETÍ

BARCELONA

ANY II - NÚM. 2 — DESEMBRE 1935

BUTLLETÍ
DE LA
SOCIETAT CATALANA DE CIÈNCIES
FÍSIQUES, QUÍMIQUES I MATEMÀTIQUES
Filial de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

Segona època. Volum I
Núm. 2

BARCELONA
1977

SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA
FILIAL DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

AUGUST PI I SUNYER
L'HOME I L'OBRA

BARCELONA
1966

SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA
FILIAL DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

COL·LOQUIS - IX

BIOLOGIA MOLECULAR I CEL·LULAR • FISIOLOGIA I GENÈTICA DELS PROCARIOTES
•
FISIOLOGIA EXPERIMENTAL I DEL DESENVOLUPAMENT

BARCELONA
1976

PUBLICACIONS DE L'INSTITUT DE CIÈNCIES

TREBALLS DE LA INSTITUCIÓ CATALANA D'HISTÒRIA NATURAL

COMISSIÓ DE REDACCIÓ
Josep M. Bofill, de l'Institut de Ciències.
J. Maluquer, i I. de Segarra, de la Institució

BARCELONA
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
PALAU DE LA DIPUTACIÓ
1916

BUTLLETÍ
DE LA
SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA

Filial de l'Institut d'Estudis Catalans

II (1-2)

BARCELONA
1977

MISCEL·LÀNIA BORRELL I SOLER

RECULL D'ESTUDIS OFERTS A LA MEMÒRIA
D'ANTONI Mª BORRELL I SOLER
PER LA
SOCIETAT CATALANA D'ESTUDIS JURÍDICS, ECONÒMICS I SOCIALS
Filial de l'Institut d'Estudis Catalans

BARCELONA
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
1962

SOCIETAT CATALANA DE CIÈNCIES
FÍSIQUES, QUÍMIQUES I MATEMÀTIQUES
(Filial de l'Institut d'Estudis Catalans)

Memòries. – Vol. II — Fasc. 3

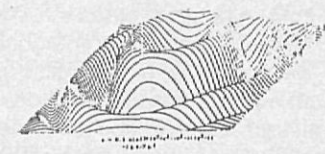
EL DEUTERI, L'AIGUA PESANT I ALTRES COMPOSTOS

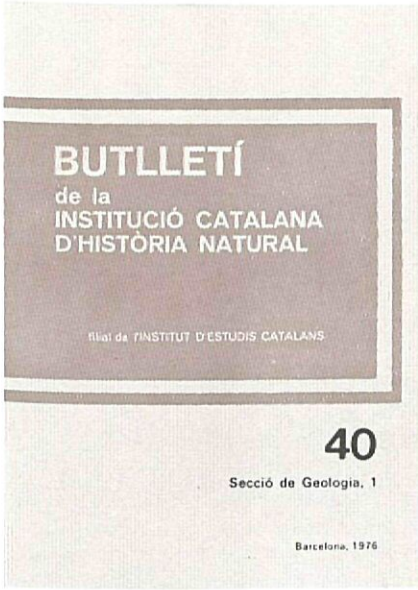
PER
A. QUINTANA I MARÍ

BARCELONA
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
PALAU DE LA GENERALITAT
MCMXXV

BUTLLETÍ
DE LA
SECCIÓ DE MATEMÀTIQUES
DE LA
SOCIETAT CATALANA DE CIÈNCIES
FÍSIQUES, QUÍMIQUES I MATEMÀTIQUES
FILIAL DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

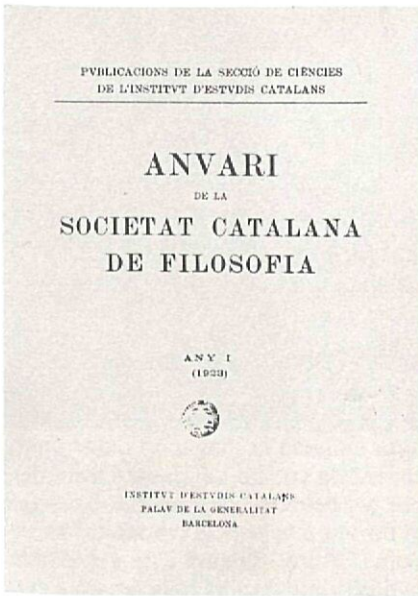
NÚMERO 1
FEBRER 1979

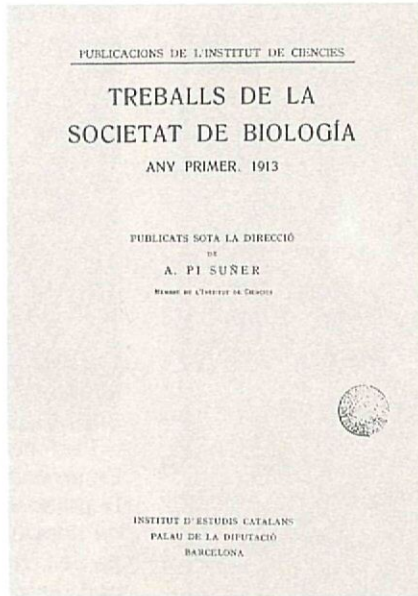

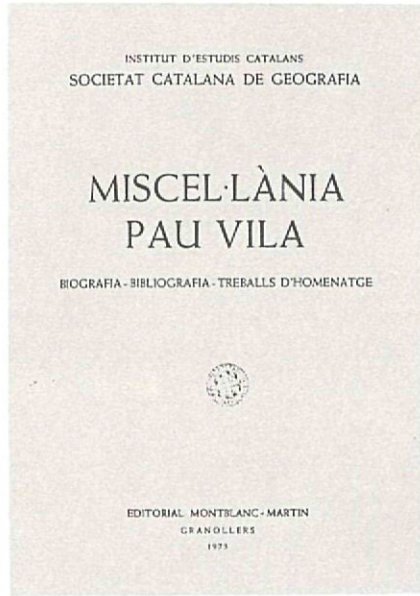

BUTLLETÍ
de la
INSTITUCIÓ CATALANA
D'HISTÒRIA NATURAL
filial de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
40
Secció de Geologia, 1
Barcelona, 1976

BUTLLETÍ
de la
INSTITUCIÓ CATALANA
D'HISTÒRIA NATURAL
38
Secció de Botànica,1
Barcelona, 1974

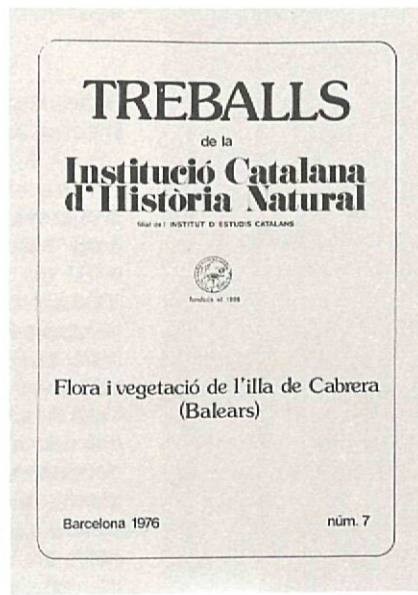

VOLUM 1 NUM. 1 ANY 1979
TREBALLS DE FÍSICA
SECCIÓ DE FÍSICA
SOCIETAT CATALANA de CIÈNCIES FÍSIQUES QUÍMIQUES I MATEMÀTIQUES
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

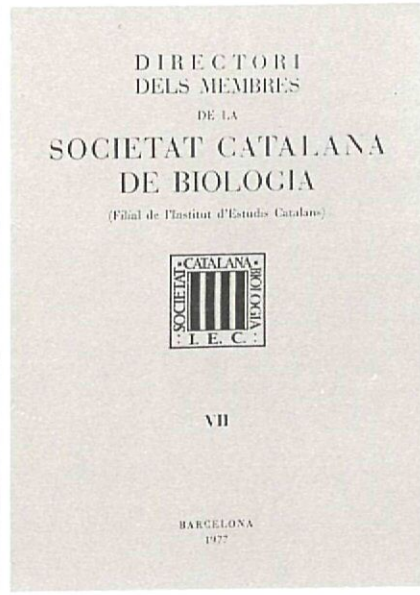

PVBLICACIONS DE LA SECCIÓ DE CIÈNCIES
DE L'INSTITVT D'ESTVDIS CATALANS
ANVARI
DE LA
SOCIETAT CATALANA
DE FILOSOFIA
ANY I
(1923)
INSTITVT D'ESTVDIS CATALANS
PALAV DE LA GENERALITAT
BARCELONA

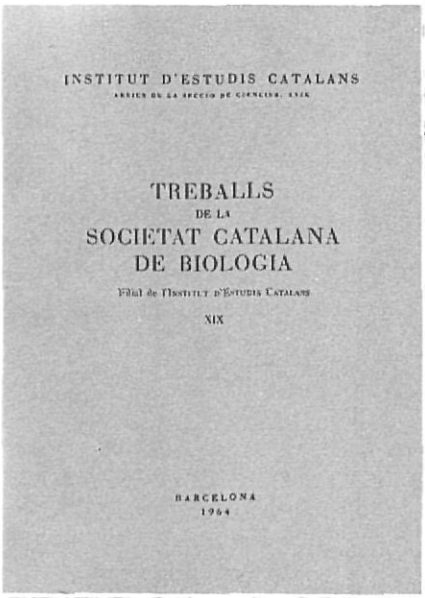

PUBLICACIONS DE L'INSTITUT DE CIENCIES
TREBALLS DE LA
SOCIETAT DE BIOLOGÍA
ANY PRIMER. 1913
PUBLICATS SOTA LA DIRECCIÓ
DE
A. PI SUÑER
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
PALAU DE LA DIPUTACIÓ
BARCELONA

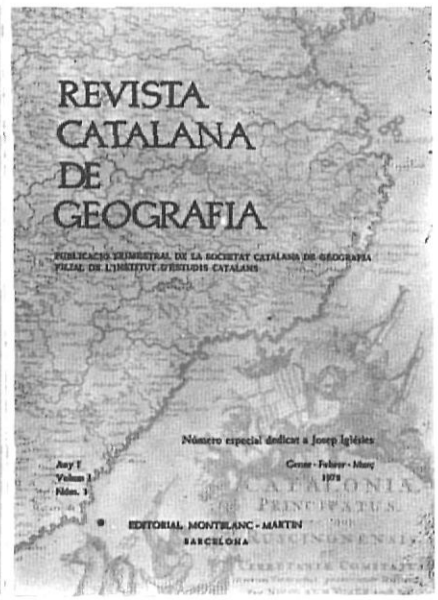

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA
MISCEL·LÀNIA
PAU VILA
BIOGRAFIA - BIBLIOGRAFIA - TREBALLS D'HOMENATGE
EDITORIAL MONTBLANC - MARTIN
GRANOLLERS
1975

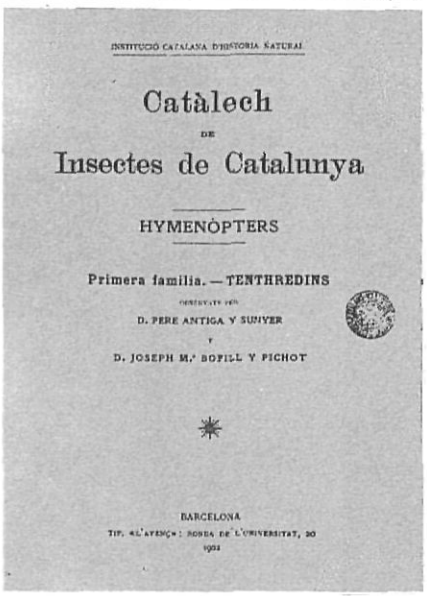

SEMINARIS
D'ESTUDIS
UNIVERSITARIS
2
COMPONENTS
DELS SEDIMENTS CARBONATATS
Part I: Components no - esquelètics
Antoni Obrador
Eulàlia Gili i Felich
Albert Permanyer
Francesc Calvet Rierra
Circular per als membres de la
INSTITUCIÓ CATALANA D'HISTÒRIA NATURAL

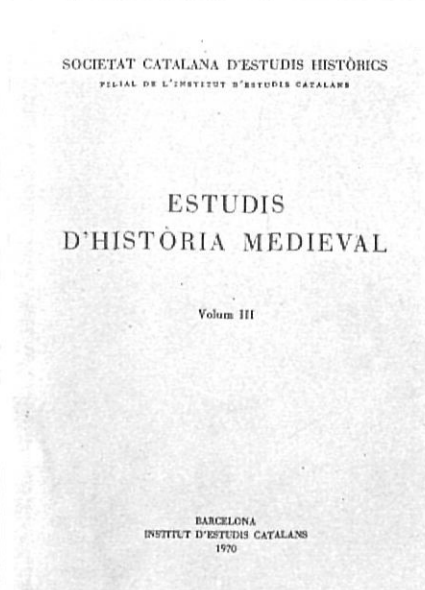

TREBALLS
de la
Institució Catalana
d'Història Natural
filial de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
Flora i vegetació de l'illa de Cabrera
(Balears)
Barcelona 1976
núm. 7

DIRECTORI
DELS MEMBRES
DE LA
SOCIETAT CATALANA
DE BIOLOGIA
(Filial de l'Institut d'Estudis Catalans)
SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA
I. E. C.
VII
BARCELONA
1977

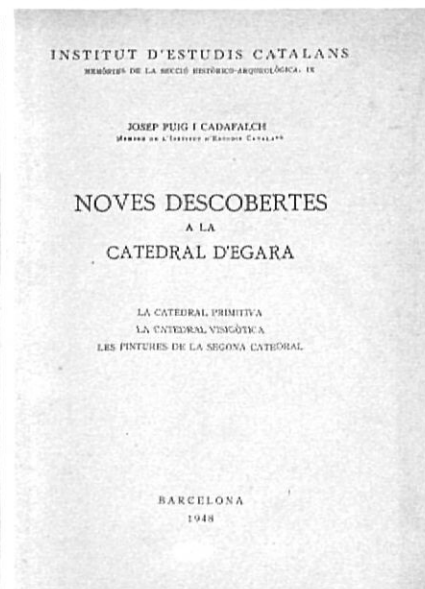

Els fons bibliogràfics de l'Institut

Mentrestant l'Institut havia anat reunint un fons molt important de llibres (que han arribat a molts milers) obtinguts en gran part per la seva relació internacional i per intercanvis amb les seves publicacions. Aquests llibres han anat omplint molts prestatges del palau Dalmases en espera que la recuperació del lloc que de dret correspon a l'Institut en el Patronat que ha de tenir la Biblioteca de Catalunya, faci possible que tots ells vagin a enriquir els fons d'aquesta biblioteca. Al costat d'ells hi ha també els fons editorials de l'Institut posteriors a la guerra civil i una part dels anteriors que hom havia pogut rescatar.

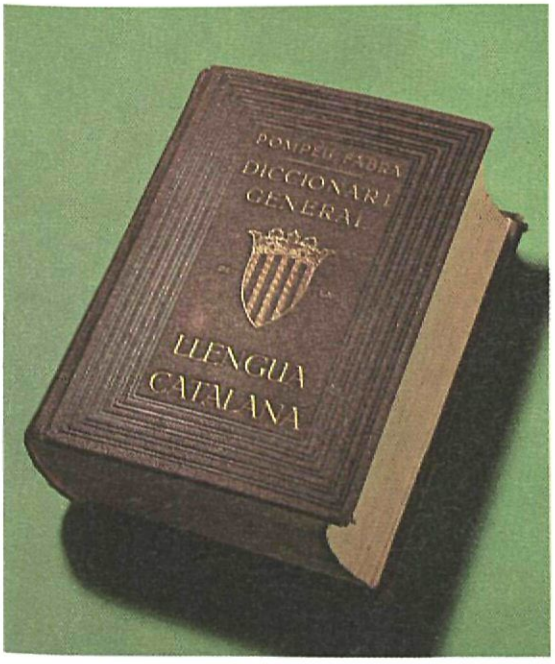
Clausura governativa i precintat del Palau Dalmases.

Però aquesta situació no havia de durar gaire. En un enduriment de l'acció del govern franquista personificat pel governador Ibáñez Freire, el 2 de desembre de 1963 la policia clausura l'estatge de l'Òmnium Cultural, deixant a dins una gran part de la seva documentació i dels llibres a què acabem de referir-nos.

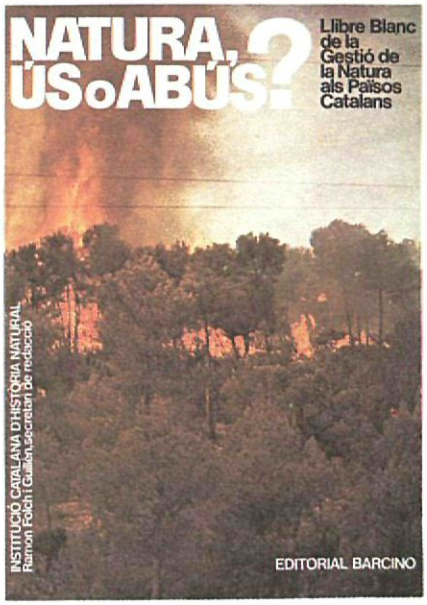
Dificultats, especialment en els tractes amb l'estranger

Entre els papers que resten tancats al Palau Dalmases hi havia els originals o proves d'alguns estudis d'investigadors estrangers destinats als volums d'homenatge a Ll. Nicolau d'Olwer i a Pompeu Fabra que publicaven els "Estudis Romànics", així com les proves de l'edició de l'*Expositio Super Apocalypsis* d'Arnau de Vilanova, publicació conjunta de l'Institut i de la Unió Acadèmica Internacional. Aquest fet va donar lloc a reclamacions diplomàtiques per part dels dits autors i de la Unió Acadèmica Internacional, que van fer que l'autoritat ordenés a la policia que juntament amb el senyor Aramon recollis els dits materials i els donés la destinació convenient.

La Institució Catalana d'Història Natural, fundada l'any 1891, s'integrà després a l'Institut. L'any 1975 apareixia el Llibre Blanc de la Gestió de la Natura als Països Catalans, *obra col·lectiva en la qual per primera vegada a la nostra història era estudiada a fons tota la problemàtica ecològica de les terres de parla catalana.*

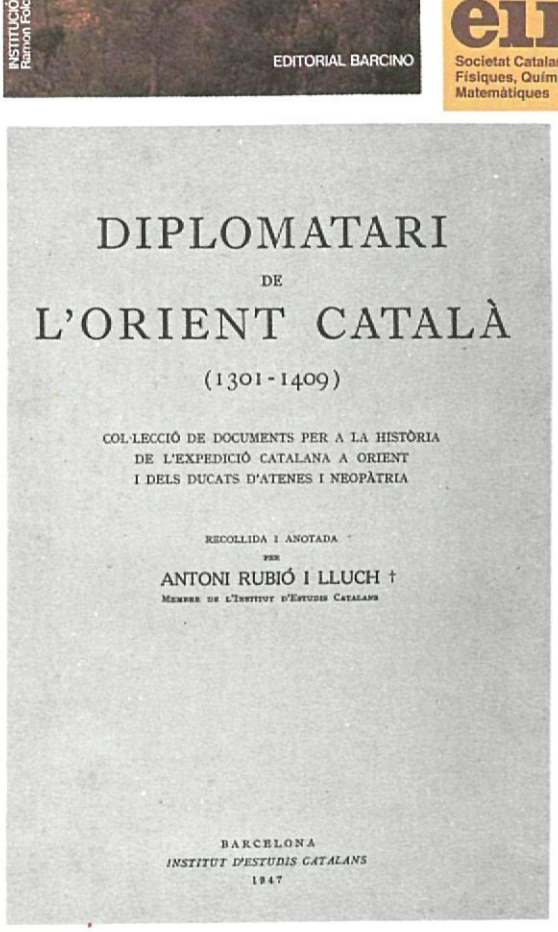

Diccionari General de la Llengua Catalana, obra magna de Pompeu Fabra i de l'Institut d'Estudis Catalans.

Una de les publicacions més recents de l'Institut d'Estudis Catalans, és la referent a les Jornades d'Homenatge a Einstein, editada dins dels arxius de la Secció de Ciències per la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques.

El Diplomatari de l'Orient Català *fou el primer llibre editat per l'Institut després de la guerra civil. Tot el text era compost i imprès des de molt abans. El 1947 calgué incloure una introducció per tal de justificar el retard i deixar constància de la mort del seu autor, Antoni Rubió i Lluch, esdevinguda mentrestant.*

La formació de professors de català

Cal assenyalat que, al llarg d'aquests anys, havent-se constituït la Junta Assessora d'Estudis de Català (J.A.E.C.) el 12 de juliol de 1961 per a fomentar l'ensenyament de la nostra llengua i la formació de professors de català, va ésser acollida tot seguit per l'Òmnium Cultural i va quedar connectada, a efectes de solvència cientifica, amb la Secció Filològica de l'Institut. A desgrat de la clausura de l'estatge del palau Dalmases, com que les dependències de la J.A.E.C. estaven radicades en un pis d'una casa del Passeig de Gràcia, cantonada a Consell de Cent, la J.A.E.C. va poder continuar la seva actuació.

Diverses sessions de l'Institut, en els locals que li calgué ocupar en forma més o menys clandestina durant els anys de la dictadura. De dalt a baix i d'esquerra a dreta, doctor Puigvert, doctor Broggi, doctor Babot (dret al fons), doctor Pere Domingo, i Heribert Barrera (llegint). Oriol de Bolòs, Pere Bohigas i Ramon Aramon.

Durant un acte de lliurament de premis al Palau Dalmases: Carme Aramon, J. Alsina, Miquel Coll i Alentorn, Jordi Rubió, J. Serra Ràfols, Pere Bohigas i Joan Ainaud (Fotos Montserrat Manent i Barcelò).

De dalt a baix i d'esquerra a dreta: Pau Vila (en un gest molt característic), Antoni M. Badia i Margarit, i Francesc de B. Moll. Reunió de la Societat Catalana de Geografia (novembre del 1970): Josep Iglésies, Pau Vila, Lluís Solé i Sabarís. Jordi Rubió, Pere Domingo, i Ramon Aramon (Fotos Barceló).

Recuperació dels documents propis

La decidida acció dels dirigents de l'Òmnium entre els quals, al costat de Fèlix Millet, hem de comptar especialment els senyors Riera i Sala, Vallvé i Creus, Carulla, Cendrós, Bagués, Martí Mas, i Puig, va permetre, després de recursos als tribunals arribant fins al Suprem, que l'entitat obtingués l'aprovació d'uns Estatuts satisfactoris i li fos retornat el seu estatge al començament d'octubre de 1967. Llavors l'Institut recuperava els seus documents, llibres i instal·lacions, i podia funcionar amb major normalitat.

Converses amb el nou President de la Diputació

Mentrestant, la substitució a la presidència de la Diputació de Barcelona del senyor Buxó pel senyor Josep M. Muller i d'Abadal (21 de juny de 1967), va donar lloc a converses dels dirigents de l'Institut amb el nou president, el qual va estudiar amb interès la possibilitat de concedir a la corporació alguna forma de reconeixement i d'ajut econòmic, així com el retorn de les seves propietats, funcions i estatges, segrestats des del 1939. Aquestes converses, iniciades el 1968, van estar a punt de fructificar en acords concrets i positius el 1971, els quals, malgrat tot, per raons polítiques, no van arribar a signar-se.

La Secció de Filosofia i Ciències humanas

El 1968 l'Institut va crear una nova Secció per desdoblament de la de Ciències. Llavors aquesta va quedar reservada a les Ciències positives, mentre hom atribuïa a la nova secció la Filosofia i les Ciències humanes. El senyor Joaquim Carreras i Artau passà a la Secció acabada de crear, a la qual ingressaren els senyors Pau Vila, Alexandre Galí, Ramon Faus (president), Eusebi Colomer, Sardà i Deixeus, i Trias i Fargas (secretari). Amb això la corporació passava a tenir un total de vint-i-vuit membres numeraris.

Les excavacions al poblat ibèric de Puig Castellar (Santa Coloma de Gramenet) en terrenys propietat de l'Institut d'Estudis Catalans continuen a bon ritme (Foto Jordi Mir).

BOLETIN OFICIAL DEL ESTADO
GACETA DE MADRID

A lo largo de sus casi 70 años, el «Institut», que desde 1922 forma parte de la «Unión Académiques Internationale», ha sido motor vivo de la cultura catalana, principalmente a nivel superior. En reconocimiento de la labor desarrollada hasta ahora, y como estímulo para su progresión futura y para su más amplio y mejor desarrollo, haciendo realidad además el especial deseo de su Majestad el Rey Juan Carlos I, procede reconocer oficialmente al «Institut d'Estudis Catalans» y aprobar los Estatutos que sirven de norma fundamental para sus actividades.

En su virtud, a propuesta del Ministro de Educación y Ciencia, y previa deliberación del Consejo de Ministros en su reunión del día 26 de noviembre de 1976, dispongo:

Art. 1.º Se otorga reconocimiento oficial del «Institut d'Estudis Catalans», corporación académica, científica y cultural, cuyo ámbito de actuación se extenderá a las tierras de lengua y cultura catalanas.

Art. 2.º Se aprueban los Estatutos del «Institut d'Estudis Catalans», cuyo texto se publica como anexo al presente Real Decreto.

ANEXO

ESTATUTOS

Artículo 1.º El «Institut d'Estudis Catalans» es una corporación académica que tiene por objeto la alta investigación científica y principal-

"Anuari" del 1907: Dos músics cinqcentistes catalans, cantors d'Ausiàs March, per *Felip PEDRELL*.
Diversos instruments musicals medievals al retaule de la Mare de Déu de Tortosa, s. XIV, conservat al Museu d'Art de Catalunya (Foto R. Manent).

Jordi Rubió, President de l'Institut

Mentre va tenir només tres Seccions, hom establia un torn quadrimenstral entre els seus tres presidents per ostentar la presidència de tota la institució. Amb la creació de la quarta Secció hom va creure arribat el moment d'instaurar una Junta Directiva i un President permanent amb el qual cooperaven el Secretari general, un Vice-President i un Tresorer. El President fou Jordi Rubió i Balaguer, el Vice-president, Josep Alsina i Bofill, el Secretari fou naturalment Ramon Aramon i Serra, i el Tresorer, el qui això escriu. En periodes successius foren Presidents els senyors Pere Domingo i Sanjuan, Josep Alsina i Bofill, i Joan Ainaud de Lasarte.

26 de novembre de 1976: reconeixement oficial i de l'àmbit d'actuació

Després de llargues i àrdues gestions, i facilitada pels canvis politics, hom va aconseguir, per fi, la publicació d'un Reial Decret que reconeixia plenament la personalitat i la independència jurídica de l'Institut amb acció sobre totes les terres de llengua i cultura catalana. Aquesta transcendental disposició duu la data del 26 de novembre de 1976.

Devolució dels locals de l'antic Hospital de la Santa Creu

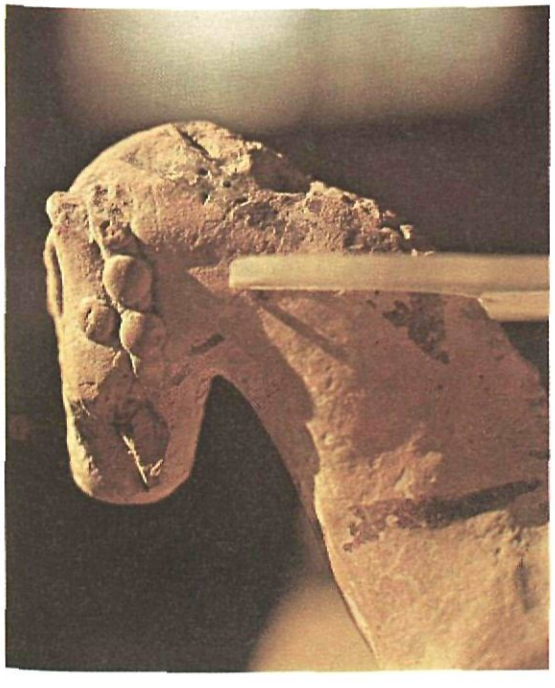
Després d'ella, unes converses amb el President de la Diputació senyor Joan Antoni Samaranch van menar a la devolució dels locals de l'Institut a la Casa de Convalescència de l'antic Hospital de la Santa Creu, segons documents signats per l'esmentat President, l'Alcalde de Barcelona senyor Socias i el President de l'Institut senyor Alsina i Bofill, juntament amb els secretaris de les tres corporacions, en data del 12 de juliol de 1977.

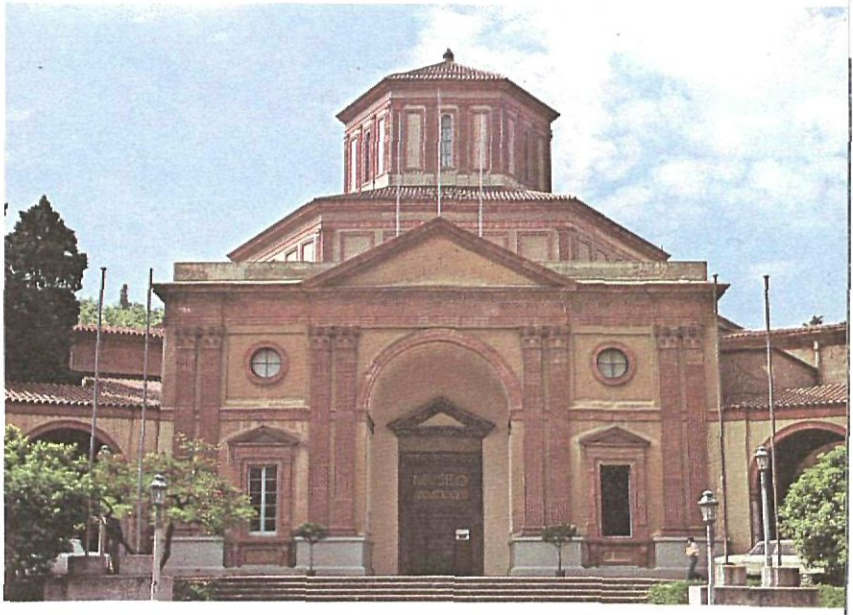
Gestions en curs

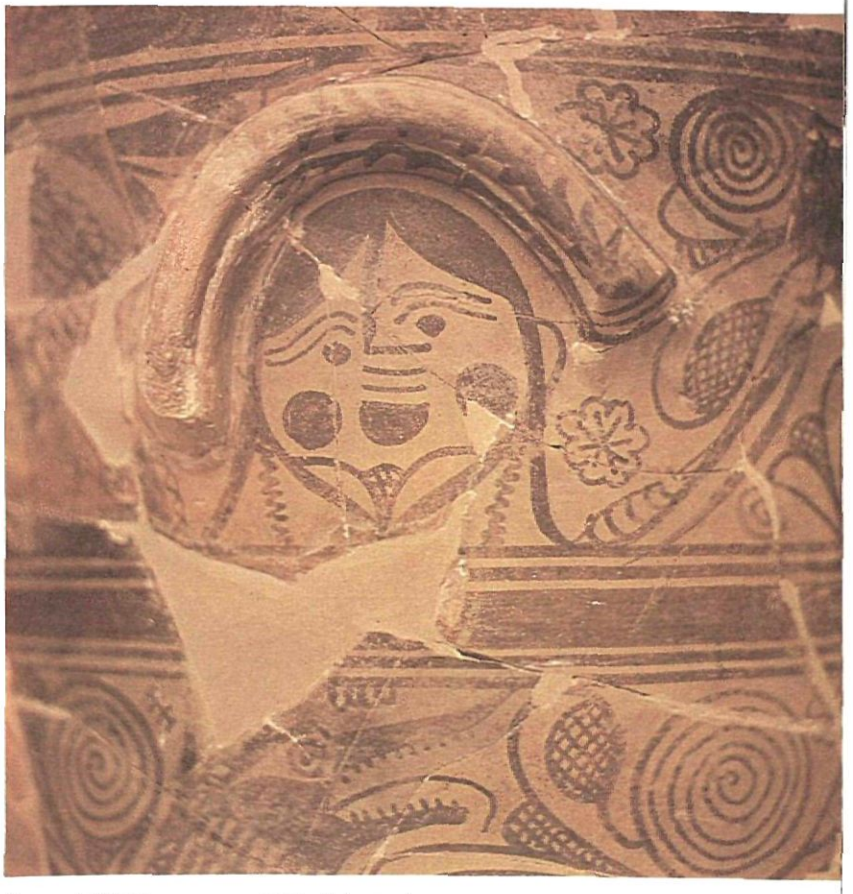
El dia u d'agost propsegüent fou signat també un acord sobre el Patronat de la Biblioteca de Catalunya que, per diversos motius, d'ordre purament incidental, no ha pogut posar-se encara en pràctica. Tampoc no ha pogut posar-se en

Façana del Museu d'Arqueologia i mosaic romà que s'hi conserva (Fotos R. Manent).
El Museu d'Arqueologia, inaugurat el 7 de novembre de 1915, havia estat instal·lat en els seus inicis a l'antic palau de la Ciutadella, juntament amb el Museu d'Art, on avui encara hi està instal·lat. Aquest museu és un dels fruits de les recerques arqueològiques de l'Institut.
"Anuari" del 1907: Quelques vases ibériques inédits, *per Pierre PARIS.*

Ceràmica ibèrica: Ex-vot i vas pintat trobats, respectivament, a Guissona i a Sidamunt i "la Pepona", d'Alcúdia d'Elx (Museu Arqueològic de Barcelona) (Fotos R. Manent).

Pau Vila s'adreça als assistents en l'acte celebrat a la Sala Fèlix Millet presidida pel retrat de Pompeu Fabra. A la taula, el doctor Josep Alsina i Bofill, llavors President de l'Institut (Foto Barceló).

Presentació del Llibre Blanc de la Natura als Països Catalans a la Universitat de València. Parla Ramon Folch, secretari de redacció i presideix Manuel Sanchis Guarner.

pràctica un acord de devolució del Servei de Catalogació i Conservació de Monuments, signat amb el President Tarradellas el 14 d'abril de 1980.

Prèviament, el juliol de l'any anterior, havien estat estudiades amb el senyor Tarradellas unes disposicions sobre el Patronat de la Biblioteca de Catalunya i sobre incompatibilitat de càrrecs, que no van arribar a promulgar-se. Igual va passar amb unes Bases de Col·laboració entre l'Institut i la Diputació esbossades l'abril del 1980.

Les reunions i els actes oficials ja tenen lloc a la Casa de Convalescència

A conseqüència del retorn dels dits locals, aviat els plens i les sessions solemnes foren celebrats a la Casa de Convalescència, així com les reunions d'alguna de les Seccions, especialment de la Històrico-Arqueològica. La Secretaria general, les oficnes, l'arxiu i les filials no han pogut ésser-hi encara traslladats per no estar encara completada l'habilitació dels nous estatges, i per no disposer-hi encara de telèfons ni d'ordenances permanents i expressament adscrits.

Els agregats, ampliació eficaç de l'Institut

A fi d'obtenir el màxim de col·laboracions i de tenir representació de totes les especialitats, el 1978 l'Institut va decidir la creació d'una nova categoria, la de col·laboradors especials amb la consideració d'agregats, al mateix nivell acadèmic que els altres membres, encara que sense les facultats i funcions administratives d'aquests.

A conseqüència d'això, en una primera promoció, foren nomenats agregats de la Secció Històrico-Arqueològica els senyors Antoni Comas, Joaquim Molas, Jordi Nadal, Alexandre Cirici, Joan Maluquer, Pere de Palol, Joan Vernet i Joan Fuster; i de la Secció de Ciències, la senyora Creu Casas (la primera dona membre

Joan Ainaud de Lasarte, President actual de l'Institut d'Estudis Catalans. Nascut a Barcelona el 1919, director del Museu d'Art de Barcelona, és una de les primeres autoritats mundials en art romànic (Foto Barceló).

de l'Institut) i els senyors Antoni Prevosti, Enric Ras, Heribert Barrera, Manuel Castellet, Ramon Folch, Oriol Riba, Josep Vigo, Carles Bas, Josep Castells, Eduard Bonet, Gabriel Ferraté, Ramon Margalef, Manuel Ribas i Josep Vaquer. D'altra banda, fou acordat també que hom pogués invitar regularment els presidents de les Societats filials a prendre part a les sessions científiques de la Secció o Seccions de què dependguessin.

Acords amb la Generalitat de Catalunya

Posteriorment, i ja en plena etapa de la Generalitat autònoma, el 6 de maig de 1981 es va arribar a un acord entre el President de la Generalitat senyor Jordi Pujol i el President de l'Institut senyor Joan Ainaud que conté extrems relatius a la Biblioteca de Catalunya, als serveis d'interès públic que presta la institució, i a l'ajut que ha de rebre de la Generalitat, tant en personal com en subvencions. El fet que l'efectivitat de l'acord estigui condicionada al traspàs dels serveis de la Diputació ha donat lloc a la impossibilitat de poder arribar-hi en tota la seva plenitud.

Lliurament dels premis anuals, juny del 1980, a la Sala dels Tapissos de la Casa de Convalescència. L'Institut ha recuperat el seu estatge, encara que no s'hi hagi instal·lat definitivament (Foto Barceló).

Joan Ainaud, President de l'Institut; Miquel Coll i Alentorn, Conseller Adjunt a la Presidència de la Generalitat de Catalunya i President de la Secció Històrico-Arqueològica, i Ramon Aramon i Serra, Secretari General (Foto Barceló).

La Casa de Convalescència és un edifici barroc annex a l'antic Hospital de la Santa Creu. L'inici de la seva construcció és datat el 2 de març de 1629 i l'acabament el 1680. En l'aspecte monumental, te interès el seu pati, de traçat sever i barroquisme discret; la cisterna central és presidida per una escultura de Sant Pau realitzada per Lluís Bonifaci pels volts del 1678 (Foto R. Manent).

L'activitat actual, al país i a l'estranger

Mentrestant, l'Institut col·labora, a través de la seva Secció Filològica, a l'establiment de les denominacions correctes dels pobles de Catalunya, i a través de la Històrico-Arqueològica a l'aprovació d'un escut a tots i cada un dels municipis del nostre país.

I per damunt de tot prossegueix la seva tasca científica; ofereix premis i borses d'estudi; publica llibres, tant directament com a través de les seves societats filials; manté relacions amb els savis estrangers per mitjà de la seva constant relació amb la Unió Acadèmica Internacional, de la qual ha ocupat la presidència, la vicepresidència, la secretaria i diverses vocalies, per mitjà de la seva participació a les assemblees biennals del Consell Internacional de la Filosofia i les Ciències Humanes; amb la seva participació a l'Associació Espanyola de Ciències Històriques, que va contribuir a fundar el 1957; i amb la seva intervenció a l'Associació Internacional d'Arqueologia Clàssica, a l'Associació Internacional d'Estudis Bizantins, i, per mitjà de les seves filials, a la Federació Internacional d'Estudis Clàssics, a la Societat Internacional Arturiana, etc. I, esporàdicament, ha convocat reunions d'estudiosos al voltant d'un tema concret, com la commemoració del VI Centenari del Cisma d'Occident als Països Catalans, duta a terme des de 1978 i coronada amb unes Jornades celebrades a Barcelona i a Peníscola amb la col·laboració de la Societat Castellonenca de Cultura els dies 19, 20 i 21 d'abril de 1979. Aquesta commemoració ha donat i donarà lloc a diverses i interessants publicacions.

La Junta actual

L'actual Junta Directiva de l'Institut està formada pels senyors Joan Ainaud de Lasarte, President; Enric Casassas i Simó, Vice-President; Ramon Aramon i Serra, Secretari General, i J. M. Muntaner i Pascual, Tresorer. I els seus Presidents de Secció són: l'autor d'aquesta relació, de la Històrico-Arqueològica; Enric Casassas i Simó, de la de Ciències; Pere Bohigas i Balaguer, de la Filològica; i Ramon Faus i Esteve, de la de Filosofia i Ciències Socials.

L'antiga capella de la Casa de Convalescencia, l'estatge recuperat per l'Institut.
El sostre apareix decorat amb unes pintures, realment notables, d'Antoni Viladomat (1678-1755).

La donació de la Casa de Convalescència (1932) per part de l'Ajuntament de Barcelona i l'ajut prestat per la Diputació de Barcelona a fi de restaurar-la recorden al Secretari General que redactà la memòria de l'Institut commemorativa del vint-i-cinquè aniversari de la Corporació, "aquells actes de mecenatge propis de les ciutats repúbliques italianes que feren el Renaixement" (Foto Pau Barceló).

HOMES DE L'INSTITUT

Enric Jardí

La relació dels membres de l'Institut d'Estudis Catalans és tot un catàleg dels noms més brillants de la intel·lectualitat i de la ciència, tant de Catalunya com de més enllà de les nostres terres.

Es difícil de destriar-hi només uns quants homes significatius. Ho fem ben conscients de la parcialitat de la tria i que deixarem de banda persones amb mèrits més que sobrats per ser recordats en aquest llibre.

Honorant uns quants d'aquests homes benemèrits, potser els més coneguts, volem estendre el nostre homenatge a tot l'estol de científics que al llarg dels tres quarts de segle de l'Institut han fet possible –sovint en circumstàncies difícils i fins i tot arriscades– la recerca científica en català. I, entre altres coses prou transcendentals, l'herència d'un idioma normalitzat, viu, actual i amb els recursos suficients per fer de Catalunya el país "normal" que tots desitgem.

ENRIC PRAT DE LA RIBA

(Castellterçol 1870-1917)

Estudià Lleis a Barcelona i es doctorà a la Universitat de Madrid el 1894 amb una tesi sobre "La Ley juridica de la Industria".

El Centre Escolar Catalanista

Mentre seguia els seus estudis formà part del Centre Escolar Catalanista, entitat de la qual fou president el curs 1889-1890 que inaugurà amb un brillant discurs. Havia ajudat al catedràtic de Dret Civil Josep Planas i Casals a la confecció, a partir del 1885, de la prestigiosa "Revista Jurídica de Cataluña", amb interessants comentaris de tipus econòmic, sociològics i històrics.

A les bases de Manresa (1892)

Com a secretari de la Unió Catalanista juga un gran paper a l'Assemblea que, a Manresa, aprovarà, el març de 1892, les célebres "Bases per a una Constitució Regional Catalana" i també gestionà, a través de la Unió, el lliurament, al cònsol de Grècia a Barcelona, del "Missatge a S. M. Jordi I Rei dels Hel·lens" en suport a la seva politica a favor dels cretencs oprimits pels turcs, text d'una intencionalitat catalanista que provocà un conflicte amb les autoritats.

La Nacionalitat Catalana: antecedents

A l'Ateneu Barcelonès, entitat de la qual Prat esdevé secretari en una junta presidida per Valentí Almirall, organitza, durant el curs acadèmic 1896-1897, una tanda de conferències sobre temes relacionats amb Catalunya que són professades per rellevants personalitats. Ell mateix hi participa amb una dissertació sobre "El fet de la nacionalitat catalana", que constituirà el nucli de la seva futura obra capital: *La Nacionalitat Catalana* (1906).

«La Veu de Catalunya»

Prat de la Riba, juntament amb Josep Puig i Cadafalch, Lluis Domènech i Muntaner, Jaume Carner i Lluis Duran i Ventosa, que són partidaris d'un catalanisme políticament intervencionista, transformen el setmanari de Narcís Verdaguer i Callis "La Veu de Catalunya" en un diari, el primer número del qual apareix l'u de gener de 1898. Prat n'és el director fins que la seva detenció per un solt intranscendent i la malaltia posterior el mantenen inactiu del 1902 al 1904, però no deixa d'inspirar el diari i el moviment polític de la Lliga Regionalista format entorn d'aquell i que ha triomfat a les eleccions generals i a les municipals de Barcelona (1901). Enric Prat de la Riba, home de temperament poc batallador, accedeix el març del 1905 a presentar-se com a diputat provincial i és elegit.

L'eficàcia de la tasca que duu a terme a la Diputació provincial de Barcelona fa que sigui elevat a la presidència de la Corporació el 24 d'abril de 1907 i reelegit el 15 de desembre de 1909, el 3 de maig de 1911, el 14 de maig de 1913, el 3 de maig de 1915 i l'u de maig de 1917.

La Mancomunitat de Catalunya

Com a President de la Diputació assoli, després de molts esforços, articular la corporació provincial barcelonina amb les de Girona, Lleida i Tarragona, en aquella Mancomunitat de Catalunya a la qual les diputacions referides delegaren determinats serveis i podien obtenir, segons el R.D. del 18 de desembre de 1913 que autoritzava la seva formació, alguns serveis de l'Estat (que mai no foren traspassats). Prat de la Riba va ésser el President indiscutit de la Mancomunitat catalana fins al dia de la seva mort.

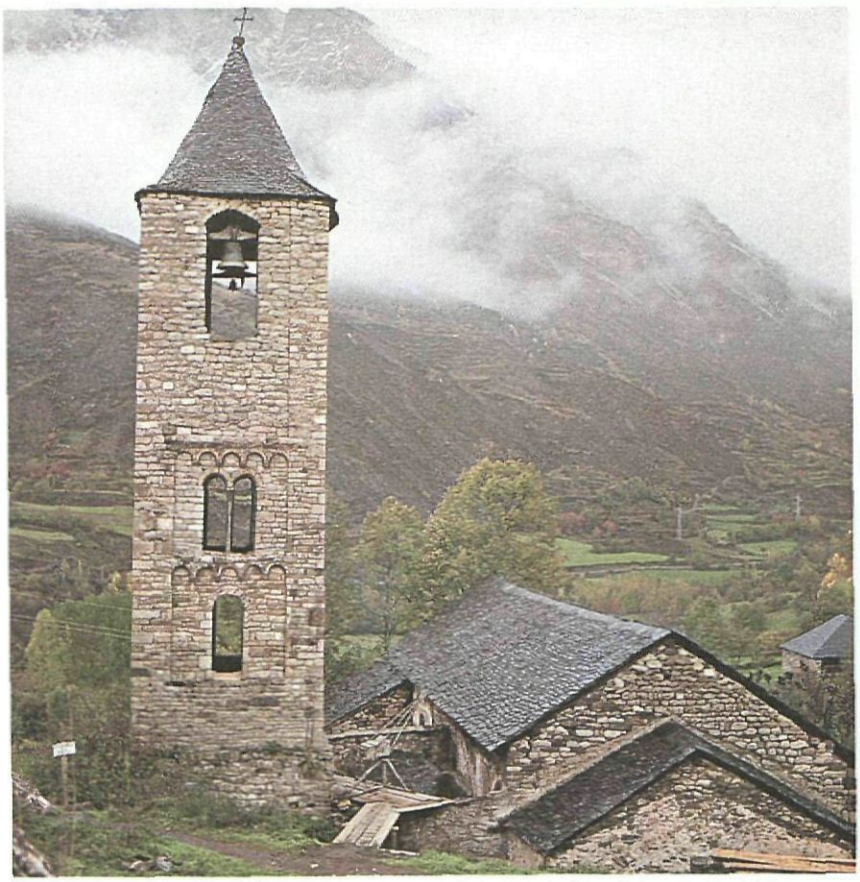
Ja en prendre possessió, per primera vegada, del càrrec de President de la Diputació Provincial, Enric Prat de la Riba anuncià que es potenciaria la cultura catalana que era negligida per l'Estat i el 21 de maig de 1907 es creava, en el si de la Corporació, una "Comisión especial de nuevos servicios" que, a través d'una ponència d'aquesta, per a la fundació i el foment d'institucions relatives a la cultura catalana, proposava al ple, el 18 de juny, la creació d'un centre d'estudis superiors anomenat Institut d'Estudis Catalans, proposta que fou aprovada en el mateix acord que designava els membres que haurien de formar-lo. El seu reglament era sancionat en la sessió del 31 de juliol.

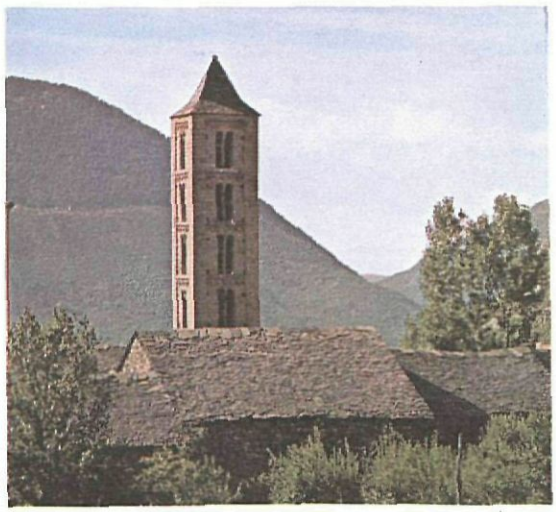
La gran virtut de Prat: a cada lloc, l'home adient

Prat encomanà la direcció de l'Institut a professionals especialitzats en algunes parcel·les de la ciència, però és evident que seguia de prop la seva actuació d'una manera discreta. "Gaziel" i Pijoan, el primer secretari general de l'Institut, en donen a bastament testimoniatge en les respectives memòries; aconsellà i influí en el nomenament dels seus membres, s'informava del curs de les publicacions, posà el coll en l'assoliment de l'objectiu cabdal de l'Institut: la fundació de la gran Biblioteca de Catalunya, la inauguració de la qual constituí, per ell, una de les satisfaccions més grans; en alguns moments compli una funció arbitral en les discussions entorn de la reforma ortogràfica i, una vegada aprovada aquesta, li donà sanció oficial decretant que fos adoptada en tota la documentació de la Mancomunitat.

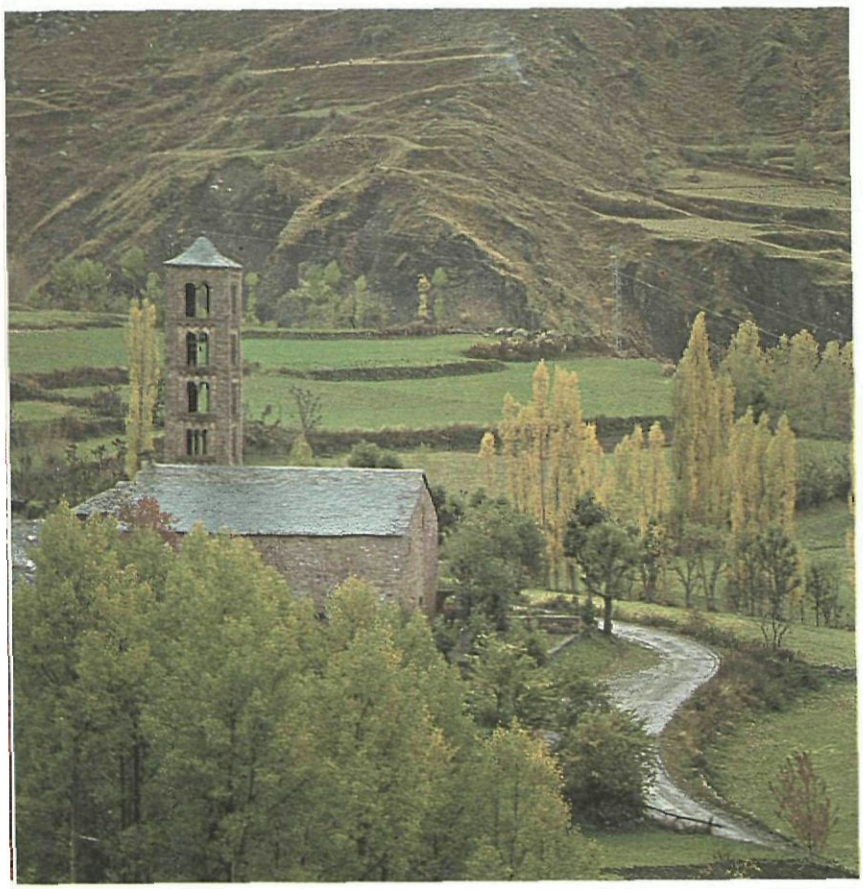
Un gest humil

Finalment, convé indicar que Enric Prat de la Riba, quan ja estava greument malalt, va ésser nomenat membre de la corporació en la seva festa anual, celebrada el 29 d'abril de 1917, en què es féu pública l'admissió. El segon secretari, Eugeni d'Ors, referint-se a Prat digué llavors que "la primera nominació electiva de l'Institut calia que fos, en dret i en justicia, aquesta". El seu gest humil d'asseure's a l'escó de membre i no a la presidència impressionà la resta dels membres. Arran de la mort de Prat de la Riba, Pere Coromines escrivi: "A Prat de la Riba escau, més que a ningú, el nom de fundador de l'Institut d'Estudis Catalans (...) Ja poc abans de morir ell, que sempre ens havia presidit, va acceptar humilment el nomenament de membre de la Secció de Ciències".

JOSEP PUIG I CADAFALCH

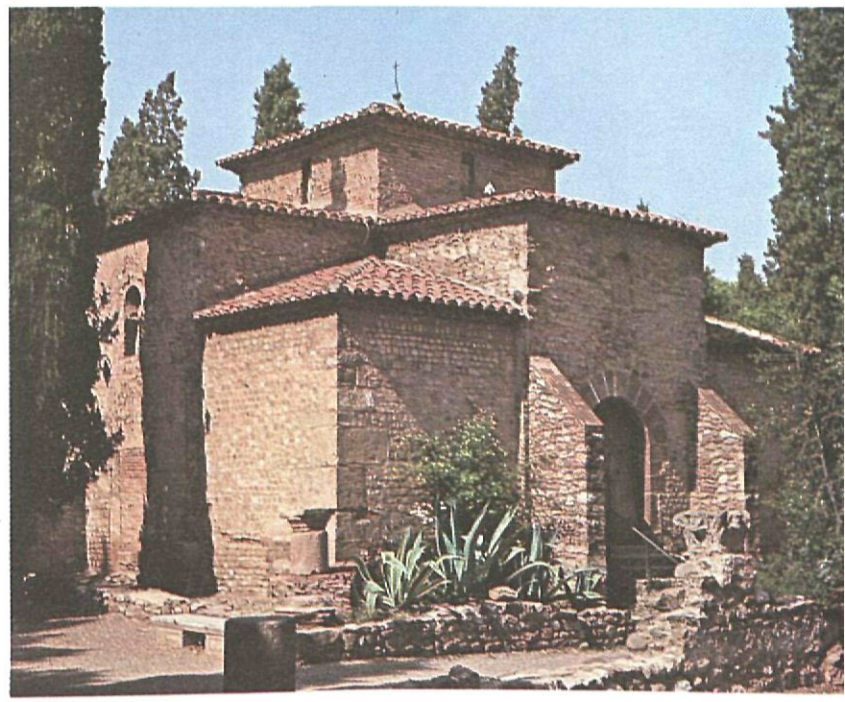
(Mataró 1867-Barcelona 1957)

Seguí la carrera de Ciències Exactes i la d'Arquitectura bo i simultanejant els seus estudis amb l'assistència als cursos nocturns d'art a Llotja. Tamb é ingressà al Centre Escolar Catalanista del qual fou president, abans que el seu amic Prat.

Interés pel romànic

Inaugura el curs acadèmic 1888-1889 amb una dissertació sobre el tema "Fonts de l'arquitectura romànica a Catalunya", primer indici d'una preocupació que orientarà tots els seus estudis d'investigació arqueològica dins els quals adquiriria un prestigi internacional: les construccions del romànic.

"Anuari MCMMVII": Les esglésies romaniques amb coberta de fusta de les valls de Boi i d'Aran, *per Josep PUIG i CADAFALCH. Coneixedor profund de l'art romanic, Puig i Cadafalch realitzà, juntament amb Josep Goday i A. Falguera, el monumental estudi* L'art Romànic a Catalunya. *Esglésies romàniques de Taüll, Erill la Vall, Coll i Boi (Fotos Ramon Manent).*

L'any següent obtenia un premi als Jocs Florals de Barcelona amb un treball sobre les esglésies de Terrassa; participà amb una conferència sobre el romànic català al cicle que organitzà Prat de la Riba a l'Ateneu Barcelonès (1896-1897) i el 1909 iniciava la publicació de la seva obra monumental: *L'arquitectura romànica a Catalunya,* en tres volums, encara que ja havia donat a conèixer les primicies de la seva tasca d'investigador a les classes d'Història de l'Art que professà als "Estudis Universitaris Catalans".

A diverses universitats estrangeres

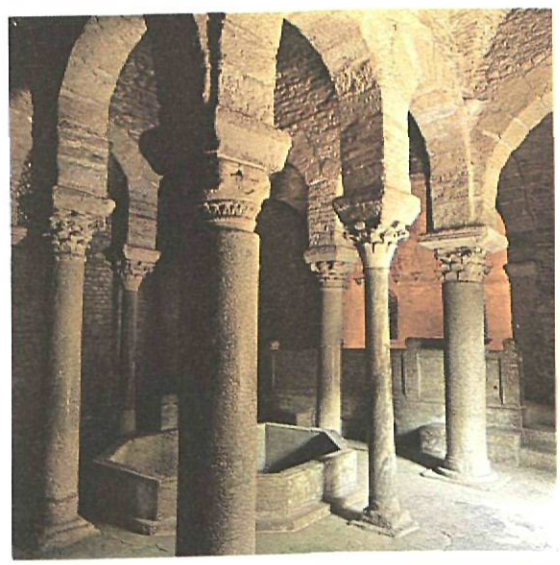
Per la seva especialitat va ésser convidat a professar lliçons a les Universitats de Paris, de Harvard i de Cornell i les de Friburg i de Tolosa del Llenguadoc li conferiren el grau de doctor "honoris causa".

Arquitecte prestigiós

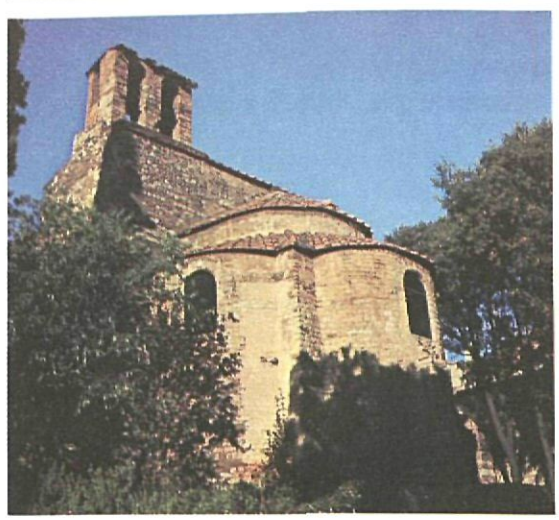
Acabada la carrera d'arquitectura exerci, per poc temps, el càrrec d'arquitecte municipal de Mataró, on féu un important estudi sobre la xarxa de sanejament de la ciutat, per anar a treballar a Barcelona i fer-se un nom com a projectista d'originals edificis d'un personal estil neogòtic molt propi del modernisme finisecular (cases Marti, Amatller, Macaya, "de les Punxes", etc.).

A l'Ajuntament

El 1902 entrà a l'Ajuntament barceloni com a regidor i hi desenrotllà una tasca remarcable en el camp del sanejament i de l'urbanisme, especialment en l'aprovació de l'anomenat "Pla d'enllaços" que traçà el francès Léon Jaussely i amb la fundació d'una Junta Autònoma de Museus que desenrotllà, amb els anys, una tasca molt profitosa.

"Anuari" del 1915: La catedral visigòtica d'Egara. *Josep PUIG i CADAFALCH estudià a fons aquest conjunt t monumental tan important. Església visigòtica de Sant Miquel de Terrassa i Baptisteri, exterior i interior. Església de Sant Pere (Fotos R. Manent i M. Manent).*

Josep PUIG i CADAFALCH, continuador de l'obra de Prat de la Riba al capdavant de la Mancomunitat, fou President i protector de l'Institut fins a la seva mort (1957).

El 1907, és elegit diputat a Corts per Barcelona a la llista de la Solidaritat Catalana i, durant la convalescència de Francesc Cambó del seu atemptat, assumeix, amb energia, la representació del grup regionalista, però no repeteix la seva experiència parlamentària. Sol·licitat per Enric Prat de la Riba, al qual ha ajudat en moltes activitats (com a col·laborador a "La Veu de Catalunya" dels primers anys amb uns articles polítics molt contundents), accedeix a presentarse com a diputat provincial a les eleccions del març del 1913.

Gran tasca de govern

A la Diputació de Barcelona realitza una gran tasca especialment amb la creació de l'Escola Elemental de Treball i l'Escola Superior d'Agricultura.

Segon President de la Mancomunitat de Catalunya

És reelegit el 1917 i el 1921 i a la mort de Prat li succeeix com a segon President de la Mancomunitat. En aquest càrrec no tan sols continuà dignament l'obra pratiana, sinó que l'amplià fins que es veié obligat a abandonar-la en produir-se el cop d'Estat de Primo de Rivera.

L'acció de Puig a l'Institut

Però, anant a la matèria que interessa, caldrà precisar que Puig i Cadafalch, abans d'ésser diputat provincial, ja actuava com a conseller o assessor extraoficial de Prat de la Riba en matèria artística i científica (s'encarregà, per exemple, de restaurar l'antic Palau de la Generalitat quan el President de la Diputació assolí el trasllat de les dependències de l'Audiència al nou Palau de Justicia). Sembla que l'estructura donada, de bell antuvi, a l'Institut d'Estudis Catalans, es deu al mateix Puig, que va ésser nomenat membre i vice-president d'aquell en el mateix acord fundacional.

Treballs d'investigació científica

A l'*Anuari* de l'Institut corresponent al 1907, o siguí al dels primers mesos de la seva tasca, Puig i Cadafalch hi publicava un estudi sobre "Les esglésies romàniques amb coberta de fusta de les Valls de Boí".

La Junta de Museus i les excavacions d'Empúries

També Josep Puig i Cadafalch féu que la Diputació Provincial de Barcelona presidida per Prat participés a la Junta de Museus i que aquesta acordés emprendre la fructífera campanya d'excavacions d'Empúries sota la seva direcció i amb la col·laboració d'Emili Gandia i Manuel Cazurro, que finançà l'Institut d'Estudis Catalans. A l'*Anuari* citat, Puig va anar donant compte de les troballes.

Home decisiu a la vida de l'Institut

Cal afegir que l'Institut figura com l'entitat editora de la gran obra que amb l'ajut de Goday i Falguera ell va preparar sobre *L'arquitectura romànica a Catalunya* i cal recordar també que Puig i Cadafalch era president de l'Institut el 1931 quan l'Ajuntament barceloni va cedir-li la Casa de Convalescència de l'Antic Hospital per poder-hi instal·lar la Biblioteca de Catalunya i que als darrers anys de la seva vida, en retornar de l'exili, iniciat el 1936, tornà a presidir aquest Institut d'Estudis Catalans tan vinculat a la seva carrera d'investigació.

POMPEU FABRA I POCH

(Gràcia 1868-Prada del Conflent 1948)

Estudià la carrera d'enginyer industrial a Barcelona. Mentre seguia els cursos va relacionar-se amb el grup d'intel·lectuals progressistes del grup de "L'Avenç", cosa que explica que participés en una de les "Festes Modernistes" de Sitges amb l'obra de Maeterlinck *La intrusa*, traduïda per ell (també traslladà al català el drama d'Ibsen *Espectres*,. que representà el conjunt d'Adrià Gual).

Preocupació per la reforma ortogràfica

Fabra sentia una gran afecció per les qüestions lingüístiques i gramaticals i coincidia amb els de "L'Avenç" en la preocupació per la reforma ortogràfica del català. Per això, sota aquella rúbrica editorial, aparegueren els llibres de Pompeu Fabra *Ensayo de gramática del Catalán moderno* (1891) i *Contribució a la gramàtica de la llengua catalana* (1898).

Participà en el cèlebre cicle de conferències de l'Ateneu Barcelonès del curs acadèmic 1896-1897 amb una dissertació sobre la conveniència de reformar l'ortografia de la nostra llengua.

El 1898, la necessitat de guanyar-se la vida l'impulsà a fer oposicions, amb èxit, a una càtedra de química de l'Escola d'Enginyers Industrials de Bilbao. S'allunyà, per tant, de Catalunya, que visità esporàdicament, com, per exemple, ho féu el mes d'octubre de 1906 per intervenir amb gran brillantor en el I Congrés Internacional de la Llengua Catalana.

Incorporació a l'Institut

Encara que havia col·laborat a l'*Anuari* de l'Institut d'Estudis Catalans del 1908 amb un "Estudi sobre diferents problemes pendents de l'actual català literari", Pompeu Fabra no s'incorporà a la nostra Acadèmia fins que, el febrer del 1911, l'Institut adquiria una estructura tripartita en ésser dividida en una Secció Històrico-Arqueològica, en una altra de Ciències i en una de Filològica, a la qual, naturalment, fou adscrit el qui, fins a la data, ensenyava química a Bilbao.

Fotografia molt coneguda d'una de les excursions tradicionals de Pompeu Fabra. L'acompanyen, d'esquerra a dreta: Ramon d'Alós-Moner, Joan Coromines, L. d'Alós-Moner, Pau Vila, senyora Aramon, Josep M. de Casacuberta, senyoreta M. d'Alós-Moner, Pompeu Fabra i Ramon Aramon. L'objectiu principal d'aquelles excursions era l'aplegament, arreu de Catalunya, dels materials filològics, topogràfics i documentals imprescindibles per a la tasca científica dels erudits fotografiats ("Serra d'Or " 1978).

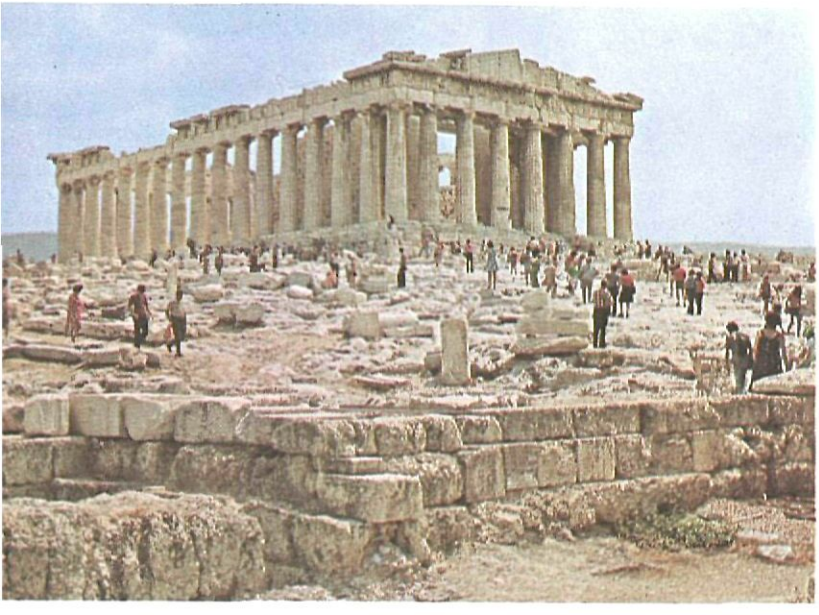
Va ésser Puig i Cadafalch (amic antic de Pompeu Fabra del temps en què l'un i l'altre, en acabar les respectives carreres i trobar-se, de moment, sense feina, havien tractat d'explotar un centre d'ensenyament privat per als qui es preparaven per ingressar a les Escoles d'Arquitectura i d'Enginyers) qui va convèncer Prat de la Riba perquè Pompeu Fabra fos designat membre de l'Institut, després de vèncer la resistència del mateix Fabra per deixar una ocupació segura a la Capital de Biscaia.

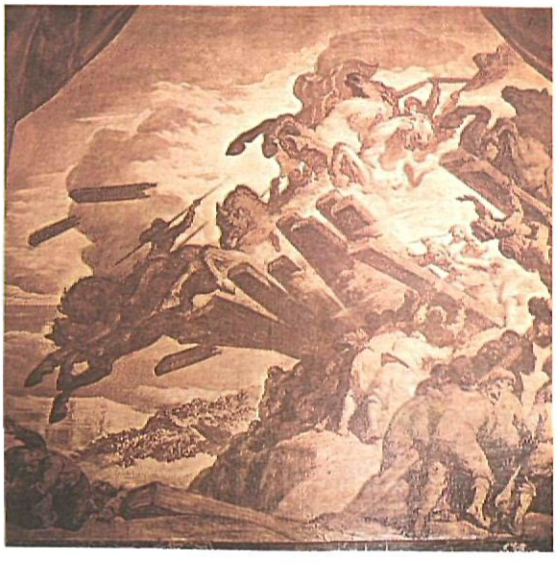
La normalització lingüística

Dins la Secció de Filologia i concretament en l'anomenada "Comissió de Bases d'Ortografia" constituïda en el si d'aquella, no hi havia gaire unanimitat i les diferències entre els seus components eren tan accentuades a vegades, que –com ha estat dit– calgué que Prat de la Riba exercis un dissimulat però efectiu arbitratge i és convenient recordar, a més, que Fabra, home molt ponderat, hagué de fer concessions. Tanmateix, el seu criteri triomfà en bona part i el ple de l'Institut d'Estudis Catalans, després de tres redaccions donades al projecte, aprovà les *Normes ortogràfiques,* amb data del 24 de gener de 1913. Quan, l'any 1934 Fabra presidí els Jocs Florals, el seu discurs (generós però rigorós al hora) marca el punt final de la lluita aferrissada que fou necessària per la normalització total del nostre idioma.

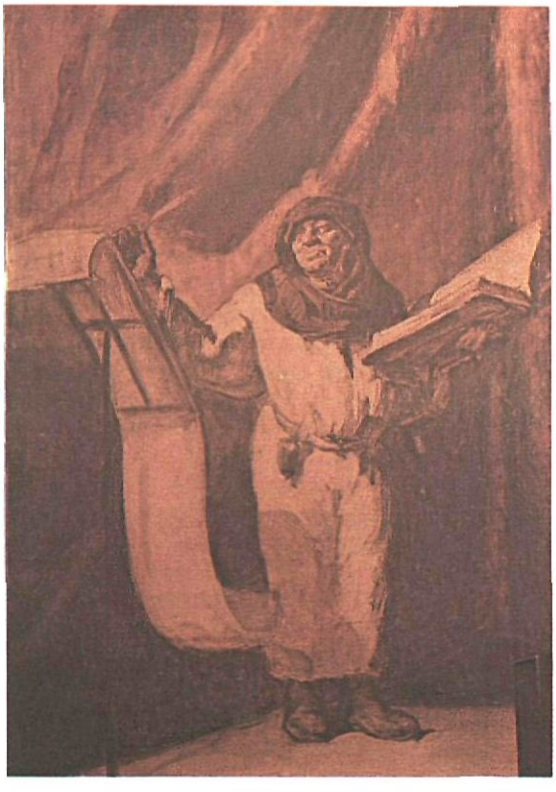

Antoni RUBIÓ i LLUCH, pedagog i erudit.

"Anuari" del 1907: Atenes en temps dels catalans, *per Antoni RUBIÓ i LLUCH. Rubió s'interessà vivament per la presència medieval a Grecia i a l'Orient Pròxim. Gairebé tots els anuaris publiquen treballs seus que s'hi refereixen. I la seva obra pòstuma fou el* Diplomatari de l'Orient Català (1301-1409). *Fou també iniciativa de Rubió el plantejament de l'edició de les* Cròniques. *El Partenó d'Atenes i fragments dels murals pintats per J. M. Sert al Saló de les Croniques de l'Ajuntament de Barcelona. Representen Ramon Muntaner escrivint la seva Crònica i l'atac dels Almogàvers a Gal·lípoli (Fotos R. Manent).*

ANTONI RUBIÓ I LLUCH

(Valladolid 1856-Barcelona 1937)

Va néixer a la referida capital castellana a la Universitat de la qual el seu pare, Joaquim Rubió i Ors, patriarca de la Renaixença, era catedràtic de literatura universal i espanyola.

Dedicació a l'ensenyament

Antoni seguí, també, la trajectòria paterna, puix que, el 1885, obtingué la càtedra d'aquella especialitat a la Universitat d'Oviedo, després d'haver seguit estudis a la de Barcelona com a deixeble de Xavier Llorens i Barba i de Manuel Milà i Fontanals al qual succeí en el seu càrrec docent a la nostra Universitat.

La recerca literària i històrica

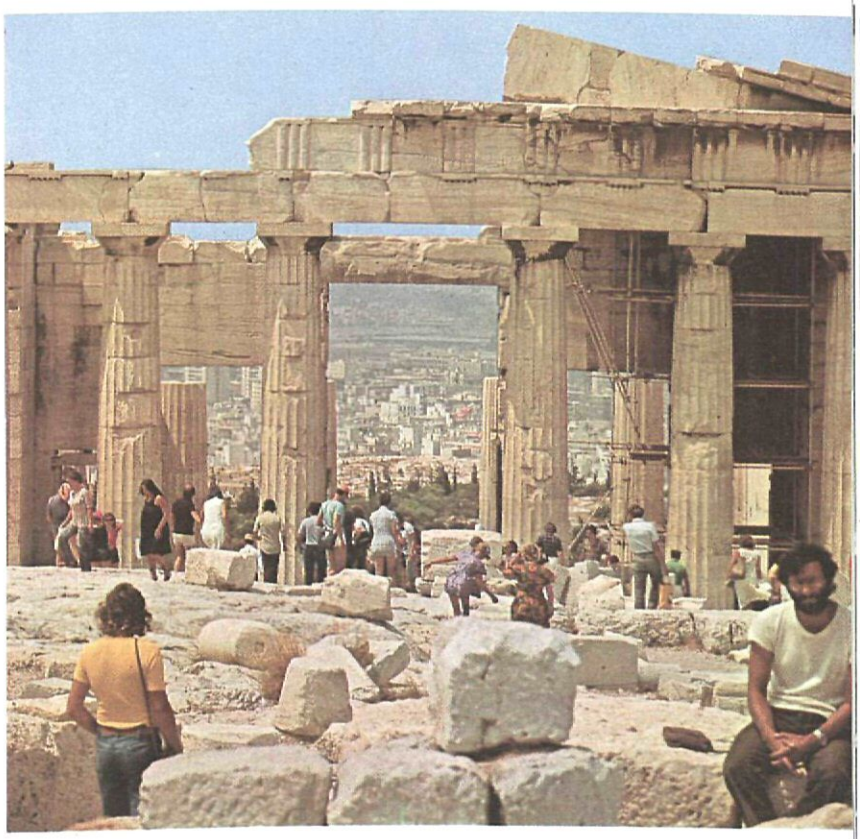
L'interès d'Antoni Rubió i Lluch se centrà, especialment, en la literatura catalana medieval i en la influència de la Corona d'Aragó a Grècia i a l'Orient, també durant aquell periode. Rubió desenrotllà una formidable tasca de recerca en els arxius, que li permeté la publicació, entre altres obres de gran interès, de la intitulada *Documents per l'història de la cultura catalana migeval,* apareguda entre el 1907 i el 1921, i la preparació d'un *Diplomatari de l'Orient Català (1301-1409)* obra editada posteriorment, el 1947, encara que la totalitat del contingut del llibre ja havia estat imprés abans de la desfeta. Fou el primer llibre editat per l'Institut després de la guerra civil.

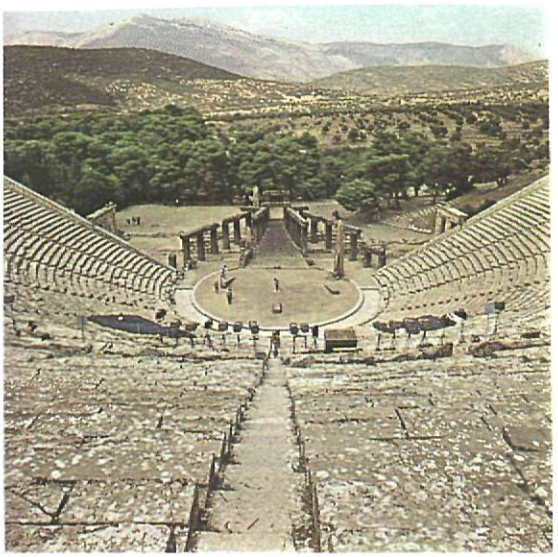
Als "Estudis Universitaris Catalans"

Com que era conscient de les limitacions que li eren imposades per a l'ensenyament de la literatura catalana dins el seu programa oficial de càtedra, accedí a professar als "Estudis Universitaris Catalans" i des de la seva fundació (1903) molts cursos sobre aquella matèria.

Primer President de l'Institut d'Estudis Catalans.

Vice-president del I Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906) fou nomenat, per l'acord de la Diputació provincial barcelonina del 18 de juny de 1907 que creava l'Institut d'Estudis Catalans, el seu president. En aquesta qualitat tingué un paper decisiu en la formació de la Biblioteca de Catalunya, la qual fou organitzada i dirigida pel seu fill Jordi Rubió i Balaguer. Bona part de les investigacions dutes a terme per Antoni Rubió i Lluch foren publicades als *Anuaris* de l'Institut.

Acròpolis d'Atenes: el Propileu.
Teatre d'Epidaure (Fotos R. Manent).

Els col·laboradors culturals d'Enric Prat de la Riba: Jaume Massó i Torrents (l'home de "L'Avenç"), Antoni Rubió i Lluch i Josep Pijoan (Foto Arxiu Mas).

JOSEP PIJOAN

(Barcelona 1879-Lausana 1963)

Estudià Arquitectura a l'Escola de Barcelona. Exerci aquesta professió a Catalunya, al Canadà i als Estats Units per poc temps, ja que demostrà una gran inclinació per l'Història de l'Art, especialitat en la qual ha produït, entre d'altres, la monumental obra *Summa Artis*, i havia cultivat, inicialment, la poesia en una línia senzilla afí, en una certa manera, a la de Joan Maragall, producció que recollí en el seu *Cançoner* (1905).

Amistat amb Maragall

Pijoan establí una cordial amistat amb l'autor de "La vaca cega" malgrat la diferència d'edat que hi havia entre l'un i l'altre i donà prova del seu afecte en el llibre *El meu Joan Maragall* (1927).

Després d'una fructífera estada a Itàlia (1903-1904) i d'un curt sojorn a Madrid, on va conèixer els homes de la Institución Libre de Enseñanza i, singularment, Francisco Giner de los Ríos, al qual dedicà també un llibre fervorós amb el títol *Mi don Francisco Giner* (1927), intervé en l'organització del I Congrés de la Llengua Catalana (1906) i en la tasca de l'ampliada Junta de Museus de Barcelona (1907).

Els contactes que Pijoan havia establert amb Enric Prat de la Riba, probablement del temps en què ell formà part del Centre Escolar Catalanista i participà en algunes de les empreses inicials del catalanisme polític, s'intensifiquen a partir del moment en què Prat accedeix a la Presidència de la Diputació provincial. Igual com succeí respecte a Josep Puig i Cadafalch, el President de la Corporació provincial demanà l'assessorament de Josep Pijoan en qüestions de tipus artístic, cultural i educatiu.

N'és una prova el fet que l'inquiet arquitecte doblat d'erudit i abans poeta fos designat, d'antuvi, secretari de l'Institut d'Estudis Catalans.

Divulgació dels objectius de l'Institut

Una part de la remarcable tasca periodística de Pijoan, a "La Veu de Catalunya", és dedicada a donar escalf ciutadà a les realitzacions o propòsits dels homes de l'Institut, com, per exemple, en la seva campanya a favor de la futura Biblioteca de Catalunya. En unes pàgines autobiogràfiques publicades a "Quaderns de l'Exili", de Mèxic, ell explica que estava frisós perquè el flamant Institut d'Estudis Catalans pogués oferir, ben aviat, una publicació digna que li conferís prestigi prop dels científics d'aci i de l'estranger i, com que cap dels *seniores* de la corporació creada de poc no tenia res preparat, va enllestir, a corre-cuita, un fascicle sobre les pintures murals romàniques de les esglésies del Pirineu (la primera de les quals fou Sant Quirze de Pedret), que ell, a través de la Junta de Museus barcelonina i amb l'ajut del mateix Institut va ésser un dels primers a valorar.

Allunyament de Barcelona

La cristal·lització del projecte conjunt de l'Institut d'Estudis Catalans i de la Junta para la Ampliación de Estudios, de Madrid, per endegar, a Roma, el 1910, una escola espanyola d'estudis arqueològics i històrics estatjada als locals de l'antic hospital i església catalana de Montserrat, escola de la qual Ramón Menéndez Pidal fou nomenat director i Josep Pijoan, secretari, va ésser un bon pretext per aquest per abandonar Barcelona (cosa que l'interessava per motius particulars) i deixar la secretaria de l'Institut d'Estudis Catalans en el qual –semblahavia tingut també algunes diferències amb Puig i Cadafalch.

RAMON D'ALÒS-MONER I DE DOU

(Barcelona 1885-1939)

Succeí a Eugeni d'Ors en la secretaria de l'Institut d'Estudis Catalans, entitat de la qual fou nomenat membre el 1918. Havia estudiat Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona i es beneficià dels ensenyaments d'Antoni Rubió i Lluch als "Estudis Universitaris Catalans".

Investigador

Després, féu importants treballs de recerca als arxius italians i a la Biblioteca Vaticana sobre la nostra literatura medieval que li representaren d'assolir una gran reputació científica pels seus estudis sobre Llull, Turmeda i Arnau de Vilanova. El 1915, va obtenir el càrrec de director adjunt de la Biblioteca de Catalunya.

EUGENI D'ORS

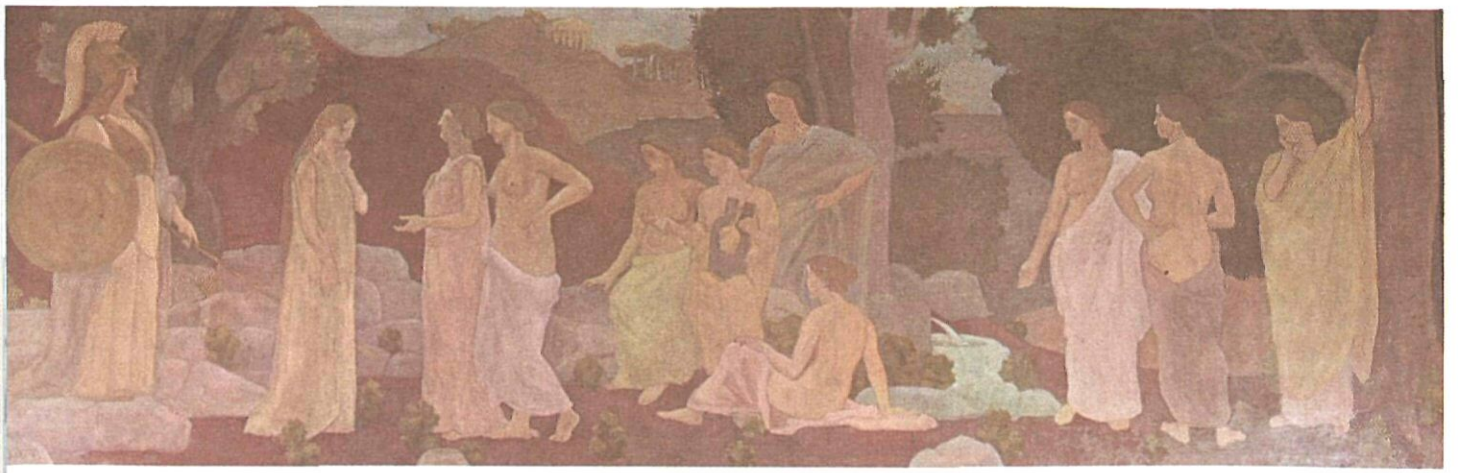
(Barcelona 1881-Vilanova i la Geltrú 1954)

Ocupà la secretaria de l'Institut d'Estudis Catalans en quedar vacant el càrrec per l'expatriació de Josep Pijoan.

El nomenament es produí amb la ja referida estructuració de l'Institut que s'operà el 14 de febrer de 1911 amb la institució d'una Secció Històrico-Arqueològica, una altra anomenada Filològica i una tercera branca o secció de Ciències.

Una incorporació lògica

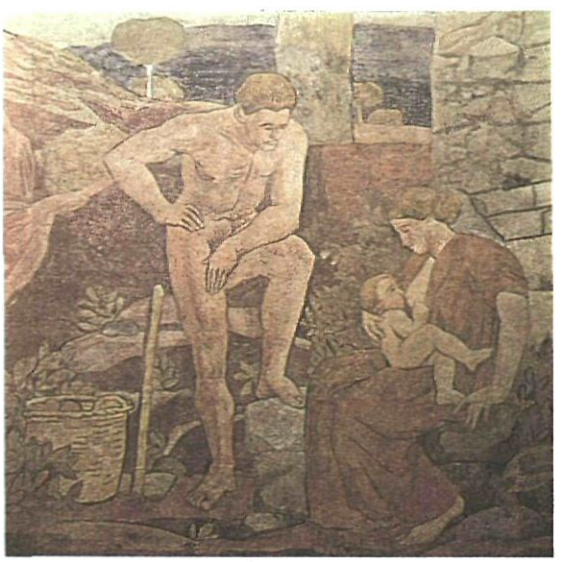
L'entrada d'Eugeni d'Ors a l'Institut d'Estudis Catalans no era gens forçada. Havia contret prou mèrits perquè Prat de la Riba pensés en ell com el millor successor de Pijoan, oi més quan projectava donar a l'entitat una més gran volada. Ors no tan sols era un periodista de gran talla intel·lectual (des de la seva columna gairebé diària havia fet propaganda a favor de la Junta de Museus i havia menat una campanya en pro de la Biblioteca de Catalunya), sinó que, també, havia mostrat la seva capacitat per exposar brillantment les maneres de pensar alienes i pròpies en moltes de les seves "Gloses" tan ben rebudes pels lectors més inquiets de "La Veu de Catalunya", en la seva original aportació al III Congrés Internacional de Filosofia, celebrat a Heidelberg el 1908, en la seva tanda de suggestives conferències sobre la lògica biològica, als "Estudis Universitaris Catalans", a la primavera i a la tardor del 1909, any en què també assistí al VI Congrés de Psicologia de Ginebra.

"Hom ha definit el noucentisme com un neoclassicisme o sigui com un assaig de restauració de l'antiguitat clàssica. Potser reaccionant contra el germanisme, l'anglicisme i el nordicisme, en general, que revelen els homes del modernisme finisecular admiradors de Wagner, dels pre-rafaelistes, d'Ibsen o de Maeterlinck, els noucentistes proposen una orientació devers Roma i la Grecia antigues." (Enric Jardi.)

Joaquim Torres Garcia és un dels homes més significats d'aquest corrent estètic. El quadre Pal·las introduint la filosofia en el Parnàs com a desena Musa, *és un plafó a l'oli que fou donat pel seu autor a l'Institut d'Estudis Catalans, evidentment amb la intervenció d'Eugeni d'Ors (Foto R. Manent).*

Fragments de La Catalunya eterna, *fresc del mateix autor. Situat primitivament al Saló de Sant Jordi del Palau de la Generalitat, fou arrencat i arraconat. Actualment decora la sala que porta el nom del gran pintor noucentista (Fotos R. Manent).*

D'altra banda, Enric Prat de la Riba havia concedit a Eugeni d'Ors, el 1908, una pensió de la Diputació provincial perquè estudiés els mètodes de l'ensenyament superior...

A la Secció de Ciències

Com que Ors tenia una veritable vocació per la Filosofia, interpretant àmpliament el sentit etimològic del mot grec equivalent a "amor a la saviesa", cregué que el seu lloc, dins l'Institut i llevat de les funcions pròpies del secretariat, corresponia a la Secció de Ciències. Va dirigir, personalment, l'edició d'uns *Arxius de l'Institut de Ciències* en els quals foren publicats treballs propis com "Els fenòmens irreversibles i la concepció entròpica de l'Univers", una "Note sur la curiosité" (paper que Eugeni d'Ors havia llegit al IV Congrés Internacional de Filosofia tingut a Bolonya el 1911) i la primera lliçó d'un curs de Dialèctica o "Doctrina de la Intel·ligència" que professà en un "Seminari de Filosofia" constituït dins la Secció de Ciències de l'Institut a partir de la tardor del 1914.

Incompatibilitat amb Puig i Cadafalch

Com a conseqüència de la seva topada amb el segon President de la Mancomunitat va produir-se, entre el desembre del 1919 i el gener de l'any següent, el que alguns, amb dramatisme, han anomenat "defenestració de Xènius" i altres, el "cas" o "afer Ors". Després de la seva dimissió del càrrec de director d'Instrucció Pública de l'entitat mancomunal, era privat, el mes d'abril de 1920, del lloc de secretari general de l'Institut i uns dies després deixava de pertànyer-hi.

JORDI RUBIÓ I BALAGUER

(Barcelona, 1887)

Estudià Filosofia i Lletres i Dret a Barcelona i als "Estudis Universitaris Catalans" amb el seu pare, a qui succeí en les tasques professorals el 1920 i que ha anat exercint, en circumstàncies prósperes i adverses, àdhuc en la semiclandestinitat del seu domicili particular. També ha estat lector de castellá i de català a la Universitat de Hamburg (1912-1913) ensems que es perfeccionava en bibliografia, coneixements que el capacitaren per a ésser el primer i eficaç director de la Biblioteca de Catalunya formada i sostinguda per l'Institut d'Estudis Catalans (1914-1939).

Fou professor de l'Escola de Bibliotecàries de la Mancomunitat i, també, de la Universitat Autònoma. És membre de l'Institut d'Estudis Catalans i de la Reial Acadèmia de Bones Lletres. El 1969 li fou atorgat el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes.

Es fa difícil d'inventariar els treballs de Rubió i Balaguer. A risc d'incidir en un esquematisme excessiu, pot dir-se que són decisives les seves aportacions a la història dels començos de la impremta a Catalunya i a l'època de la decadència literària del català, descomptant els manuals i tractats sobre la matèria de la seva primera especialització: la bibliografia.

De dalt a baix: presidint un acte de lliurament dels Premis anuals de l'Institut, recepció dels nous membres: d'esquerra a dreta (davant) Joan Sarda i Dexeus, Jordi Rubió, Pau Vila i Ramon Faus; (darrera) Ramon Aramon, Pere Colomer, Antoni M. Badia i Margarit, Ramon Trias Fargas i Josep Teixidor; a la presidència, Pere Domingo, Jordi Rubió, Ramon Aramon, Pere Bohigas

ELS HOMES DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

1 MEMBRES NUMERARIS

		Secció	Adjunt	Numerari
1	Guillem M. de Brocà i de Montagut	SHA		1907
2	Pere Coromines i Montanya	SHA/SC		1907/1911
3	Jaume Massó i Torrents	SHA		1907
4	Joaquim Miret i Sans	SHA		1907
5	Miquel dels Sants Oliver i Tolrà	SHA		1907
6	Josep Pijoan i Soteras	SHA		1907
7	Josep Puig i Cadafalch	SHA		1907
8	Antoni Rubió i Lluch	SHA		1907
9	Josep M. Bofill i Pichot	SC		1911
10	Miquel A. Fargas i Roca	SC		1911
11	Eugeni d'Ors i Rovira	SC		1911
12	August Pi i Sunyer	SC		1911
13	Esteve Terrades i Illa	SC		1911
14	Ramon Turró i Darder	SC		1911
15	Antoni M. Alcover i Sureda	SF		1911
16	Josep Carner i Puig-Oriol	SF		1911
17	Frederic Clascar i Sanou	SF		1911
18	Pompeu Fabra i Poch	SF		1911
19	Àngel Guimerà i Jorge	SF		1911
20	Joan Maragall i Gorina	SF		1911
21	Lluís Segalà i Estalella	SF		1911
22	Enric Prat de la Riba i Sarrà	SC		1917
23	Lluís Nicolau i d'Olwer	SF	1917	1918
24	Francesc Martorell i Trabal	SHA	1916	1918
25	Jaume Bofill i Mates	SF	1918	1919
26	Ferran de Sagarra i de Siscar	SHA		1920
27	Ramon d'Alòs-Moner i de Dou	SHA	1918	1920
28	Eduard Fontserè i Riba	SC		1921
29	Joaquim Ruyra i Homs	SF	1918	1924
30	Jaume Serra i Húnter	SC	1927	1931
31	Carles Riba i Bracons	SF		1932
32	Josep M. López i Picó	SF		1933
33	Ferran Valls i Taberner	SHA	1918	1935
34	Jordi Rubió i Balaguer	SHA		1942
35	Ramon Aramon i Serra	SF		1942
36	Pius Font i Quer	SC		1942
37	Agustí Duran i Sanpere	SHA		1942
38	Josep M. de Sagarra i de Castellarnau	SF		1942
39	Joaquim Folch i Torres	SHA		1942
40	Josep R. Bataller i Calatayud	SC		1942
41	Ramon d'Abadal i de Vinyals	SHA		1943
42	Higini Anglès i Pàmies	SHA	1942	1943
43	Joaquim Carreras i Artau	SC/SFCS		1944/1968
44	Pere Bohigas i Balaguer	SF	1942	1950
45	Leandre Cervera i Astor	SC	1946	1950
46	Antoni Esteve i Subirana	SC	1952	1955
47	Pere Bosch i Gimpera	SHA	1935	1958
48	Joan Coromines i Vigneaux	SF	1950	1960
49	Josep M. de Casacuberta i Roger	SF	1958	1960
50	Josep-Vicenç Foix i Mas	SF	1961	1962
51	Francesc de B. Moll i Casasnovas	SF	1961	1962
52	Josep Alsina i Bofill	SC	1961	1963
53	Ferran Soldevila i Zubiburu	SHA	1947	1963
54	Josep de C. Serra i Ràfols	SHA	1949	1964
55	Lluis Solé i Sabarís	SC	1964	1964
56	Oriol de Bolòs i Capdevila	SC	1964	1965
57	Pere Domingo i Sanjuán	SC		1966
58	Josep Teixidor i Batlle	SC	1967	1968
59	Pau Vila i Dinarès	SFCS		1968
60	Alexandre Galí i Coll	SFCS		1968
61	Joan Sardà i Dexeus	SFCS		1968
62	Ramon Trias i Fargas	SFCS		1968
63	Eusebi Colomer i Pous	SFCS		1968
64	Ramon Faus i Esteve	SFCS		1968
65	Joan Ainaud i de Lasarte	SHA	1958	1970
66	Miquel Coll i Alentorn	SHA	1961	1970
67	Manuel Sanchis i Guarner	SF	1961	1971
68	Josep M. Font i Rius	SHA	1970	1971
69	Miquel Tarradell i Mateu	SHA		1971
70	Josep Trueta i Raspall	SC		1972
71	Raimon Noguera i Guzmán	SFCS		1974
72	Anscari M. Mundó i Marcet	SHA	1971	1975
73	Emili Giralt i Raventós	SHA		1975
74	Enric Casassas i Simó	SC	1972	1977
75	Antoni M. Badia i Margarit	SF	1968	1978
76	Joan Bastardas i Parera	SF	1972	1978
77	Josep Iglésies i Fort	SFCS		1879
78	Josep Laporte i Salas	SC	1978	1980
79	Enric Ras i Oliva	SC		1980
80	Joan Triadú i Font	SFCS	1979	1980

2 MEMBRES ADJUNTS

	Secció	Anys		Secció	Anys
Antoni Griera i Gaja	SF	1921-28	Jordi Carbonell i de Ballester	SF	1972
Ramon Jardi i Borràs	SC	1926-31	Joan Veny i Clar	SF	1978
Lluis Faraudo i de Saint-Germain	SF	1953	Josep M. Muntaner i Pacual	SFCS	1979
Jaume Vicens i Vives	SHA	1958	Carles Gasòliba i Böhm	SFCS	1979
Eduard Valentí i Fiol	SF	1968	Joan Triadú i Font		

3 MEMBRES CORRESPONENTS

		Secció	Anys		Secció	Anys
1	Joan Alcover i Maspons	SF	1916	17 Wilheim Meyer Lubke	SF	1921
2	Gerard Bolland	SC	1916	18 Georges Millardet	SF	1921
3	Jean August Brutails	SHA	1916	19 Leo Spitzer	SF	1921
4	Benedetto Croce	SC	1916	20 Walther von Wartharq	SF	1921
5	Harold Hoffding	SC	1916	21 Josep Gudiol i Cunill	SHA	1922
6	Magi Morera i Galícia	SF	1916	22 Heinrich Finke	SHA	1924
7	Longi Navas	SC	1916	23 Emile Male	SHA	1928
8	Josep Sanchis i Sivera	SHA	1916	24 A. Kingsley Porter	SHA	1928
9	Eduard Toda	SC	1916	25 Chandler H. Post	SHA	1935
10	Louis Gauchat	SF	1917	26 Riccardo Filangieri di Candida	SHA	1935
11	Paul Painieve	SC	1917	27 Pierre Lavedan	SHA	1935
12	Lucien Poincare	SC	1917	28 Francesc de B. Moll i Casasnovas	SF	1936
13	Gabriel Alomar i Vilallonga	SF	1918	29 Salvador Galmés i Sanxo	SF	1945
14	Miquel Costa i Llobera	SF	1918	30 Joan Amades	SF	1945
15	Joaquim Ruyra i Homs	SF	1918	31 Jurgis Baltrusaitis	SHA	1945
16	Jakob Jud	SF	1918	32 Alfred Jeanroy	SF	1945

33	Amadeu Pagès	SHA	1945
34	Gregori M. Sunyol	SHA	1945
35	Josep Calmette	SHA	1945
36	Paul Aebischer	SF	1946
37	Anselm M. Albareda i Ramoneda	SHA	1946
38	Walter W. Cook	SHA	1946
39	Paul Fallot	SC	1946
40	Arturo Farinelli	SF	1946
41	Miquel Ferrà i Juan	SF	1946
42	Pere Fouché	SF	1946
43	Adeodat F. Marcet i Poal	SC	1946
44	Pere Pujol i Tabau	SHA	1946
45	Bartomeu F. Xiberta i Roqueta	SC	1946
46	Francesc Duran i Reynals	SC	1947
47	William J. Entwistle	SF	1947
48	Fritz Kruger	SF	1947
49	Rene Maire	SC	1947
50	Wilhelm Neuss	SHA	1947
51	E. Allison Peers	SHA	1947
52	Camil Soula	SC	1947
53	Johannes Vincke	SHA	1947
54	Max-Leopold Wagner	SF	1947
55	Ramón Menéndez Pidal	SF	1947
56	Georges Gaillard	SHA	1948
57	Heinrich Kuen	SF	1948
58	Constantin Marinescu	SHA	1948
59	Joan Pons i Marquès	SHA	1948
60	Mario Roques	SF	1948
61	Josep Trueta i Raspall	SC	1949
62	Josias Braun-Blanquet	SC	1950
63	Frederic Duran i Jordà	SC	1950
64	Juan Moneva Puyol	SC	1950
65	Gerhard Rohlfs	SF	1950
66	Miquel Batllori i Munné	SHA	1951
67	Ignasi Gonzàlez i Llubera	SF	1951
68	Clovis Brunel	SF	1954
69	Arthur Langfors	SF	1954
70	Josep Cuatrecasas i Arumí	SC	1954
71	Samuel Gili i Gaya	SF	1955
72	Santiago Pi i Sunyer	SC	1957
73	Jean Boutiere	SF	1958
74	Ernst Gamillscheg	SF	1958
75	Eduard Junyent i Subirà	SHA	1958
76	Kurt Lewent	SF	1958
77	Kenneth M. Setton	SHA	1958
78	Esteve Canals	SC	1958
79	Miquel Dolç i Dolç	SF	1961
80	Josep Sebastià Pons	SF	1961
81	Friedrich Stegmuller	SC/SFCS	1961/1968
82	Jesús Domínguez Bordona	SHA	1961
83	Angelo Monteverdi	SF	1961
84	Joan Susplugas	SC	1961
85	Miquel Tarradell i Mateu	SHA	1961
86	Pierre Vilar	SHA	1961
87	Marcel Durliat	SHA	1964
88	Philippe Wolff	SHA	1964
89	Pierre Deffontaines	SC/SFCS	1964/1968
90	Maurice Delbouille	SF	1964
91	Germà Colon i Domènech	SF	1966
92	Teófilo Hernando Ortega	SC	1966
93	Aurea Javierre Mur	SHA	1966
94	Anscari M. Mundó i Marcet	SHA	1966
95	Robert Pring-Mill	SC/SFCS	1966/1968
96	Elies Serra i Ràfols	SHA	1966
97	Holger Sten	SF	1966
98	Robert B. Tate	SHA	1966
99	Antoni Oriol i Anguera	SC	1966
100	Giovanni M. Bertini	SF	1966
101	Alberto Boscolo	SHA	1966
102	Antoni Trias i Pujol	SC	1970
103	Alexandre Olivar i Daydí	SHA	1973
104	Pere Ponsich	SHA	1973
105	Santiago Sobrequés i Vidal	SHA	1973
106	Salvador Vilaseca i Anguera	SHA	1973
107	Arcadi Garcia i Sanz	SFCS	1973
108	Giovanni Lilliu	SHA	1973
109	Jean Frappier	SF	1974
110	Wilhelm Giese	SF	1974
111	Veikko Vaananen	SF	1974
112	Cebrià Baraut i Obiols	SHA	1974
113	Pierre Devambez	SHA	1974
114	Francisco Elias de Tejada	SFCS	1974
115	Rita Lejeune	SF	1974
116	Joan B. Manyà i Alcoverro	SFCS	1974
117	Erhard-Wolfram Platzeck	SFCS	1974
118	Joan Vallet i de Goytisolo	SFCS	1974
119	Iorgu Iordan	SF	1975
120	Charles Samaran	SHA	1975
121	Agustí Altisent i Altisent	SHA	1975
122	Jordi Folch i Pi	SC	1977
123	Lluis-Antoni Santaló i Sors	SC	1977

4 AGREGATS

Antoni Comas	Literatura moderna	1978
Joaquim Molas	Literatura contemporània	1978
Jordi Nadal i Oller	Història econòmica	1978
Alexandre Cirici	Art contemporani	1978
Joan Maluquer i de Motes	Prehistòria	1978
Pere de Palol	Arq. paleocristiana i protomedieval	1978
Joan Vernet	Història de la Ciència	1978
Joan Fuster	Història de la cultura catalana al País Valencià	1978
Creu Casas i Sicart	Criptogamia	1978
Antoni Prevosti	Genètica	1978
Heribert Barrera i Costa	Química inorgànica	1978
Manuel Castellet	Àlgebra	1978
Ramon Folch i Guillèn	Ecologia vegetal	1978
Oriol Riba i Arderiu	Sedimentologia	1978
Josep Vigo i Bonada	Fitogeografia	1978
Carles Bas i Peired	Zoologia	1978
Josep Castells i Guardiola	Química orgànica	1978
Eduard Bonet	Càlcul de probabilitats i Estadística	1978
Gabriel Ferraté	Enginyeria elèctrica	1978
Ramon Margalef	Limnologia	1978
Manuel Ribas i Piera	Urbanisme	1978
Josep Vaquer i Timoner	Geometria diferencial	1978
Enric Ras i Oliva	Enginyeria elèctrica	1978

PRESIDENTS DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA

Antonio RUBIÓ i LLUCH
Josep PUIG i CADAFALCH
Jordi RUBIÓ i BALAGUER
Joan AINAUD de LASARTE
Miquel COLL i ALENTORN

SECCIÓ DE CIENCIES

Miquel A. FARGAS
Pere COROMINES
Pius FONT i QUER
Eduard FONTSERÉ
Joaquim CARRERAS i ARTAU
Antoni ESTEVE i SUBIRANA
Enric CASASSAS i SIMÓ
Jordi RUBIÓ i BALAGUER
Pere DOMINGO i SANJUAN
Josep ALSINA i BOFILL
Joan AINAUD de LASARTE

SECCIÓ FILOLÒGICA

Antoni M. ALCOVER
Pompeu FABRA
Carles RIBA
Josep M. de SAGARRA (interí)
Pere BOHIGAS i BALAGUER

SECCIÓ FILOSÒFICA I CIÈNCIES SOCIALS

Joaquim CARRERAS i ARTAU
Ramon FAUS i ESTEVE

Excursió de la Societat d'Estudis Històrics a Folgueroles (Osona): Aramon, Joan Canals, F. Maspons i Anglasell, Josep Miracle, Joan Triadú, senyora Tasis, Carme Olivé i Jordi Carbonell (Foto E. Hernández Roig).

El President de la Generalitat de Catalunya, Jordi Pujol i el President del Parlament de Catalunya, Heribert Barrera, durant la darrera festa de Sant Jordi. Entre ells dos, Ramon Aramon (Foto P. Barceló).

Ramon ARAMON i SERRA, Secretari General de l'Institut d'Estudis Catalans des del 1942. La seva dedicació a l'Institut és realment exemplar. La seva tasca mereix el reconeixement universal (Fotos Barceló).

RAMON ARAMON I SERRA

(Barcelona 1907)

A la mort de Ramon d'Alòs-Moner, la secretaria de l'Institut va correspondre a l'actual Secretari General, Ramon Aramon. Aquest, s'havia llicenciat a la facultat de Filosofia i Lletres de la nostra Universitat i seguí els cursos d'Antoni Rubió i Lluch als "Estudis Universitaris Catalans". Va doctorar-se a Madrid el 1930.

Pensionat per l'Oficina Romànica del Foment de Pietat Catalana, la Diputació provincial de Barcelona i la Junta de Ampliación de Estudios, de Madrid, estudià lingüística a Leipzig i a Berlín.

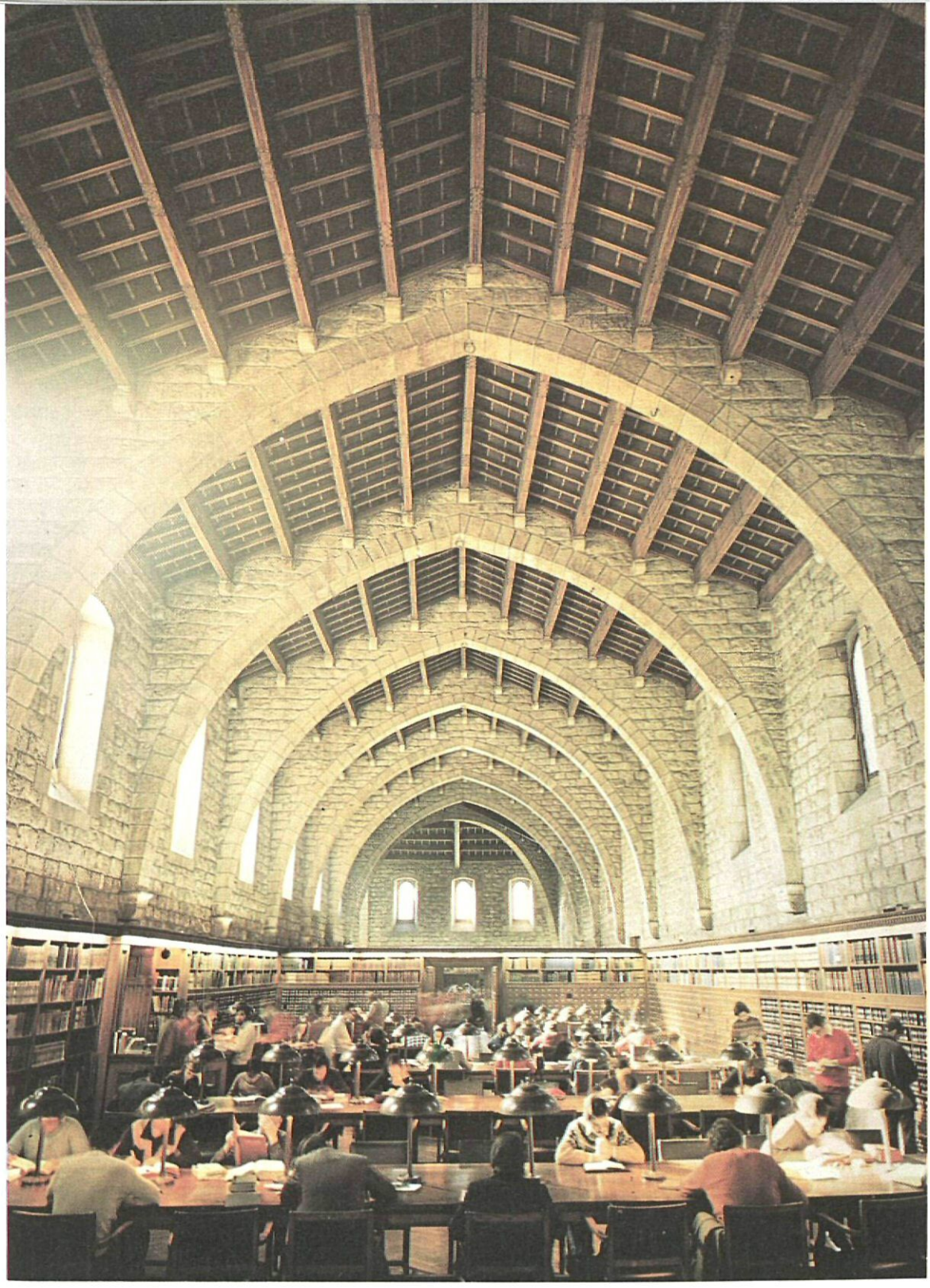
A l'Institut Escola

En retornar d'Alemanya el 1933 fou nomenat professor de l'Institut Escola, de la Generalitat, i el 1934 ingressà a la Universitat Autònoma de Barcelona com a ajudant de Pompeu Fabra. A la mateixa data començà a treballar a les oficines lexicogràfiques de la Secció Filològica de l'Institut, de la Secció Històrico-Arqueològica del qual ja havia estat secretari-redactor el 1930.

L'home de la represa

Ramon Aramon des del 1940 va anar connectant amb els elements de l'Institut que havien romàs a Catalunya atuïts per la guerra i la desfeta, i es dedicà animosament a la represa de les activitats científiques de la Corporació, la qual celebrava en la clandestinitat la seva primera sessió el mes de març de 1942.

És l'home que, coratjosament, vencent tota mena de dificultats i sense negligir la seva tasca científica, ha fet possible la continuïtat, la revifalla i l'actual florida de l'entitat que naixia el 18 de juny de 1907.

La Sala de lectura de la Biblioteca de Catalunya que ocupa una de les naus gòtiques de l'antic Hospital de la Santa Creu. Nascuda l'any 1914 de l'Institut d'Estudis Catalans, ha suportat totes les envestides sofertes per Catalunya durant aquest segle. Ja Primo de Rivera la privà del seu nom originari per convertir-la en "Biblioteca Central". Amb l'advenir de la República, la Biblioteca de Catalunya recuperà el patronímic per tornar-lo a perdre sota la dictadura franquista. Els nous temps li han tornat altra vegada el propi nom (Foto R. Manent).

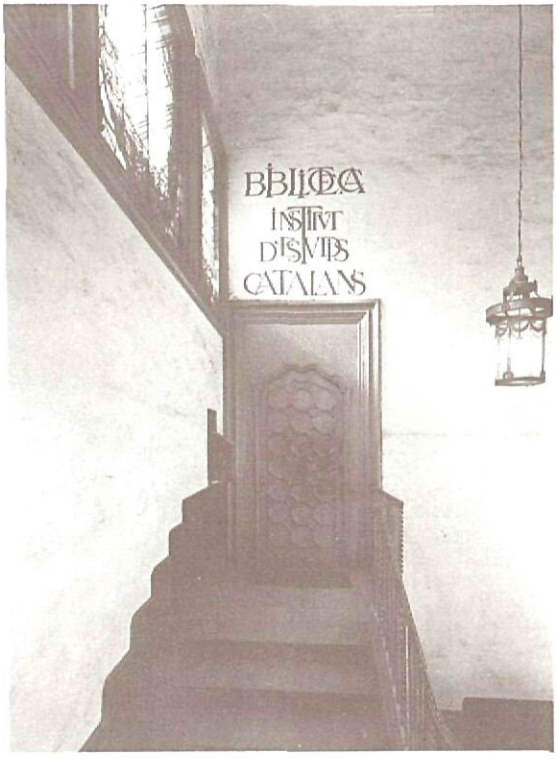
LA BIBLIOTECA DE CATALUNYA

LA BIBLIOTECA DE CATALUNYA

Pere Bohigas

Solemne acte inaugural de la Biblioteca de Catalunya, la nit del 28 de maig de 1914. A la presidència, d'esquerra a dreta: mossèn Antoni M. Alcover; Josep Mestres, diputat de la Mancomunitat; Valentí Carulla, rector de la Universitat; Prat de la Riba, president de la Diputació de Barcelona i de la Mancomunitat de Catalunya; doctor Miquel Fargas, president de l'Institut d'Estudis Catalans; Joan Pich i Pon, alcalde accidental; Antoni Rubió i Lluch, J. Rosés, regidor de l'Ajuntament de Barcelona, i Eugeni d'Ors, secretari general de l'Institut d'Estudis Catalans (Foto Arxiu Branguli).

Porta d'accés a la biblioteca i a l'Institut al Palau de la Generalitat (Foto Servei de Conservació i Catalogació de Monuments).

INICIALMENT aquesta institució fou la *biblioteca de l'Institut d'Estudis Catalans*, o sigui una biblioteca destinada a atendre les necessitats d'un centre d'alta recerca, i per tal raó és molt possible que no s'hagués previst l'amplitud que més endavant assolí. Pogué contribuir a aquest fet l'ampliació que l'entitat fundadora experimentà el 1911. La missió que en el moment de la seva fundació es limitava al foment dels estudis històrics relatius a Catalunya –entesos, això sí, en un sentit molt ample que no solament comprenia la història política, sinó també tots els camps de la cultura (Arts, Lletres, Ciències, Institucions, etc.)–, s'amplià considerablement quan a l'Institut es crearen dues seccions noves: la Secció Filològica, a la qual fou encomanat l'estudi científic de la llengua catalana, la seva conservació i el seu desenvolupament, i la Secció de Ciències, amb una àrea de treball molt extensa que anava des de les ciències exactes a la Filosofia. Aquesta ampliació, com és natural, tingué una repercussió gran en la creixença de la biblioteca.

Calia una biblioteca enciclopèdica

L'entitat fundadora necessitava ara una biblioteca enciclopèdica, però no podia deixar a segon terme la tasca importantissima de salvar i incorporar-hi, sempre que això fos possible, aquella part del tresor bibliogràfic de Catalunya que encara es trobava dispers. Aquest anhel fou expressat en la *Ressenya de la formació de la Biblioteca* que encapçala el primer número del "Butlleti de la Biblioteca de Catalunya" (1914) amb aquestes paraules: "La història de la Biblioteca de Catalunya va lligada a la de l'Institut d'Estudis Catalans des de la seva primera sessió de constitució. L'acció cultural que li acabava d'ésser encomanada, pressuposava necessàriament poder disposar d'un utillatge bibliogràfic, *que fos al mateix temps museu de les lletres catalanes i l'arsenal en què poguessin armar-se els investigadors*[1] per a col·laborar al moviment internacional de la ciència".

Museu i eina de treball

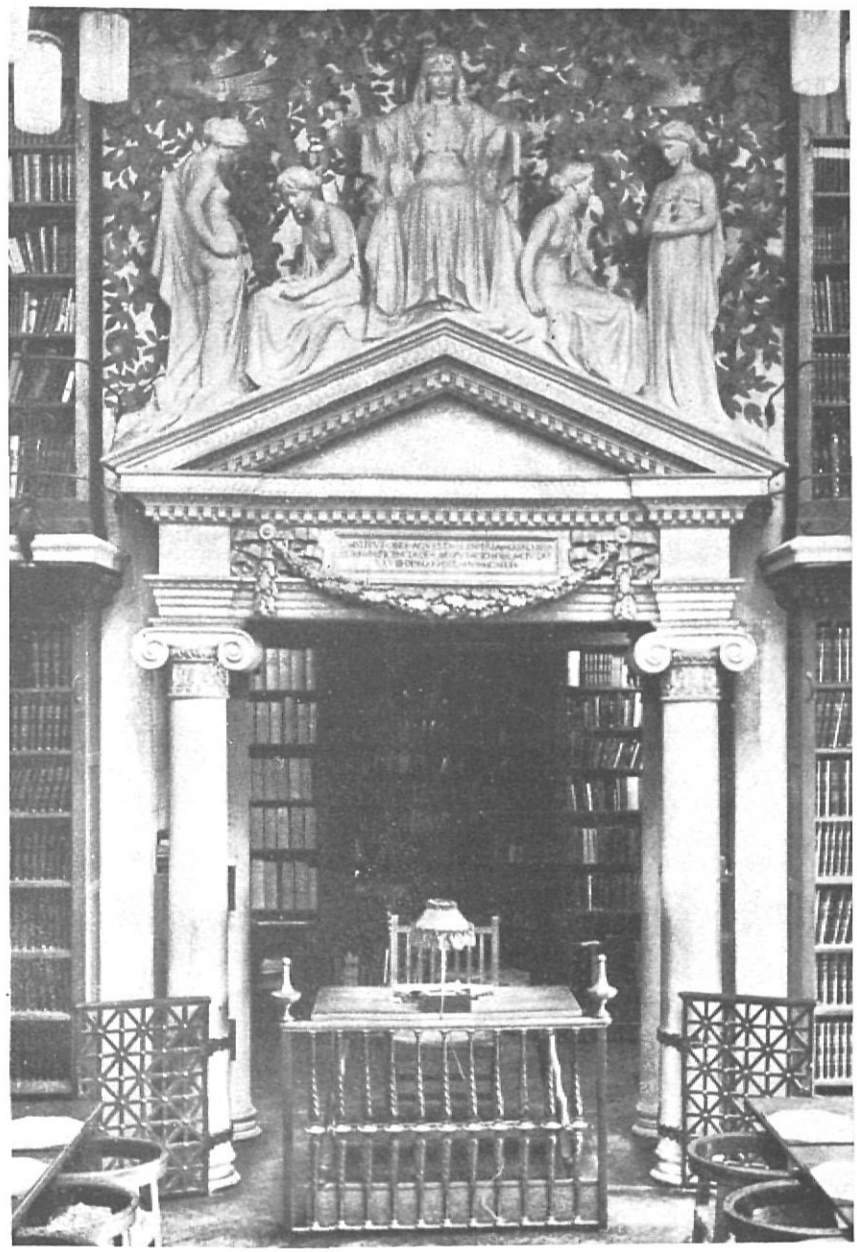
Quedava aixi expressada d'una manera prou clara la finalitat que es proposava la jove institució; per una banda esdevenir museu del llibre català, i per l'altra havia d'ésser eina de treball cientific; doble servei que duen a terme moltes de les grans biblioteques estatals del món del segle XVIII ençà, i que a casa nostra també intentaren amb diversa fortuna les biblioteques de l'Estat, però, en general, de manera deficient per menca de mitjans i de nombre suficient de personal amb formació especialitzada.

Tasca meritòria de l'Ateneu Barcelonès

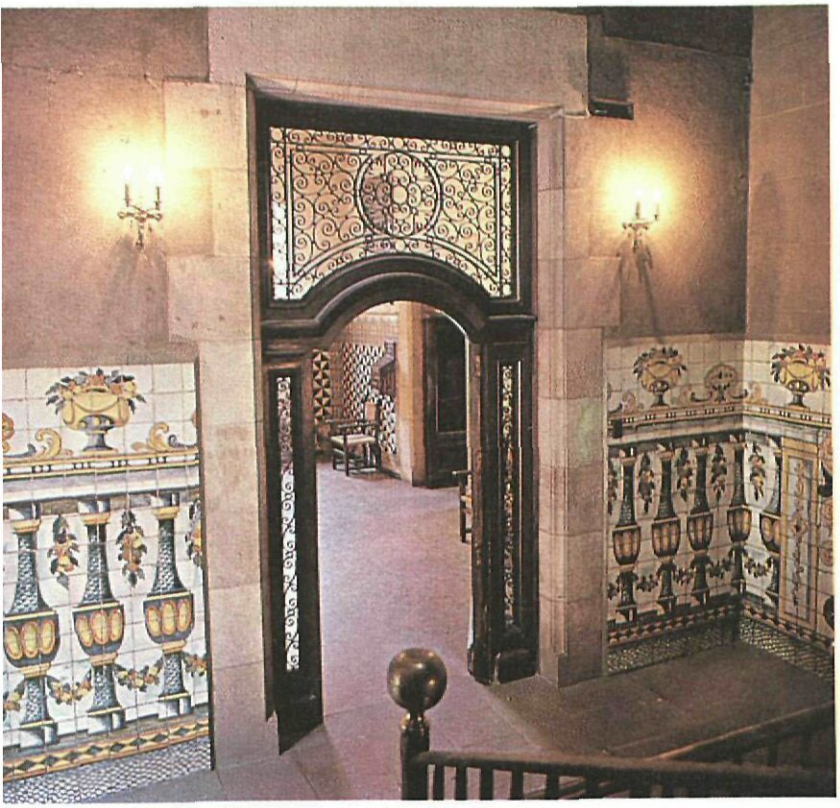
Cal reconèixer, de tota manera, la meritòria tasca que enmig d'aquest ambient desolador realitzà la biblioteca de l'Ateneu Barcelonès, que omplí en part aquest buit; però fou l'Institut d'Estudis Catalans qui solucionà el problema, quan es decidí a obrir la seva biblioteca al públic, que aleshores es convertí oficialment en Biblioteca de Catalunya. Aquest nom, la Biblioteca l'ha portat sempre, excepte en periodes polítics poc favorables a les coses catalanes, com durant la dictadura de Primo de Rivera, que fou batejada amb el nom burocràtic de "Biblioteca Central" i durant el franquisme que li posaren el nom quelcom barroc de "Biblioteca Central de Cataluña".

Moderna i confortable

La Biblioteca fou oberta al públic el 28 de maig de 1914 i depenia d'un Patronat, el president nat del qual era el President de la Diputació o el de la Mancomunitat de Catalunya, segons les circumstàncies politiques, amb ampla representació de l'Institut i amb la presència de l'Ajuntament i dels donadors. Els lectors que hi acudiren, acostumats com estaven a les aleshores inconfortables biblioteques de l'Estat, restaren meravellats. La sala de lectura de la nova biblioteca era presidida per un bell grup escultòric de Josep Llimona; el mobiliari era sobri i còmode, damunt les taules hi havia llums de peu,

El noucentisme gaudeix de l'avantatge de poder aprofitar l'acció de les corporacions públiques per a la seva difusió: els municipis i especialment el de Barcelona, les Diputaciones i també sobretot la barcelonina, i després a partir del 1914, la Mancomunitat de Catalunya. Un dels exemples tipics el va constituir la decoració de la Sala de lectura de la primitiva Biblioteca de Catalunya del carrer del Bisbe (1914).

Accessos a la Biblioteca de Catalunya des de la Casa de Convalescència (Fotos R. Manent i M. Manent).

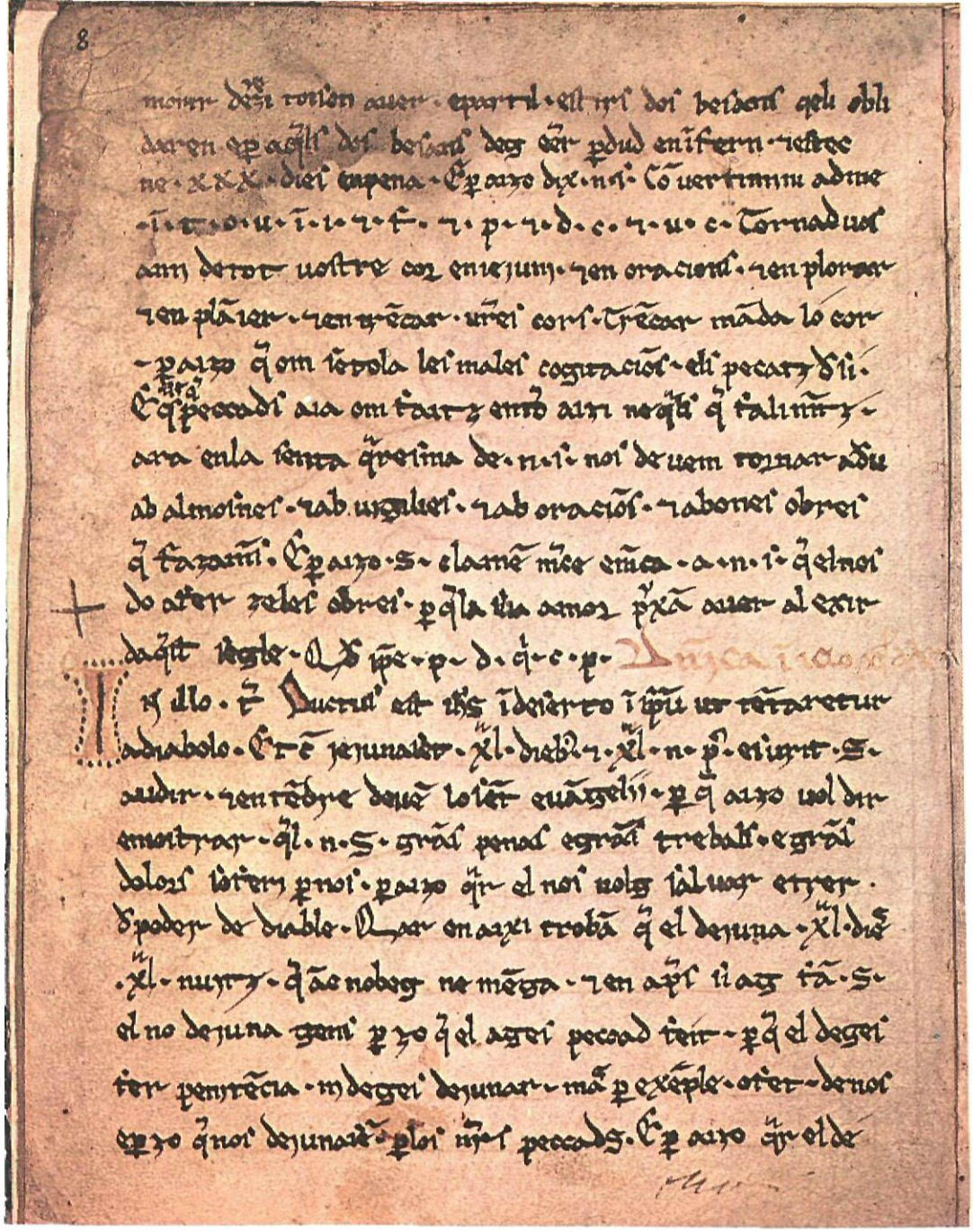
que permetien de llegir amb bona claror, i, cosa fins aleshores insòlita a les nostres latituds, les parets de la sala eran totalment ocupades per prestatgeries amb llibres de lliure consulta, entre els quals hi havia els més indispensables, com les enciclopèdies, els principals repertoris i manuals, algunes col·leccions de revistes, i en encasellats a posta els números corrents de les revistes més consultades. La Biblioteca comptava també amb un sistema de préstec a domicili del qual quedaven exclosos els llibres de la sala de lectura i els llibres rars.

Un director enèrgic i d'una capacitat de treball extraordinària

Durant els primers anys la Biblioteca funcionà amb poc personal. Tingué la sort que en fos nomenat director un home com Jordi Rubió, enèrgic, d'una capacitat de treball extraordinària, apassionat pels llibres i amb visió ampla. Al seu costat tenia dos homes benemèrits de la nosta cultura: Jaume Massó i Torrents, membre de l'Institut d'Estudis Catalans, una de les principals figures del grup de "L'Avenç" i bibliògraf incansable de l'antiga literatura catalana, i Ramon d'Alòs-Moner, investigador rigorosissim, format a Roma, amb sòlida cultura històrica i humanística, que com els seus altres companys, posà al servei de l'obra comuna la part més important de la seva activitat. Aquest personal es veié ben assistit per altres persones que tenien una excel·lent moral de treball.

Fundació de l'Escola de Bibliotecàries

Calia, però, comptar amb personal amb formació tècnica i amb tal objecte la Direcció de Cultura de la Mancomunitat de Catalunya, que aleshores ocupava Eugeni d'Ors, fundà l'Escola de Bibliotecàries, raó que explica que el personal de les nostres biblioteques populars i bona part del de la Biblioteca de Catalunya, hagi estat femení. Darrerament aquesta escola ha estat oberta als dos sexes.

Un dels tresors documentals conservats a la Biblioteca de Catalunya: les Homilies d'Organyà.

L'antiga Audiència, primer local de la Biblioteca de Catalunya

En ésser fundada la Biblioteca de Catalunya ocupà uns locals de l'antiga Audiència, al segon pis del Palau de la Generalitat, a la cantonada que formen el carrer del Bisbe i el de Sant Sever. Aquests locals esdevingueren aviat petits per la ràpida creixença de la nova biblioteca, que havia passat dels 23.890 volums al començament del 1914 als 300.000 del 1931. En l'inventari del 1980 les xifres són de 731,184 volums impresos, dels quals 429 són incunables. Aquesta expansió obligà a cercar un nou local, i amb tal fi, el 1931, començaren les obres d'habilitació i de restauració de l'antic hospital de la Santa Creu, on actualmente és instal·lada.

Seccions especialitzades

Dintre la Biblioteca s'han constituït seccions especialitzades. En primer lloc hem de citar la Secció de manuscrits, que avui compta amb la respectable xifra de 2.597 còdexs, xifra important, i més tenint en compte que aquesta col·lecció s'ha format exclusivament per compra i amb l'ajut de generosos mecenes, molts anys després de la desamortització de les biblioteques dels convents, les quals contenien importants fons antics que anaren a raure a les biblioteques provincials de l'Estat. La Providència, però, vetllava pels destins de la Biblioteca de Catalunya, que tingué la sort de poder adquirir col·leccions molt riques en manuscrits i antics impresos catalans.

L'antiga Sala de Lectura (Foto Branguli).

Acte solemne de lliurament del fons bibliogràfic regalat pel govern francès a la Biblioteca de Catalunya (Foto Branguli).

Una d'elles, la de Marià Aguiló, constava de 4.286 llibres, entre els quals hi havia valuoses edicions antigues en llengua catalana o impreses en els països catalans, i un lot importantíssim de manuscrits, que comptava no menys que amb quatre cançoners catalans del segle XV, essent molt interessants els que duen els números 7 i 8, pel fet de constituir el recull més important de poesia catalana anterior a Ausiàs March i de contenir en còpia única l'obra d'alguns poetes d'aquesta època. No és menys important el *Cançoner Gil,* l'únic manuscrit provençal conservat a Catalunya. Aquest conté tota l'obra coneguda del trobador català Cerveri de Girona.

Dipositària d'obres cabdals

La Biblioteca de Catalunya ha tingut també la sort de poder posseir algunes obres cabdals per la seva gran significació en la història de Catalunya, com les *Homilies d'Organyà,* que si no són, com s'ha cregut durant molt de temps, el text més antic en llengua catalana, són sens dubte un dels més antics; l'autògraf de l'oda *A la Pàtria* de Bonaventura Carles Aribau, considerada com el crit inicial de la Renaixença, i una col·lecció única, en qualitat i quantitat, de manuscrits autògrafs de Verdaguer que permeten seguir pas a pas el procés d'elaboració de gairebé tota la seva obra.

L'editora més important de música antiga

La Secció de Música s'enriquí amb el llegat de Felip Pedrell, i, mentre estigué al seu davant el gran musicòleg Higini Anglès, es converti en l'editora més important de música antiga espanyola.

Mapes i gravats

La Secció de mapes i gravats ha reunit una col·lecció considerable de goigs, auques i fulls populars i adquirí la col·lecció de boixos de la

impremta Abadal, de Manresa. Recull tota mena d'obres sense tenir en compte llur valor artístic, la qual cosa amb el temps pot ésser un motiu d'interès, per la poca cura que hom posa en la conservació d'obres destinades a tenir una vida efímera.

Els arxius

Paral·lelament a la constitució dels fons especials de la Biblioteca s'ha format un arxiu que conté entre altres coses una part important de l'arxiu de la Junta de Comerç; l'arxiu de la Batllia de Cardona; nombrosos documents que arreplegà l'historiador Joaquim Miret i Sans en les fructuoses perquisicions que féu arreu de Catalunya, salvant així molta documentació de la seva segura pèrdua o de la seva dispersió; i l'arxiu de diverses cases comercials de Barcelona a partir del segle XVII. L'escassetat d'aquests darrers arxius, que sovint han desaparegut en desaparèixer les cases que els formaren, ha fet que aquesta secció hagi estat en certes èpoques una de les més consultades, fet explicable si tenim en compte l'interès dels historiadors actuals per la història social i econòmica.

Generositat de patricis insignes

La formació d'aquests fons no hauria estat possible amb els únics mitjans de què ha disposat la Biblioteca, que sempre han estat limitats. La generositat d'insignes patricis ha contribuït molt al seu enriquiment. En primer lloc hem de citar la figura d'Isidre Bonsoms i Sicart, que reuní una biblioteca cervantina de primerissim ordre, no superada per cap altra pel que fa a les edicions cervantines anteriors al segle XIX, i una nodrida col·lecció de fullets històrics relatius a Catalunya. Ambdues foren donades generosament a l'Institut d'Estudis Catalans.

Un altre gran patrici, Eduard Toda i Güell, vengué a condicions molt favorables a la Biblioteca la seva col·lecció bibliogràfica hispano-italiana, formada per obres d'autors espanyols impreses a Itàlia i d'obres d'autors italians o sobre aquest país impreses a Espanya. Amb l'ingrés de la col·lecció reunida per Joan Almirall i Forasté entrà a la Biblioteca un important fons de teatre català de la Renaixença i temps immediats.

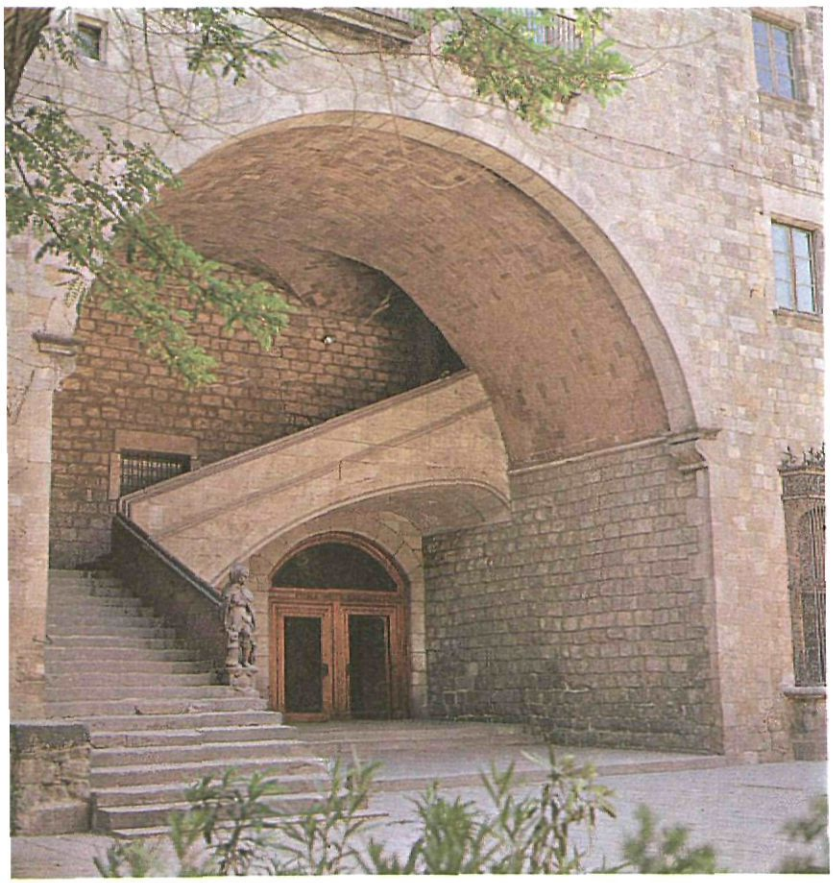
Macià visita la Biblioteca de Catalunya. L'acompanyen, entre d'altres, Ventura Gassol, August Pi i Sunyer i J. Serra Húnter (Foto Branguli).

El Ministeri d'Instrucció Pública de França portà a Barcelona, l'any 1916, a instància de l'Institut d'Estudis Catalans, l'exposició de ciència francesa, que anteriorment havia estat presentada a San Francisco de Califòrnia. La componien 2.700 volums científics molt triats, que el Govern francès donà a l'Institut un cop tancada l'exposició. La relació de donants es podria allargar i ens hem limitat a citar-ne alguns dels principals com a exemples.

En els temps més difícils

M'he entretingut a referir la vida de la Biblioteca en els seus primers anys, perquè la robustesa que adquirí aleshores li permeté de superar les dificultats que hagué de vèncer durant la guerra civil espanyola i en la llarga postguerra franquista. L'estreta vinculació de la Biblioteca i l'Institut quedà interrompuda durant tots aquests anys. Jordi Rubió, el veritable plasmador de la Biblioteca, en fou separat.

Les subvencions de la Diputació representaven un gran esforç per part d'aquesta corpora-

L'Escola de Bibliologia (Foto R. Manent).

ció, però aixi i tot han estat insuficients. Malgrat tot això l'increment de les col·leccions especials de la Biblioteca continuà al mateix ritme i s'enriquiren amb importants donatius, com els de Santiago Espona i Brunet, Manuel Perdigó i Cortès, el de relligadures artístiques d'Hermenegild Miralles fet per la filla de l'artista i la biblioteca d'esports donada per Joan Antoni Samaranch; en canvi, els fons moderns i de treball experimentaren un endarreriment, del qual la Biblioteca encara no s'ha rescabalat totalment.

Que la Biblioteca recobri la seva empenta inicial

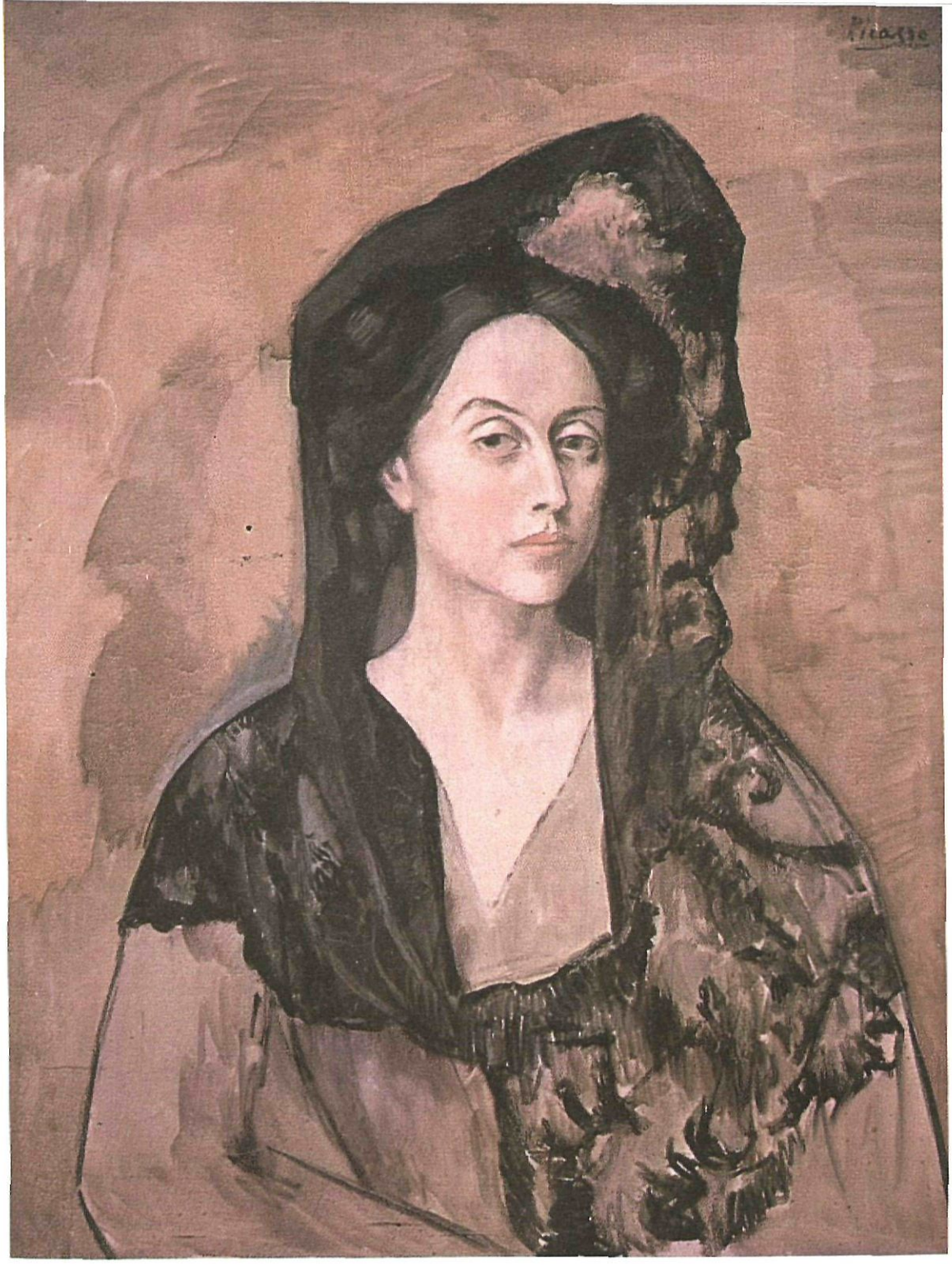
Cal, doncs, que tothom, institucions i particulars faci un gran esforç per tal que la Biblioteca recobri la seva empenta inicial. Això avui és difícil per la situació econòmica de les corporacions i pel preu molt elevat dels llibres, però s'ha de fer tot el que es pugui. Podria millorar aquesta situació la coordinació racional de les biblioteques de Barcelona, que evitaria duplicitats i repartiria entre tots certes tasques específiques. A la Biblioteca de Catalunya li correspondrà sempre d'ésser el primer arxiu bibliogràfic del país i el primer dipòsit de la seva activitat tipogràfica.

Això no obstant, ha de continuar conservant el caràcter de biblioteca general que ha tingut fins ara, puix que això facilita el treball del nombrós personal tècnic o científic que no està directament vinculat amb institucions docents o acadèmiques.

La Biblioteca de Catalunya supleix la manca de biblioteques populars

La Biblioteca de Catalunya hauria d'ésser una biblioteca de treball, oberta especialment als estudiosos; però, de fet, ara com ara, es veu obligada a suplir la manca de biblioteques populars a Barcelona i la insuficiència de les dels centres docents. S'imposa, i en això ja s'hi ha pensat, l'automatització o la mecanització d'alguns serveis, i l'augment de la plantilla del personal, la tasca del qual és molt digna d'elogi. Aquests problemes només es poden resoldre amb temps i diners. Repercutiria també favorablement en l'economia de la Biblioteca que el Dipòsit legal li cedís un exemplar de tot el que es publica al Principat.

Esperem que el pas del temps sigui favorable a la Biblioteca. Si aquesta pogué superar els greus problemes que li crearen la guerra i la postguerra, hem de confiar que anirà resolent els altres que d'ara endavant se li puguin presentar.

COMMEMORACIONS
ALS
PAÏSOS CATALANS

COMMEMORACIONS
ALS
PAÏSOS CATALANS

PICASSO
(1881-1973)
Alexandre Cirici Pellicer

MOLTES vegades hem sentit parlar de la catalanitat de Picasso i això ens ha fet una mica de vergonya, perquè aquest país ha tendit, com a conseqüència de les seves greus frustracions històriques, a apoderar-se de tota mena de glòries fins al punt que una vegada, en un número llunyà del «D'ací i d'allà» vam arribar a llegir una insinuació sobre la catalanitat de Beethoven.

Però el cas Picasso és d'un altre ordre. Abans de la guerra d'Espanya havíem llegit amb sorpresa, en un article publicat per Juli González als «Cahiers d'Art», que el pintor afirmava la seva catalanitat i mostrava a l'escultor, com a prova, una cinta catalana que duia sempre a la cartera. Més tard, tothom va veure les fotografies del castell de Vauvenargues amb la immensa bandera catalana al capçal del llit.

"Sóc catalanista"

Quan el qui us parla va tenir la fortuna de passar tres dies a casa seva, a Notre-Dame-de-Vie, de Mougins, no va poder estar-se de dir-li, tot tímidament: "A Catalunya, us considerem català".

A la qual cosa ell va respondre, amb el seu català amb accent de Lleida: "No solament soc català, Soc catalanista!"

La seva presència a manifestacions col·lectives dels artistes catalans, quan ja vivia definitivament a França, a exposicions i a publicacions nostres, ho comprovava, com les importants donacions fetes al Museu barceloní, sobretot les 58 teles del 1957 glossant Les Menines *de Velázquez, en contrapunt amb les visions dels balcons de* La Califòrnie *i l'efígie de Jacqueline, i encara més, la important donació dels tres milers de peces de la seva infantesa, adolescència i joventut, conjunt que havia de tenir per ell el més privilegiat pes sentimental.*

Adhesió lògica

Era molt lògica aquesta adhesió sentimental a Catalunya, que no solament havia estat la vivència de la Barcelona en ebullició, de l'època modernista, sinó també la de Cadaqués, de Gósol, al preludi del Noucentisme, en el sensible instant del formulisme del 1906, i de Ceret on, atret per Manolo Hugué, justificaria per a la petita vila de la Catalunya Nord, el famós i exagerat epítet de "la Meca del Cubisme". També la d'Horta d'Ebre (o de Sant Joan) el poble del seu amic Pallarès, que fou allí on va aprendre a parlar català i on va iniciar el cubisme, poble del qual diria que fou allí on havia aprés tot allò que sabia.

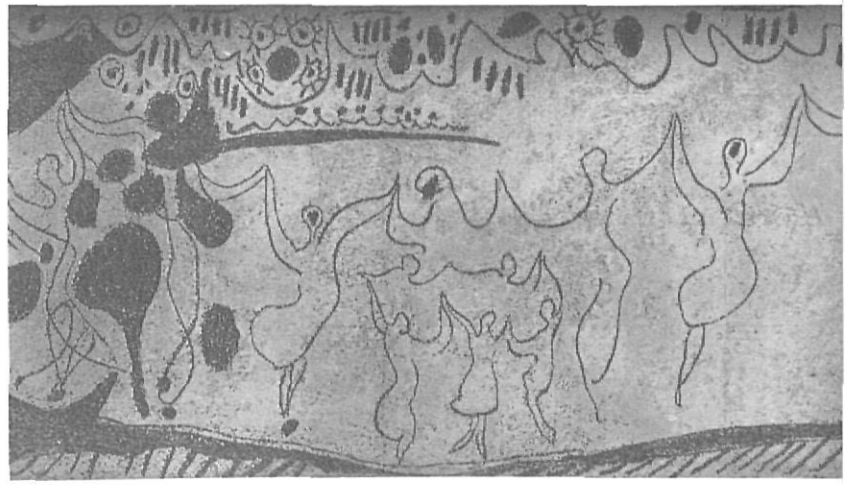
Per què diem que era lògica aquesta adhesió si després, a París, estaria en contacte amb tantes altres realitats culturals i humanes del més alt interès?

Ho diem perquè Catalunya va ésser, per ell, el seu lloc de naixença com a artista creador.

Un canví de món cultural

Fill d'un funcionari estatal, d'un professor acadèmic tradicional, el jove Picasso havia estat aviat descobert pel seu pare, que es proposà de fer-ne un artista important, i li va posar a la disposició tots els mitjans que ell podia imaginar.

Son moltes, encara, les commemoracions de les quals caldria fer-se'n ressò:
Manuel Corachán (del qual se'n parlarà en tractar dels metges de Catalunya); de **Joan G. Junceda** vam parlar-ne l'any passat; fites importants, com el cinquantenari de la proclamació de la **República** (1931), de la creació del **Patronat Escolar** de l'Ajuntament de Barcelona o de la fundació d'**Esquerra Republicana de Catalunya** i d'**Unió Democràtica de Catalunya.** Altres personalitats mereixen igualment menció, com **Pompeu Crehuet, Anna Rubiés,** etc.

El pare sens dubte imaginava una carrera basada en la successió d'honors dels artistes consagrats pel stablishment de l'època, al volt del fons d'atracció de la Cort de Madrid. Devia esperar que amb pintures monumentals on glossaria els temes relacionats amb el sistema de valors de l'oligarquia de la Restauració, patriotisme estatal, encarnat en victòries bèl·liques, autosatisfacció burgesa, encarnada en el saber universitari, i la continuïtat tradicional encarnada en l'ideal religiós, el jove Ruiz Picasso podia anar ascendint de les medalles de bronze a les d'or i de les d'or a l'alt graó de Pintor de Cambra de Sa Majestat.

Ascensió precoç

Sabem que pintà batalles, coneixem les teles de la Primera Comunió i de l'Escolanet, i tenim al nostre Museu la monumental Ciència i Caritat, que corresponen al començament d'aquesta ascensió imaginada. Enviada a Madrid, a l'Exposició de Belles Arts de 1897, aquesta peça, pintada quan Picasso tenia quinze o setze anys, li va valer una Menció Honorífica a Madrid i una medalla d'or a Màlaga. Seguidament, aniria a estudiar a Madrid, convençut que, com diu Roland Punose, només a Madrid és possible obtenir glòria i fortuna.

En plena i precoç ascensió, sùbitament, inesperadament, Picasso va abandonar aquesta carrera que se li obria tan generosament, tan jove, i en la qual sens dubte estava preparat per a realitzar fins a la plenitud els somnis paterns.

Per què va deixar-la?

El contacte amb els seus companys de Llotja va ésser decisiu. El seu amic Pallarès l'havia introduït al món dels joves catalans aspirants a artistes i va adonar-se que els més dotats d'entre ells havien abandonat els estudis acadèmics, i treballaven lliurement.

El lloc de reunió era la cerveseria dels Quatre Gats, que Pere Romeu i la seva muller Corina havien obert el 1897 i que Picasso freqüentaria assiduament des del 1899.

La joventut catalana vibrava amb l'entusiasme del Modernisme, sota el brillant mestratge de Rusiñol i Casas, i amb un contacte directe entre els pintors i escultors i els músics i els poetes, confosos en un abrandament que en gran part s'havia inflamat sota el buf del creixent sentiment de reivindicació nacional.

Diferència de cultures

Picasso s'adonà de la diferència radical entre la cultura catalana i la de Madrid. A Madrid, havia trobat l'encarcarament cadavèric de les institucions acadèmiques, el conformisme dels programes i el gravíssim isolament de la cultura espanyola de l'època, que es mirava el melic, que vivia d'ella mateixa, tancada al món exterior, sense contacte amb la modernitat tècnica i econòmica, ni amb el pensament lliure, ni amb la creativitat científica i artística.

La Cultura catalana era tot el revés del localisme de Madrid. Era una cultura oberta als vents del món, fascinada per les onades de pensament i de sensibilitat que li arribaven de tot arreu.

Picasso va prendre la seva opció. De la cultura morta, reclosa, es va passar a la cultura universal, vivent i oberta. Aquesta fou l'opció que, per tota la vida, li va ésser decisiva i va fonamentar el seu reconeixement a l'aportació que li havia fet la cultura catalana.

Sintonia amb el Noucentisme

Quan, el 1906, tornaria de Paris, sintonitzaria amb l'esperit d'aquest moment tan crucial de la història catalana, el moment del Glossari que establia una cultura de la forma i de la solidesa, què seria la base del Noucentisme, el moment en què madurava la forma neta en l'obra poètica de Josep Carner i en què Prat de la Riba estructura la consciència del país amb la publicació de La Nacionalitat Catalana.

Picasso va tornar diverses vegades a Catalunya fins que el resultat desastrós de la guerra d'Espanya el va impedir definitivament a fer-ho. Però ell mateix en una conversa, ens explicava com des d'un turó fronterer, de la Catalunya Nord, havia vingut a veure la Catalunya Sud i havia pensat en la injusticia d'aquella frontera artificial que parteix una nació entre dos estats, que posa una barrera a la llibertat dels ciutadans, i havia imaginat el projecte de construir-hi un Temple de la Pau.

S'acompleixen noranta anys de la fundació de l'Orfeó Català. L'entitat els celebra amb una munió d'actes, entre els quals la inauguració de la placa commemorativa col·locada per l'Ajuntament de Barcelona al primer estatge de l'Orfeó, al carrer de Lladó, núm. 6. Josep M. Ainaud hi pronuncià una bella dedicatòria, de la qual separem el fragment següent:

"Fa noranta anys, un grup de persones que creien que el cant coral podia contribuir a retrobar-nos com a poble, es reunien en aquesta casa del carrer de Lladó núm. 6, a l'empara del Foment Catalanista, per a iniciar el que seria l'Orfeó Català. Eren pocs, però creien fermament en el que anaven a fer. I és una data important, perquè l'Orfeó Català si bé era el primer dels nostres orfeons, no seria l'únic. I no ho seria, perquè aquelles persones creien que les coses ben fetes només es poden fer amb il·lusió i amb esforç. Ells havien sentit altres corals d'altres països europeus, i creien que Catalunya també hi havia de ser."

CARLES RAHOLA
(1881-1939)
Joaquim Nadal

CARLES Rahola i Llorens nasqué a Cadaqués el 28 de juny de 1881. Des dels tres anys va viure permanentment a la ciutat de Girona i la seva trajectòria estigué presidida sempre per una profunda honradesa i un apassionat civisme.

Participació destacada en l'ambient intel·lectual gironí

Rahola es dedicà de sempre a feines administratives i burocràtiques, però la seva formació intel·lectual va beure de dues fonts fonamentals: d'una banda la seva col·laboració en el diari "L'Autonomista" (1898-1939) que dirigia el seu germà Darius i que s'imprimia en una impremta de la família, i de l'altra l'ambient intel·lectual gironí del primer terç del segle XX. Rahola hi tingué una participació destacadíssima i la superació dels vells "Certámenes Literarios" i la seva substitució pels Jocs Florals, esdevingué tot un símbol d'un ambient de renovació cultural en el qual participaren Miquel de Palol, X. Montsalvatge, Prudenci Bertrana, Rafael Masó i d'altres i que constituí el que Alan Yates ha anomenat una petita revolució cultural a escala gironina.

Republicanisme i catalanisme

Carles Rahola assumí amb una extraordinària dignitat una concepció política personal fonamentada en tres pilars bàsics: el seu republicanisme, el seu catalanisme i la seva anàlisi d'una realitat objectiva, on els febles i els humils pateixen una situació d'injustícia social i d'opressió. La seva fidelitat a aquests principis bàsics presidí tota la seva actuació personal sense dimitir de cap d'ells i defensant, des d'una òptica pacifista i honrada, la construcció d'un país progressiu, just i pròsper.

Publicista i historiador

Tot aquest pensament recollit en la seva trajectòria personal fou també l'esperó de la seva activitat intel·lectual de publicista i historiador. En aquest camp convé deixar clar d'antuvi que des de la premsa, la presència de Rahola fou sempre constant i intensa i les seves col·laboracions periodístiques classificades per Ignasi Pèlach, superen amb molt el mig miler. La bibliografia de Rahola s'estén, però, a un conjunt d'uns vint-i-cinc llibres entre els quals cal esmentar primer de tot una reflexió filosòfica i personal al Llibre de l'August d'Alzina, *Barcelona, 1910 i algun altre de caire filosòfic i sociològic, fins que a partir dels anys 20 es decantà preferentment per llibres sobre art i monuments gironins* (Girona, *1925*, Gerona y sus monumentos, *1929), pels temes biogràfics* (Xavier Montsalvatge, Assaig per una biografia sentimental, *Girona, 1934), les qüestions literàries (En* Ramon Muntaner, l'home la crònica, *Barcelona, 1922), però molt especialment la història. En aquest terreny són especialment destacables els estudis dedicats al període de la Guerra del Francès amb* La dominació napoleònica a Girona *(Girona, 1938). Però els llibres que jo voldria remarcar com a més importants foren* Vides heroïques *(Girona, 1932) i* La Ciutat de Girona *(Barcelona, 1929); el primer perquè reivindica per a la història un conjunt de personatges de les nostres terres que havien lluitat per la llibertat i la democràcia i que pràcticament romanien ignorats, i el segon perquè és una síntesi insuperable sobre Girona, i una eina d'aproximació a la nostra ciutat que abraça tots els aspectes possibles.*

Contra la pena de mort

Com una premonició, Rahola, dins de la seva trajectòria cívica i ètica, reivindica la necessària convivència per assolir la desaparició de les sentències de mort a la nostra ciutat i arreu del món.

Afusellat

El seu al·legat fou debades. Incomprensiblement i iniqüament Carles Rahola moria afusellat a Girona el 15 de març de 1939.

LA VANGUARDIA
(1881)
Manuel Ibáñez Escofet

«LA VANGUARDIA» ha complert un segle. El dia 1 de febrer de 1881, els germans Carles i Bartomeu Godó, d'Igualada, industrials catalans afiliats al Partit Liberal de Sagasta i adversaris, dins del mateix partit, de Rius i Taulet, sortien al carrer amb un diari nou disposat a fer política. Els homes proposen ... perquè "La Vanguardia" ho ha estat tot menys un diari polític de partit. Va saber connectar tot seguit amb la societat catalana de l'època i es convertí en un dels grans diaris europeus, del qual Barcelona s'enorgulleix.

En aquells temps de la Restauració, després del llarg i complicat segle XIX, ple de guerres civils, revolucions, prononciaments i política frenètica, la burgesia catalana es convertí en una força que havia de generar riquesa, cultura i conviccions polítiques. Tot un estil de vida sorgia d'aquells anys i "La Vanguardia", en certa manera, n'era el portaveu. Tota la història de la ciutat i de Catalunya ha passat per les pàgines del diari dels Godó i no es pot reviure el trepidant passat de les Exposicions del 88 i del 29; el modernisme i el noucentisme; les guerres pròpies i alienes; el naixement del catalanisme com a política; els aldarulls i terrabastalls; les crisis, les esperances i els dolors d'un poble, sense llegir-les. És un arxiu històric de primera magnitud.

Modesto Sànchez Ortiz, un andalús que va entendre perfectament la Catalunya de finals de segle i va aconseguir la col·laboració dels pensaments més clars i avançats de l'època; Miquel dels Sants Oliver, el gran i curós escriptor mallorquí, i Agustí Calvet, que va popularitzar el pseudònim de "Gaziel", són els tres arquitectes del gran diari que encara avui és un dels més importants del país i que s'ha convertit, més que en una empresa, en una institució. Cent anys no han fet més que convertir en homenatge constant la tasca d'aquells tres directors, continuada en el centenari per un home no nascut a Catalunya, però català de soca-rel i compromès amb el seu esdevenidor: Horaci Sáenz Guerrero.

És curiós d'analitzar per quina raó "La Vanguardia" s'ha convertit en tan representativa de la societat catalana. Que ha trobat el taranná profund de la manera de ser, ponderada i discreta, liberal i conservadora ensems, moderada i prudent del català quan no és víctima de la rauxa, sembla evident. Parlar de seny potser semblaria excessiu, però, si pensem que des de les pàgines de "La Vanguardia" es va pontificar amplament i decisivament sobre el modernisme, que no és pas un prodigi d'equilibri i d'assenyada creació.

La solidesa dels pobles també es mesura pels centenaris i Catalunya té tres diaris que passen dels cent anys.

SANTIAGO RUSIÑOL
(1861-1931)
Ramon Planes

TROBEM a Manlleu, on tenien una fàbrica de teixits, els orígens dels Rusiñol. Santiago (com ho farà el "Ramonet" de L'Auca*) de ben jove alçà el vol per a dedicar-se al conreu de l'art, mentre els altres germans, Albert i Josep Maria, portaven la direcció de la indústria familiar.*

Els pares del nostre biografiat van morir molt joves, quedant Santiago a cura de l'avi, l'avi que trobarem a L'Auca*, i a qui Rusiñol dedicaria el seu primer quadre, una pintura del port de Barcelona. L'autor d'aquella tela emigraria cap a altres climes, no prevists pels Esteve-Rusiñol.*

El triomf

Rusiñol triomfà. Fou pintor. Fou, a més, escriptor. I encara, més ric que qualsevol fabricant, pogué fer-se un museu (el Cau Ferrat) al seu gust.

Una personalitat poderosa

Es pot dir que Rusiñol omplí tot el panorama artístic català en el tombant del segle XIX al XX, tan poderosa és la seva personalitat.

Pintor, escriptor i col·leccionista

Ben aviat la seva figura fou capdavantera en tres camps de l'activitat artística: com a pintor, com a escriptor, i com a col·leccionista de coses d'art. Pintor, i amb la companyia constant dels seus amics Ramon Casas i Enric Clarasó, fou figura senyera en el panorama artístic a Catalunya. Mentrestant, i amb els seus amics Àngel Guimerà i Ignasi Iglésies, ocupava el primer pla de l'escena catalana. I, si s'ho hagués proposat, i fent equip amb Narcís Oller i Josep Pin i Soler, hauria estat el mestre de la novel·la catalana del seu temps. I encara hi ha una altra activitat, en la qual guanyà la categoria d'excel·lent: al·ludim al museu del Cau Ferrat, de Sitges, que podríem qualificar d'únic. Únic per la manera com foren reunides les obres que conté, que responen al gust personal de l'artista a qui devem el Cau. Entrant-hi, trobem una visió gràfica del que fou el Modernisme i de les idees estètiques del seu fundador.

Dues obres cabdals

Així, Rusiñol deixà dues obres cabdals, que defineixen exactament allò que som els catalans: el Cau i L'Auca del senyor Esteve*, en la seva doble versió, com a novel·la i com a comèdia.*

Rusiñol es dedicà també al periodisme. De primer, essent a París, amb unes cròniques, Desde mi molino*, que enviava a "La Vanguardia". Més tard, a partir del 1907, amb un* Glosari *signat "Xarau", que publicava a "L'Esquella de la Torratxa", i era com una rèplica del* Glosari d'Eugeni d'Ors*. Per aquí trobem una acció paral·lela entre Ors i Rusiñol: el primer amb* La Ben Plantada*, proposa una filosofia de la raça. El segon, amb* L'Auca del senyor Esteve*, alça l'edifici, que abandona més tard, no sense dedicar-li, en el moment del comiat, una mirada i una llàgrima de tendre amor.*

Aquest és l'home que moria a Aranjuez amb el pinzell als dits, de cara al seu paisatge predilecte, els arbres, que deixaven en Rusiñol tot un pòsit de malenconia.

EL MARISCAL JOFFRE
(1852-1931)
Josep M. Ainaud de Lasarte

S'HA dit sovint que els catalans no teníem vocació militar. I, com moltes coses que es repeteixen sense gaire fonament, no és cert.

Precisament enguany s'escau el cinquantenari de la mort d'un dels militars més populars a Europa en aquest segle: Josep Joffre, mariscal de França, però nascut a la catalana població de Ribesaltes, al Rosselló, l'any 1852.

Fill de pagesos, ingressà de ben jove a l'exèrcit, on féu una carrera brillant. Estudià a l'Escola Politècnica i prengué part a la defensa de París contra els prussians. Acabada la guerra, féu la seva estada a les colònies –Tonkín, Formosa, Sudan i Madagascar– amb un expedient immillorable.

Cap d'Estat Major

El 1911, fou ascendit a cap de l'Estat Major General de l'Exèrcit i a vice-president del Consell Superior de Guerra. Es mantingué allunyat de la política i es dedicà de ple a la seva formació militar. En esclatar la guerra del 1914, fou nomenat comandant en cap dels exèrcits francesos del Nord i del Nord-est. Allí pogué demostrar els seus dots militars senzills però eficients: la seva tàctica essencial consistia a retirar-se estratègicament per a contraatacar, més tard, en el moment oportú.

La victòria al Marne

Aquesta doble maniobra li valgué la victòria del Marne i l'alliberament de París, directament amenaçat pels alemanys. Fou nomenat comandant en cap de tots els exèrcits francesos, el desembre del 1915, i mariscal de França –la més alta graduació i honor– l'any 1916. Però la guerra de trinxeres plantejà uns problemes tàctics que els sistemes de Joffre no resolien i l'any 1917 li fou encarregada una missió militar a Nord-amèrica, confiant en la seva popularitat. El seu homenatge, a Perpinyà, el 1919, fou multitudinari.

President dels Jocs Florals

El 2 de maig de 1920 presidí els Jocs Florals de Barcelona, que donaren lloc a abrandades manifestacions populars catalanistes. La seva muller en fou la Reina. El 1932 es publicaren les seves Memòries, en francès, d'un notable interès per als historiadors. Ja eren pòstumes. El mariscal –"el nostre Joffre", de gran bigoti i simpàtica figura– havia mort a París l'any abans. Discutit pels historiadors militars, fou molt popular entre els soldats, als quals procurava estalviar sacrificis i sofriments inútils. La propaganda l'anomenà "Vencedor del Marne" i "Salvador de França".

Els catalans recordarem sempre les seves paraules en la nostra llengua en els Jocs Florals de 1920, i la dedicatòria, en català, d'un retrat seu en uniforme de gala, al bon amic Àngel Guimerà amb unes paraules definitives: "Amb les armes, fins matar la guerra". Un gran militar català, amic de la pau.

EUGENI D'ORS
(1881-1954)
Enric Jardí

EUGENI Ors i Rovira, que als començos de la seva vida literària adoptarà la forma "D'Ors" pel seu primer cognom, va estudiar a la Universitat de Barcelona la carrera de Lleis, de la qual es doctorà a la de Madrid, el 1905, amb una tesi sobre l'Imperialisme, i, més tard, la de Filosofia i Lletres, de la qual obtingué el grau de doctor, el 1913, amb un estudi sobre les apories de Zenó d'Elea i les nocions d'espai i temps.

Xènius

De molt jove col·laborà a moltes publicacions catalanes com "La Renaixença", "La Creu del Montseny", "La Veu de Catalunya" i "El Poble Català" (setmanari), on estrenà els pseudònims de "Xenius" i d'"Octavi de Romeu".

Artista i emprenedor

Afeccionat a les Belles Arts va concórrer a Els Quatre Gats i es va inscriure al Cercle Artístic de Sant Lluc, en les exposicions de la qual entitat participà, puix que dibuixava en un estil influït per Beardsley. Com a representant de Sant Lluc participà al I Congrés Universitari Català (1903), on propugnà per la instauració d'una Facultat de Teologia.

En els primers temps de la seva producció com a escriptor defensà el que en digué "arbitrarisme", concepte estètic i àdhuc moral, amb el qual pretenia imposar la superioritat del subjecte respecte a la natura.

El 1905 es publicà, a Madrid, en traducció de Díez Canedo, La muerte de Isidro Nonell, seguida de otras arbitrariedades, *traducció de treballs periodístics seus com el que donava el títol al recull, que havia aparegut tres anys abans a "Pèl i Ploma".*

La direcció de "La Veu de Catalunya" envia Eugeni d'Ors com a informador de la Conferència d'Algesires i, poc temps després, com a corresponsal del diari a París. D'Allà remet regularment les seves col·laboracions aviat signades "Xenius" i que es publiquen a la columna Glosari, *que esdevindrà molt popular. En les seves "Gloses" Eugeni d'Ors aprofita qualsevol esdeveniment artístic, literari o àdhuc polític per treure'n una lliçó.*

Moralista eficient

Practica el que ell en digué "elevar l'anècdota a la categoria" convertint el conjunt del Glosari *–ja editat en un volum el 1907– en un "diccionari filosòfic portàtil". Vivint a París obtingué de la Diputació de Barcelona una borsa d'estudis que seguí, principalment, als cursos de H. Bergson i P. Langevin al College de France.*

El 1909, donà unes conferències als "Estudis Universitaris Catalans" sobre el seu concepte de la "lògica biològica" equidistant tant de la inductiva com de la deductiva i a l'estiu de l'any anterior havia participat al III Congrés de Filosofia de Heidelberg amb el tema "Religio est libertas".

El Glosari

El Glosari *fou, tanmateix, el lloc des del qual desenrotllà temes amb una certa unitat temàtica. Molts d'ells van ésser editats separadament. El 1911 hi exposà el seu concepte de la "Filosofia de l'Home que treballa i que juga (Gloses de Qua-*

resma)" i també, a l'estiu la sèrie de La Ben Plantada, *descripció d'una dona arquetípica i d'un paisatge a través dels quals difonia la seva doctrina estètica i ciutadana del "noucentisme".*

El 1912, Flos sophorum biografia dels grans scients; *el 1914,* Tina i la Guerra Gran; *el 1915,* Gualba la de mil veus; *el 1916,* Oceanografia del Tedi, *i el 1918,* La Vall de Josafat.

A començos del 1911 fou designat secretari de l'Institut d'Estudis Catalans i, més tard, secretari del Consell de Pedagogia, lloc des del qual desplegà una gran activitat amb l'edició de Quaderns d'Estudi, *els volums de la "Col·lecció Minerva", l'organització dels "Cursos Monogràfics d'Alts Estudis i d'Intercanvis". Impulsà la creació de la xarxa de biblioteques populars de la Mancomunitat i de l'Escola de Bibliotecàries (1915). Nomenat director d'Instrucció Pública de l'organisme mancomunal el 1917, cessà en el càrrec a començos del 1920. Continuà el* Glosari *en català a "El Día Gráfico" i escriu en castellà a "Las Noticias", en una secció* Las obras y los dias, *en la qual s'insereixen "Tres horas en el Museo del Prado" i "Guillermo Tell". Després d'ocupar la presidència de l'Associació de la Premsa de Barcelona i d'un viatge a Sud-amèrica, s'estableix a Madrid el 1923. Col·labora a "A.B.C." i, més tard, a "El Debate". El 1927, viu a París. Allà, hi publica importants llibres, traduïts posteriorment al castellà, com estudis sobre Goya, Picasso, el Barroc...*

L'etapa castellana

El 1938, és nomenat Jefe Nacional de Bellas Artes del govern de Burgos, organitza la participació de l'Espanya nacionalista a la Biennal de Venècia, una Exposición Nacional de Arte Sacro a Vitoria (1939) i gestiona el retorn de les obres del Museu del Prado dipositades a Ginebra.

El 1947, condensa tots els seus treballs filosòfics en el llibre El secreto de la Filosofía. *Postumament, aparegué la seva obra* La verdadera historia de Lidia de Cadaqués, *una mena de contrafigura de* La Ben Plantada.

EL PRIMER CONGRÉS DE JURISCONSULTS CATALANS (1881)

Josep. M. Ainaud de Lasarte

UN dels elements essencials de la nacionalitat catalana és el Dret. Catalunya ha tingut sempre unes lleis pròpies, i encara després del 1714 mantingué unes institucions de dret civil ben característiques. Per això, quan els corrents centralitzadors de l'Estat espanyol procuraren esborrar les senyes d'identitat catalanes, la defensa del Dret català mobilitzà els millors juristes.

I així, en veure com els intents unificadors del Codi Civil espanyol posaven en perill la supervivència de les institucions del nostre Dret, el 1881 fou convocat a Barcelona un Congrés de jurisconsults catalans per a defensar la nostra ordenació jurídica i les nostres institucions. En fou secretari i principal impulsor Valentí Almirall.

Hi participaren nombrosos congressistes –advocats i notaris, sobretot– dividits en dos parers oposats: un, minoritari, que es mostrava partidari de la unificació amb el dret comú (amb algunes figures com Manté, Mascaró i Sol i Ortega), i un altre, amplament majoritari, defensor de la conservació del Dret català, que triomfà gràcies a l'eficient tasca de figures com Almeda, Buxaderes, Bertran i d'Amat, Camín, Romaní, Vallès i Ribot i Valentí Almirall, entre d'altres.

Aquest primer Congrés el podem considerar com el precursor dels famosos Congresos Jurídics del 1936 i del 1971, promoguts per l'Acadèmia de Jurisprudència i el Col·legi d'Advocats de Catalunya.

LA RENAIXENÇA
(1881-1905)

Josep M. Figueres

FRUIT directe del quinzenari "La Renaixença" nascut l'u de febrer de 1871 per iniciativa de Pere Aldavert, Àngel Guimerà i Francesc Matheu, apareix l'u de gener de 1881 el diari homònim que fins al 9 de maig de 1905 publicarà 9.840 números, on col·laborarà la intel·lectualitat de l'època, essent una publicació essencial per a la consolidació d'una llengua, l'expansió d'una cultura i la difusió d'un ideari polític.

El segon diari en català

"La Renaixença", segon dels diaris publicats en català, va ser dirigida per Aldavert i Guimerà fins al 1904 i d'aquesta data fins al fi per Domènec Martí i Julià i constitueix un corpus veritablement excepcional del pensament català en el tombant del segle XIX al XX. Una antologia dels principals articles i la història del diari presentarien, sens dubte, uns volums plens de dades i suggestivament enriquidors per a conèixer les arrels més immediates de l'actual situació sociocultural.

Contra Valentí Almirall

El diari neix, com anuncia el prospecte anunciador del 20 de desembre de 1880, per a oposar-se a l'ideari de Valentí Almirall amb el seu "Diari Català" (1879-1881). Si bé en aquest prospecte s'escriu que l'objectiu a assolir és l'estudi i la propagació de la literatura, les ciències i les arts, l'evolució dels esdeveniments polítics, la plataforma que suposarà disposar d'una publicació diària i la necessitat de vertebrar el moviment catalanista canalitzarà el diari vers una decidida vocació d'aglutinar el moviment polític al servei de les aspiracions nacionals de Catalunya.

Dificultats amb l'Administració

Amb motiu de la publicació, el 7 de març de 1897, del missatge al rei dels hel·lens, va ser suspès i aparegué a Reus com a suplement del periòdic local "Lo Somatent" (del 25 de març fins al 17 d'abril). En aquesta data fou sancionat amb el silenci altra volta i Aldavert va dur el diari al Vendrell del 18 d'abril al 27 d'octubre. Fins a la seva mort, 9 de maig de 1905, es publicarà ininterrompudament, tret del parèntesi de l'1 d'abril fins al 31 de juny de 1904 per dificultats econòmiques derivades de la baixa de lectura davant la competència de "La Veu de Catalunya", que, responent als interessos del catalanisme polític intervencionista de la Lliga de Catalunya, triomfa davant l'apolicitat de la Unió Catalanista.

Exponent i víctima de les lluites catalanistes

El diari, en l'edició del matí i la de la tarda, la seva xarxa de corresponsals, els fulletons de novel·les amb les quals inaugurà el costum dins la premsa periòdica barcelonina, les col·laboracions dels escriptors i la seva sensibilització extrema per l'aportació cultural, consolida plenament la Renaixença literària catalana, tot i que, fruit de les escissions del Congrés Catalanista del 1880, la seva orientació política lligada estretament a la Unió Catalanista el farà alhora un exponent i una víctima de les tensions i de les lluites del catalanisme. Durant vint-i-cinc anys va contribuir poderosament a normalitzar la vida de Catalunya, però un difícil neutralisme dut de manera radical, l'abandó dels seus inicials creadors i l'empenta de la Lliga amb el seu diari, l'arraconaren d'acord amb les variacions del catalanisme i de la sensibilització social.

Ara, cent anys després del seu primer número, cal agrair als homes del diari la seva decidida vocació a crear les arrels de la nostra premsa diària i a saber durant un quart de segle mantenir plena la intencionalitat d'aportació cultural i literària.

PAU VILA
(1881-1980)
Marc-Aureli Vila

El dia que morí el pare, a noranta-nou anys complerts, la ciutat de Barcelona era buida dels seus veïns habituals. Era el dia de la Mare de Déu d'Agost, que va escaure's en divendres. Foren molts centenars els qui deixaren el lloc d'estiueig per ésser presents al sepeli. Se'n va anar tranquil·lament després d'un parell de mesos de notòria davallada física. Mentalment, es mantingué íntegre fins poc abans de morir.

Facilitat d'adaptació

Intentaré, en pocs mots, de sintetitzar alguns aspectes de la seva personalitat. El pare tenia una gran facilitat per adaptar-se als diversos ambients on hagué de residir. En aquest aspecte, per ell tota nova terra on hagués de viure li era pàtria. Tot seguit d'arribar-hi es posava a estudiar-la bo i recorrent-la. Tractava d'identificar-se amb els paisatges i amb la gent per tal d'entendre'ls. La qual cosa permet de comprendre el seu treball geogràfic.

Atent a tot

Era home aferrat a la seva; però amb l'oïda atenta a les manifestacions dels altres. Encara que això darrer no ho manifestava gaire sovint. Tota innovació li era un sotrac; però en molts casos es feia seva la innovació i al cap d'un temps hauríem dit que corresponia a la seva manera d'ésser i de pensar.

Autodidacte

Li plaïa de considerar-se autodidacte; emperò, la veritat sigui dita, els cursos que seguí a Ginebra pel que es refereix a la pedagogia i a Grenoble pel que fa a la geografia li proporcionaren mètodes d'estudi que li serviren per ordenar les seves lectures i les seves investigacions científiques. Era un enamorat dels llibres i n'adquirí molts que no tenien res a veure amb la geografia. Llegí fins que la vista li digué prou; quan hom ja no trobava lupes prou potents per a ell. En ell, el llegir sempre va anar acompanyat de l'escriure. Escrivia molt i sempre ho féu a mà. Substituí l'estilogràfica pel bolígraf –una innovació que acceptà ràpidament– i es llançà a fer fotografies quan ja tenia molt anys. Fer fotografies amb un sol ull vident i a la seva edat –passava dels setanta-cinc anys– era realment temerari; i força bé que se'n sortia.

Un gran polemista

Fou de temperament polèmic. Ho fou tota la vida. Potser el seu taranná, sovint disconforme i protestatari, li provenia dels temps de joventut, quan visqué com a obrer tèxtil els problemes i les injustícies del món fabril. Crec que un dels llocs que més li plagué d'ocupar fou el de secretari general de l'Escola del Treball, on mantingué constant contacte amb els obrers-estudiants.

Creia en l'home

Creia en Crist més que en les estructures eclesiàstiques. Creia més en l'home que en la societat. Tingué molta confiança en ell mateix, i és potser per això que féu tasca positiva i profitosa.

Un home acollidor

Gaudí d'evident resistència física i li plaïa el bon menjar i el bon beure; però sense deixar-s'hi anar. Comptà amb molts amics i rebia molt bé i amb goig la gent jove. En tot moment guardà una gran fidelitat a Catalunya; els seus escrits prou que ho demostren.

INSTRUCCIONS

PER LA ENSENYANÇA DE

MINYONS,

ESCRITAS

PER LO Rt. BALDIRI REXACH,

Prevere, y Rector de la Iglesia Parroquial de Sant Martí de Ollés, Bisbat de Gerona.

OBRA UTILISSIMA PER LA Instrucció dels Minyons, y descans dels Mestres, ab Laminas finas pera apendrer be de escriurer.

DEDICADA

A DEU NOSTRE SENYOR.

) (§) (✠) (§) (

AB LLICENCIA, Y PRIVILEGI.

BARCELONA: Edició de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Any 1923.

BALDIRI REIXAC I CARBÓ

(1703-1781)

Salomó Marquès

S'ESCAU enguany el segon centenari de la mort de mossèn Baldiri Reixac i Carbó, figura cabdal de la pedagogia catalana del segle XVIII.

Una vida al servei del poble

Reixac nasqué a la Vall d'Aro, concretament a Bell-lloc d'Aro (municipi de Santa Cristina d'Aro, Baix Empordà), l'any 1703; era el segon germà d'una família de vuit fills. Estudià al seminari de Girona. Nomenat rector de sant Martí d'Ollers (municipi de Vilademuls, Gironès) el 25 d'abril de 1730, hi residirà fins a la seva mort, ocorreguda el 15 de febrer de 1781.

Pedagog il·lustre

Cal inscriure el seu nom a la llista de pedagogs il·lustres per haver escrit les Instruccions per a l'ensenyança de minyons. *Del primer tom –l'únic conegut fins fa poc–, des de la seva publicació l'any 1749 fins a la darrera reimpressió l'any 1923, patrocinada per l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, se n'han fet més d'onze edicions. Això sol ens indica la importància i la categoria de l'obra de Reixac. El segon tom de les* Instruccions, descobert no fa gaires anys al seminari de Girona, *s'acaba de publicar per primera vegada aquest any 1981, editat pel Col·legi Universitari de Girona. Aquesta és l'obra escrita i coneguda de Reixac. Ell mateix ens diu que per tal que els nois pugin practicar la llengua llatina ha compost el* Diàlogo de la Doctrina Christiana, *d'aquest llibre, però, no n'hi ha cap altra referència, ni s'ha vist mai.*

Per als minyons i per als mestres

Escriu les Instruccions *pensant, d'una banda, en els minyons de la seva parròquia i, d'altra, i de manera especial, en els* mestres comuns i dels pobles aldeans. *Les* Instrucions *estan pensades, doncs, en una doble vessant: instrucció dels infants i formació dels mestres.*

Aquests dos toms vénen a ser una barreja d'enciclopèdia i tractat teòric d'educació. D'una banda, Reixac exposa el seu pensament sobre educació (no sempre original), la seva filosofia de l'educació, fruit d'una formació religiosa, moral i humanista i, també, d'un coneixement notable d'autors contemporanis.

El contingut de les "Instruccions..."

Breument podríem dir que tracta els punts següents:

1. Qui són els responsables de l'educació.
Els governants: responsabilitat pública.
Els pares: deures quant a l'educació dels fills.
Els mestres: qualitats que han de tenir, finalitats que s'han de proposar.

2. Dignitat de la instrucció.
Importància de l'educació de les noies; de l'educació dels nois i noies de pagès.

3. Aspectes morals i religiosos per a la formació dels mestres i dels infants.

4. Com s'ha d'ensenyar.

Conceptes bàsics per al mestre. Aspectes organitzatius. Premis i càstigs. Temps lliure...

D'altra banda, exposa aspectes concrets, tracta matèries i continguts concrets d'ensenyament.

5. Què s'ha d'ensenyar:
- *Aprenentatge de llegir, escriure i comptes.*
- *Ensenyament de llengües (català, llatí, espanyol, francès i italià).*
- *Gramàtica i eloqüència.*
- *Matemàtiques (geometria, aritmètica, cant i música, i astronomia).*
- *Lògica.*
- *Física.*
- *Geografia (Europa, Àsia, Àfrica, Amèrica i Terres polars).*

En aquests dos toms de les Instruccions *hi falta tota la part d'Historia (profana i sagrada) que, després del relleu que li dóna, a la introducció, fa pensar en la possibilitat d'un tercer volum, encara desconegut.*

No tots els continguts exposats a les Instruccions *són directament de creació personal. Possiblement Baldiri Reixac no tenia dots musicals i així fa escriure l'apartat de cant i música al prior del convent de servites de Banyoles. A més, mogut pel zel d'una bona educació, ultra els seus criteris sobre diverses matèries que tracta, algunes vegades adapta i tradueix altres autors. Ell vol que els mestres i els infants tinguin al seu abast un text qus els sigui d'utilitat. Com a llibre base del qual tradueix i adapta hem de citar el* Traité des Études ou de la manière d'enseigner et d'etudier les belles lettres *(París, 1726), de Ch. Rollin, rector per dues vegades de la Universitat de París i significat jansenista.*

Alguns aspectes que cal subratllar: l'educació de les noies

Hi ha alguns aspectes a subratllar en aquesta breu ressenya de l'obra de Reixac. En primer lloc la importància que dóna a la instrucció de les noies, tractades en igualtat de condicions que els nois. Aquestes han d'aprendre a llegir, a escriure i les normes de la política i les ciències humanes, talment com els nois, perquè estan igualment capacitades i perquè posseir aquests coneixements pot ser-los de gran utilitat. Voldria destacar la importància d'aquesta afirmació –feta l'any 1749– recordant que la primera petició per obrir una escola de noies a la capital del bisbat no es féu fins al final de segle, l'any 1796.

Cal esmentar, també, la defensa que fa del dret de rebre ensenyament els fills dels pagesos, que han de tenir els mateixos honors i tractament que els fills dels nobles. Insisteix, en aquest cas, en la necessitat de lligar l'estudi amb el treball al camp.

La defensa de la llengua catalana

Un altre aspecte a remarcar, possiblement que fa de la llengua catalana s'ha destacat de la seva obra, és la defensa que fa de la llengua catalana des de la perspectiva purament pedagògica. Cal que l'infant conegui molt bé la seva llengua, perquè és la llengua de la seva pàtria. Això ho escrivia a la primera meitat del segle divuitè quan el Consejo de Castilla, promulgat ja el Decret de Nova Planta, *urgia la castellanització del Principat de tal manera* "que se consiga el efecto sin que se note el cuidado." *En la seva intenció l'ensenyament en català cobria totes les matèries, sense tancar-se en els límits que el poder tolerava.*

Educació progressiva i avançada en català

Per les fonts que usa, les Instruccions *ens apareixen com un esforç lúcid i coratjós de renovació. Baldiri Reixac no pot emmarcar-se en un simple àmbit de resistent, sinó que ofereix en la llengua del poble –i aquí rau el seu mèrit– i, per tant, al poble, uns elements d'educació progressiva i avançada.*

ANTONI TORRANDELL
(1881-1936)
Montserrat Albet

ANTONI Torrandell i Jaume nasqué a Inca l'any 1881. El seu pare Joan fou organista d'aquesta població. Antoni Torrandell fou deixeble, a Ciutat de Mallorca, de Josep Balaguer i, més tard, ingressà al conservatori de Madrid (1899), on estudià piano amb José Tragó i harmonia amb Pedro Fontanilla. Guanyà dos primers premis d'aquesta institució: el de piano (1900) i el d'harmonia (1903).

A París

Com tants d'altres músics hispànics de la fi de segle, Torrandell realitzà l'obligat viatge a París –que en ell es convertí en llarga estada–, a fi d'assolir el domini de l'escriptura i de la instrumentació.

A partir del 1905 estudià a la capital francesa amb el pianista lleidatà Ricard Viñas i amb Charles Tournemire, deixeble de Cesar Franck, que l'inicià en la severitat de l'escola musical franckiana. Aviat Torrandell es donà a conèixer com a virtuós del piano i les seves obres s'estrenaren a París. L'any 1911 ingressà a la Societé des Auteurs, Compositeurs et Editeurs de Musique de France. La seva Sonata *per a violoncel i piano, escrita aquest últim any fou interpretada amb èxit notable al Grand Palais des Champs Elysées i premiada en el concurs internacional organitzat per la Societé Nationale des Beaux Arts l'any 1913. És una obra romàntica modèlica, poderosa i lírica a la vegada.*

Una obra de gran ambició formal

Quan esclatà la Primera Guerra Mundial es refugià a Mallorca, on visqué en el si d'una societat arcaica en l'aspecte musical. De retorn a París, l'any 1919, visqué uns anys de brillant activitat: la ràdio de la Tour Eiffel oferí un concert monogràfic d'obres de Torrandell. Els primers anys de la dècada dels trenta hom interpretà a la catedral d'Orleans la seva missa Pro Pace, *que s'havia estrenat amb anterioritat a la seu de Ciutat de Mallorca. Aquesta obra de gran ambició formal fou repetida poc després a Orleans amb motiu de les festes dedicades a Joana d'Arc.*

Instal·lació definitiva

A partir del 1934, Torrandell s'instal·là definitivament a l'Illa i malgrat que li devien mancar els estímuls parisencs compongué una sèrie d'obres notables, entre elles el Gran Requiem, *per a orgue, veus mixtes i orquestra, on confirmà una vegada més la predisposició mística i elegíaca que li són pròpies.*

Nacionalisme

Abans ja havia iniciat un vessant nacionalista, que fou una altra de les maneres d'expressar la seva sensibilitat postromàntica. L'atractiu dels temes populars i l'espontaneïtat amb la qual els utilitzà el salvaren d'un excessiu formalisme. En aquest camp destaquen Son Batle, Vall de Mossa, *inspirada en el parat valldemossí,* Sonatina mallorquina, Cant de la poda, Copeo, Complanta del segador, Festa bàquica; *etc. Al llarg de la seva producció utilitzà procediments acadèmics com la fuga que proporcionaren elements clàssics a una obra d'inspiració exaltada i a la vegada de caràcter íntim.*

Antoni Torrandell morí a Ciutat de Mallorca el 15 de gener de 1963 i en les seves exèquies fou interpretat l'Himne al Beat Ramon Llull, *escrit, segons sembla, l'any 1915. Les seves despulles descansen a Santa Magdalena del Puig, de la seva ciutat natal.*

PAU GARGALLO
(1881-1934)
Maria Lluïsa Borràs

EL cinc de gener de 1881 nasqué, a Maella, l'escultor Pau Gargallo en el sí d'una família pagesa. No va tenir cap parent ni avantpassat ferrer com s'ha publicat sovint, explicant a posteriori el fet que l'escultor de la pedra, col·laborador de Domènech i Muntaner, esdevingués un revolucionari escultor del metall.

Anys d'aprenentatge

La biografia és lineal. La família, com tantes d'altres de Maella, es traslladà a Barcelona quan s'anunciava la inauguració de l'Exposició Universal del vuitanta-vuit. I a catorze anys, segons deia ell mateix va entrar d'aprenent al taller d'Eusebi Arnau; aquest fet fou decisiu perquè quan l'Arnau rebé del seu amic Domènech i Muntaner l'encàrrec de fer les escultures de l'Hospital de Sant Pau, es reservà només les peces grans i Gargallo signà el 1906, amb l'arquitecte, un contracte per a realitzar les figures decoratives. Feia quatre anys que Gargallo havia quedat orfe de pare i essent ell el més gran dels quatre germans i sentint-se responsable econòmicament de la família, va treballar ultramesura –a l'Hospital de Sant Pau, al Palau de la Música– de manera que aviat excel·lia en la tasca de traduir en tres dimensions qualsevol croquis o dibuix de l'arquitecte. Però, a més, hi va donar un segell personalíssim que el situa entre els més grans escultors simbolistes catalans.

Descobreix el metall

Ell mateix explica el 1928 en una entrevista, la descoberta del metall:

"–Jo no he estat jo, fins el dia que vaig trobar la meva escultura, l'escultura de la meva època... ...Treballava a la manera tradicional, mirant enrera... Un dia se'm va ocórrer fer en planxa una màscara."

A partir d'aquella màscara, Gargallo va anar descobrint nous camins. Va substituir el volum, la massa, pel clot. I a continuació, va suggerir massa i volum per mitjà d'un buit. En aquest sentit, són exemplars la sèrie de ballerines i arlequins o la sèrie tan extensa de retrats: Kiki de Montparnasse, Greta Garbo o Marc Chagall. Però, a més, va fer simultàniament retrats a la manera tradicional: Xavier Nogués, Santiago Segura o Picasso.

Es pot dir que Gargallo fou un cas excepcional en l'escultura del segle xx: l'avantguarda no li va fer abandonar mai l'escultura tradicional. Havent viscut i participat activament en el Noucentisme, va conservar sempre un gran respecte per la tradició. Deia: "–Crec en la possibilitat de glossar volgudament un art o una estètica tradicional. Glossar, remarqueu bé, car lliurar-s'hi és un mal endèmic que cal, a tota costa, evitar."

Quan la Dictadura de Primo de Rivera va ser destituït del seu càrrec de professor a l'Escola Tècnica d'Oficis d'Art de la Mancomunitat, es va radicar a París i va freqüentar els cercles d'avantguarda.

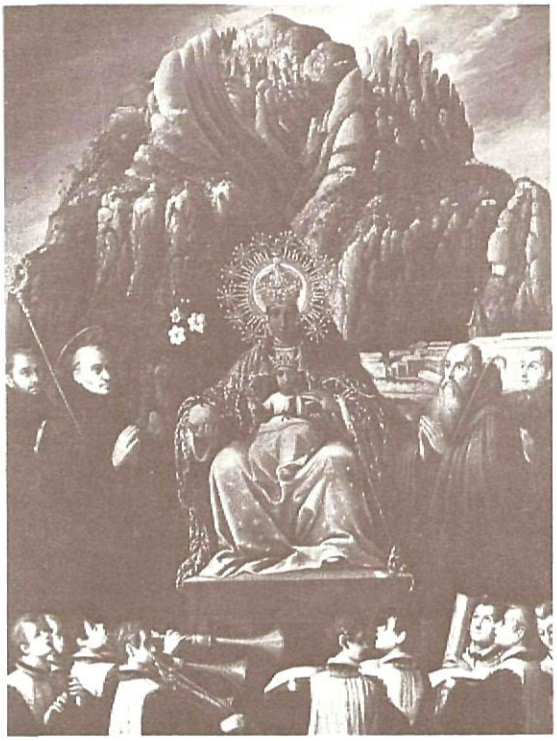
Sempre en contacte amb Catalunya

No va perdre el contacte amb Catalunya, però, i el 1928, l'Ajuntament de Barcelona li va encarregar sis grans escultures, tres per a la Plaça de Catalunya i tres per a l'Estadi de Montjuïc.

Finalment, el 1934, després d'un gran èxit a la Brummer Gallery de Nova York, va complir el seu desig d'exposar a Barcelona.

Un artista universal

L'Exposició a la Sala Parés va tenir un ressò extraordinari i quan la mostra passava a Reus, Gargallo va morir en aquesta ciutat d'una broncopneumònia, el 28 de desembre de 1934. Aquesta mort sobtada va colpir els cercles artístics d'arreu del món que reconegueren ja aleshores Pau Gargallo com un artista universal.

LA VERGE DE MONTSERRAT, Patrona de Catalunya

(1881)

Cassià M. Just
Abat de Montserrat

EN acomplir-se el Primer Centenari de la proclamació de la Verge de Montserrat com a Patrona de Catalunya, fem-nos conscients que Maria, *la Mare de Jesús, així com fou present en el cenacle, en la primera festa de Pentecosta de l'Església naixent,* és present en l'Església d'avui *i en cadascuna de les nostres comunitats, en cadascuna de les nostres vides. La seva proximitat l'ha volguda significar en aquests llocs escollits, des de les esglesioles d'alta muntanya fins als grans centres de pelegrinatge. Lleó XIII proclamava una realitat ja viscuda des de segles pels cristians de casa nostra: la Mare de Déu que venerem a Montserrat a través de la seva imatge, en aquesta muntanya que ha acollit durant tants segles els pelegrins de la fe, fou així reconeguda com a Patrona de Catalunya. Que la seva intercessió, que la seva proximitat, sigui per a tots el fills d'aquesta terra, creients o no creients, caliu d'esperança, llum vers la veritat, fogar d'amor i de fidelitat. Que retrobem un estil de convivència que ens permeti col·laborar a la pau i a la prosperitat dels pobles germans i que sigui plenament respectada la nostra identitat. Que l'Església de Catalunya sigui fidel al poble que té encomanat, que hi posi arrels per poder-li fer arribar ben endins el missatge de Jesús, tal com el senyor cardenal de Barcelona ho reafirmava fa pocs dies amb llibertat angèlica.*

Recordem avui amb agraïment tots els homes i dones de la nostra terra que, durant aquests cent anys, han estat fidels en la construcció del nostre poble i de la nostra Església. Que ells trobin en els nostres joves uns seguidors ferms que prenguin el relleu amb imaginació, amb esperança i amb generositat. I així, grans i joves, infants i vells, formem un poble, formem una Església, som una d'aquelles generacions que, tot proclamant benaurada a la Mare de Déu, fem camí de fe i d'amor fins arribar a la plenitud que Déu ens té preparada.

JOSEP PIJOAN SOTERAS

(1881-1963)

Jordi Maragall

HEUS ací un personatge català de soca-rel que trescà com ningú per la cultura catalana durant la primera desena del segle xx. Mig poeta, mig activista cultural, passà dubtes sobre la seva missió durant les estades al Pla de la Calma del Montseny durant els anys 1902 i 1903, convalescent d'una greu afecció intestinal. Fou amic de l'ànima de Joan Maragall. Havia iniciat col·laboracions a "La Renaixença" i a la revista "Luz", que evidenciaven un taranná simbolista. L'amistat amb Eduard Marquina i Luis de Zuleta el marcà durant aquells anys de joventut.

Però qui conegui el seu Cançoner, *hi trobarà rastres del romanticisme alemany i de l'espontaneisme maragallià i modernista. Després, però, per la seva acció cultural, fou considerat per Eugeni D'Ors com un noucentista. El* Cançoner *abans esmentat reflecteix aquella basculació entre el líric sensible i visionari i l'activista frenètic.*

Amb l'equip de Prat de la Riba

Aquesta tensió semblà resoldre's quan s'incorporà a l'equip cultural de Prat de la Riba i inicià una tasca enfebrada que es plasmà en la creació de tres institucions fonamentals: l'Institut d'Estudis Catalans, la Biblioteca de Catalunya i el Museu d'Art Romànic. Una curiositat sense límits el dugué, el 1903, a Roma, on descobrí el manuscrit del Llibre de Sancta Maria, *de Ramon Llull. I el copià.*

Professor d'Arquitectura

Quan acabà la carrera d'arquitecte fou professor ajudant de l'Escola d'Arquitectura, on desplegà una docència que anava molt més enllà dels ensenyaments rutinaris de l'època. Viatjà a Madrid i connectà amb don Francisco Giner de los Ríos. Aquest, juntament amb Maragall i Prat de la Riba foren els homes que més influïren en la seva vida, segons confessà ell mateix. Del primer i del segon va escriure dos llibres que encara avui són documents de valor indiscutible. De Prat de la Riba va escriure un article a "Quaderns de l'Exili", de Mèxic, durant la seva estada en aquest país els anys quaranta.

Fora de Catalunya

Després de la tasca realitzada a Catalunya, a partir del 1910, començà l'etapa viatgera de Pijoan, que havia de perllongar-se durant cinquantatres anys: Roma, Lausana, Ginebra, Londres... El 1913, abans d'esclatar la Gran Guerra, anà al Canadà. A Toronto construí cases, féu de professor, de comerciant..., guanyà diners. Quan el 1922 anà a Califòrnia havia estalviat 120.000 dòlars, que perdé després en el crack *del 1929, en associarse amb un constructor que li mereixia més simpatia que confiança. Però molt abans ja havia iniciat la col·laboració amb els editors Salvat i Espasa-Calpe. Fruit d'aquestes col·laboracions foren les obres voluminoses, d'una ambició extraordinària:* Història de l'Art, Història del món, Summa Artis. *Tot plegat més de vint-i-cinc volums de gran format amb una gran riquesa d'il·lustracions. Encara són obres d'actualitat.*

Des del 1922 al 1928 anà visitant Catalunya amb freqüència. Salvat el temps de la Guerra Civil, les visites sovintejaren fins al 1950. Unes temptatives de restar a Catalunya, amb residència en algun poble del Vallès Oriental, no quallaren. Acabà vivint a Lausana, amb escapades a Gryon, a l'alta muntanya,. Lausana és la ciutat de la seva segona esposa, Genevieve. Amb la primera esposa, Teresa Mestres (abans senyora Baladia), tingué dos fills, Michel i Rose, que viuen als Estats Units. Quan Teresa morí es casà amb Genevieve i tingué una filla, Irene. Ell tenia ja setenta-tres anys.

Personatge controvertit, polèmic, llançà diatribes contra els burgesos i els intel·lectuals catalans. L'"Obra nova", conferència pronunciada a can Plandiura el 1928, provocà reaccions irades de Feliu Elies i més objectives de Tomàs Garcés i de Josep M. de Segarra. Fou, però, Gaziel qui, des de "La Vanguardia", maldà el 1930 per posar ordre en els judicis sobre Pijoan.

Una gran passió per Catalunya

Estimà Catalunya amb una barreja d'amor i d'odi, como s'esdevé en totes les grans passions. Confessà que de tot el què havia rebut de la seva pàtria, allò que més estimava era la llengua. I en català escriví poesia, de tant en tant, fins als darrers anys de la seva vida. Fou d'una religiositat laica, un cristià d'esquerra, com digué ell mateix. Amb una certa ironia col·laborà, però, a l'obra de la Societat d'Amics, els quàquers.

Fou activista fins als darrers moments de la seva vida. Conegué moltíssima gent d'arreu del món. El seu universalisme i la seva dèria de construir una societat nova mai no l'abandonaren. Pijoan fou un català físicament desarrelat, però amb una estranya passió.

Quan començà a dictar les seves memòries a Josep Pla, s'entestà que s'intitulessin "Vida i miracles de Josep Pijoan". Així aparegueren al volum X de les O. C. de Josep Pla. Aquesta biografia és imprescindible per a conèixer el taranná de Pijoan. De la seva lectura es desprèn la inequívoca catalanitat d'aquest universalista de nom i de fets que fou Josep Pijoan.

Editorial Barcino
Montseny N.º 9 - Barcelona-12
© Copyright
Lluís Carulla i Canals
Impres per Edigraf
Tamarit, 132 - Barcelona.
ISBN. 84-7226-555-2
Dipòsit Legal B. 39.970-1981

Enric Prat de la Riba institucionalitzà l'impuls creador de la Renaixença catalana fent néixer la constel·lació gloriosa de realitats nacionals que commemorem enguany. Per aquestes i moltes altres, és el SENY ORDENADOR DE LA NACIONALITAT CATALANA.